ISSN 2304-5809

4(07) 2014

МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ

ISSN 2304-5809

Науковий журнал «Молодий вчений»

№ 4 (07) квітень, 2014 р.
Частина I
Щомісячне видання

Члени редакційної колегії:

Глущенко Олеся Анатоліївна
доктор філологічних наук (Росія)

Змерзлий Борис Володимирович
доктор історичних наук (Україна)

Іртищева Інна Олександрівна
доктор економічних наук (Україна)

Марусенко Ірина Михайлівна
доктор медичних наук (Росія)

Мінін Ігор Владиленович
доктор технічних наук (Росія)

Мінін Олег Владиленович
доктор технічних наук (Росія)

Морозенко Дмитро Володимирович
кандидат ветеринарних наук (Україна)

Нетюхайло Лілія Григорівна
доктор медичних наук (Україна)

Пекліна Галина Петрівна
доктор медичних наук (Україна)

Романенкова Юлія Вікторівна
доктор мистецтвознавства (Україна)

Стратонов Василь Миколайович
доктор юридичних наук (Україна)

Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович
доктор технічних наук (Україна)

Швецова Вікторія Михайлівна
кандидат філологічних наук (Росія)

Яригіна Ірина Зотовна
доктор економічних наук (Росія)

Коректура: О. Скрипченко
Дизайн: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Ковальчук

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори.
Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
Матеріали публікуються в авторській редакції.
Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:
КВ № 18987-7777Р від 05.06.2012 р.

© Науковий журнал «Молодий вчений», 2014
© Дизайн, Видавничий дім «Гельветика», 2014

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Маменко Т.П.
Адаптивні модифікації антиоксидантних процесів у озимої пшениці, індуковані саліциловою кислотою в умовах посухи.....6

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Гавриш О.І., Ульшин В.О.
Автоматизована система керування процесом шихтування рядового вугілля на ВЗФ.....10

Новацкий А.А., Сапсай П.А., Коломийцев П.Е.
Управление движением беспилотного четырехвинтового летательного аппарата.....13

Прісс О.П.
Прогнозування урожайності гарбузових плодових овочів та об'ємів переробки і зберігання.....17

Шайко-Шайковський О.Г., Никифорчук М.В., Боднар Н.О., Назарак М.С.
Методика розрахункової оцінки міцності вузлів альпіністського спорядження.....22

Шишкіна К.М.
Розробка електронного меню для ресторанів.....24

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Давва В.В.
Ідейна політика П.Скоропадського: сучасний стан наукової розробки питання..30

Erokhin I.Yu.
Exament de la situation de l'historiographie en ce qui concerne le problème des cosaques: sur la question de la situation des cosaques dans l'état.....33

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Акулова Ю.О.
Аналіз діяльності машинобудівних підприємств України.....38

Бурак І.О.
Переваги та недоліки транзитної та складської форми торгівлі.....41

Бусарєва Т.Г.
Порівняльна характеристика національних податкових систем України та країн ЄС.....43

Герасименко Б.О.
Концептуальні підходи до управління ефективністю рекламної діяльності підприємства.....48

Власюк В.Є., Грушко В.І.
Оцінка фінансово-економічного стану ПАТ КБ «Приватбанк»..... 52

Духновська Л.М., Юзковець Л.В.
Проблемні аспекти обліку, аналізу та контролю витрат майбутніх періодів..... 55

Ємельянова І.А., Блажко В.В., Смачило В.В.
Створення наукового парку як засіб комерціалізації інноваційних розробок в будівництві..... 58

Єрмоленко К.В., Свечкіна А.Л.
Аналіз кредитного портфелю комерційних банків в Україні..... 60

Захаров В.А.
Модель якісного операційного менеджменту на промисловому підприємстві..... 64

Іващенко А.С., Гайдамака О.В., Черевик Н.В.
Проблеми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні..... 69

Кинева Т.С.
Информационно-аналитическое обеспечение управления воспроизводством биологического капитала..... 71

Літинська В.А., Куклюк В.С.
Мотивація в системі управління інноваційної сфери..... 74

Лозовський О.М., Кузьмінська О.О.
Особливості управління підприємством в сучасних ринкових умовах господарювання..... 77

Малкіна Я.Д., Поплюйко А.М.
Банківські резерви: економічна сутність, генезис та сучасний стан..... 79

Марченко Н.А., Строга В.В.
Особливості становлення та розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні..... 83

Маслак О.О., Ткаченко К.В.
Кластеризація національної економіки України та її конкурентоспроможність на світових ринках..... 86

Нетеса С.Ю., Залуніна О.М.
Розвиток інноваційної діяльності промислових підприємств у Полтавській області..... 91

Нєізвєстна О.В., Маханько Л.В.
Співпраця страхових компаній з банками. Монополізація фінансової галузі – нав'язування страховиків банками..... 94

Окландер М.А., Кудіна А.В.
Перспективи впровадження hr-брендингу та його вплив на імідж компанії..... 97

Остапенко Т.В.
Виробничий потенціал підприємств АПК: поняття та оцінка..... 100

Перун Н.Я.
Теоретичні аспекти охорони земель з позицій сталого розвитку..... 104

Попова Ю.М., Шинкаренко Р.В., Харченко Т.І.
Сучасні технології ведення бізнесу у міжнародних економічних відносинах..... 107

Прудніков А.О.
Порівняльний аналіз системи кредитних спілок України, Сполучених Штатів Америки та Канади..... 110

Ракітіна Н.О.
Високі технології як шлях до нового світу бізнесу..... 113

Руліцька К.М.
Регіональні аспекти використання форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних аграрних підприємств..... 116

Руссиян Е.А.
Теория и практика управления человеческим капиталом предприятий: зарубежный опыт..... 119

Сербина О.Г., Загузова О.М.
Інтернет-банкінг: українська практика та світовий досвід..... 122

Сербина О.Г., Минакова К.С.
Становлення системи фінансового моніторингу в Україні..... 125

Сушкова Е.Е.
Налоговая дисциплина как фактор налоговой безопасности региона..... 128

Шашина М.В., Степаненко Т.А.
Розробка стратегії розвитку підприємства..... 131

Шира Н.О., Кукса І.М.
Удосконалення механізму управління кредитним ризиком..... 135

Шишкіна А.В.
Необхідність та можливості використання аналізу чутливості в економічному обгрунтуванні ефективності інвестиційних проектів..... 138

Шубіна С.В., Босих А.Ю.
Проблематика заповнення звіту про рух грошових коштів та шляхи її вирішення..... 142

Яцина В.В.
Класифікація ризиків аутсорсингу виробництва промислової продукції..... 146

НАШІ АВТОРИ..... 150

ЗМІСТ

CONTENTS

BIOLOGICAL SCIENCES

Mamenko T.P.
Adaptive modification of antioxidant processes in winter wheat, induced by salicylic acid in drought conditions.....6

ENGINEERING SCIENCES

Gavrish A.I., Ulshin V.A.
Automatic control system to process of preparation coal ordinary on coal concentrating factories.....10

Novatsky A.A., Sapsay P.A., Kolomiitsev P.E.
Motion control of 4-rotor unmanned aircraft.....13

Priss O.P.
Cucurbitaceae vegetables yield prediction and its processing and storage volumes.....17

Sayko-Syaykovskij A.G., Nikifortshuk M.V., Bodnar N.A., Nazarak M.S.
Method ofsettlementevaluationknot strengthclimbing equipment.....22

Shishkina E.N.
Development of electronic menu for restaurants.....24

HISTORICAL SCIENCES

Davva V.V.
Ideological politics of P. Skoropadskij: current state of scientific development.....30

Erokhin I.Yu.
Exament de la situation de l'historiographie en ce qui concerne le problème des cosaques: sur la question de la situation des cosaques dans l'état.....33

ECONOMICS SCIENCES

Akulova J.O.
Analysis of Ukraine engineering enterprise.....38

Burak I.O.
Advantages and transit and ware-house formal of trade defects.....41

Busarieva T.G.
Comparative description of the national tax systems of Ukraine and countries of EU.....43

Gerasimenko B.O.
Conceptual approaches to management of business performance advertising.....48

Vlasyuk V.E., Grushko V.I.
Assessment of the financial and economic condition of commercial bank «Privatbank».....52

Duhnovska L.N., Yuzkovets L.V.
Problem aspects of accounting, analysis and control of prepaid expenses.....55

Emelyanova I.A., Blazhko V.V., Smachylo V.V.
Creation science park as a way commercialization of innovation developments in construction.....58

Ermolenko K.V., Svechkina A.L.
Analysis of loan portfolios of commercial danks in Ukraine.....60

Zakharov V.A.
Models of quality operations management in industrial enterprise.....64

Ivashchenko A. S., Gaydamaka E.V., Cherevik N.V.
Problems of accounting receivables and payables in Ukraine.....69

Kineva T.S.
The information-analytical providing of management of the reproduction of biological capital.....71

Litinska V.A., Kuklyuk V.S.
Motivation in the areas of management innovation.....74

Lozovskii A.N., Kyzminska A.A.
Features of management enterprise in modern market conditions of menage.....77

Malkina Y.D., Poplyuiko A.M.
Banking reserves: economic essence, genesis and modern state.....79

Marchenko N.A., Stroga V.V.
Features of formation and development of the private pension system in Ukraine.....83

Maslak A.A., Tkachenko K.V.
Clustering national economy and Ukraine global competitiveness.....86

Netesa S.U., Zalunina O.M.
Development of innovative activity of industrial enterprises in the Poltava region.....91

Nieizviestna O.V., Makhanko L.V.
Cooperation with banks insurance companies. Monopolization of the financial area – imposing insurers banks.....94

Oklander M.A., Kudina A.V.
Future implementation of hr-branding and its influence on the company`s image.....97

Ostapenko T.V.
Production potential of agricultural enterprises: concept and evaluation.....100

Perun N.Ya.
Theoretical aspects of land protection from the standpoint of sustainable development.....104

Popova Yu.M., Shinkarenko R.V., Kharchenko T.I
Modern technologies of business in international economic relations.....107

Prudnikov A.O.
Comparative analysis of credit unions Ukraine, United States of America and Canada.....110

Rakitina N.O.
High technologies as the pathway to a new business world.....113

Rulicka K.M.
Regional aspects of the use of foresight for prognosis of development of domestic agrarian enterprises.....116

Russiyan E.A.
Theory and practice ofhuman capital management at enterprises: international experience.....119

Serbyna O.G., Zaguzova O.M.
Internet banking: ukrainian practice and world experience.....122

Serbyna O.G., Mynakova K.S.
Formation of a system of financial monitiring in Ukraine.....125

Sushkova E.E.
Tax discipline as a factor of tax regional security.....128

Shashyna M.V., Stepanenko T.A.
Development of strategy of development of enterprise.....131

Shira N.O., Cuksa I.N.
Improvement of the mechanism of credit risk management.....135

Shyshkina A.V.
Need and use sensibility assay economic substantiation of efficiency of investment projects.....138

Shubina S.V., Bosykh A.Y.
The problems of filling out the cash flow report and ways of its solution.....142

Yatsyna V.V.
Classification of industrial production outsourcing risk.....146

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 577.175.1.58.02

АДАПТИВНІ МОДИФІКАЦІЇ АНТИОКСИДАНТНИХ ПРОЦЕСІВ У ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ, ІНДУКОВАНІ САЛІЦИЛОВОЮ КИСЛОТОЮ В УМОВАХ ПОСУХИ

Маменко Т.П.
Інститут фізіології рослин і генетики
Національної академії наук України

Досліджено вплив саліцилової кислот на адаптивні зміни окиснювальних процесів, активність антиоксидантних ферментів а також вміст низькомолекулярних антиоксидантів в умовах посухи.
Ключові слова: окиснювальні процеси, антиоксидантні ферменти, низькомолекулярні антиоксиданти, саліцилова кислота, посуха.

Адаптація рослин до несприятливих чинників навколишнього середовища, в тім числі до посухи, пов'язана із змінами обміну речовин і структурними перебудовами рослинних клітин. Сигналом для запуску цього комплексу реакцій є стереотипна і біологічно важлива зміна внутрішнього середовища клітини, яка відбувається під впливом факторів стресу, зокрема, зміна рівня пероксидного окиснення ліпідів (ПОЛ) у стані прооксидантно-антиоксидантної рівноваги у біологічних мембранах [1]. Водночас в організмі існує фізіологічно нормальний рівень вільнорадикальних процесів та ПОЛ, який необхідний для регулювання фазового стану ліпідів, проникності мембран та ряду біосинтетичних процесів. Такий стаціонарний стан визначається функціонуванням складної системи інгібіторів вільнорадикального окиснення. Підвищення інтенсивності окиснювальних процесів індукують перебудови у захисній антиоксидантній системі, зокрема, зміни активності антиоксидантних ферментів і пулу низькомолекулярних антиоксидантів [2].

Саліцилова кислота (СК) – є одним із ключових регуляторів захисних реакцій рослин за дії стресфакторів [3, 4].

Встановлено, що СК впливає на генерацію активних форм кисню (АФК), а також індукує підвищення активності антиоксидантних ферментів, викликаючи внутрішньоклітинні зміни антиоксидантної системи у рослинному організмі [3]. Водночас досліджено, що СК може зв'язуватись з активним центром каталази та інгібувати активність ферменту, призводячи до підвищення рівня пероксиду водню (H_2O_2) у клітині [4]. Вважають [3, 4], що внутрішньоклітинні зміни метаболізму у рослинному організмі, викликані СК, мають важливе значення для адаптації рослин до подальших стресових навантажень. Отримані на сьогоднішній день дослідження щодо ефективності дії СК досить суперечливі і потребують подальшого ґрунтовного вивчення, зокрема, її участі у формуванні стрес-захисних реакцій рослин та їх адаптації до зовнішніх умов.

У зв'язку з цим **метою нашої роботи** було вивчити вплив СК на інтенсивність окиснювальних процесів, активність антиоксидантних ферментів, а також вміст низькомолекулярних антиоксидантів у озимої пшениці. З'ясувати її роль у формуванні адаптивних модифікацій антиоксидантних процесів у рослин за дії посухи.

Первинною неспецифічною відповіддю рослини на різні за природою стресові чинники є збільшення рівня АФК, які характеризують процеси окиснювальної деструкції мембранних структур клітини.

Встановлено, що за дії посухи вміст H2O2 зростав у листках сортів озимої пшениці з наростанням тривалості стресу, особливо у слабостійкого сорту (рис. 1). Обробка рослин СК викликала суттєве зниження його вмісту на 5-ту добу дефіциту вологи у листках посухостійкого сорту і тільки на 9-ту добу у слабостійкого сорту, свідчить про зниження рівня окиснювальних процесів за дії СК.

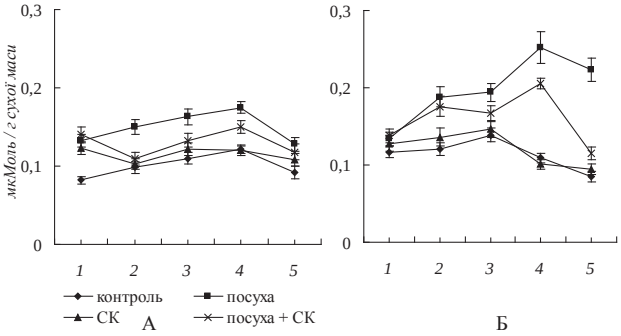

Рис. 1. Вміст пероксиду водню у листках озимої пшениці за дії посухи та саліцилової кислоти. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90. Фаза колосіння – цвітіння: 1, 2, 3, 4 – відповідно 1, 5, 9, 12-та доби дії посухи, 5 – 4-та доба поновлення поливу

Досліджено, що рівень вмісту малонового діальдегіду (МДА) у листках обох сортів озимої пшениці зростав з наростанням тривалості посухи і на 12-ту добу був значно вище контролю у листках слабостійкого сорту, у порівнянні із стійким (рис. 2). Це вказує на суттєвий розвиток процесів ліпопероксидації у рослин слабостійкого сорту, у порівнянні із посухостійким сортом. Обробка рослин СК індукувала зниження процесів ПОЛ за дії посухи, про що свідчить зниження вмісту МДА у листках обох сортів озимої пшениці.

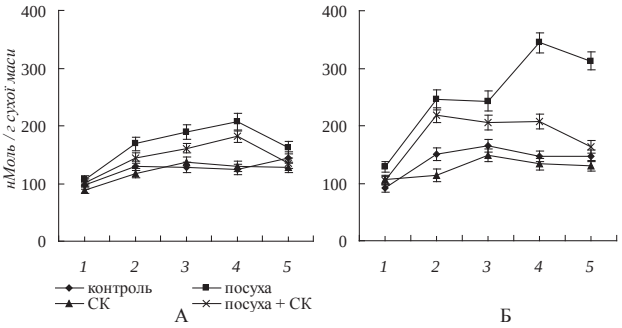

Рис. 2. Вміст МДА у листках озимої пшениці за дії посухи та саліцилової кислоти. Фаза колосіння – цвітіння. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90. Фаза колосіння – цвітіння: 1, 2, 3, 4 – відповідно 1, 5, 9, 12-та доби дії посухи, 5 – 4-та доба поновлення поливу

© Маменко Т.П., 2014

Після поновлення поливу вміст H_2O_2, як і МДА не відновлювався до контрольного рівня у листках слабостійкого сорту озимої пшениці, тоді як у посухостійкого сорту і за обробки рослин СК досягав контролю.

Чисельні зміни, які відбуваються в рослині за дії стресорів і продуктів ліпопероксидації свідчать про перебудови метаболізму клітини та запуск інших механізмів захисту.

Виявлено, що сорти озимої пшениці відрізнялись за характером зміни активності супероксиддисмутази (СОД) у листках за дії посухи (рис. 3), стимуляція активності ферменту в листках обох сортів озимої пшениці спостерігалась на 9-добу дефіциту вологи. Однак на 12-ту добу активність СОД у листках посухостійкого сорту залишалась вище контролю, а у слабостійкого сорту – навпаки знижувалась.

Показано, що обробка рослин СК викликала суттєве підвищення активності СОД у листках посухостійкого сорту озимої пшениці вже на 5-ту добу посухи і незначне зростання активності ферменту у листках слабостійкого сорту. Однак, за жорсткої посухи на 12-ту добу активність СОД у листках оброблених рослин обох сортів наближувалась до рівня контрольних рослин.

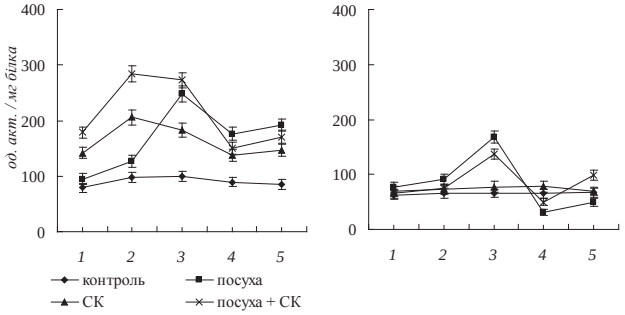

Рис. 3. Активність супероксиддисмутази у листках озимої пшениці за дії посухи та саліцилової кислоти. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90. Фаза колосіння – цвітіння: 1, 2, 3, 4 – відповідно 1, 5, 9, 12-та доби дії посухи, 5 – 4-та доба поновлення

Досліджено, що активність аскорбатпероксидази (АПО) у листках обох сортів озимої пшениці зростала вже на 1-шу добу дії стресу. Зафіксовано, що у посухостійкого сорту відбувалась стимуляція її активності, як і у випадку із СОД, на 9-ту добу дефіциту вологи з наступним зниженням до рівня контролю на 12-ту добу. Водночас у слабостійкого сорту активність ферменту знижувалась з наростанням водного стресу і за екстремальних умов поливу була значно нижче рівня контрольних рослин (рис. 4).

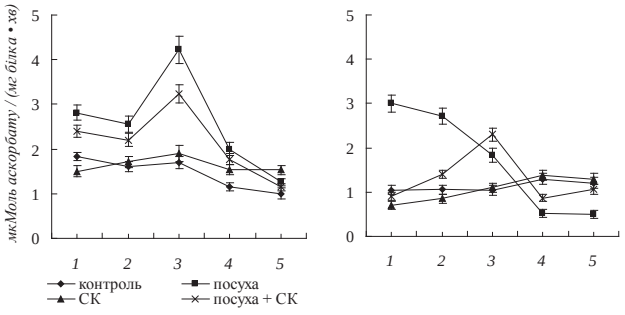

Рис. 4. Активність аскорбатпероксидази у листках озимої пшениці за дії посухи та саліцилової кислоти. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90. Фаза колосіння – цвітіння: 1, 2, 3, 4 – відповідно 1, 5, 9, 12-та доби дії посухи, 5 – 4-та доба поновлення

За обробки рослин СК тенденція зміни активності АПО у листках посухостійкого сорту була подібною до необроблених рослин варіанту «посуха», однак рівень активності ферменту був значно нижчий. У оброблених рослин слабостійкого сорту активність АПО поступово зростала з наростанням дефіциту вологи у грунті на 9-ту добу і незначно знижувалась від контролю на 12-ту добу.

Нами зафіксовано аналогічну до активності АПО тенденцію зміни активності гваяколпероксидази (ГПО) у листках сортів озимої пшениці за дії посухи та СК.

Грунтова посуха протягом 12-ти діб індукувала зростання активності КАТ у листках посухостійкого сорту і суттєве зниження від контролю активності ферменту у листках слабостійкого сорту (рис. 5).

Обробка рослин СК індукувала зростання активності КАТ у листках обох сортів озимої пшениці на початку дії водного стресу і наближувала активність ферменту до контролю за тривалого зневоднення.

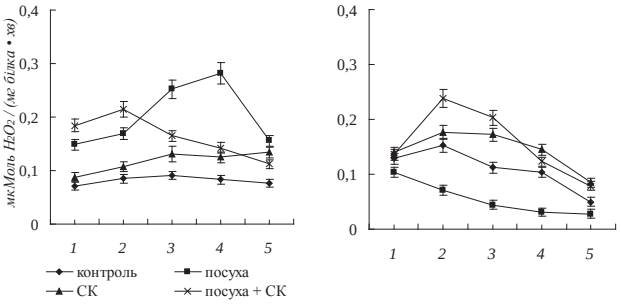

Рис. 5. Активність каталази у листках озимої пшениці за дії посухи та саліцилової кислоти. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90. Фаза колосіння – цвітіння: 1, 2, 3, 4 – відповідно 1, 5, 9, 12-та доби дії посухи, 5 – 4-та доба поновлення

Після поновлення поливу активність антиоксидантних ферментів майже не відновлювалась до контрольного рівня у листках слабостійкого сорту озимої пшениці і наближувалась до рівня контролю у листках посухостійкого сорту та за обробки СК.

Отже сорти озимої пшениці відрізнялися за характером змін і часовим інтервалом активності антиоксидантних ферментів у листках, СОД, АПО і КАТ, що обумовлено генетично детермінованою посухостійкістю сорту. Обробка рослин СК за дії посухи індукувала зміни активності ферментів і наближення їх активності до рівня контролю, що свідчить про внутріклітинні зміни метаболізму рослин.

Виявлено, що контрастні за посухостійкістю сорти озимої пшениці відрізняються нормою реакції щодо змін вмісту низькомолекулярних антиоксидантів (аскорбату, глутатіону, каротиноїдів) у листках за умов посухи. Зафіксовано, що впродовж дії посухи вміст аскорбату суттєвіше зростав, а

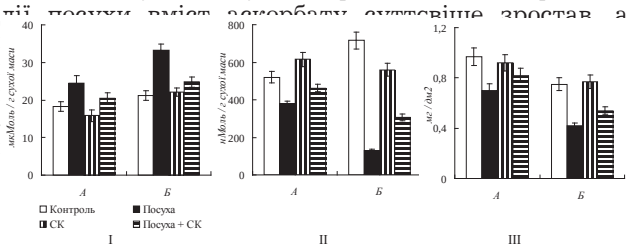

Рис. 6. Вплив 12-ти добової посухи та саліцилової кислоти на зміни вмісту аскорбату (I), глутатіону (II) і каротиноїдів (III) у листках озимої пшениці. А – сорт Альбатрос одеський, Б – сорт Поліська 90

Обробка рослин СК за умов посухи індукувала наближення вмісту низькомолекулярних антиоксидантів до рівня контролю у листках обох сортів озимої пшениці, що свідчить про стабілізацію антиоксидантних процесів у листках за дії СК.

Після поновлення поливу рослин вміст низькомолекулярних антиоксидантів швидше відновлювався до рівня контрольних рослин у рослин озимої пшениці посухостійкого сорту і за обробки СК у обох сортів, порівняно із необробленими рослинами слабостійкого сорту.

Таким чином, обробка озимої пшениці СК призводить до адаптаційних зміни активності антиоксидантних ферментів у листках, індукує наближення пулу низькомолекулярних антиоксидантів до рівня контрольних рослин, що свідчить про розвиток стрес-захисних реакцій і зниження окиснювальних процесів в умовах посухи.

Отримані результати вказують на фізіологічну ефективність дії СК на озиму пшеницю і доцільність проведення подальших досліджень з метою використання даної речовини для підвищення адаптивного потенціалу рослин у реалізації потенційної продуктивності за умов посухи.

Список літератури:

1. Тарчевский И.А. Сигнальне системы клеток растений. М.: Наука, 2002. – 294 с.
2. Турпаев К.Т. Активные формы кислорода и регуляция экспрессии генов // Биохимия. – 2002. – 67, № 3. – 281-292 с.
3. Agarwal S., Sairam R, Srivastava G, Meena R. Changes in antioxidant enzymes activity and oxidative stress by abscisic acid and salicylic acid in wheat genotypes // Biologia Plantarum. – 2005. – 49, № 4. – P. 541-550.
4. Kawano T., Furuichi T., Muto S. Controlled salicylic acid levels and corresponding signaling mechanisms in plants // Plant Biotechnology. – 2004. – 21, № 5. – P. 319-335.

Маменко Т.П.
Институт физиологии растений и генетики
Национальной академии наук Украины

АДАПТИВНЫЕ МОДИФИКАЦИИ АНТИОКСИДАНТНЫХ ПРОЦЕССОВ У ОЗИМОЙ ПШЕНИЦЫ, ИНДУЦИРОВАННЫЕ САЛИЦИЛОВОЙ КИСЛОТОЙ В УСЛОВИЯХ ЗАСУХИ

Аннотация
Исследовано влияние салициловой кислот на адаптивные изменения окислительных процессов, активность антиоксидантных ферментов а также содержание низкомолекулярных антиоксидантов в условиях засухи.
Ключевые слова: окислительные процессы, антиоксидантные ферменты, низкомолекулярные антиоксиданты, салициловая кислота, засуха.

Mamenko T.P.
Institute of Plant Physiology and Genetics
National Academy of Science of Ukraine

ADAPTIVE MODIFICATION OF ANTIOXIDANT PROCESSES IN WINTER WHEAT, INDUCED BY SALICYLIC ACID IN DROUGHT CONDITIONS

Summary
The effect of salicylic acid on oxidative processes of adaptive change, the activity of antioxidant enzymes and the content of low molecular weight antioxidants in drought conditions.
Keywords: oxidative processes, antioxidant enzymes, low molecular weight antioxidants, salicylic acid, drought.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

УДК 622.7:658.5

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА КЕРУВАННЯ ПРОЦЕСОМ ШИХТУВАННЯ РЯДОВОГО ВУГІЛЛЯ НА ВЗФ

Гавриш О.І.
Донбаський державний технічний університет
Ульшин В.О.
Східноукраїнський національний університет імені В.І. Даля

Викладено принципи побудови системи керування процесом підготовки шихти. Запропоновано функціональну схему дворівневої системи автоматизованого керування процесом шихтування з визначенням функцій окремих підсистем. Синтезовано структуру і визначено параметри налаштування регулятора продуктивності вуглепідготовчого відділення.
Ключові слова: шихтування, частковий вміст, автодозатор, система керування, регулятор продуктивності.

Постановка проблеми. Значна питома частка кам'яного вугілля у загальному балансі споживання енергоресурсів України потребує підвищення ефективності його використання. Вуглезбагачувальні фабрики (ВЗФ) відіграють ключову роль у підготовці рядового вугілля до подальшого використання, зменшуючи концентрацію негорючих речовин у гірничій масі, що надходить на збагачення.

Важливе місце в технологічному процесі збагачення посідають операції підготовчого етапу, переважна більшість яких характеризується значною трудомісткістю, що істотно знижує ефективність функціонування вуглепідготовчого відділення (ВПВ) і негативно відбивається на виробничій діяльності ВЗФ в цілому. Найперше це стосується процесу підготовки шихти рядового вугілля до подальшого збагачення. Зміни фізико-механічних властивостей вихідного вугілля призводять до відхилення складу готової шихти від розрахункового, порушення технологічних режимів збагачувальних апаратів і відповідних змін якості продуктів збагачення. При зміні зольності шихти на 1% вихід концентрату змінюється на 1,92% [1]. Таким чином отримання товарних продуктів збагачення встановленої якості потребує підтримання сталості основних показників підготовленої шихти.

Найефективнішим шляхом вирішення цієї проблеми є розробка і впровадження систем автоматизованого керування процесом шихтування (САКПШ), які забезпечать формування шихти з показниками якості, що відповідають висунутим технологічним вимогам, дозволять зменшити втрати горючої маси з відходами збагачення і ступінь забруднення довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На більшості діючих вітчизняних ВЗФ операція видавання вугілля з бункерів практично не автоматизована [2, 3]. Зазвичай об'ємні витрати компонентів задаються зміною положення регулювальних шиберів, тобто перетину потоку вугілля, що виходить із бункера. Таке дозування призводить до істотних похибок, обумовлених нестабільністю об'ємних видаткових характеристик шиберів і коливаннями густини, гранулометричного складу і вологості компонентів шихти. Нестабільність вносить також зміна тиску стовпа вугілля на живильник у міру спорожнювання бункера.

На деяких ВЗФ для розвантаження бункерів застосовуються автодозатори з можливістю дозування за масою. При змішуванні декількох марок вихідного вугілля оператор задає продуктивність автоматичним дозаторам з метою забезпечення певного співвідношення марок у шихті [1]. Однак нестабільність параметрів процесу дозування, зумовлена зміною гра-нулометричного і фракційного складів компонентів шихти, не дозволяє підтримувати сталість часткового вмісту окремих марок вугілля, що призводить до хаотичних коливань складу готової шихти. Також і досі залишається невирішеним завдання автоматичної стабілізації навантаження на збагачувальну секцію фабрики, що зумовлює відхилення режимів збагачувальних апаратів від оптимальних значень.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вирішення актуального завдання підвищення ефективності процесу шихтування і покращення якості продуктів збагачення за рахунок автоматизації процесу шихтування рядового вугілля шляхом побудови автоматизованої системи керування.

Для керування процесом шихтування запропоновано дворівневу систему керування з певним розподіленням функцій між окремими рівнями. Оперативне коригування часткового вмісту окремих компонентів доцільно здійснювати з урахуванням величини відхилення показника зольності сформованої шихти (за результатами експрес-аналізу) від розрахункового значення. При цьому підтримуються потрібні співвідношення окремих шахтогруп у шихті, що подається на збагачення, і досягається стабілізація загального навантаження на збагачувальне відділення ВЗФ.

Підсистема нижнього рівня реалізує алгоритми керування окремими механізмами розвантаження акумулювальних бункерів (автодозаторами), забезпечуючи стабілізацію їхньої продуктивності з наданням відповідної інформації операторові.

Підсистема верхнього рівня реалізує функції оптимального завантаження вугілля по бункерах із забезпеченням їх опосередкування; контролю кількості рядового вугілля в акумулювальних бункерах з автоматичним перемиканням подачі вугілля з іншого бункера при досягненні мінімально допустимого рівня в поточному; розрахунку коефіцієнтів часткового вмісту окремих компонентів у шихті відповідно до технологічних вимог за визначальним показником якості; контролю якості сформованої шихти для коригування часткового вмісту окремих шахтогрупп у разі відхилення параметрів готової шихти від заданих значень або зміні виробничої ситуації; стабілізації загального навантаження на збагачувальне відділення ВЗФ шляхом автоматичної зміни уставок дозаторів.

У ролі пристроїв дозування рядового вугілля на ВЗФ України найбільш широко використовуються дозатори безперервної дії із пристроями зважування. Контроль продуктивності дозатора здійснюється шляхом зважування матеріалу, що дозується, за допомогою ваговимірювального конвеєра і наступним інтегруванням для одержання значення кількості вивантаженого матеріалу. Для зважування

© Гавриш О.І., Ульшин В.О., 2014

застосовується тензометричний давач, розташований під стрічкою, який вимірює зусилля, створюване масою матеріалу, що перебуває на ваговимірювальній ділянці [1].

Величини продуктивності кожного з дозаторів задаються підсистемою верхнього рівня (рис. 1) у відповідності до заданого загального навантаження на збагачувальне відділення ВЗФ і розрахованих значень часткового вмісту вугілля кожної з шахтогруп в готовій шихті

$$\frac{q_1}{q_{заг}} = k_1; \frac{q_2}{q_{заг}} = k_2; \frac{q_3}{q_{заг}} = k_3; ... \frac{q_n}{q_{заг}} = k_n, \qquad (1)$$

де q_1, q_2,... q_n – вагові витрати компонентів шихти в одиницю часу;

$q_{заг}$ – загальне навантаження на збагачувальний цех;

k_1, k_2,..., k_n – коефіцієнти участі i-го бункера в шихті ($k_1+k_2+...+ k_n = 1$) [1].

Всі дозатори працюють як єдина система, формуючи шихту рядового вугілля відповідно до заданого часткового вмісту кожної шахтогрупи qi, у які групується рядове вугілля з близькими показниками якості. З метою зменшення коливань речовинного складу шихти і навантаження на збагачувальний цех дозувальні пристрої мають працювати з похибкою не більшою за 2,5%.

САКПШ (рис. 1) містить регулятор продуктивності вуглепідготовчого відділення *РПВПВ* на верхньому рівні й системи автоматичного регулювання продуктивності дозаторів (*САРПД*) на нижньому. Кожна з підсистем нижнього рівня складається з автоматичного вагового дозатора, оснащеного відповідним регулятором продуктивності.

РПВПВ формує завдання на продуктивність qsn для кожної з підсистем *САРПД* у відповідності до заданого загального навантаження на збагачувальну секцію ВЗФ. При цьому керування окремими *САРПД* здій-снюється на основі розрахованих коефіцієнтів часткового вмісту k_1, k_2, k_3, ..., k_n вугілля-кожної з шахтогруп в готовій шихті.

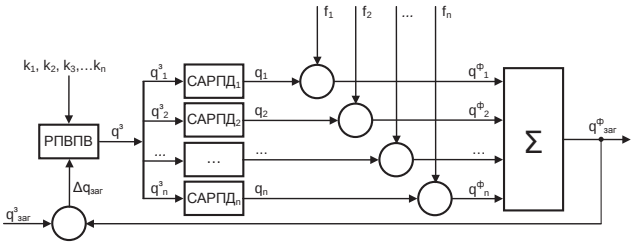

Рис. 1. Функціональна схема САКПШ

Джерело: розробка авторів

В процесі роботи система стабілізує загальну продуктивність ВПВ шляхом порівняння заданого значення продуктивності $q^з_{заг}$ з результатами вимірювання фактичної продуктивності $q^ф_{заг}$, яка складається з часткового вмісту компонентів шихти, що її видають дозатори окремих підсистем нижнього рівня $q^ф_n$. Сигнал про помилку за продуктивністю $\Delta q_{заг}$, зумовлену впливом на процес зовнішніх збурень f, надходить на *РПВПВ* і є коригувальним. З урахуванням абсолютної величини і знаку цієї помилки *РПВПВ* здійснює покрокову зміну завдань продуктивності кожної з *САРПД* для досягнення відповідності фактичної продуктивності заданому значенню. Завдяки цьому забезпечується стабілізація навантаження на збагачувальну секцію ВЗФ при збереженні заданого часткового вмісту шахтогруп в шихті для підтримання визначального показника якості готової шихти (зольності).

Керування процесом здійснюється за критерієм мінімізації середньоквадратичного відхилення продуктивністю ВПВ в кінцевий момент часу за умови обмеження фазових координат керування з метою уникнення перевантажень ваговимірювальних конвеєрів протягом технологічного циклу шихтування

$$J = \left\{ \Delta q^T(T) P \Delta q(T) + \int_0^T (\Delta q^T Q \Delta q) dt \right\} \to \min, \qquad (2)$$

$$\Delta q = q^з_n - q^ф_n = \sum_{n=1}^{N} \Delta q^T_n S \Delta q_n = q^з_n - 3.6\, p_n / v_n, \qquad (3)$$

де Δq_n – відхилення продуктивності n-го дозатора від заданого значення за період технологічного циклу T;

$q^з_n$, $q^ф_n$ – задане і фактичне значення продуктивності n-го дозатора, $т/год$;

v_n – швидкість руху стрічки ваговимірювального конвеєра, $м/с$;

p_n – навантаження, що створює вугілля на одиницю довжини ваговимірювальної ділянки конвеєра, $кН$.

Відомі системи керування ваговими дозаторами будуються за принципом безперервного регулювання і містять у своєму складі ПІД-регулятор [1]. Головним недоліком таких систем є низька (з похибкою більшою за 5%) точність дозування компонентів шихти, обумовлена дією на процес дозування зовнішніх збурень. Вони мають стохастичний нестаціонарний характер зі змінним часом кореляції і широкий діапазон змін параметрів (інтенсивності, спектру), що призводить до неминучих відхилень продуктивності дозувальних пристроїв від встановлених значень. Тому у більшості випадків застосування безперервного способу регулювання не дозволяє досягти необхідної точності керування.

Подальше вдосконалення систем керування продуктивністю автодозаторів є можливим за рахунок використання систем цифрового керування, що мають у своєму складі дискретний фільтр Калмана-Б'юсі. Структуру і методику синтезу такої системи запропоновано в роботах [4, 5]. На підставі результатів її досліджень з'ясовано, що підтримання заданої продуктивності автодозатора в умовах дії зовнішніх збурень забезпечується із середньоквадратичним відхиленням, яке не перевищує 1,9% за максима-льного перерегулювання 6,4%, що відповідає технологічним вимогам, які висуваються до якості керування дозуванням. Так вирішується завдання автоматизованого керування підсистемами нижнього рівня, які контролюють розвантаження акумулювальних бункерів й інформують підсистему верх-нього рівня про кількість вивантаженого вугілля.

Синтез регулятора для системи керування продуктивністю ВПВ передбачає вибір необхідної структури і визначення параметрів налаштування регулятора, що забезпечать перехідний процес за продуктивністю в системі відповідно до визначеного критерію (2) за наявності зовнішніх збурень. Для підсистеми верхнього рівня ними є квазістаціонарні низькочастотні зміни продуктивності окремих підсистем нижнього рівня, обумовлені зміною параметрів процесу дозування, які не можуть бути компенсовані за допомогою відповідних регуляторів. Ці збурення можуть мати глибину до 10 – 15% поточної продуктивності ВПВ і характеризуються порівняно повільними (600 – 3000 с) змінами в часі.

Основна складність при синтезі регулятора продуктивності ВПВ пов'язана з наявністю в системі

значних транспортних запізнювань, обумовлених специфікою об'єкту керування і інерційністю контуру зворотного зв'язку, зокрема, ваговимірювального пристрої на збірному конвеєрі [6].

Експериментально встановлено, що використання для керування процесом шихтування регулятора П-типу є неефективним. При малому коефіцієнті підсилювання П-регулятора в системі існує значна статична помилка (ε = 12,3% при K_p = 0,2; ε = 8,6% при K_p = 2; ε = 7,3% при K_p = 3), що не дозволяє досягти необхідної точності керування, а збільшення цього коефіцієнта переводить систему в коливальний режим через наявності в ній істотного (десятки секунд) запізнювання. Найбільш доцільним є застосування регулятора ПІ-типу (рис. 2), що забезпечує усунення статичної помилки регулювання і ефективне пригнічення системою зовнішніх збурень (дисперсія продуктивності не перевищує D = 2,03 · 10-4, середньоквадратичне відхилення S = 1,426% для амплітуди зовнішнього збурення f = $0{,}15q_{заг}$) і гарантує стійкість системи за наявності значного транспортного запізнювання, що дозволяє забезпечити необхідну точність керування продуктивністю ВПВ.

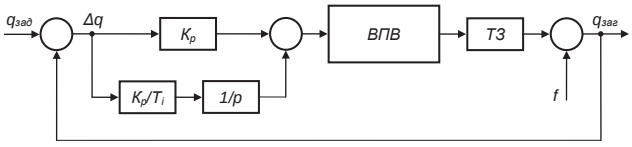

Рис. 2. Структурна схема САКПШ

$q_{зад}$ – сигнал завдання за продуктивністю ВПВ; $q_{заг}$ – загальна продуктивність ВПВ; Δq – помилка за продук-тивністю; ТЗ – транспортне запізнювання в каналі вимірювання продуктивності; f – збурювальна дія на систему

Джерело: розробка авторів

Визначення оптимальних параметрів налаштування регулятора продуктивності ВПВ, що забезпечують необхідний вид перехідного процесу в замкнутій системі за дії зовнішніх збурень, здійснювалося із застосуванням математичної моделі САКПШ (4).

Модель включає математичний опис в просторі станів сукупності підсистем нижнього рівня [4, 5] і ПІ-регулятора продуктивності ВПВ на верхньому

$$\begin{cases} \dot{x}_1(k+1) = Fx_1(k) + G_1[u(k) + w(k)]; \\ y_1(k) = Cx_1(k - \frac{\tau_{m1}}{h}) + v(k); \\ \quad . \quad . \quad . \quad . \quad ; \\ \dot{x}_n(k+1) = Fx_n(k) + G_n\left[u\left(k - \frac{\tau_{кп}}{h}\right) + w(k)\right]; \\ y_n(k) = Cx_n(k - \frac{\tau_{mn}}{h}) + v(k); \\ y_{заг}(k) = y_1(k) + y_2(k) + ... + y_n(k) + f(k); \end{cases} \quad \begin{cases} \varepsilon = y_з - y_{заг}(k); \\ \dot{u}_i = \frac{1}{T_i} \cdot \varepsilon; \\ u = u_i + K_p \cdot \varepsilon; \end{cases} \quad (4)$$

де τ_{m1}, .., $\tau_{m\,n}$ – транспортні запізнювання сигналів продуктивності підсистем нижнього рівня;

$\tau_{к2}$, .., $\tau_{к\,n}$ – компенсувальні запізнювання сигналів керування підсистемами нижнього рівня;

ε – поточне значення помилки за продуктивністю ВПВ $y_{заг}$;

T_i, K_p – шукані значення параметрів налаштування регулятора продуктивності;

f – зовнішня збурювальна дія на систему.

Отримані значення параметрів налаштування (K_p=1,8529; T_i=31,1337; Y_0=3,7139) дозволяють системі ефективно пригнічувати зовнішні збурення навіть при найбільш несприятливому характері останніх (дія з прямокутним спектром). Мінімізація відхилення продуктивності УПО до величини ±1% від сталого значення при покроковому регулюванні здійснюється за дві ітерації, що відповідає вимогам, які висуваються до швидкодії системи [6].

Висновки. У статті викладено ключові аспекти побудови дворівневої САКПШ, застосування якої дозволяє підвищити ефективність керування і покращити якість продуктів збагачення. Система забезпечує такі основні функції:

1) керування в автоматизованому режимі процесом підготовки шихти рядового вугілля на підставі технологічного розрахунку її параметрів;

2) автоматичну стабілізацію часткового вмісту вугілля окремих шахтогруп у готовій шихті з метою подачі на збагачення шихти із заздалегідь заданими параметрами;

3) стабілізацію навантаження на збагачувальну секцію ВЗФ шляхом ав-томатичного коригування завдань підсистемам дозування вугілля;

4) оперативне коригування часткового вмісту окремих шахтогруп у вихідному потоці шихти за визначальним показником якості (зольністю).

Список літератури:

1. Автоматизация производства на углеобогатительных фабриках / [Л.Г. Мелькумов, В.А. Ульшин, М.А. Бастунский] – М.: Недра, 1983. – 295 с.
2. Бриллиантов В.В. Автоматизация углеобогатительных фабрик и кон-трольно-измерительные приборы: [учебник] / В.В. Бриллиантов – М.: Недра, 1977. – 272 с.
3. Ульшин В.А. Комплексная аппаратура автоматизации технологических процессов на обогатительных фабриках / В.А. Ульшин, Н.С. Сердюк, Д.Н. Копаница // Уголь Украины. – 1983. – №4. – С. 31-33.
4. Ульшин В.А., Гавриш А.И., Кобец Д.В. Оптимальное управление производительностью автодозаторов на УОФ / В.А. Ульшин, А.И. Гавриш, Д.В. Кобец // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2007. – №12 (118). – С. 232-236.
5. Ульшин В.А., Гавриш А.И., Кобец Д.В. Синтез фильтра Калмана-Бьюси для системы управления производительностью автодозаторов на УОФ / В.А. Ульшин, А.И. Гавриш, Д.В. Кобец // Пр. Луганського відділення Міжнар. акад. інформатизації. – 2009. – №1 (18). – С. 87-92.
6. Гавриш А.И. Синтез системы управления процессом шихтования рядовых углей на углеобогатительных фабриках / А.И. Гавриш // Зб. наук. пр. Нац. гірн. ун-ту. – 2008. – №31. – С. 99-106.

Гавриш А.И.
Донбасский государственный технический университет
Ульшин В.А.
Восточноукраинский национальный университет имени В.И. Даля

АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССОМ ШИХТОВАНИЯ РЯДОВЫХ УГЛЕЙ НА УОФ

Аннотация
Изложены принцип построения системы управления процессом подго-товки шихты. Предложена функциональная схема двухуровневой системы автоматизированного управления процессом шихтования с выделением функций отдельных подсистем. Синтезирована структура и определены параметры настройки регулятора производительности углеподготовительного отделения.
Ключевые слова: шихтование, долевое участие, автодозатор, система управления, регулятор производительности.

Gavrish A.I.
Donbass State Technical University
Ulshin V.A.
Volodymyr Dal East Ukrainian National University

AUTOMATIC CONTROL SYSTEM TO PROCESS OF PREPARATION COAL ORDINARY ON COAL CONCENTRATING FACTORIES

Summary
Principles of the control system construction by process blend preparation. Proposed a two-tier system functional diagram of the autocontrol two-level system building with allocation functions of the individual subsystems. Structure was synthesized and identified parameters tuning of the performance of coal preparation.
Keywords: blend preparation, share participation separate, autoproportioner, control system, regulator of the productivity.

УДК 517.977.1

УПРАВЛЕНИЕ ДВИЖЕНИЕМ БЕСПИЛОТНОГО ЧЕТЫРЕХВИНТОВОГО ЛЕТАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Новацкий А.А., Сапсай П.А., Коломийцев П.Е.
Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

Управление движением беспилотного четырехвинтового летательного аппарата. Построение и использованием физико-математической модели квадрокоптера. Применение метода Hardware-in-the-Loop.
Ключевые слова: беспилотный четырехвинтовый летательный аппарат, квадрокоптер, управление, физико-математическая модель, управление, Hardware-in-the-Loop.

С развитием науки и техники происходит усложнение объектов управления. Проведение анализа их работоспособности, надежности, качества и прочих характеристик каждого составляющего звена на экспериментальных образцах становится экономически невыгодной задачей, или такой, которая несет опасность для самого объекта или окружающей среды. По этой причине в помощь инженерам приходит модель, которая с высокой степенью точности соответствует реальному объекту. На модели проводятся все актуальные для управления эксперименты.

Классическим вариантом решения задачи построения модели объекта является построение его физико-математической модели. Объектом является беспилотный четырехвинтовый летательный аппарат – квадрокоптер, который схематически изображен на рис. 1.

Принимая во внимание физический характер объекта, его формализованное описание будет базироваться на методах и уравнениях механики,

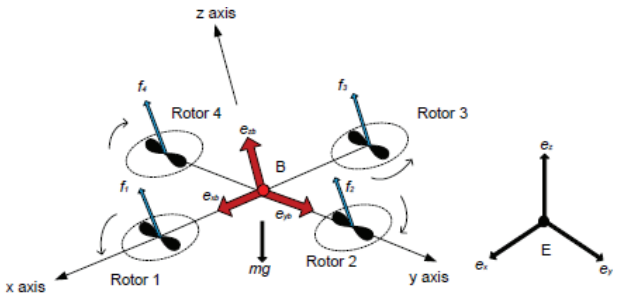

Рис. 1. Схематическая структура квадрокоптера и выбор системы координат

описывающих статическое и динамическое взаимодействие составляющих частей.

В данной работе предлагается метод управления объектом, который имеет высокую гибкость и перенастраиваемость, обеспечивающий одновременное управление как самим объектом, так и симулятором, на основе метода Hardware-in-the-Loop [1].

© Новацкий А.А., Сапсай П.А., Коломийцев П.Е., 2014

Упомянутому выше объекту характерны специфический свойства, описываемые обобщенными формулами (1) – (7), в которых f(...) обозначает наличие некоторой функциональной зависимости.

Винты квадрокоптера вращаются в противоположных направлениях, для балансировки их крутящих моментов:

$$M_1+M_2+M_3+M_4=0, \quad (1)$$

где M_1 – вращательный момент, произведенный вращением винта Rotor 1; M_2 – вращательный момента винта Rotor 2; M_3 – вращательный момент винта Rotor 3 и M_4 – соответственно вращательный момент винта Rotor 4 (рис. 1).

Винты 1 и 3 вращаются против часовой стрелки, а винты 2 и 4 вращаются в направлении по часовой стрелке, тогда:

$$M_1+M_3=M_2+M_4. \quad (2)$$

Изменение угловой скорости вращения винтов приводит к изменению положения квадрокоптера в декартовом пространстве:

$$r(x,y,z) = f(\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2, \varphi, \theta, \psi), \quad (3)$$

где r(x,y,z) – положение объекта в пространстве; $\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2$ – квадраты скоростей вращения винтов Rotor 1 – Rotor 4 соответственно; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно (углы Эйлера).

В состоянии зависания объекта, сбалансированное увеличение/уменьшение скорости вращения всех винтов приводит к изменению высоты зависания:

$$z = f(\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2, \varphi, \theta), \quad (4)$$

где z – положение объекта по оси z; $\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2$ – квадраты скоростей вращения винтов Rotor 1 – Rotor 4 соответственно; φ,θ – углы крена и тангажа.

Движение объекта по направлению оси X при изменение угла крена обратно пропорциональное одновременному изменению угловых скоростей вращения винтов 1 и 3:

$$\varphi = f(\Omega_1^2, \Omega_3^2, \psi), \quad (5)$$

где Ω_1^2, Ω_3^2 – квадраты скоростей вращения винтов Rotor 1 и Rotor 3 соответственно; φ,ψ – углы крена и рысканья.

Движение объекта в направлении оси Y при изменение угла тангажа обратно пропорциональное одновременному изменению угловых скоростей винтов 2 и 4:

$$\theta = f(\Omega_2^2, \Omega_4^2, \psi), \quad (6)$$

где Ω_2^2, Ω_4^2 – квадраты скоростей вращения винтов Rotor 2 и Rotor 4 соответственно; θ,ψ – углы тангажа и рысканья.

Разница угловых скоростей четырех винтов приведет к возниконовению момента сопротивления и изменинию угла рысканья:

$$\psi = f(\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2, \varphi, \theta), \quad (7)$$

где $\Omega_1^2, \Omega_2^2, \Omega_3^2, \Omega_4^2$ – квадраты скоростей вращения винтов Rotor 1 – Rotor 4 соответственно; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно.

При моделировании данного объекта предполагаем следующее [4]:

· квадрокоптер является объектом с жесткой симметричной структурой;

· центр масс квадрокоптера и центр системы отсчета совпадают;

· силы тяги и сопротивления пропорциональны квадрату скорости винтов;

· экранным эффектом (эффектом влияния земли) пренебрегаем в связи с малой массой и малыми скоростями моделируемого объекта;

· винты жесткие.

Пусть E обозначает систему отсчета относительно точки на поверхности Земли, а B – относительно центра масс объекта (рис. 1). Ориентация объекта описывается матрицей R, которая характеризует вращение от B к E.

$$R(\varphi,\theta,\psi) = \begin{bmatrix} c_\psi c_\theta & c_\psi s_\theta s_\varphi - s_\psi c_\varphi & c_\psi s_\theta c_\varphi + s_\psi s_\varphi \\ s_\psi c_\theta & s_\psi s_\theta s_\varphi + c_\psi c_\varphi & s_\psi s_\theta c_\varphi - s_\varphi c_\psi \\ -s_\theta & c_\theta s_\varphi & c_\theta c_\varphi \end{bmatrix}, \quad (8)$$

где c – обозначает cos соответвующего угла; s – обозначает sin; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно; R – ортогональная однородная матрица преобразования [3].

Динамическая модель квадрокоптера строится на основании подхода Ньютона-Эйлера [2] следующим образом:

$$\begin{bmatrix} mI_{3\times3} & 0 \\ 0 & I \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \dot{\vec{V}} \\ \dot{\vec{\omega}} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \omega \times m\vec{V} \\ \omega \times I\vec{\omega} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} F \\ \tau \end{bmatrix}, \quad (9)$$

где $I \in R^{3x3}$ – диагональная матрица инерции; ω – угловая скорость тела; $\vec{V}$ – линейный вектор скорости; m – масса аппарата; τ – гироскопический эффект; F – совокупность действующих сил.

Динамику движения объекта, заложенную в уравнение (9), можно описать следующим образом:

$$\dot{\xi} = v, \quad (10)$$

$$\dot{v} = -ge_z + \frac{1}{m} TRe_z, \quad (11)$$

$$sk(\omega) = R^T \dot{R}, \quad (12)$$

$$I\dot{\omega} = -\omega \times I\omega + \tau_a - \tau_g, \quad (13)$$

где ξ – вектор перемещения; v – вектор, содержащий линейную скорость тела; ge_z – ускорения свободного падения по оси z, где $e_z=[(0\ 0\ 1)]^T$ обозначает вектор в системе отсчета E; T – общая осевая тяга, образованая четырьмя винтами; m – масса аппарата; R – матрица, приведенная в (9), используется для описания сил, действующих на объект в системе отсчета E; sk(ω) – произведение производной матрицы вращения на транспонированную матрицу вращения, известная как кососимметрическая матрица; ω – угловая скорость квадрокоптера в системе отсчета B; знак «x» в (13) обозначает векторное произведения двух векторов; I – диагональная матрица инерции; τ_a, τ_g – гироскопические эффекты.

Крутящий момент, присутствующий в квадрокоптере описывается в выражении (13).

Выражение (11) можна записать в виде:

$$F_b = -mge_z + Re_z \sum_{i=1}^{4} T_i. \quad (14)$$

где $F_в$ – определяется результатом сил, генерируемых четырьмя роторами; T_i – осевая нагрузка на каждый винт; m – масса аппарата; R – ортогональная однородная матрица преобразования; ge_z – ускорение свободного падения по оси z; $e_z=[(0\ 0\ 1)]^T$ – вектор в системе отсчета E.

Зависимость угловой скорости от углов Эйлера приведена в выражении:

$$\omega = \begin{bmatrix} 1 & 0 & -s_\theta \\ 0 & c_\varphi & c_\theta s_\varphi \\ 0 & -s_\varphi & c_\varphi c_\theta \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \dot{\varphi} \\ \dot{\theta} \\ \dot{\psi} \end{bmatrix}, \quad (15)$$

где ω – угловая скорость тела в системе отсчета B; c – обозначает cos соответвующего угла; s – обозначает sin; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно,

Гироскопический эффект, возникающий за счет вращения твердого тела задается как: – ω x Iω и описывается выражением:

$$-\omega \times I\omega = \left[(I_{yy} - I_{zz})\dot{\theta}\dot{\psi} \quad (I_{xx} - I_{yy})\dot{\theta}\dot{\varphi} \quad (I_{zz} - I_{xx})\dot{\varphi}\dot{\psi}\right], \quad (16)$$

где ω – угловая скорость тела в системе отсче-

та B; I – диагональная матрица инерции; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно;I_{xx} – момент инерции вдоль оси X; I_{yy} – момент инерции вдоль оси Y; I_{zz} – момент инерции по оси Z; τ_g – гироскопический эффект, зависящий от изменения ориентации винтов, определяется в выражении:

$$\tau_g = \sum_{i=1}^{4}(\Omega_i \times J_r)(-1)^{i+1}\,\omega_i e_z, \qquad (17)$$

где J_r – инерция винта; Ω_i – угловая скорость винта; $e_z=[(0\ 0\ 1)]^T$ обозначает вектор в системе отсчета E.

Из уравнения (17) видно, что гироскопический эффект, вызванный вращением винтов, влияет только на динамику аппарата во время крена и тангажа. Управляющие моменты, которые производятся винтами во время приведения их в действие обозначенные как τ_a и определяются в выражении:

$$\tau_a = [\tau_{\text{крена}} \quad \tau_{\text{тангажа}} \quad \tau_{\text{рысканья}}]^{T=} = [l(T_4 - T_2) \quad l(T_1 - T_3) \quad -Q_1 + Q_2 - Q_3 + Q_4]^T, \qquad (18)$$

где T_i – осевая нагрузка на каждый винт; l – размах крыла (от центра к центру винта); Q_1-Q_4 – крутящий момент на винтах 1-4 соответственно.

На основании отмеченного выше, динамика аппарата описывается уравнениями:

$$\begin{aligned}
\ddot{x} &= \left(c_\varphi s_\theta c_\psi + s_\varphi s_\psi\right)\frac{1}{m}U_1,\\
\ddot{y} &= \left(c_\varphi s_\theta s_\psi + s_\varphi c_\psi\right)\frac{1}{m}U_1,\\
\ddot{z} &= -g + \left(c_\varphi c_\theta\right)\frac{1}{m}U_1,\\
\ddot{\varphi} &= \dot{\theta}\dot{\psi}\left[\frac{I_{yy}-Izz}{I_{xx}}\right] + \frac{J_r}{I_{xx}}\dot{\theta}\Omega_d + \frac{l}{I_{xx}}U_2,\\
\ddot{\theta} &= \dot{\varphi}\dot{\psi}\left[\frac{I_{zz}-I_{xx}}{I_{yy}}\right] - \frac{J_r}{I_{yy}}\dot{\varphi}\Omega_d + \frac{l}{I_{yy}}U_3,\\
\ddot{\psi} &= \dot{\varphi}\dot{\theta}\left[\frac{I_{xx}-I_{yy}}{I_{zz}}\right] + \frac{l}{I_{zz}}U_4,
\end{aligned} \qquad (19)$$

где m – масса квадрокоптера; Jr – инерция винта; g – ускорение свободного падения; I_{xx} – момент инерции вдоль оси X; I_{yy} – момент инерции вдоль оси Y; I_{zz} – момент инерции по оси Z; U_1,U_2,U_4 и U_4 – управляющие входы; x,y,z – координаты положения в пространстве по осям X, Y и Z; φ,θ,ψ – углы крена, тангажа и рысканья соответственно; c – обозначает cos соответвующего угла; s – обозначает sin; I – диагональная матрица инерции; переменная Ω_d отображает динамику крена и тангажа, которая определяется выражением:

$$\Omega_d = -\Omega_1 + \Omega_2 - \Omega_3 + \Omega_4. \qquad (20)$$

где Ω_i – угловая скорость (в радианах в секунду) i-го винта.

На основании этого, управляющие входы U_1,U_2,U_4 и U_4 определяются в выражении:

$$\begin{bmatrix}U_1\\U_2\\U_3\\U_4\end{bmatrix} = \begin{bmatrix}b & b & b & b\\0 & -b & 0 & b\\-b & 0 & b & 0\\d & -d & d & -d\end{bmatrix}\begin{bmatrix}\Omega_1^2\\\Omega_2^2\\\Omega_3^2\\\Omega_4^2\end{bmatrix}. \qquad (21)$$

где Ω_i – угловая скорость (в радианах в секунду) i-го винта, b-момент тяги, d-коэффициент сопротивления.

Учитывая определение $X=[\varphi \quad \dot{\varphi} \quad \theta \quad \dot{\theta} \quad \psi \quad \dot{\psi}]$, как состояние динамики объекта, и $U=[U_1\ U_2\ U_3\ U_4]^T$, как входного вектора, динамику изменения состояния объекта в пространстве можно представить в виде:

$$f(X,U) = \begin{bmatrix}x_2\\p_1x_4x_6 + p_2x_4\Omega_d + p_3U_2\\x_4\\p_4x_2x_6 - p_5x_2\Omega_d + p_6U_3\\x_6\\p_7x_4x_2 + p_8U_4\end{bmatrix}, \qquad (22)$$

$$p_1 = \frac{I_{yy}-I_{zz}}{I_{xx}}, p_2 = \frac{Jr}{I_{xx}}, p_3 = \frac{l}{I_{xx}}, p_4 = \frac{(I_{zz}-I_{xx})}{I_{yy}}, p_5 = \frac{J_r}{I_{yy}}, p_6 = \frac{l}{I_{yy}},$$

$$p_7 = \frac{I_{xx}-I_{yy}}{I_{zz}}, p_8 = \frac{l}{I_{zz}},$$

где $x_1 = \varphi; x_2 = \dot{\varphi}; x_3 = \theta; x_4 = \dot{\theta};, x_5 = \psi; x_6 = \dot{\psi};$ m – общая масса квадрокоптера; I_{xx} – момент инерции вдоль оси X; I_{yy} – момент инерции вдоль оси Y; I_{zz} – момент инерции вдоль оси Z; Ω_i – угловая скорость (в радианах в секунду) i-го винта; U_1,U_2,U_4 и U_4 – управляющие входы; I – диагональная матрица инерции; Jr – инерция винта. Отмеченные параметры являются характерными для определенного объекта.

Полученная выше физико-математическая модель (22) может быть использована для исследования динамики объекта на физико-математическом уровне, что достаточно трудоемко. Более эффективным является построение модели в одной из популярных сред моделирования (например, MATLAB Simulink), способную выдавать информацию о протекающих процессах, в зависимости от времени. С целью упрощения внедрения в какое-либо звено системы регулятора и интеграции измененных начальных характеристик системы, например, изменение количества винтов беспилотного летательного аппарата было применено модельно-ориентированное проектирование [5]. Этот метод объединяет в непрерывный рабочий процесс разные этапы разработки системы, такие как формирование спецификаций и системных требований, имитационное моделирование, разработка системы, отладка и тестирование. При проектировании встраиваемых систем на микроконтроллерах модельно-ориентированное проектирование имеет следующие возможности:

- разработка моделируемых спецификаций;
- проектирование и моделирование динамических систем с компонентами различной физической природы;
- автоматическое генерирование кода;
- непрерывное тестирование и верификация.

Для реализации метода более целесообразно отказаться от создания низкоуровневой физико-математической модели объекта и перейти к использованию специализированных пакетов SimMechanics, SimDriveline, Aerospace Blockset, SimPowerSystems, Estimation, Toolbox Neural Network, System Identification и других в составе MATLAB Simulink. Для проверки адекватности модели применяется программное, процессорно-программное и аппаратно-программное тестирование.

При использовании программного тестирования (Software-in-the-Loop) генерируется и компилируется С-код для локальной операционной системы. Затем откомпилированный код выполняется на имитационной модели. При процессорно-программном тестировании (Processor-in-the-Loop) оценка эффективности тестируемой системы управления производится на выбранном для проекта целевом процессоре. Сгенерированный и откомпилированный С-код загружается в память и затем выполняется на целевом процессоре, который связан с MATLAB Simulink. При использовании метода аппаратно-программного тестирования (Hardware-in-the-Loop), сгенерированный и откомпилированный С-код исполняется на модели и на целевом процессоре в реальном объекте (рис. 2):

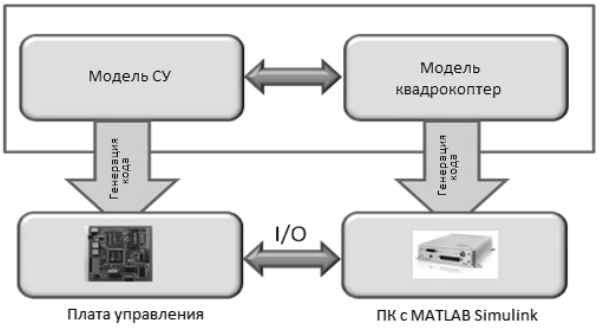

Рис. 2. Принцип метода Hardware-in-the-Loop

Моделирование работы замкнутой системы с применением аппаратного обеспечения в контуре (метод Hardware-in-the-loop), позволяет проверить методы обработки экспериментальных данных, работу отдельных модулей, а также эффективность автоматического управления при решении поставленных задач в нормальных и экстремальных условиях. Цель Hardware-in-the-Loop (HIL) моделирования – обеспечить эффективную платформу для разработки и проверки встроенных систем в реальном времени, которые часто разрабатываются параллельно с разработкой аппаратных средств.

Для решения задачи управления квадрокоптером целесообразно использовать метод Hardware-in-the-Loop, поскольку он даст возможность проводить анализ системы управления до существования реального объекта. Это позволит внести некие качественные изменение в его структуру и характеристики, а при существовании реального объекта – позволит без нанесения ущерба последнему и окружающей среде, проводить разработку и тестирование системы управления. Весь процесс реализации метода HIL состоит из следующих этапов:

· построение модели квадрокоптера с использованием элементов библиотек SimMechanics, SimDriveline, Aerospace Blockset из MATLAB Simulink. На выходе этой модели имеется такой же набор информации, как и у платы управления (информация о трех координатах в пространстве и трех углах: крена, тангажа и рысканья), а на входе – управляющий сигнал для четырех двигателей (рис. 3):

· построение модели системы управления квадрокоптером с использованием стандартного для моделирования систем управления набора блоков MATLAB Simulink;

· обеспечение связи обеих моделей;

· генерация программного кода для микроконтроллера платы управления, его компиляция и загрузка в память микроконтроллера;

· обеспечение связи модели квадрокоптера и платы управления реального объекта.

Результаты выполнения описанных этапов позволяют удобно и безопасно производить разработку и тестирование системы управления. После запуска разработанной модели можно наблюдать перемещение квадрокоптера в трехмерном пространстве, следить за траекторией его движения и положением в любой момент времени, анализировать выполнение маневров, задав в виде входных данных массив координат промежуточных точек перемещения, или координаты конечной точки (рис. 4):

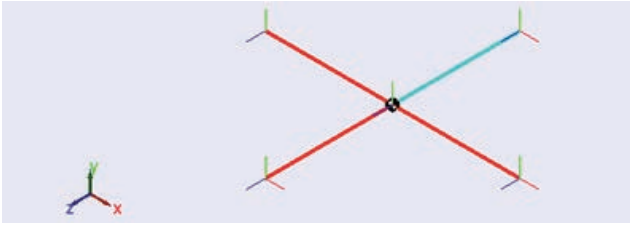

Рис. 4. Движение модели квадрокоптера в трехмерном пространстве

Выводы. На основании выше предложенного, можно сделать вывод, что эффективным, надежным, безопасным и более быстрым подходом к решению задачи разработки системы управления беспилотным четырехвинтовым летательным аппаратом является отказ от использования низкоуровневой физико-математической модели применение модельно-ориентированного проектирования и переход к методам моделирования с помощью специализированых пакетов, а так же применения метода Hardware-in-the-Loop. Использование данного подхода позволяет автоматически получить сгенерированный исходный код системы управления, что значительно сокращает сроки её разработки и отладки.

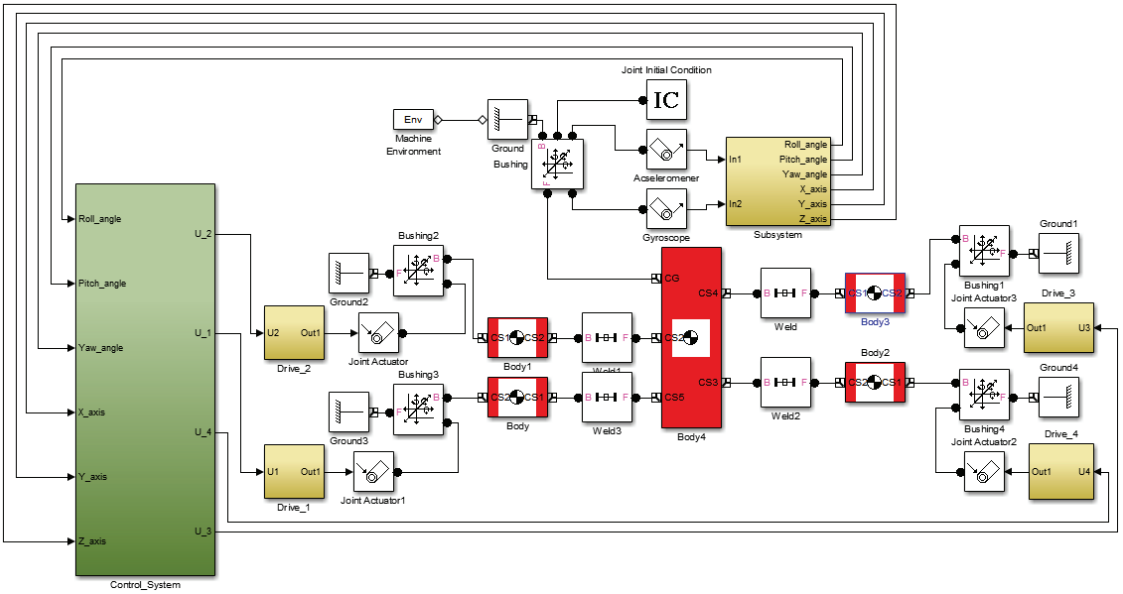

Рис. 3. Модель всей системы в среде MATLAB Simulink

Список литературы:
1. Hans-Petter Halvorsen, Introduction to Hardware-in-the-Loop Simulation, Telemark University College, 2012.
2. H. Bouadi, M. Bouchoucha and M. Tadjine, Modelling and Stabilizing Control Laws Design Based on Sliding Mode for an UAV Type-Quadrotor, IEEE Intelligent Vehicles Symposium, 2007.
3. M. Amir, V. Abbass Modeling of Quadrotor Helicopter Dynamics International Conference on Smart Manufacturing Application, Page(s):100-105, 2008.
4. Mert Цnkol and Mehmet Цnder Efe. Experimental Model Based Attitude Control Algorithms for a Quadrotor Unmanned Vehicle, 2009
5. Н.П. Деменков. Модельно-ориентированное проектирование систем управления, 2009

Новацький А.О., Сапсай П.О., Коломійцев П.Є.
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

КЕРУВАННЯ РУХОМ БЕЗПІЛОТНОГО ЧОТИРЬОХРОТОРНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ

Анотація
Керування рухом безпілотного чотирьохротоного літального апарату. Побудова і використання фізико-математичної моделі квадрокоптера. Застосування методу Hardware-in-the-Loop.
Ключові слова: безпілотний чотирьохроторний літальний апарат, квадрокоптер, керування, фізико-математична модель, Hardware-in-the-Loop.

Novatsky A.A., Sapsay P.A., Kolomiitsev P.E.
National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic Institute»

MOTION CONTROL OF 4-ROTOR UNMANNED AIRCRAFT

Summary
Traffic control of an unmanned 4-rotor aircraft. The constructing and using of physical and mathematical model of quadrotor. Using Hardware-in-the-Loop technology.
Keywords: unmanned 4-rotor aircraft, quadrotor, control, physical and mathematical model, Hardware-in-the-Loop.

УДК 635.075:635.63+635.621.3

ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ГАРБУЗОВИХ ПЛОДОВИХ ОВОЧІВ ТА ОБ'ЄМІВ ПЕРЕРОБКИ І ЗБЕРІГАННЯ

Прісс О.П.
Таврійський державний агротехнологічний університет

Досліджено вплив абіотичних факторів на урожайність та товарність огірків та кабачків. Розроблено математичні моделі прогнозування урожайності та виходу стандартної продукції для огірків та кабачків залежно від погодних факторів. Запропоновано структуру реалізації продукції на переробку, зберігання та споживання у свіжому вигляді.
Ключові слова: прогнозування, урожайність, стандартна продукція, огірки, кабачки, погодні фактори, переробка, зберігання.

Постановка проблеми. За сучасними дослідженнями багатьох вчених та висновками експертів Продовольчої та сільськогосподарської організації, глобальні зміни клімату вже сьогодні помітно впливають на урожайність, якість сільськогосподарських культур і як наслідок, на продовольчу безпеку [1,2]. У зв'язку з очікуваним підвищенням середньої річної температури повітря у Північній півкулі на 2–4 °С, продовольча безпека України в значній мірі буде залежати від того, наскільки ефективно адаптується галузь виробництва продукції рослинництва до майбутніх змін клімату [3]. Зважаючи на важливу роль овочепродуктового підкомплексу як одного із складових формування продовольчої безпеки необхідна завчасна оцінка впливу кліматичних умов на продуктивність і якість овочевих культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основне виробництво овочів зосереджено у фермерських господарствах Херсонської, Дніпропетровської, Миколаївської, Київської, Запорізької та Одеської областей (спільно – 71,6% виробництва овочів у фермерських господарствах України) [4]. При вирощуванні плодових овочів у Південному Степу суттєвими чинниками, що лімітують продуктивність та вихід стандартної продукції є підвищена температура та недостатнє вологозабезпечення. Для компенсації недоліку вологи, овочівництво Степу ведеться на краплинному зрошенні [5]. Однак дія високих температур залишається обмежуючим фактором у підвищенні врожайності і якості овочевих культур не тільки для України, а й для 40 відсотків територій помірного клімату Землі [6]. За даними Божко Л.Ю., розрахункові недобори уро-

© Прісс О.П., 2014

жаю плодових овочів через несприятливі кліматичні чинники у зоні Південного Степу можуть сягати 300 ц/га [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Моделі прогнозування врожайності розробляють науковці всіх країн, в яких розвинуте рослинництво. В Україні також було проведено низку досліджень, на основі яких було розроблено статистично-біологічні моделі прогнозування урожайності сільськогосподарських культур [8]. Однак, з огляду на короткий вегетаційний період таких гарбузових плодових овочів як огірки та кабачки (35...45 діб) прогнозуванню їх врожаю та товарності приділено недостатньо уваги.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є побудова моделей прогнозування урожайності і товарності гарбузових овочів та розробка шляхів реалізації овочевої продукції.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводили в 2008-2012 роках на базі кафедри технології переробки та зберігання продукції сільського господарства Таврійського державного агротехнологічного університету, м. Мелітополь. Досліджували плоди огірків гібридів Маша F1 і Афіна F1, плоди кабачків Кавілі F1 та Таміно F1, вирощені в умовах відкритого ґрунту в агропідприємствах Мелітопольського району. Агротехнологія загальноприйнята для зони Сухого Степу.

За виробництвом огірків Україна посідає шосте місце в світі. Середня врожайність огірків в Україні складає близько 17,9 т/га. Загалом у світі середня врожайність становить 31,2 т/га, а в країнах з високим рівнем агротехніки (Іспанія) отримують 86,8 т/га [9]. Середня врожайність огірків, вирощених на краплинному зрошенні, за роки досліджень становила 38,4 т/га та коливається у межах 12 %, залежно від року та гібриду. Вихід стандартної продукції огірків варіює у межах 86,8...92,3%, і в середньому складає 90,4% (рис.1).

Оскільки агротехніка вирощування овочів залишалась незмінною протягом усіх років досліджень, то основний вплив на варіювання врожайності та кількості стандартної продукції мали метеорологічні чинники. Для виявлення факторів суттєвого впливу на врожайність та вихід стандартної продукції проведено парний кореляційний аналіз (табл. 1).

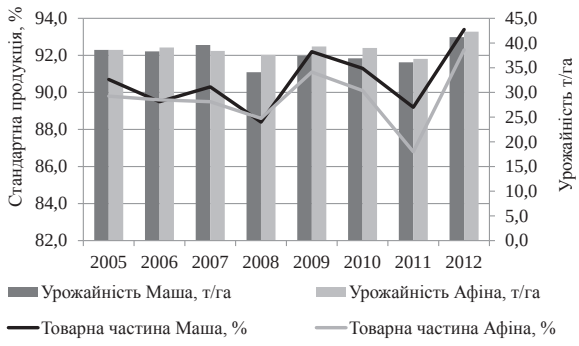

Рис. 1. Урожайність і товарність огірків

Джерело: розроблено автором.

Для огірків обох досліджуваних гібридів, найбільш тісні зв'язки прямої направленості існують між урожайністю, кількістю стандартної продукції та Сумою активних температур (САТ) періоду формування плодів (r=0,77). Урожайність огірків також знаходиться у сильній залежності від САТ всього періоду вегетації (r=0,69). Зв'язок оберненої направленості з коефіцієнтом -0,57...-0,63 встановлено також для опадів і гідротермічного коефіцієнту (ГТК) та урожайності.

Вплив факторів «опади» та «ГТК» на вихід стандартної продукції посилюється до -0,61...0,67. Середня сила зв'язку характерна для впливу кількості днів з температурами вище біологічного максимуму (біологічний максимум складає 32єС, мінімум 15єС [10]) та врожайності і стандартної продукції. Обернений зв'язок такої ж сили спостерігається при аналізі впливу на врожайність та вихід стандартної продукції кількості днів з температурами нижче біологічного мінімуму. Загалом, з проаналізованих 6 гідротермічних факторів не суттєвого впливу на врожайність та вихід стандартної продукції не має жоден.

Для виявлення сумісного впливу досліджуваних факторів на урожайність огірків розраховано множинну регресію. Як видно з кореляційної матри-

Таблиця 1

Коефіцієнти кореляції парних зв'язків та рівень значущості для плодів огірка, N=16

Показники	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
X1	1	0,47 p=0,07	-0,38 p=0,15	-0,54 p=0,03	-0,44 p=0,09	0,66 p=0,01	0,69 p=0,00	0,57 p=0,02
X2	0,47 p=0,07	1	-0,62 p=0,01	-0,64 p=0,01	-0,08 p=0,77	0,08 p=0,76	0,77 p=0,00	0,77 p=0,00
X3	-0,38 p=0,15	-0,62 p=0,01	1	0,97 p=0,00	0,23 p=0,40	-0,03 p=0,93	-0,57 p=0,02	-0,61 p=0,01
X4	-0,54 p=0,03	-0,64 p=0,01	0,97 p=0,00	1	0,25 p=0,35	-0,14 p=0,61	-0,63 p=0,01	-0,67 p=0,01
X5	-0,44 p=0,09	-0,08 p=0,77	0,23 p=0,40	0,25 p=0,35	1	-0,86 p=0,00	-0,42 p=0,11	-0,40 p=0,13
X6	0,66 p=0,01	0,08 p=0,76	-0,03 p=0,93	-0,14 p=0,61	-0,86 p=0,00	1	0,48 p=0,06	0,37 p=0,15
X7	0,69 p=0,00	0,77 p=0,00	-0,57 p=0,02	-0,63 p=0,01	-0,42 p=0,11	0,48 p=0,06	1	0,64 p=0,01
X8	0,57 p=0,02	0,77 p=0,00	-0,61 p=0,01	-0,67 p=0,01	-0,40 p=0,13	0,37 p=0,15	0,64 p=0,01	1

Примітка. X1 – САТ періоду вегетації, X2 – САТ за 10 днів до збору,
X3 – опади за вегетаційний період, X4 – ГТК, X5 – кількість днів з мінімальними температурами нижче біологічного мінімуму, X6 – кількість днів з максимальними температурами, що перевищують біологічний максимум, X7 – урожайність, X8 – вихід стандартної продукції.

Джерело: розроблено автором.

ці (див. табл. 1), рівень значущості впливу кількості днів з температурами що не відповідають біологічному оптимуму на врожайність та кількість товарної продукції невисокий (p=0,06...0,11), отже включати ці фактори в регресійну модель необхідності немає. При подальшому аналізі матриці виявляємо мультиколінеарні фактори: кількість опадів і ГТК (r=0,97). Включення до моделі обох факторів призведе до нестійкості оцінки. Дані фактори опосередковують вплив один на одного і в моделі достатньо залишити тільки один. До рівняння включаємо той фактор у якого коефіцієнт кореляції з результатом вище (ГТК).

Основні показники множинної регресії з відібраними факторами наступні: коефіцієнт множинної кореляції R=0,85; коефіцієнт детермінації R^2=0,74; скоригований коефіцієнт детермінації R^{2*}=0,67; стандартна похибка оцінки S=1,11; значення критерію Фішера F (3,12)=11,14 при $F_т$=3,49; рівень значущості p<0,0009. Такі результати свідчать про достатню адекватність отриманої моделі прогнозування урожайності огірків:

$$y=0,006x_1+0,047x_2-0,40x_3+23,85, \quad (1)$$

де y – урожайність огірків, т/га;
x_1 – САТ періоду вегетації, ˚С;
x_2 – САТ періоду формування плодів, ˚С;
x_3 – ГТК періоду вегетації;

Не дивлячись на проведений відбір, в моделі статистично незначимий параметр при факторі x_3. Часткові (парціальні) коефіцієнти множинної кореляції для фактора x_3 в наведеній моделі $R_{yx3.x1}$= -0,09 та $R_{yx3.x2}$=-0,05. Такі невеликі значення цих коефіцієнтів, дозволяють виключити з моделі ГТК періоду вегетації. При виключенні цього фактора з рівняння, характеристики множинної регресії такі: R=0,86; R^2=0,73; R^{2*}=0,69; S=1,08; F (2,13)=17,89 при $F_т$=3,80; p<0,0002. Коефіцієнти множинної кореляції та детермінації дещо підвищились, а стандартна похибка оцінки знизилась. Таким чином, для прогнозування врожайності огірків отримуємо двофакторну модель з відсутністю незначимих параметрів:

$$y=0,006x_1+0,05x_2+22,85, \quad (2)$$

де y – урожайність огірків, т/га;
x_1 – САТ періоду вегетації, ˚С;
x_2 – САТ періоду формування плодів, ˚С;

Для прогнозування кількості стандартної продукції огірків після виключення колінеарних та статистично незначимих факторів отримано модель:

$$y=78,01-0,003x_1+0,048x_2, \quad (3)$$

де y – вихід стандартної продукції,%;
x_1 – САТ періоду вегетації, ˚С;
x_2 – САТ періоду формування плодів, ˚С;

Характеристики моделі прогнозування виходу стандартної продукції огірків такі: R=0,81; R^2=0,65; R^{2*}=0,60; S=1,04; F (2,13)=12,19 при $F_т$=3,80; p<0,001, що свідчить про її адекватність.

Урожайність кабачків сильно коливається в залежності від маси і розмірів плоду: при масі зеленця 0,24...0,35 кг урожайність становить 46...75 т/га, якщо маса кабачка 0,9-1,4 кг, то урожайність може перевищувати 100 т/га [11, с. 35]. За нашими даними, досліджувані гібриди виявились досить урожайними (рис. 2), адже збирали плоди масою до 350 г та довжиною від 16 до 21 см (зеленці). Середня врожайність гібриду Таміно вища у порівнянні з Кавілі на 1,5 т/га. Однак за виходом стандартної продукції Таміно F1 поступається Кавілі F1 на 0,7%.

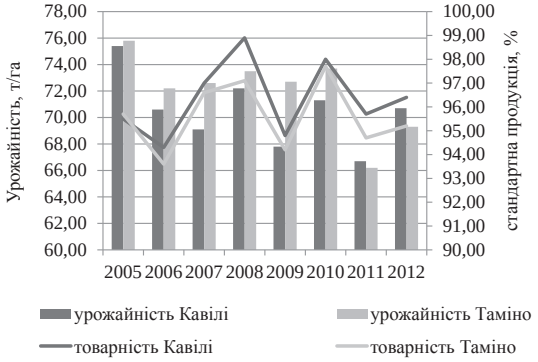

Рис. 2. Урожайність та вихід стандартної продукції кабачків

Джерело: розроблено автором

Для виявлення гідротермічних факторів, що впливають на формування врожайності та якості кабачків здійснено кореляційний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції парних зв'язків для плодів кабачка, N=16

Показники	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
X1	1	0,67 p=0,00	-0,25 p=0,36	-0,32 p=0,22	0,18 p=0,51	-0,33 p=0,21	0,77 p=0,00	0,16 p=0,56
X2	0,67 p=0,00	1	-0,65 p=0,01	-0,61 p=0,01	0,13 p=0,63	-0,23 p=0,39	0,80 p=0,00	0,04 p=0,89
X3	-0,25 p=0,36	-0,65 p=0,01	1	0,92 p=0,00	0,45 p=0,08	-0,54 p=0,03	-0,58 p=0,02	-0,65 p=0,01
X4	-0,32 p=0,22	-0,61 p=0,01	0,92 p=0,00	1	0,53 p=0,03	-0,55 p=0,03	-0,57 p=0,02	-0,64 p=0,01
X5	0,18 p=0,51	0,13 p=0,63	0,45 p=0,08	0,53 p=0,03	1	-0,81 p=0,00	0,04 p=0,88	-0,87 p=0,00
X6	-0,33 p=0,21	-0,23 p=0,39	-0,54 p=0,03	-0,55 p=0,03	-0,81 p=0,00	1	-0,05 p=0,85	0,77 p=0,00
X7	0,77 p=0,00	0,80 p=0,00	-0,58 p=0,02	-0,57 p=0,02	0,04 p=0,88	-0,05 p=0,85	1	0,22 p=0,39
X8	0,16 p=0,56	0,04 p=0,89	-0,65 p=0,01	-0,64 p=0,01	-0,87 p=0,00	0,77 p=0,00	0,22 p=0,39	1

Примітка. X1 – САТ періоду вегетації, X2 – САТ за 10 днів до збору,
X3 – опади за вегетаційний період, X4 – ГТК, X5 – кількість днів з мінімальними температурами нижче біологічного мінімуму, X6 – кількість днів з максимальними температурами, що перевищують біологічний максимум, X7 – урожайність, X8 – вихід стандартної продукції.

Джерело: розроблено автором.

Як видно з кореляційної матриці, сильний вплив на урожайність кабачків мають САТ вегетаційного періоду (r=0,77) та САТ за 10 днів до збору (r=0,80), достовірний вплив мають також опади і ГТК (p=0,02; r=-0,57...-0,58), а зв'язок з іншими показниками відсутній.

При виключенні несуттєвих факторів та усуненні колінеарних, регресійна модель прогнозування врожайності має вигляд:

$$y=0,005x_1+0,046x_2+54,98, \quad (4)$$

де y – урожайність кабачків, т/га;

x_1 – САТ періоду вегетації, ˚С;

x_2 – САТ періоду формування плодів, ˚С;

Модель прогнозування урожайності кабачків має такі характеристики: R=0,86; R^2=0,74; R^{2*}=0,70; S=1,55; F (2,13)=18,86 при $F_т$=3,80; p<0,0001, що свідчить про її адекватність.

На кількість стандартної продукції суттєвий вплив мають кількість днів з мінімальними температурами нижче 16˚С, кількість днів з максимальними температурами вище 35˚С, опади та ГТК, де сила зв'язку має коефіцієнт кореляції -0,64...-0,77. Однак фактори опади – ГТК та мінімальні – максимальні температури виявляють колінеарність (r=0,92; -0,81). При включенні тільки одного з колінеарних факторів отримаємо двофакторну модель прогнозування виходу стандартної продукції кабачків.

$$y=100,31-0,02x_1-0,13x_2, \quad (3.5)$$

де y – вихід стандартної продукції,%;

x_1 – кількість опадів, мм;

x_2 – кількість днів з мінімальною температурою нижче 16˚С;

Основні показники побудованої регресійної моделі: R=0,92; R^2=0,84; R^{2*}=0,82; S=0,64; F (2,13)=35,25 при $F_т$=3,80; p<0,0001, що свідчить про її високу адекватність.

Проте проблема овочівників не тільки виростити врожай а й реалізувати його з мінімальними втратами. У країнах з високим рівнем розвитку маркетингу та технологій, втрати продукції на шляху від виробництва до реалізації складають 5-25%. Недосконалі практики первинної обробки та зберігання збільшують втрати плодів та овочів до 20-50% [12]. У цьому випадку деякі вчені скорочення втрат порівнюють з отриманням ще одного врожаю [13].

Вагомою причиною втрат продукції відсутність чітких контрактів на постачання, переробку та зберігання певної кількості продукції. Більшість овочів, що призначені на переробку, вирощуються на контрактній основі. Проте використання системи контрактів для продажу на ринку свіжих овочів хоча і збільшується, але є менш поширеним. Наприклад, у США для переробки призначено близько 53 % всіх овочів, що вирощуються [14] . Побудовані моделі прогнозування врожайності і виходу стандартної продукції плодових гарбузових і пасльонових овочів можуть стати ефективним інструментом для прийняття адекватних рішень щодо планування заходів по реалізації, зберіганню чи направленню на переробку отриманого врожаю. При прогнозованій кількості товарної частини, заздалегідь відома кількість продукції придатна тільки корму. Однак кількість товарної продукції становитиме лише на 2...9% менше. І тут постає проблема оптимального розподілу шляхів реалізації продукції. На нашу думку, ці шляхи повинні виходити з раціональних норм споживання овочів. Загалом річна норма споживання (РНС) овочів без врахування баштанних складає 134 кг на особу [15]. Для огірків РНС становить10 кг, з них 6,6 у свіжому вигляді, решта в переробленому.

Річний фонд споживання овочів та баштанних культур у 2012 році становив 7452 тисяч тон, а споживання на одну особу склало 163,4 кг в рік [16, с. 22, 23]. Огірків вироблено1020,6 тисяч тон [17, с. 123]. Отже на одну особу вироблено 22, 4 кг. Середній фонд споживання овочів від їх виробництва становить 70,5 % [16, с. 38]. Тоді фонд споживання огірків складе 15, 8 кг на особу чи 720,5 тис. т. Відповідно до РНС на переробку необхідно направити не менше 155 тис. т, чи 21,5%. Реалізувати у свіжому вигляді 301 тис. тон, чи 42%. Тож залишається 36,5 %. Цю частку продукції необхідно направити на експорт чи на короткочасне зберігання (тривалість не може перевищувати 15 діб), що дасть змогу збільшити реалізацію за рахунок подовження термінів споживання. Тільки така система розподілу шляхів реалізації дозволить скоротити втрати продукції

РНС кабачків становить 3,2 кг, з них 0,9 кг у свіжому вигляді. За даними Державної служби статистики у 2011 році вироблено 53 тис. т кабачків. За структурою витрат овочів і баштанних продовольчих культур у 2011 році, фонд споживання склав 72% або 7440 тис. тон [18, с. 36]. Тоді фонд споживання кабачків складе 38,2 тис. т, при потребі у свіжому вигляді 41,1 тис т. Щоб вдовольнити потреби РНС всього необхідно 146, 2 тисяч тон кабачків. Отже необхідно збільшувати площі вирощування цієї культури.

Висновки і пропозиції. При вирощуванні плодових овочів у нестабільних кліматичних умовах зони Сухого Степу основним фактором, що визначає урожайність плодових овочів є сума активних температур періоду формування і дозрівання плодів (r=0,63...0,81). Для гарбузових плодових овочів, де період вегетації лише 35...45 діб, значний вплив на формування врожайності мають також суми активних температур всього періоду вегетації (r=0,69...0,77). На формування товарності плодових овочів крім суми температур періоду формування і дозрівання плодів значимий вплив мають також кількість днів з мінімальними температурами нижче біологічного мінімуму та опади. Побудовані моделі прогнозування врожайності і виходу стандартної продукції плодових гарбузових і пасльонових овочів можуть стати ефективним інструментом для прийняття адекватних рішень щодо планування заходів по реалізації, зберіганню чи направленню на переробку отриманого врожаю. Для скорочення втрат огірків запропоновано наступну структуру реалізації продукції: 42% реалізувати у свіжому вигляді, 21,5% необхідно направити на переробку, 36,5 % на експорт чи на короткочасне зберігання. Виробництво кабачків не вдовольняє потреб населення.

Список літератури:

1. Battisti D. S. Historical warnings of future food insecurity with unprecedented seasonal heat / David. S. Battisti, Rosamond L. Naylor // Science. – 2009. – Vol. 323, № 5911. – P. 240–244.
2. Wheeler T. Climate Change Impacts on Global Food Security / Tim Wheeler, Joachim von Braun // Science. –2013. –Vol. 341, № 6145. – P. 508–513.
3. Україна та глобальний парниковий ефект. Частина 2. Вразливість і адаптація екологічних та економічних систем до зміни клімату / За редакцією В.В. Васильченка, М.В. Рапцуна, І.В. Трофимової. – К., 1998. – 210 с.

4. Сухий П. О. Сучасний стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні / П. О. Сухий, М. Д. Заячук //Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «География». – 2012. –Том 25 (64), №3. – С. 38–48.
5. Ромащенко М. Состояние и перспективы развития овощеводства открытого ґрунта в Украине / М. Ромащенко // Овощеводство. – 2010. – № 5. – С. 8–11.
6. Global Desertification: Building a Science for Dryland Development / James F. Reynolds, D. Mark Stafford Smith, Eric F. Lambin [et al.] // Science. – 2007. – Vol. 316, № 5826. – P. 847–851.
7. Божко Л.Ю. Оцінка агрокліматичних умов формування продуктивності овочевих культур в Україні / Л.Ю. Божко, О.А. Барсукова // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2009. – вип.7. – С. 101–109.
8. Моніторинг росту та прогнозування врожайності сільськогосподарських культур. Проект «Марс» / В. Кравчук, О. Ковтуненко // Техніка і технології АПК : науково – виробничий журнал. – 2009. – №1. – С. 27-31.
9. FAOSTAT. [Електронний ресурс] / Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome, 2013. – Режим доступу : http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567#ancor
10. Cucumber production in California [Електронний ресурс] / Wayne l. Schrader, Jose L. Aguiar, Keith S. Mayberry. University of California, Agriculture and natural resource. – Режим доступу: http://anrcatalog.ucdavis.edu/pdf/8050.pdf.
11. Сычев С.М. Характеристики сортов плодових овощных растений рекомендованных для использования в центральном регионе / С.М. Сычев, Н.С. Шпилев, О.Ю. Добродей. – Брянск: Издательство Брянской ГСХА, 2011. – 156 с.
12. Kader A.A. Increasing food availability by reducing postharvest losses of fresh produce / A.A. Kader // Proceedings of the 5th International Postharvest Symposium. –Verona, Italy, 2005. – P. 2169-2176.
13. Bourne M.C. Postharvest food losses –The neglected dimension in increasing the world food supply [Електронний ресурс] / Malcolm C. Bourne. – Ithaca, New York : New York State College of Agriculture and Life Sciences A Statutory College of the State University, Cornell University. – 1977. – Режим доступу : http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABJ082.pdf.
14. Писаренко В.В. Маркетинг овощной продукции (методические и практические аспекты): Разработка эффективной продуктовой политики [Електронний ресурс] / В.В. Писаренко. – Agromage.com 2000–2014 .– Режим доступу : http://agromage.com/stat_id.php?id=384
15. Писаренко В.В. Маркетинг овощной продукции (методические и практические аспекты): Маркетинговое исследование потребителей, розничного и оптового сегмента рынка овощной продукции [Електронний ресурс] / В.В. Писаренко. – Agromage.com 2000–2014 .– Режим доступу : http://agromage.com/stat_id.php?id=325
16. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2012 : стат. збірник [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України ; ред. Н.С. Власенко. – 2013. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua
17. Рослинництво України 2012: стат. збірник [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України ; ред. Н.С. Власенко. – 2013. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua
18. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2011 : стат. збірник [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України ; ред. Н.С. Власенко. – 2012. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua

Присс О.П.
Таврический государственный агротехнологический университет

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ УРОЖАЙНОСТИ ТЫКВЕННЫХ ПЛОДОВЫХ ОВОЩЕЙ, ОБЪЕМОВ ПЕРЕРАБОТКИ И ХРАНЕНИЯ

Аннотация
Исследовано влияние абиотических факторов на урожайность и товарность огурцов и кабачков. Разработаны математические модели прогнозирования урожайности и выхода стандартной продукции для огурцов и кабачков в зависимости от погодных факторов. Предложена структура реализации продукции на переработку, хранение и потребление в свежем виде.
Ключевые слова: прогнозирование, урожайность, стандартная продукция, огурцы, кабачки, погодные факторы, переработка, хранение.

Priss O.P.
Tavria State Agrotechnological University

CUCURBITACEAE VEGETABLES YIELD PREDICTION AND ITS PROCESSING AND STORAGE VOLUMES

Summary
Effect of abiotic factors on productivity and marketability of cucumbers and zucchini is viewed in an article. Mathematical prognostic models of yields and output of commodity products for cucumbers and zucchini, depending on weather factors are developed. The structure of sales for product processing, product storage and consumption of fresh products is proposed in the article.
Keywords: prediction, yield, commodity product, cucumbers, zucchini, weather conditions, processing and storage.

УДК 685.72

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКОВОЇ ОЦІНКИ МІЦНОСТІ ВУЗЛІВ АЛЬПІНІСТСЬКОГО СПОРЯДЖЕННЯ

Шайко-Шайковський О.Г., Никифорчук М.В., Боднар Н.О., Назарак М.С.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Досліджено теоретичні питання щодо оцінки міцності елементів і вузлів альпіністського спорядження. Наведено методики розрахунку напружень у вузлах і елементах спорядження. Вказано можливі матеріали для їх виготовлення. Розрахунковим шляхом вказано значення необхідних розмірів елементів конструкцій.
Ключові слова: альпіністське спорядження, міцність, необхідні розміри.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток громадського і промислового будівництва, промисловості, поява складних висотних споруд, технічні складнощі при їх зведенні, збиранні, оздобленні та подальшому обслуговуванні нерозривно пов'язані із використанням праці спеціалістів, діяльність яких полягає у небезпечному перебуванні та роботою на великих висотах при мінімальних засобах страховки. Йдеться про використання праці та професійних навичок спортсменів-альпіністів, вміння яких широко використовується в наш час у багатьох галузях будівництва.

Спорядження у цих робітників повинно бути таким, щоб у максимальній степені не заважати можливості здійснення різноманітних рухів і вільної діяльності на висоті, а з другого боку – повинно надійно та ефективно забезпечувати безпеку праці, унеможливлювати виникнення непередбачуваних ситуацій і нещасних випадків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З цією метою розроблені та застосовуються спеціальні допоміжні страхувальні пристрої та вузли. Це – різноманітні каретки, які забезпечують вільне пересування альпініста вздовж робочого троса, підвіси, натяжні пристрої. Недоліком більшої частини з цих пристосувань є те, що при зміні напряму несучого троса кожний раз виникає необхідність відчіпляти страхувальний трос від основного та пере закріплювати каретку або підвіс на новій ділянці несучого тросу. Це, по-перше – відволікає робітника від основної діяльності, змушує його переключати увагу, не дає мод живість сконцентруватись, а по-друге – під час перекидання каретки на іншу гілку несучої системи тросів працівник хоч і на короткий час залишається без страховки, що є небезпечним.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми та мета статті. В Чернівецькій обласній молодіжній організації «Гірський клуб» розроблено і запропоновано декілька вдосконалених пристроїв для роботи альпіністів. В роботі розглянуто розрахункову оцінку міцності елементів та вузлів модернізованого страхувального обладнання (рухомої каретки, підвісу, натяжних пристроїв), яке дозволяє рухатись по різним ділянкам вздовж несучого тросу без додаткового перекидання каретки вручну, не позбавляючи альпініста страховки.

Викладення основного матеріалу. В роботі проведена розрахункова оцінка міцності елементів роликового підвісу (рис.1), оцінено необхідні розміри поперечного перерізу його окремих частин. З умови міцності для випадку позацентрової дії навантаження перевірено діючі напруження в його частинах [1,2,3].

$$\sigma = + \frac{P}{F} \pm \frac{M_y}{W_y} \le [\sigma] \qquad (1)$$

Де: σ діючі нормальні напруження;

$[\sigma]$ допустимі значення нормальних напружень;

P – розтягуючи сила, значення якої враховує динамічну дію навантаження при втраті рівноваги працівником;

F – площа поперечного перерізу елемента конструкції;

M_y – величина зовнішнього згинаючого моменту;

W_y – осьовий момент опору перерізу елемента конструкції.

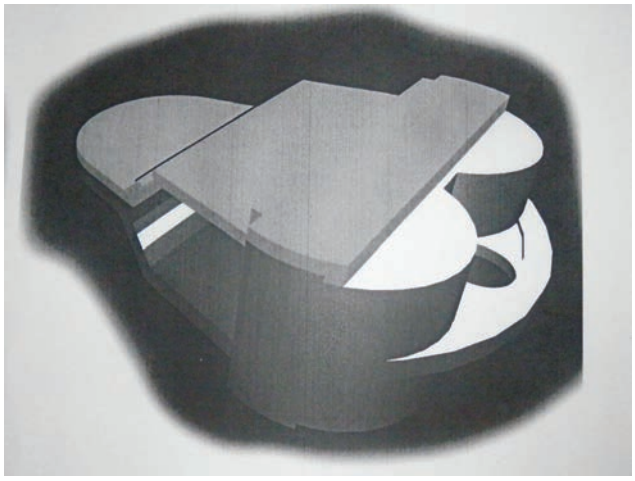

Рис. 1. Загальний вигляд рухомої каретки

Оцінено також можливість використання різних марок сталей для виготовлення елементів рухомої каретки [7]. Так, для сталі Ст3 $[\sigma]$ = 1600 кг/см^2, для вуглецевих конструкційних сталей, що використовуються у машинобудуванні $[\sigma]$ = 2500 кг/см^2, для легованих конструкційних сталей $[\sigma]$ = 4000 кг/см^2, для вуглецевої конструкційної якісної сталі 45 $[\sigma]$ = 3500 кг/см^2, для конструкційної легованої сталі 40Х після загартування при 860°С у мастилі та відпустці при 500°С у воді або мастилі $[\sigma]$ = 4600 кг/см^2, для сталі 30ХГС, яка працює у відповідальних конструкціях при знакозмінних навантаженнях, деталях кріплення (замінники 40ХФА, 35ХМ, 40ХН, 35ХГСА) $[\sigma]$ = 5000 кг/см^2, (після загартування 540°С у воді, мастилі).[7]

Для всіх перерахованих вище матеріалів отримані розрахунковим шляхом напруження σ були менше, ніж $[\sigma]$ – допустимі значення нормальних напружень.

В методиці розрахунку враховано можливі гойдання робітника відносно положення рівноваги. При цьому визначено як нормальні напруження σ, так і дотичні напруження τ, які визначаються за виразом:

$$\tau = \frac{Q \cdot S^*}{I \cdot b} \qquad (2)$$

Де: Q – величина поперечної сили, що діє на елемент конструкції;

© Шайко-Шайковський О.Г., Никифорчук М.В., Боднар Н.О., Назарак М.С., 2014

S* статичний момент половини прямокутного перерізу елемента;

I – осьовий момент інерції перерізу елемента;

b – ширина перерізу елемента конструкції.

Визначаючи головні напруження:

$$\sigma_{1,3}=\frac{1}{2}\left(\sigma \pm \sqrt{\sigma^2+4\tau^2}\right) \quad (3)$$

Користуючись виразами всіх чотирьох класичних теорій міцності було проведено оцінку міцності боковини корпуса роликового підвісу(рис.1). Здійснено також оцінку міцності вісі роликів підвісу. Для цього застосовувались умови міцності на зріз:

$$\tau = \frac{P}{F} \le [\tau] \quad (4)$$

та зминання:

$$\sigma_{зм} = \quad \sigma_{зм} = \frac{P}{F_{зм}} \le [\sigma]_{зм} \quad (5)$$

Всі проведені розрахунки дозволили призначити необхідні розміри елементів підвісу. Динамічний вплив навантаження на вузли та елементи системи враховувався за допомогою коефіцієнта динамічності:

$$К_d = 1+ \quad К_d = 1+\sqrt{1+\frac{2h}{\delta_{ст}}} \quad (6)$$

Де: $К_d$ – коефіцієнт динамічності;

h – можлива висота «падіння» ваги тіла альпініста при втраті рівноваги. Страхувальний трос обмежує це значення в межах 50 см.

$\Delta_{ст}$ – деформація тросу при статичному навантаженні.

Прораховано також провисання несучого троса при максимальній відстані між опорами його кріплення, а також – визначено зусилля затягування затискування гвинтів у пристроях, що забезпечують натяжіння троса та унеможливлюють його «протравлення» у фіксуючих вузлахрис.2. натяжних елементів, [3,4].

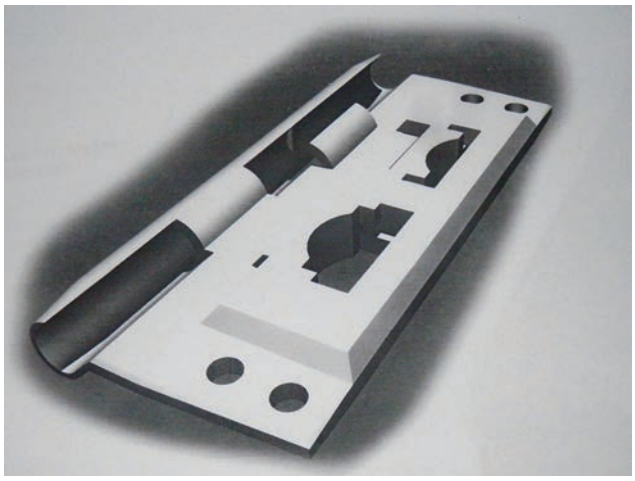

Рис. 2. Загальний вигляд пристрою

Висновки та пропозиції. Всі проведені розрахункові дії дали можливість випрацювати обґрунтовані операції для виготовлення модернізованих вузлів альпіністського спорядження, та пройти необхідні заходи щодо його ліцензування.

Список літератури:

1. Опір матеріалів з основами теорії пружності й пластичності : навч. посіб. для студ. буд. і транспорт. спец. вузів, У 2 ч., 5 кн. Ч. 2. Кн. 5 Розрахунково-проектувальні та лабораторні роботи / [В. Г. Піскунов, В. Д. Шевченко, М. М. Рубан та ін.] ; за ред. В. Г. Піскунова. – К. : Вища шк., 1995. – 207 с.
2. Гурняк, Л. І. Опір матеріалів : навч. посіб. для вивч. курсу при кредит.-модул. системі навчання / Гурняк Л. І., Гуцуляк Ю. В., Юзьків Т. Б. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 362 с. : рис., табл. – (Вища освіта в Україні). – Бібліогр.: с. 362.
3. Корнілов, О. А.. Опір матеріалів : Підручник для техн. спец. вищ. навч. закл. / О.А. Корнілов. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Логос, 2003. – 551 с. : ілюстр. – Бібліогр. в кінці розд.
4. Писаренко, Г. С..Опір матеріалів : підруч. для студ. мех. спец. вищ. навч. закл. / Г. С. Писаренко, О. Л. Квітка, Є. С. Уманський ; за ред. Г. С. Писаренка. – 2-ге вид. – К. : Вищашк., 2004. – 654 с. : іл. – Бібліогр.: с. 655.
5. Опір матеріалів. Визначення переміщень у балках способом Верещагіна : Метод. вказівки та контрол. завдання до практ. занять / М-во освіти і науки України, Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича ; Уклад. О.Г. Шайко-Шайковський, Т.О. Царик. – Чернівці : Рута, 2004. – 14 с.
6. Опір матеріалів з основами теорії пружності й пластичності : навч. посіб. для студ. буд. і транпорт. спец. вузів, У 2 ч., 5 кн. Ч. 2. Кн. 4 : Приклади і задачі / [В. Г. Піскунов, В. Д. Шевченко, М. М. Рубан та ін.] ; за ред. В. Г. Піскунова. – К. : Вища шк., 1995. – 303 с. : ил. – Бібліогр.: с. 303.
7. Сорокин В.Г. Марочник сталей и сплавов / В.Г. Сорокин, А.В.Волосникова, С.А.Вяткин и др. Под общ. Ред В.Г. Сорокина, – М.: Машиностроение, 1989. – 640 с.

Шайко-Шайковский А.Г., Никифорчук Н.В., Боднар Н.А., Назарак М.С.
Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

МЕТОДИКА РАСЧЁТНОЙ ОЦЕНКИ ПРОЧНОСТИ УЗЛОВ АЛЬПИНИСТСКОГО СНАРЯЖЕНИЯ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы оценки прочности элементов и узлов альпинистского снаряжения. Приведены методики расчётов напряжений в узлах и элементах снаряжения. Указаны возможные материалы для их изготовления. Расчётным путём указаны значения необходимых размеров элементов конструкцій.

Ключевые слова: альпинистское снаряжение, прочность, необходимые размеры.

Sayko-Syaykovskij A.G., Nikifortshuk M.V., Bodnar N.A., Nazarak M.S.
Chernivtsi National University namedafter YuriyFedkovych

METHOD OFSETTLEMENTEVALUATIONKNOT STRENGTHCLIMBING EQUIPMENT

Summary
Studiedtheoretical questionsassessing the strength ofthe elements andnodesof climbing equipment. The design procedure ofthe stressat the nodesand elements ofequipment.Specifiedpossible materialsfor their manufacture. By calculationvaluesarenecessary elements razmereov konstruktsiy.
Keywords: climbing equipment, the strength, the required dimensions.

УДК 640

РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННОГО МЕНЮ ДЛЯ РЕСТОРАНІВ

Шишкіна К.М.
Донбаська державна машинобудівна академія

Розроблена схема інформаційного середовища електронного меню для ресторанів, схема структури самого додатку та макети екранних форм.
Ключові слова: електронне меню, сервер, ресторан, інтерфейс, система.

Уцей час ресторанний бізнес складається з тисячі дріб'язків, де будь-який найменший нюанс грає свою вирішальну роль. Одним з таких є меню ресторану, що уже не є простим інструментом продажів, каталогом кулінарних ідей або способом щось запропонувати клієнтові. Це візитна картка закладу, адже серед інших елементів іміджу вона найбільш чітко й лаконічно визначає характер ресторану, його категорію та відвідувачів. Електронне меню – це сучасна система, призначена для закладів швидкого обслуговування й громадського харчування з високим потоком клієнтів.

Серед основоположників електронних меню можна виділити:

австралійський ресторан Global Mundo Tapas у пригороді Сіднея [1];

ресторан Pan Asian у лондонському районі Soho [2];

японська компанія Aska T3;

ізраїльська фірма Conceptic.

На сьогоднішній день електронне меню доступне в декількох варіантах виконання. Найбільшою популярністю серед рестораторів користується Apple iPAD або iPAD 2 з операційною системою iOS, іншим більш дешевим варіантом є планшетний персональний комп'ютер Tablet PC на базі операційної системи Google Android [3].

Останнім часом на ринку з'являється безліч рішень типу «Електронне меню» і «Мобільний офіціант». У Росії установкою даного виду меню займаються великі компанії, що працюють в області автоматизації ресторанного бізнесу. У табл. 1 наведена середня ціна за 1 комплект, у який входить безпосередньо саме електронне меню і його програмне забезпечення [4-8].

Основний функціонал даних електронних меню:

– Докладна інформація про страву або напій.

– Зручний пошук і сортування страв.

– Стоп-аркуш.

– Відправлення замовлення одним дотиком.

– Виклик офіціанта, замовлення додаткових послуг.

– Багатомовна підтримка.

– Підтримка декількох варіантів дизайну інтерфейсу.

– Декілька меню в рамках однієї системи.

Таблиця 1

Вартість електронних меню під ОС Android

№	Назва	Розробник	Вартість, руб.
1	Електронне меню для ресторанів	t-menu	53 000
2	eMenu	Еллат Автоматизація	30 000
3	Меню55	Menu55	15 000
4	Rk-order (АСУ для ресторанів)	Компанія UCS	15 000
5	Електронне меню	InfoShell	30 000

– Система кросс-продаж страв та напоїв.

– Інтерактивна анкета.

– Рейтинг страв.

– Реклама закладу та конкретних страв в соціальних мережах.

– Доступ в Інтернет, соціальні мережі, будь-які додатки й ігри під ОС Android.

Важливо відзначити, що на українському ринку IT-технологій немає великих розробників електронних меню для ресторанів під ОС Android.

Метою даної роботи є розробка додатку «Електронне меню для ресторанів», що функціонує на планшетних комп'ютерах Apple IPad (далі – Додаток).

Додаток являє собою електронне меню, що використовується в ресторані замість класичного паперового меню у сукупності з додатковими функціями.

Інформаційна система вирішує наступні завдання:

– перегляд меню й формування списку замовлення;

– створення особистого профілю постійних відвідувачів;

– забезпечення авторизированного доступу до особистого профілю за допомогою зчитування й розпізнавання штрих-коду по персональній картці клі-

© Шишкіна К.М., 2014

єнта й за допомогою персонального логіна, пароля;

– доступ до соціальних мереж власникам особистого профілю;

– розміщення рекламних роликів на сторінках меню;

– виставляння й статистична обробка рейтингів блюд;

– формування, зберігання й робота адміністраторів ресторану з базою даних: інформація про страви, постійних клієнтів, штрих-коди;

– формування статистики поводження користувачів;

– взаємодія із системою R-keeper з метою оповіщення на моніторах офіціанта про виклик з певного столика.

Основні користувачі додатку:

– Відвідувачі – мають можливість переглядати меню, формувати своє замовлення в спеціальному розділі, відправляти запит про виклик офіціанта.

– Постійні відвідувачі – відвідувачі, що пройшли реєстрацію в системі й мають доступ до особистого профілю. В особистому профілі зберігається інформація про замовлення й т.д.

– Адміністратор – наповнює базу даних (інформацію про блюда, знижки, штрих-коди), має доступ до бази даних постійних відвідувачів (керування користувачами).

Сутність додатку полягає в тому, що в IPad ресторану завантажується програмна оболонка, яка показує на весь екран вікно інтернет-браузеру, причому в це вікно завантажується сайт, який і відображує всі сторінки і елементи меню, візуалізує процес роботи із замовленням. Для адміністратора ресторану передбачається web-інтерфейс для роботи з базою даних меню, який може відкриватися з будь-якого внутрішнього комп'ютера закладу (традиційного персонального або Ipad). Також передбачається можливість перегляду меню з мережі інтернет

Система являє собою сукупність системних, технічних і прикладних програмних засобів, що реалізують весь комплекс завдань по вищевказаних напрямках. Загальна схема інформаційного середовища представлена на рис. 1.

Інтернет-сервер системи є кореневим для розглянутого інформаційного середовища, зберігає актуальне меню, надає інтерфейс для його зміни, зберігає актуальну інформацію зареєстрованих відвідувачів, штрих-кодам.

Синхронізатор та інтернет-сервер системи працюють на одному фізичному сервері. Алгоритм синхронізації між сервером ресторану та інтернет-сервером буде перекладений на можливості бази даних, що синхронізує списки об'єктів автоматично

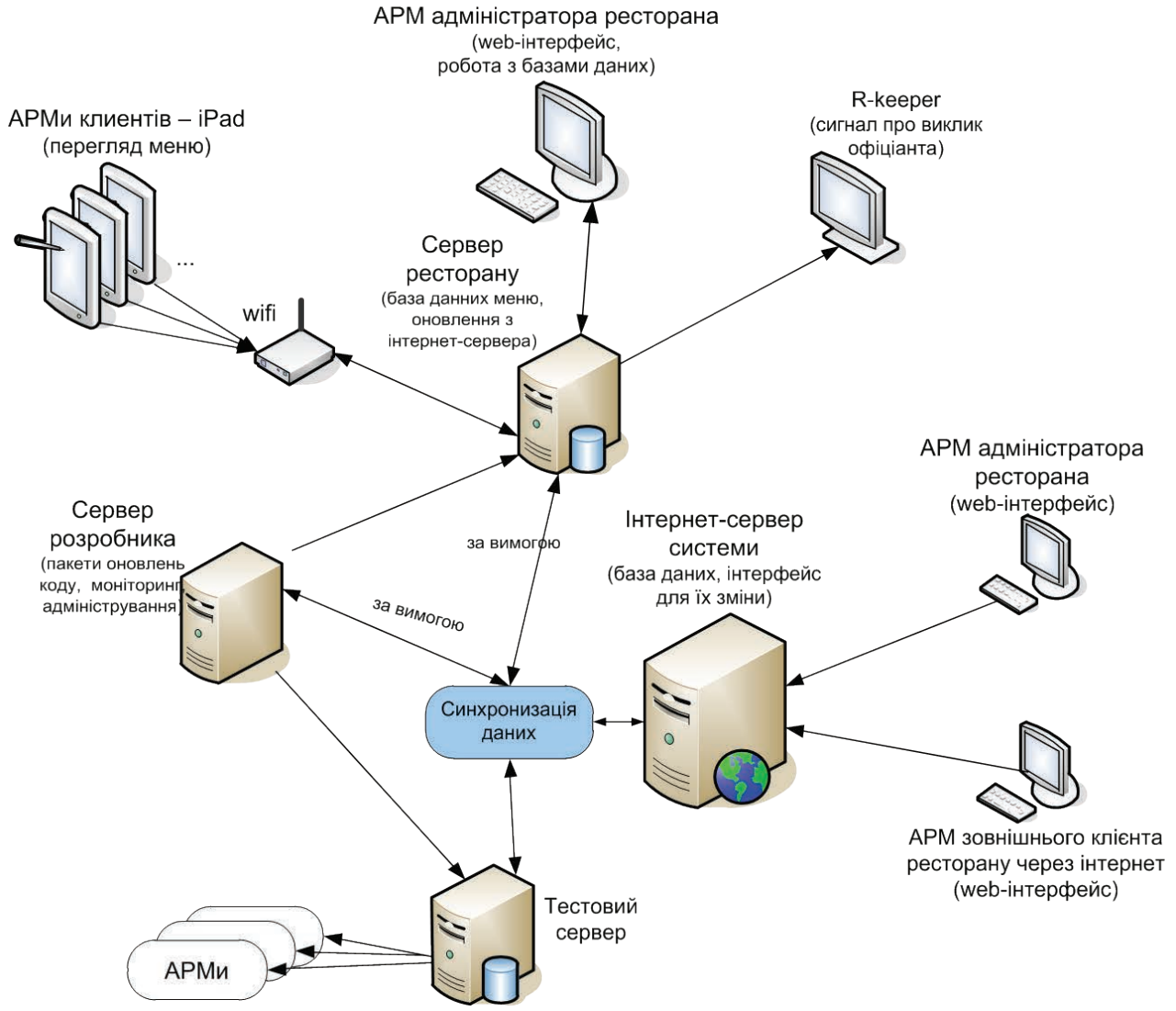

Рис. 1. Загальна схема інформаційного середовища

Джерело: розроблено автором

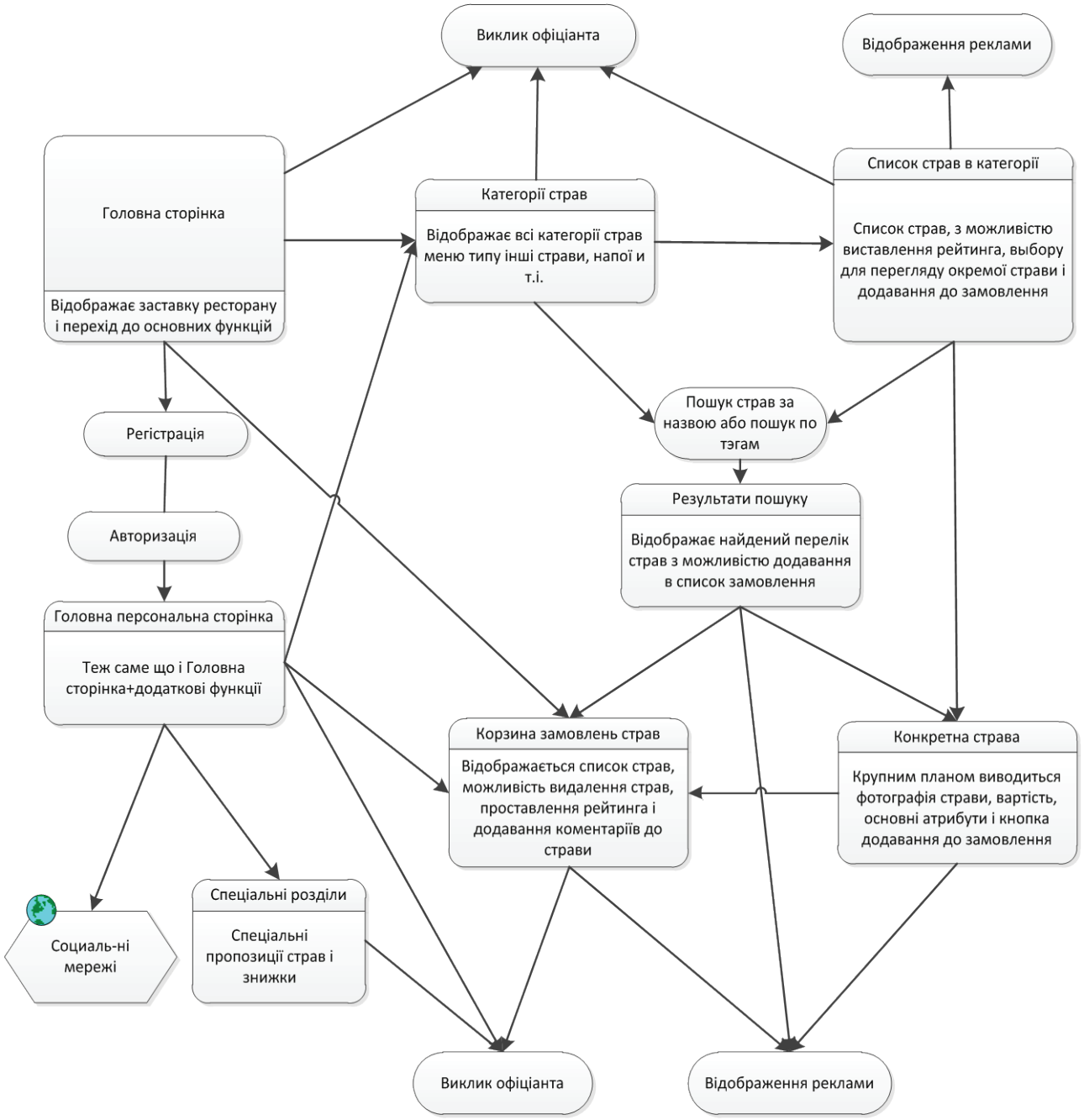

Рис. 2. Схема структури Додатку

Джерело: розроблено автором

між сервером ресторану й інтернет-сервером системи. Синхронізація відновлень програмного забезпечення між сервером розробника, інтернет-сервером здійснюється на вимогу.

Паралельно з робочими серверами ресторану працює тестовий сервер, на якому можна перевіряти зміни програмної роботи, налаштувань і т.д., зроблених до публікації їх на робочих серверах ресторану.

Система забезпечує захист інформації від несанкціонованого доступу, роботу з базою даних авторизованих користувачів у рамках заданих прав доступу та функціональних можливостей додатку.

Додаток включає вісім основних типів екранних сторінок, взаємозалежних між собою: головна сторінка, головна персональна сторінка, спеціальні розділи, категорії страв, список страв у категорії, конкретна страва, кошик замовлення страв, сторінка результатів пошуку (по назвах і по тегам), а також деякі функції, доступні із цих сторінок, такі як пошук страв за назвою (інгредієнту, тегу), виклик офіціанта й відображення реклами, для власників особистого профілю вихід у соціальні мережі. Взаємозв'язок перерахованих сторінок і функцій наведено на рис.2, а на рис. 3 наведені макети екранних форм.

Вже зараз смартфони, планшетні комп'ютери і інші технологічні пристрої змінили спосіб життя і стиль роботи людей. Це стосується і електронного меню для ресторанів, яке дозволяє відображати повну інформацію про пропоновані страви, легко змінювати меню залежно від місця розташування, сезону або часу доби, активно інформувати

Рис. 3. Макети екранних форм Додатку

Джерело: розроблено автором

відвідувачів про акції й спеціальні пропозиції в меню, привернути увагу відвідувачів до актуальної інформації за допомогою яскравих високоякісних зображень і відеоматеріалів, підвищити рівень комфорту відвідувачів і якість їхнього обслуговування.

Список літератури:

1. Австралия: ресторан Global Mundo Tapas предлагает меню-планшеты iPad [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.alltravels.com.ua/2010/06/04/avstraliya-restoran-global-mundo-tapas-predlagaet-menyu-planshety-ipad/ – Назва з екрану.
2. Электронный ресторан и будущее цифрового общепита [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://venture-biz.ru/informatsionnye-tekhnologii/262-elektronnyy-restoran – Назва з екрану.
3. Артемова Е.Н., Корягина А.В. Электронное меню как новый способ обслуживания потребителей [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://library.gu-unpk.ru/konf/docs/artemova.doc – Назва з екрану.
4. «T-Menu». Электронное меню [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://t-menu.ru/how_it_works/user_interface/ – Назва з екрану.
5. ООО «Эллат Автоматизация» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://emenu.su/wp-content/uploads/2013/12/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B9%D1%81_eMenu_2013.pdf – Назва з екрану.
6. Menu55 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menu55.ru/ – Назва з екрану.
7. Rk-order. Интерактивное меню на планшете [електроний ресурс]. – режим доступу: http://www.r-keeper.ru/upload/files/rk-order.pdf – Назва з екрану.
8. Электронное меню для ресторанов (меню ресторана, меню бара, меню москва, меню кафе) [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/infoshell/menu-onpad-8994843 – Назва з екрану.

Шишкина Е.Н.
Донбасская государственная машиностроительная академия

РАЗРАБОТКА ЭЛЕКТРОННОГО МЕНЮ ДЛЯ РЕСТОРАНОВ

Аннотация
Разработана схема информационной среды электронного меню для ресторанов, схема структуры самого приложения и макеты экранных форм.
Ключевые слова: электронное меню, сервер, ресторан, интерфейс, система.

Shishkina E.N.
Donbas State Machine Building Academy

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC MENU FOR RESTAURANTS

Summary
The chart of informative environment of electronic menu was projected for restaurants, chart of structure to addition and models of the CRT forms.
Keywords: electronic menu, server, restaurant, interface, system.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 930.1(477)"1918/1919"(045)

ІДЕЙНА ПОЛІТИКА П.СКОРОПАДСЬКОГО: СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПИТАННЯ

Давва В.В.
Маріупольський державний університет

У статті проаналізовано основні праці сучасних дослідників, предметом яких є діяльність Гетьманату П. Скоропадського. Автором наводиться порів-няння поглядів науковців на питання ідеологічної складової діяльності Гетьманату. Визначається ступінь дослідженості сучасними вченими даного періоду Української революції.
Ключові слова: Гетьманат П. Скоропадського, Національно-демократична революція, ідейна політика, консерватизм, історіографія, науковці.

Постановка проблеми. Зацікавленість сучасних українських дослідників проблемою Національно-демократичної революції 1917-1920 років ґрунтується на багатьох вагомих факторах. По-перше, Національно-демократична революція стала переломним етапом у новітній українській історії, коли здійснювалися перші реальні спроби побудови самостійної української держави. По-друге, саме у цей час на тлі революційних подій та постійної боротьби владних режимів відбувалася зміна духовних орієнтирів та цінностей у суспільстві, що мало вагомий вплив на подальшу долю української державності. По-третє, ототожнення революційних подій 1917-1920 років із сьогоденням дає змогу вивчити уроки минулого у вирішенні сучасних проблем української держави та самоідентифікації українського народу.

Аналіз останніх публікацій. Ґрунтовні праці науковців – учасників революційних подій та сучасних вчених дали змогу вивчити стан наукової розробки питання культурних перетворень доби Національно-демократичної революції 1917-1920 років. Серед них праця Д. Дорошенка «Огляд української історіографії», що охоплює хронологічні межі з XI до початку XX століть [1]; праця науковця і громадського діяча О. Оглоблина «Українська історіографія 1917-1956» [10], у якій міститься інформація про основні історичні школи 1920 років, а також проаналізовано процес їх нищення.

Серед сучасних науковців можна виділити працю Я. Калакури «Українська історіографія: курс лекцій» [4]. Книга є своєрідним підсумком більш як тридцятирічної науково-дослідної та педагогічної праці автора з означеного питання. Окремої уваги заслуговує двотомна монографія видатного українського історика В. Солдатенка «Українська історіографія: концепція та історіографія» [21; 22].

Виділення невирішених частин проблеми. Більш докладно хотілося б зупинитися на періоді Гетьманату П. Скоропадського та його ідейній політиці у дослідженнях сучасних науковців з метою виявлення різних поглядів учених на цю проблему.

Мета статті. Метою роботи є характеристика основних праць сучасних дослідників, темою яких є діяльність Гетьманату П. Скоропадського, порівняння поглядів науковців на це питання, а також виявлення ступені дослідженості та опрацьованості сучасними вченими даного періоду Української революції.

Викладення основного матеріалу. Другий етап Національно-демократичної революції 1917-1920 років – Українська Держава П. Скоропадського, у порівнянні із правлінням Центральної Ради є дещо меншим за тривалістю, проте не менш актуальним для науковців. Цей надзвичайно складний період породив велику кількість наукової, публіцистичної та мемуарної літератури. За твердженням дослідника проблем історії новітньої історії України, доктора історичних наук Р. Пирога, гостре ідейно-політичне протиборство вилилося у формування двох течій, поділивши учасників сучасного вітчизняного історіографічного процесу на адептів та критиків Української Держави. Для перших характерна певна ідеалізація цієї форми державності, перебільшення її здобутків. Другі – в якості незаперечної аргументації продовжують наводити різко таврувальні оцінки, почерпнуті з праць ідейних опонентів Гетьманату [20, с. 17].

Так, прихильником консервативних ідей в політиці Гетьманату П. Скоропадського є український історик, доктор історичних наук Ю. Терещенко. У своїх працях з означеної теми автор робить наголос на до-триманні «національних консервативно-аристократичних традицій». На думку автора, у новітній історії при поширенні у світі соціалістичної ідеології суттєвим чинником стабільності та конструктивною державотворчою силою є саме консерватизм як фактор утвердження загальнолюдських і національних духовних цінностей в суспільстві [23, с. 19].

Ю. Терещенко стверджує, що безоглядне «народолюбство», яке переважало у свідомості більшості лідерів українського національного руху та супроводжувалося стихійними народними рухами та повстаннями, завдавало ударів не лише іноземним загарбникам, але й державотворчим процесам в самій Україні. Тому у боротьбі з цими деструктивними процесами велику роль науковець відводить українській інтелігенції та аристократії. Таким чином, на противагу «соціалістичним» експериментам Центральної Ради, яка ставила ідею соціалізму вище за національно-державні інтереси, відбулося зародження гетьманського руху та утворення Української Держави на чолі з П. Скоропадським на основі національно-територіального пріоритету [23, с. 21].

До основних досягнень Гетьманату Ю. Терещенко відносить те, що за надзвичайно короткий термін у складних умовах австро-німецької окупації та без підтримки українських соціалістичних партій українське державотворення було збагачене надзвичайно цінним досвідом: було укладено дипломатичні стосунки з 12 країнами, вперше Україна сприймалася як самостійна держава [23, с. 33]. Не можна залишити без уваги й стрімкий розвиток культурної та наукової сфери України за часів Української Держави, а також панування у них ідей національних консервативних традицій. Слід зазначити, що цей факт становить вагомий інтерес у даному дослідженні.

© Давва В.В., 2014

На противагу Ю. Терещенку, сучасний український історик, дослідник Української революції 1917-1920 років, який вже згадувався вище, В. Солдатенко стверджує, що Українська Держава П. Скоропадського взагалі не може підпадати під визначення революційних змін, адже характеризується консервативною реставрацією частини колишніх порядків. Цієї думки науковець притримувався при створенні другого тому монографії «Українська революція: концепція та історіографія (1918-1920 рр.)», що охоплює періоди Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР [22]. Ця праця є продовженням ґрунтовного дослідження, присвяченого аналізові основних подій революційного в Україні, і розкриває подальший розвиток концепції Української революції в хронологічних рамках, які охоплюють період після 29 квітня 1918 року до кінця 1920 року.

За аналогією із першим томом монографії книга містить персональний, теоретичний та суто історіографічний матеріал, що представлений творчим спадком політичних діячів Української революції С.Петлюри, М. Грушевського, В. Винниченка, П. Христюка, Д. Дорошенка, М. Шаповала та І. Мазепи. У ході історіографічного аналізу В. Солдатенко характеризує період гетьманщини П. Скоропадського дещо категорично, а саме називає його «контрреволюційним», «антидемократичним з антинаціональною природою», «репресивно-диктаторським режимом». Історик пояснює, що період Української Держави включений до аналізу лише тому, що він є складовою частиною єдиного процесу «революція – контрреволюція», які не можуть існувати окремо. Проте, оцінки, зроблені автором є досить суперечливими, про що свідчать досягнення Гетьманату зокрема у галузі культури та науки.

Ґрунтовну роботу з дослідження періоду Гетьманату П. Скоропадського провів український науковець, доктор історичних наук Р. Пиріг. Авторству вченого належать дві монографії «Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси» [20] та «Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією» [16], в яких висвітлюється проблема утворення та функціонування Гетьманату П. Скоропадського, а також розкривається сутність державно-політичної моделі та ідеологічної платформи Української Держави. Ще одним важливим питанням, що порушується у названих працях є питання дії двох потужних чинників впливу на форму, характер та подальшу долю Гетьманату, а саме німецько-австрійської окупації та російської імперської спадщини.

Своє дослідження проблеми Української Держави П. Скоропадського Р. Пиріг продовжив та доповнив у численних публікаціях, деякі з них: «Гетьманат Павла Скоропадського і російський монархічний рух в Україні (квітень – грудень 1918 р.)» [15], «Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників» [14], «Проблеми національної ідентифікації правлячої еліти Української Держави 1918 року» [18], «Реставраторські тенденції у внутрішній політиці Української Держави (квітень – грудень 1918 року)» [19], «Державна служба гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)» [17]. При дослідженні цих тем історик торкається не тільки питань взаємовідносин Української Держави зі своїми союзниками та з прибічниками російського руху, різних напрямків здійснення внутрішньої політики, але й ідеологічної складової в діяльності Гетьманату, яка мала помітний вплив та знаходила своє відображення у формуванні всіх сфер суспільного життя Української Держави, зокрема культурної сфери.

Слід також виокремити праці українських науковців Т. Осташко, Я. Калакури та О. Любовець, в яких досліджується складний та суперечливий період Національно-демократичної революції – період Гетьманату П. Скоропадського. Проте направленість цих праць є вузькою і розвивається у площині наукових інтересів дослідників. Так, дослідниця історії визвольних змагань в Україні 1917-1923 років, історії культури та українського консервативно-монархічного руху Т. Осташко здебільшого розглядає діяльність гетьмана П. Скоропадського в еміграції. Про це свідчать публікації «Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху» [13], «Документи українських архівів у США про формування і розвиток гетьманського руху у 1919-1931 рр.» [11], «Історіографічний огляд гетьманських періодичних видань 1920-х – початку 1930-х років» [12]. Прибічниця Ю. Терещенка у поглядах щодо доцільності дотримання національних консервативних традицій, Т. Осташко досліджує процес персоніфікації роду Скоропадських та висвітлює роль П. Скоропадського в ході організації та поширення гетьманського руху в середовищі української еміграції, а також аналізує документальні джерела з історії українського консервативного руху 1919-1931 років, створені еміграцією на теренах Сполучених Штатів Америки.

Суто історіографічні питання порушуються у публікаціях Я. Калакури «Три образи гетьманату П. Скоропадського в українській історіографії» [3] та «Нові підходи до висвітлення гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії» [2]. При цьому увага автора зосереджена на ґрунтовному аналізі різних поглядів науковців на питання оцінки діяльності Гетьманату, його ідейно-політичної сутності, місця та значення в історії української державності.

Публікації української дослідниці О. Любовець присвячені вивченню діяльності політичних партій в означений період: «Політична опора гетьманату П. Скоропадського» [7], «Уряди Української Держави П. Скоропадського» [9], «Тенденції розвитку багатопартійності в Українській Гетьманській Державі» [8], «Еволюція національних програм українських політичних партій (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.)» [6], «Всеукраїнський союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського» [5]. У працях аналізуються програмні засади та головні напрями діяльності урядових партій та об'єднань часів Гетьманату, показано рівень партійних впливів на формування урядової політики та державного курсу, а також виявлено спільні й відмінні позиції між гетьманом і політичними силами, які привели його до влади. Незважаючи на специфічну направленість вказаних праць, вони мають вагоме значення при вивченні ідейної складової політики Гетьманату, а також при формуванні узагальненого уявлення про Українську Державу П. Скоропадського та про відношення до цього історичного періоду сучасних науковців.

Висновки. З огляду на все вищезазначене, можна зробити певні висновки. По-перше, поряд із великою кількістю наукових публікацій щодо окремих аспектів діяльності Гетьманату П. Скоропадського, ґрунтовних праць, присвячених цьому історичному періоду, не так вже й багато. По-друге, погляди сучасних учених щодо ідейного наповнення діяльності Гетьманату кардинально

різняться. Консервативна спрямованість гетьмана П. Скоропадського у декого викликає захоплення (Ю. Терещенко, Т. Осташко), а дехто вважає цей історичний період «кроком назад» (В. Солдатенко). Попри це, неможна не відмітити явних досягнень цього періоду Української революції. Це стосується культурної та наукової галузей, які активно розвивалися за часів Гетьманату.

Саме ця суперечливість та неоднозначність періоду Української Держави П. Скоропадського надихає сучасних учених на нові наукові розвідки з даної проблеми. Про актуальність теми Гетьманату серед вітчизняної наукової спільноти свідчить регулярна поява нових публікацій та захист дисертаційних досліджень з цього питання.

Список літератури:

1. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Іс-торія. Політологія. Право / Ред. кол. Я.Пеленський, П.Сохань та ін. – К.: Вид-во «Українознавство», 1996. – 188 с.
2. Калакура Я.С. Нові підходи до висвітлення гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії / Я.С. Калакура // Архіви України. – 2011. – №2/3. – С. 262-274.
3. Калакура Я.С. Три образи гетьманату П.Скоропадського в українській історіографії / Я.С. Калакура // Національна та історична пам'ять: зб. наук. пр. / Укр. ін-т нац. пам'яті; [голов. ред.: Солдатенко В.Ф.]. – Вип. 7. – К.: Пріоритети, 2013. – С. 56-66
4. Калакура Я.С. Українська історіографія: курс лекцій / Я.С.Калакура. – К.: Генеза. – 2004. – 496 с.
5. Любовець О.М. Всеукраїнський союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського / О.М.Любовець // Український історичний журнал. – 2008. – №4. – С. 60-72
6. Любовець О.М. Еволюція національних програм українських полі-тичних партій (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.) / О.М.Любовець // Україна: від самостійності до соборності (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.): [збірник] / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень. – К., 2004. – С. 169-183
7. Любовець О.М. Політична опора гетьманату П. Скоропадського / О.М.Любовець // Український історичний журнал: Науковий журнал. – 2013. – №3. – С. 31-44
8. Любовець О.М. Тенденції розвитку багатопартійності в Українській Ге-тьманській Державі / О.М.Любовець // Події і особистості революційної доби: [збірник] / Т.А.Бевз [та ін.] ; редкол. І.Ф.Курас [та ін.]. – К., 2003. – С. 109-149
9. Любовець О.М. Уряди Української Держави П. Скоропадського / О.Любовець // Історичний журнал. – 2008. – №4. – С. 3-13
10. Олександр Оглоблин. Українська історіографія 1917-1956 / Київський Національний університет імені Тараса Шевченка; Центр українознавства, Історичний факультет; Державний комітет архівів України. – К., 2003. – 252 с.
11. Осташко Т. Документи українських архівів у США про формування і розвиток гетьманського руху у 1919–1931 рр. / Т. Осташко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.:Інститут історії України НАН України, 2012. – №7. – С.37-63.
12. Осташко Т.С. Історіографічний огляд гетьманських періодичних видань 1920-х – початку 1930-х років / Т.С. Осташко // Історіографічні дослідження в Україні. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – №11. – С. 120-131
13. Осташко Т.С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху / Т. Осташко // Український історичний журнал. – К., «Дієз-продукт», 2008. – №4. – С. 96-110
14. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників / Р.Я. Пиріг. – Український історичний журнал. – 2008. – Вип. 4, (№481). – С. 38-47
15. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського і російський монархічний рух в Україні (квітень – грудень 1918 р.) / Р.Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.:Інститут історії України НАН України, 2010. – 57. – С. 177-206.
16. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією / Р.Я. Пиріг; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2008. – 209 с.
17. Пиріг Р.Я. Державна служба гетьманату Павла Скоропадського (квітень–грудень1918 р.) / Р.Я. Пиріг // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – №15. – С.66-95
18. Пиріг Р.Я. Проблеми національної ідентифікації правлячої еліти Української Держави 1918 року / Р.Я. Пиріг // Краєзнавство. – К.: ПФ «Фоліант». 2013. – №2. – С. 95-106
19. Пиріг Р.Я. Реставраторські тенденції у внутрішній політиці Української Держави (квітень–грудень 1918 року) / Р.Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – №8. – С. 80-98
20. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси / Р.Я. Пиріг.; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 336 с.
21. Солдатенко В.Ф. Українська революція: Концепція та історіографія / В. Солдатенко. – К.: Книга пам'яті України: Просвіта, 1997. – 411 с.
22. Солдатенко В.Ф. Українська революція: Концепція та історіографія (1918-1920 рр.) / В. Солдатенко; Інститут політичних і етнонаціона-льних досліджень НАН України. – К.: Книга Пам'яті України: Про-світа, 1999. – 507 с.
23. Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції / Ю.І. Терещенко // Український історичний журнал. – К.: «Дієз-продукт», 2008. – №4. – С. 19-37

Давва В.В.
Мариупольский государственный университет

ИДЕЙНАЯ ПОЛИТИКА П.СКОРОПАДСКОГО: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКИ ВОПРОСА

Аннотация
В статье проанализированы основные работы современных исследователей, предметом которых является Гетьманат П.Скоропадского. Автором приводится сравнение взглядов ученых на вопрос идеологической составляющей деятельности Гетьманата. Определяется степень исследованности современными учеными данного периода Украинской революции.
Ключевые слова: Гетьманат П. Скоропадского, Национально-демократическая революция, идейная политика, консерватизм, историография, ученые.

Davva V.V.
Mariupol State University

IDEOLOGICAL POLITICS OF P.SKOROPADSKIJ: CURRENT STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT

Summary
The article analyzes the major work of modern researchers, the subject of which is the Hetmanate P.Skoropadskogo. Author compares the views of scientists to question the ideological component the Hetmanat activities. Determine the degree of research of modern scientists of this period of the Ukrainian revolution.
Keywords: the Hetmanate P. Skoropadskogo, the National Democratic Revolution, the ideological politics, conservatism, the historiography, scientists.

UDC 396

EXAMENT DE LA SITUATION DE L'HISTORIOGRAPHIE EN CE QUI CONCERNE LE PROBLИME DES COSAQUES: SUR LA QUESTION DE LA SITUATION DES COSAQUES DANS L'ÉTAT

Erokhin I.Yu.
Croydon College, Londres, Grande-Bretagne

On examine dans cet article des questions de la situation de l'historiographie nationale (russe) en ce qui concerne les questions des cosaques, à partir de la période des années 90 du XX siиcle, la période soi-disante «Renaissance des cosaques» – la régénération du mouvement des cosaques.
Keywords: cosaques, histoire, historiographie, théorie, pratique, développement, Russie, ethnie, socium.

La science historique prérévolutionnaire en ce qui concerne les cosaques a principalement eu le caractиre descriptif. Pendant la période Soviétique le pouvoir idéologisé cultivait une thиse de ce que les cosaques n'existent pas en principe, et ce groupe était entiиrement dissous et absorbé par la classe ouvriиre et la paysannerie de travail, ayant formé une nouvelle communauté historique sous le nom de «peuple Soviétique». Pendant cette période-là les cosaques étaient privés du droit à l'existence et du droit de recours à leur histoire, en particulier dans le domaine de l'histoire des relations avec l'État.

On a accumulé pendant la période prérévolutionnaire du matériel considérable, qui n'est pas dévalorisé jusqu'à présent, dans le domaine de l'étude des cosaques, qui a aussi abordé la sphиre de la coopération de la communauté des cosaques avec l'État. Dans nombre de cas, ce sont des recherches sérieuses et minutieuses. Cependant, ce matériel est aussi caractérisé par des défauts essentiels, l'un plus important c'est ce que ce matériel est dans l'essentiel descriptif, une série de sources tвche à niveler des contradictions à l'intérieur de la communauté des cosaques et dans les relations entre celle-ci et l'État.

Une couche séparée de la science ce sont les travaux, dans lesquels les auteurs examinent le rôle éminent des cosaques dans le développement des nouvelles terres et territoires, dans la protection des frontiиres de l'État, en soulignant alors l'essence d'État de la nature des cosaques: M.I.Dragomirov, P.F.Bykadorov, K.P.Strizhizhovsky etc.

Une seule opinion officielle en matiиre des cosaques a été dominant dans la science historique soviétique pendant toute période de son développement: on a été proclamé de considérer que les cosaques n'existent pas comme une communauté indépendante historique, les cosaques se sont entiиrement dissous dans la classe ouvriиre et la paysannerie de travail, ayant formé une communauté historique unie sous le nom de «peuple soviétique». Une telle situation était réservée des années 20 jusqu'aux années 80 du XX s., quand les cosaques étaient considérés dans le cadre de leur composante folklorique. Malgré ce que la plupart des études historiographiques étaient extrêmement tendancieux, celles-ci, néanmoins, peuvent jeter quand même une certaine lumiиre sur la position des cosaques et sur la question des cosaques en général. On peut relever une approche simplifiée à l'image d'État des cosaques dans cette période dans les travaux de L.I.Foutoryansky, N.K.Lisovsky, A.M.Gonov.

© Erokhin I.Yu., 2014

La littérature occidentale d'émigrants твchait dans une certaine mesure de remplir le vide formé. Mais il faut être assez critique avec ce type de la littérature, elle a fait l'image du cosaque trиs romantique. Elle était consacrée, ainsi bien que les sources prérévolutionnaires, essentiellement aux questions du service militaire. Ces sources décrivent assez exactement l'esprit de sacrifice historique des cosaques, mais elles ne découvrent pas la nature et les formes de l'apparition de l'idéologie du service d'État des cosaques.

De la fin 1980, on a commencé à mettre et développer les conditions pour l'étude plus objective de ce problиme. Les travaux examinants non seulement l'histoire des cosaques, mais aussi des travaux consacrés aux fragments séparés de cette histoire apparaissent. En même temps un groupe considérable des travaux se forme, que l'on peut définir par un terme commun «questions de science des cosaques», un terme introduit activement en circulation par certains historiens.

Les travaux de A.V.Venkov [4;5;6], V.V.Kovalenko, I.A.Kazarezov, S.A.Kislitsyn [18], A.I.Kozlov [21;22], V.N.Korolev [23], V.S.Kobzov, V.F.Mamonov, A.P.Skorik [27;28;29;30], R.G.Tikidjiyan, S.V.Tchernitsyn, A.L.Khoudoborodov ont fait une contribution importante dans la révélation du sujet de la coopération des cosaques avec l'État et les structures de la société russe. Ces travaux ont actualisé le problиme, et levé sa considération sur un nouveau niveau qualitatif. Les monographies de A.A.Gardeev, N.I.Selichtchev, I.Ya. Koutsenko, G.L.Voskobojnikov, Y.A.Perekhov ont le rôle considérable. Les investigateurs apprécient ambigument la contribution de l'historien N.F.Bougay, en notant ses mérites dans le développement du sujet, un grand nombre de personnes parlent du niveau suffisant d'idéologie de ses travaux à cause de l'expérience du passé soviétique. (D.N.Solovyev)

Une des approches traditionnelles pour l'historiographie nationale dans l'estimation de la communauté des cosaques était une approche quand le phénomиne de la communauté des cosaques était traité comme le fait de l'existence du groupe socio-culturel unique spécial au nombre du peuple slave (russe, ou ukrainien). Ce paradigme culturel, reflétée dans les travaux de thиse de Yu.Yu.Kounin, A.I.Fedina, était utilisé par une partie des historiens contemporains.

Un nombre considérable des travaux apparus dans la science historique de la période moderne tentent de comprendre les procиs passés parmi les cosaques, en l'examinant comme un sujet de la politique. Le cycle des travaux des investigateurs-politologues est trиs important. Ce sont les travaux de thиse de synthиse, les recherches de doctorat de A.G.Maslov, V.A.Troukhanov, A.A.Ozerov, les travaux de candidat de R.B.Tovtchenko [31], O.V.Kovaleva [19], P.N.Krikounova [24], A.E.Mokhov. E.I.Doulimov, I.I.Zolotarev, A.I.Kiblitsky, A.A.Ozerov ont publié des travaux dans le domaine de la politologie.

On peut trouver des idées et des élaborations méthodologiques dans le domaine de la situation juridique des cosaques dans l'État dans les travaux des spécialistes de la théorie de l'État et du droit: S.S.Alekseev, B.A.Almazov [1], A.P.Albov, L.I.Antonova, Yu.Ya.Baskin, V.M.Boer, S.B.Glouchatchenko, V.V.Glouchtchenko, E.P.Grigonis, E.I.Doulimov [9], I.A.Isaev, V.I.Kaпnov, E.V.Kouznetsov, V.M.Kouritsin, K.E.Livantsev, R.A.Romachov, A.A.Starovoytov, Yu.F.Soukharev, N.G.Yangol. Ces travaux forment une base théorique pour l'examen du mécanisme juridique du fonctionnement du systиme de la liaison des cosaques avec l'État.

Une thиse (année 2011) et un cycle des travaux sur des questions des cosaques de V.P.Vodolatsky [7;8] présentent une grande importance fondamentale dans lesquels l'auteur fait pour la premiиre fois la tentative de l'analyse sociologique profonde des cosaques. Il est à noter que l'investigateur donne une définition des cosaques, comme de la communauté sociale avec des particularités définies ethnoculturelles et ethnosociales, révélées et actualisées en train de l'autoidentification des cosaques. Des autres travaux abordant la question des cosaques comme de la couche ethnosociale autonome spéciale de la Russie sont les travaux des sociologues A.V.Andreev, Yu.G.Volkov, M.K.Gorchkov, P.N.Loukitchev.

La liaison avec l'État dans les questions de l'autogestion de cosaque est examinée dans les thиses de O.N.Sysoeva, N.N.Ivanova.

La thиse de doctorat de D.N.Solovyev (2011) souleve des questions importantes de la composante militaire des cosaques. Les cosaques sont y examinés sur l'étendue d'une longue période de l'histoire (du XV siиcle jusqu'à la fin du XX s.) comme une ressource de mobilisation de l'État Russe. Le service militaire dans ce travail est indirectement déterminé comme un caractиre apparent le plus important des cosaques et de son origine d'État.

Une série de travaux est consacrée aux questions des relations fonciиres des cosaques ce qui permet de définir à un certain degré l'approche correcte aux idées de la liaison de la communauté de cosaque avec l'État.

Une grande contribution dans l'étude du problиme est apporté dans une série des recherches ethnographiques. Les travaux de la recherche historique détaillée des troupes séparées de cosaques et des régions séparées d'hébergement traditionnel des cosaques sont trиs proches dans ce plan.

Une couche des recherches, liées aux questions de la culturologie, de l'histoire de l'art militaire des cosaques et en conséquence au patrimoine culturel des cosaques dans le domaine des traditions militaires, est trиs significative.

Malheureusement, une partie trиs peu étudiée c'est une partie liée à l'image idéologique, philosophique et de conception du monde des cosaques. La base est faite des documents d'archives «Affaire Blanche», des cosaques de Nekrasov et «Mouvement des cosaques libres».

Le rôle de la personnalité de cosaque – du leader dans le développement des relations et du développement d'État est abordé dans les travaux de I.V.Volkov, V.G.Semenov, N.S.Chibanov, V.P.Baklanov. Ce moment est trиs important, en prennant en considération une personnification particuliиre de toute l'histoire des cosaques, dans l'ensemble, sa tendance profonde patriarcale, le népotisme et la succession.

Certains investigateurs prennent intérêt à l'état de choses des cosaques modernes. Cette question abordait invariablement la sphиre de la coopération des cosaques de la Russie avec les pouvoirs. Dans la plupart des travaux cette question devient définissante et prédominante. Les thиses de doctorat dy I.V.Beloousov, T.K.Makhrova, S.A.Golovanova, M.F.Titorenko, V.P.Trout [32;33;34], A.M.Doubovikov, D.D.Penkovsky, S.M.Andreev, G.I.Malychenko [25], A.I.Kovalenko [20], O.V.Matveev, D.V.Senya [26], A.P.Skorik [27;28;29;30] les articles et publications de K.N.Maksimov, O.V.Matveev, T.A.Nevskaya sont consacrés à ce problиme.

Les travaux dans le domaine de l'étude des pratiques régionales séparées de la construction de cosaque d'État présentent une grande valeur. L'inves-

tigateur V.V.Markin propose d'examiner les idées de la liaison des cosaques avec l'État dans le prisme de l'autoidentification régionale. Les conflits des régions et l'expérience de la liaison des cosaques avec l'État étaient reflétés dans les travaux de V.V.Aksentyev et G.D.Gritsenko.

C'est significatif que les travaux dont un problиme principal est la thиse de la relation de la communauté des cosaques et de l'État, sont des divers sciences: sociologiques, juridiques, historiques.

Dans les travaux l'auteur de cette recherche 'étude donnée se tient aux thиses des métamorphoses et transformations importantes dans la vie de la communauté des cosaques, liées aux éléments du service militaire et à la pénétration du facteur de l'influence d'État. [10-17] Les distinctives et actuelles directions sont les facteurs de la transformation des familles de cosaque, de la diversité de la structure ethno-sociale des territoires de cosaque, de l'apparition de la nouvelle forme de l'aménagement démocratique d'État, – de l'État social des cosaques ce qui est reflété dans les publications d'auteur.

L'analyse de l'état du problиme a montré, en général, qu'il n'y a pas des travaux complexes examinant le problиme de la relation de la communauté de cosaque avec l'État, mettant à part et définissant la multiforme, la multipolarité et la contradiction des procиs dans cette sphиre. Cependant, la situation actuelle de la réalité fait l'objet d'une telle recherche plus qu'actuel.

Litterature:

1. Алмазов Б. Военная история казачества. – М.: Яуза; Эксмо, 2008.
2. Бугай Н.Ф. Казачество России: проблемы возрождения // Обозреватель. – 1993. №28.
3. Бугай Н.Ф., Гонов А.М. Кавказ: народы в эшелонах (20-60-е гг.). М.: ИНСАН, 1998.
4. Венков А.В. Антибольшевистское движение на юге России (1917-1920 гг.): дис. д-ра ист. наук. – Ростов-на-Дону, 1996.
5. Венков А.В. Атаман Войска Донского Платов. – М.: Вече, 2008. – 477 с.
6. Венков А.В. Донское казачество в гражданской войне / Отв. ред. д-р ист. наук А.И.Козлов. – Ростов-на-Дону: Изд. Рост. ун-та, 1992.
7. Водолацкий В.П. Развитие казачества в современном российском обществе (социальный опыт донского казачества). Автореф. дис. док. соц. наук (22. 00.04). Ростов-на-Дону, 2001.
8. Водолацкий В.П. Формы социальности российского казачества. Ростов-на- Дону: Антей, 2011.
9. Дулимов Е.И. Становление и инволюция государственных форм организации казачества в правовом пространстве Российского государства в XVI-XX вв.: дис. д-ра юрид. наук (12.00.01). Саратов, 2003.
10. Ерохин И.Ю. Этно-социальные традиции и ценности казачества // Научный аспект. 2013. Т.2. №2(6). С.167-168.
11. Ерохин И.Ю. Парадоксы истории развития казачества // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2013. №12-1. С.153-154.
12. Ерохин И.Ю. Многообразие казачьих территорий // Сборник конференций НИЦ Социосфера. 2013. №45. С.094-100.
13. Ерохин И.Ю. Казачья семья: уникальный культурный феномен в системе государства // Сборник конференций НИЦ Социосфера. 2013. №25. С.025- 028.
14. Ерохин И.Ю. Казачьи республики и традиции государственности // Сборник конференций НИЦ Социосфера. 2013. №20. С.010-014.
15. Ерохин И.Ю. Казачество и государственность // Научно-информационный журнал Армия и общество. 2013. №2(34). С.74-79.
16. Ерохин И.Ю. Актуальные вопросы методологии истории казачества: новые подходы и концепции // Перспективы науки и образования. 2013. №6. С.176-178.
17. Ерохин И.Ю. Государство: роль и влияние на трансформации казачества // Общество и право. 2013. №3(45). С.323-325.
18. Кислицын С.А. Государство и расказачивание. 1917-1945 гг. – Ростов-на- Дону, 1996.
19. Ковалева О.В. Политико-правовые аспекты статуса казачества в современной России: дис. канд. полит. наук (23.00.02). М., 2003.
20. Коваленко А.И. Казачество восточных окраин России в XIX – начале XX вв.: культурно-исторический аспект: дис. д-ра ист. наук (07.00.02). Владивосток, 2009.
21. Козлов А.И. На историческом повороте. – Ростов-на-Дону, 1997.
22. Козлов А.И. Казаки – нация, сословие?.. // Возрождение казачества: история и современность. Сб. научных статей к V Всероссийской (Международной) научной конференции. – Новочеркасск, 1995.
23. Королев В.Н. Донские казачьи традиции: от какого наследства мы отказались // Проблемы истории казачества XVI-XX вв. / Отв. ред. д-р ист. наук А.И.Козлов. – Ростов-на-Дону: Изд. Рост. ун-та, 1995. С.169-171.
24. Крикунов П.Н. Идеология и политика коллаборационизма в среде казачества в годы Второй мировой войны: дис. канд. полит. наук (23.00.02). М., 2004.
25. Малышенко Г.И. Общественно-политическая жизнь российского казачества в дальневосточной эмиграции: 1920-1945 гг.: дис. д-ра ист. наук (07.00.02). Омск, 2007.
26. Сень Д.В. Дискурс империй, казачество и региональные особенности управления Россией пограничными территориями: Фанагория- Черномория-Кубань // В.Н.Татищев и проблемы государственно- административного управления в России: Мат-лы межд. науч. конф. Астрахань, 2006. С.178-183.
27. Скорик А.П. Возникновение донского казачества как этноса. Изначальные Культурные традиции. – Новочеркасск, 1992.
28. Скорик А.П. Донцы в 1920-х годах: очерки истории / А.П.Скорик, Р.Г.Тикиджьян; отв. ред. В.А.Бондарев. – Ростов-на-Дону: Изд. СКНЦ ВШ ЮФУ, 2010. – 243 с.
29. Скорик А.П. Казачество Юга России в 30-е годы XX века: исторические Коллизии и опыт преобразований: дис. д-ра ист. наук (07.00.02). Ставрополь, 2009.
30. Скорик А.П. Казачья корпорация на Дону как современный социальный проект // Клио. 2006. №1. С.167-176.
31. Товченко Р.Б. Казачество в политическом процессе постсоветской России (на примере Поволжья): дис. канд. полит. наук (23.00.02). М., 2003.
32. Трут В.П. Военная энциклопедия казачества / В.П.Трут, Г.Курков. М.: Яуза; Эксмо, 2009. – 701 с.
33. Трут В.П. Высшие органы казачьего управления на Дону весной-летом 1917 г. // Проблемы правового и политического регулирования казачьего движения: история и современность / Под ред. В.Ф.Хижнякова, Е.И.Дулимова. – Ростов-на-Дону, 1998. – С.39-43.
34. Трут В.П. Казачество России в период революций 1917 года и на начальном этапе гражданской войны: дис. д-ра ист. наук (07.00.02). Ростов-на-Дону, 2005.

Ерохин И.Ю.
Кройдон Колледж, Лондон, Великобритания

ОБЗОР СОСТОЯНИЯ ИСТОРИОГРАФИИ ПО ПРОБЛЕМЕ КАЗАЧЕСТВА: К ВОПРОСУ О ПОЛОЖЕНИИ КАЗАЧЕСТВА В ГОСУДАРСТВЕ

Аннотация
В статье рассматриваются вопросы состояния отечественной историографии по вопросам казачества, начиная с периода 90-х годов XX века, т.н. периода «казачьего ренессанса» – возрождения движения казаков.
Ключевые слова: казаки, история, историография, теория, практика, развитие, Россия, этнос, социум.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 681.5

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Акулова Ю.О.
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Розглядаються проблеми та напрями розвитку логістичної діяльності підприємств машинобудівної галузі. Дається оцінка стану вітчизняних машинобудівних підприємств України. Наводитися узагальнення основних напрямків інформаційно-логістичного підходу їх розвитку.
Ключові слова: логістика, логістична діяльність, машинобудівна галузь, логістична інформація, інформаційні технології, інтегрована логістична система.

Вступ. Світовий досвід господарювання доводить, що важливою умовою створення додаткових можливостей підвищення конкурентних позицій машинобудівних підприємств є їх функціонування на засадах логістики з дотриманням принципів логістичного підходу в управлінні. Однак, сучасна практика функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств характеризується переважно фрагментарним впровадженням логістичного підходу в управлінні їх діяльністю, тобто – вирішенням окремих, недостатньо координованих логістичних завдань з виконання відповідних операцій у фазах постачання, виробництва та збуту. Дієвим засобом для вирішення цієї проблеми може стати формування цілісної інтегрованої логістичної системи та впровадження комплексної логістизації підприємств, що забезпечить реалізацію логістичного підходу на всіх рівнях їх управління, поглиблення інтеграційних зв'язків, удосконалення організації логістичної діяльності, оптимізацію логістичних потоків тощо.

Аналіз досліджень та публікацій. Розкриттю питань теорії та методології логістики присвячено праці таких вітчизняних вчених: Біловодської О. А., Войнаренка М. П., Гриценка С. І., Кальченко А. Г., Крикавського Є. В., Ларіної Р. Р., Лук'янової В. В., Міщука І. П., Ніколайчука В. Є., Окландера М. А., Пономарьової Ю. В., Скоробогатової Т. М., Сумця О. М., Тридіда О. М., Фролової Л. В., Хрущ Н. А., Чухрай Н. І. Шкодіна О. С. Цим питанням присвячені роботи і багатьох зарубіжних науковців, насамперед: Анікіна Б. А., Бауерсокса Д., Гаджинського А. М., Джонсона Д., Кристофера М., Міротіна Л. Б., Неруша Ю. М., Новікова О. А., Семененка А. І., Сергєєва В. І., Стока Д., Уотерса Д., Харрісона А., Хескетта Д.

Постановка завдання. Таким чином, очевидною стає необхідність оцінки логістичної діяльності підприємств машинобудівної галузі України. Метою роботи є дослідження стану вітчизняних машинобудівних підприємств з метою виявлення логістичних проблем, що перешкоджають їх ефективному розвитку.

Поставлена мета зумовила вирішення таких основних завдань: проаналізувати стан підприємств машинобудівної галузі України; розглянути основні напрямки інформаційно-логістичного підходу, що, в свою чергу, дозволить підвищити ефективність функціонування і конкурентоспроможність підприємств.

Науково-теоретичну і методологічну основу даного дослідження склали наукові праці та публікації вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері організації, розвитку та функціонування логістики інформаційних ресурсів, використані загальнонаукові методи, що дозволяють виконати обробку фактичного матеріалу, аналіз, синтез, систематизація факторів.

Результати. У наш час машинобудування є основою економіки будь-якої країни і грає вирішальну роль у створенні матеріально-технічної бази господарства . У сучасних умовах йому належить винятково важлива роль у прискоренні науково – технічного прогресу. Випускаючи засоби виробництва для різних галузей народного господарства, машинобудування забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва.

В економічно розвинених країнах на частку машинобудівних виробництв припадає від 30 до 50 % загального обсягу випуску промислової продукції (у Німеччині – 53,6 %, Японії – 51,5 %, Англії – 39,6 %, Італії – 36,4 %, Китаї – 35,2 %). Це забезпечує технічне переозброєння всієї промисловості кожні 8-10 років. При цьому частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу становить 36-45 %, в США – 10 %, в Росії машинобудування забезпечує 18 % ВВП. На сьогоднішній день багатогалузевий машинобудівний комплекс – потужний сектор промисловості України, що об'єднує більше 11 тис. підприємств. Частка машинобудівної галузі в українській промисловості перевищує 15 %, у ВВП становить близько 12 %. У машинобудуванні зосереджено понад 15 % вартості основних засобів, майже 6 % оборотних активів вітчизняної промисловості і більше 22 % загальної кількості найманих працівників [1].

Залежно від того, на який ринок орієнтована продукція, що випускається підприємствами машинобудівного комплексу, їх умовно можна об'єднати в 5 груп:

- група галузей інвестиційного машинобудування (важке машинобудування), розвиток яких визначається, перш за все, інвестиційною активністю металургійного, будівельного, енергетичного і транспортного комплексів;
- група підприємств тракторного і сільськогосподарського машинобудування, машинобудування для переробних галузей АПК і підприємств легкої промисловості, що залежать від платоспроможності сільгоспвиробників і переробників сільськогосподарської продукції, а також частково від попиту населення;
- залізничне машинобудування, спрямоване на задоволення попиту залізничного господарства країни ;
- автомобільна промисловість, випуск продукції якої орієнтований на попит кінцевих споживачів (виробництво легкових автомобілів), а також на потребу підприємств, фірм і виконавчих органів влади (виробництво вантажівок і автобусів);
- електротехніка, приладобудування, верстатобудування – група наукоємних галузей, так званих комплектуючих, що розвиваються слідом за потребами всіх інших галузей промисловості, включаючи і саме машинобудування [2].

© Акулова Ю.О., 2014

Машинобудування – галузь для України суперечлива. Найбільший спад обсягів реалізованої продукції машинобудівної галузі порівняно із попереднім роком спостерігався, як і загалом у промисловості України, в 2009 р. та становив 53,3 %. В 2010 р. спостерігається вагоме зростання обсягів реалізованої машинобудівної продукції порівняно із 2009 р. на 65,1 %, що навіть випереджає темпи приросту обсягів реалізованої промислової продукції (44,1 %). У 2011 р. порівняно із 2010 р. спостерігається падіння обсягів реалізованої продукції машинобудівної галузі на 3,1 %, але цей показник є меншим ніж падіння темпів обсягів реалізованої продукції загалом по промисловості України (7,3 %). Аналіз динаміки обсягів реалізованої продукції машинобудівної галузі України показав неоднозначні тенденції у 2010-2012 роках порівняно із 2009 роком, але разом з тим, темпи зростання ще не досягнули значення 2007 початку 2008 років. В 2012-му машинобудування України знову зробило помітний крок назад. При загальному скороченні виробництва в обробній промисловості на 1,8%, виробництво машинобудування знизилось на 6%. Причому тенденція до спаду розвинулася з особливою силою до кінця року: індекс виробництва у машинобудівній галузі в грудні 2012 р. в зіставленні з груднем 2011 р. склав лише 81,2% [3].

Проаналізуємо динаміку зміни реалізації продукції машинобудівної галузі у розрізі її підгалузей, структура яких в 2012р. представлена на рис. 1. В структурі машинобудування в 2012 р. помітно переважає частка підприємств автомобілебудування, яка складає 36%.

Сільськогосподарське машинобудування і тракторобудування займають третє місце з 11%. Але якщо прийняти виробництво в 2011 р. за 100%, то випуск наступних видів продукції в 2012 р. склав: трактори – 77,3%, борони – 34,7%, сівалки – 54,9%. У 1983 р. в Україні було вироблено 134,7 тис. тракторів, нині ж – лише 4,85 тис., тобто 3,5%. Спад виробництва сільгосптехніки викликаний об'єктивними причинами, такими як поява нових технологій рослинництва, а це в свою чергу дозволило скоротити кількість машин на полях, все ж сільське господарство України гостро потребує оновлення та розширення машинного парку.

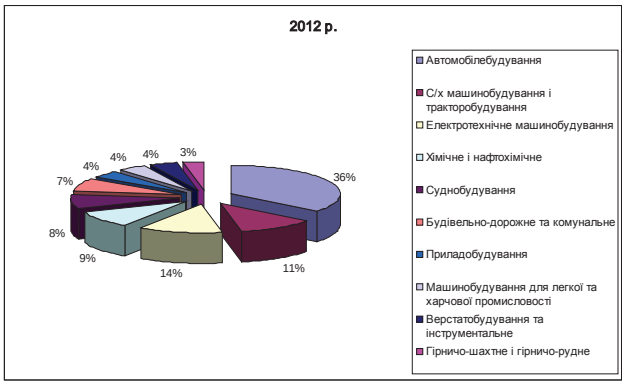

Рис. 1. Структура реалізації продукції машинобудівної галузі у розрізі її підгалузей в 2012 р.
Джерело: розроблено автором на основі [3].

Особливо негативно фінансова криза позначилась на виробництві транспортних засобів та шляхового обладнання, так темп падіння обсягів реалізованої продукції у 2009 р. порівняно із 2008 р. становив 54,0 %. У 2010-2011 рр. спостерігається зростання темпів приросту обсягів реалізованих транспортних засобів та шляхового обладнання порівняно із попереднім роком на 80,4 % та на 46,3 % у 2011 р. Правда, як позитивний момент можна відзначити збільшення експорту машинотехнічної продукції – на 5,2 % по машинах і обладнанню, на 25,4 % по транспортним засобам (при збільшенні експорту взагалі лише на 1,9 %). При цьому, однак, і ввезення зазначеної продукції зросло на 3,9 % і 28,4 % відповідно. У 2012 р. експорт локомотивів з України зріс на 11,6 % і досяг 3,9 млрд. дол. Це майже третина всього вивозу машин, устаткування і транспортних засобів (близько 12 млрд. дол.). Слід відмітити занадто явну спеціалізацію України на одному лише напрямку машинобудівної продукції. Необхідно звернути увагу і постачати за кордон широке коло машин і апаратів, а саме тих, що виготовляють галузі високотехнологічного і кваліфікованого машинобудування.

Темп падіння обсягів реалізованої продукції машин та устаткування у 2009 р. порівняно із 2008 р. становив 8,1 %. В основному це пов'язано із тим, що під час кризи було значно скорочено споживче кредитування населення, основний обсяг якого припадав на придбання автомобілів. У 2010 р. спостерігається зростання обсягів реалізованої продукції машин та устаткування порівняно із попереднім роком на 16,2 % та на 21,4 % у 2011 р.

Аналіз зміни обсягів реалізації електричного, електронного та оптичного устаткування у кризовий та після кризовий періоди показав падіння обсягів реалізації у 2009 р. порівняно із 2008 р. на 4,2 % та зростання обсягів реалізації у 2010 р. на 30,8 % та на 24,2 % у 2011 р. Важливою галуззю спеціалізації України завжди була електротехніка, де також спостерігається спад в 2012р.: виробництво електродвигунів і генераторів постійного струму склало 39,1 % рівня 2011 р., електромашин змінного струму – 69,7 %, трансформаторів – 88,5 %, проводів і кабелю – 89,5 і 54% (у різних категоріях по напрузі). Досить сильно знизилось виробництво в приладобудуванні і електроніці (напівпровідникові прилади – 72,7 %, прилади для вимірювання фізичних та хімічних величин – 60,7 %, апаратура автоматичного регулювання – 78,2 %). Всі ці підгалузі відповідають за науково – технічний прогрес, що в результаті негативно впливатиме на стан всієї промисловості [4].

В 2012р. на 3,6 % зросло виробництво рухомого складу для залізниць, але при цьому вантажних вагонів випущено на 10,3 % менше, ніж у 2011 р. Також скоротився випуск легкових автомобілів (на 28,5 %), вантажівок (на 7,1 %), автобусів (на 14,4 %). Спад в автобудуванні посилився ближче до кінця року: в грудні 2012 р. випуск легкових автомобілів дорівнював лише 39,5 % випуску їх у грудні 2011р., автобусів – 42,5 %. І тільки виробництво вантажних автомобілів на кінець 2012р. зросло: у грудні – 143,3 % відносно листопада 2012р. і 114 % – від грудня 2011р. [5].

Здійснивши аналіз темпів падіння (приросту) обсягів виробництва та реалізації промислової продукції України загалом та продукції машинобудівної галузі в розрізі її підгалузей, можемо зробити висновок, що світова фінансова криза негативно вплинула на їх розвиток. Найбільше це відобразилося на обсягах реалізації транспортних засобів та устаткування. У 2010-2011 рр. темпи зростання обсягів реалізації продукції машинобудівної галузі є вищими за темпи зростання обсягів реалізації промислової продукції України, хоча вони ще не досягнули темпів зростання обсягів реалізації машинобудівної продукції у до кризовий період.

Ситуація в 2012р. знову погіршилась і особливо в останні місяці.

З огляду на все вище сказане, варто відзначити складну ситуацію на ринку продукції машинобудування, але вона має використовувати значний потенціал вітчизняного ринку логістичних послуг. Особливо актуального значення набуває практичне впровадження процесів логістизації на машинобудівних підприємствах, що забезпечить зниження витрат виробничого, складського, транспортно-експедиторського, збутового та іншого характеру.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день ефективність функціонування вітчизняного машинобудівного підприємства значною мірою залежить від рівня розвитку логістичної інфраструктури, Для покращення ситуації, що склалась, на думку автора, перш за все, потрібні: значні обсяги інвестицій для створення сприятливих умов взаємодії компаній-виробників, постачальників, споживачів та логістичних посередників; сприяння забезпеченню їх партнерських взаємовідносин; реформування та модернізація митниць; розвиток інформаційних технологій та телекомунікацій; удосконалення нормативно-правової бази у сфері транспортної та логістичної діяльності тощо.

Список літератури:

1. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/451/ – Заголовок з екрану.
2. Киселев А. Г. Основы организационного моделирования (бизнес-моделирования) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://orgstructura.ru/?q=organizational-modelling-methodology – Заголовок з екрану.
3. Державний комітет статистики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua – Заголовок з екрану.
4. Сайт Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mtu.gov.ua/uk/news/25139.html – Заголовок з екрану.
5. Сайт української логістичної асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ula-online.org. – Заголовок з екрану.

Акулова Ю.О.
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ КОМПАНИЙ УКРАИНЫ

Аннотация
Рассматриваются проблемы и направления развития логистической деятельности предприятий машиностроительной отрасли. Дается оценка состояния отечественных машиностроительных предприятий Украины. Приводиться обобщение основных направлений информационно-логистического подхода их развития.
Ключевые слова: логистика, логистическая деятельность, машиностроительная отрасль, логистическая информация, информационные технологии, интегрированная логистическая система.

Akulova J.O.
National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

ANALYSIS OF UKRAINE ENGINEERING ENTERPRISE

Summary
The problems and directions of development of logistics enterprises of machine-building industry. The estimation of the state of the domestic machine-building enterprises of Ukraine. Invoked summarize the main directions of information and logistic approach to their development.
Keywords: logistics, logistics activities, machine building industry, logistics information, information technology, integrated logistics system.

УДК 339.1

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТРАНЗИТНОЇ ТА СКЛАДСЬКОЇ ФОРМИ ТОРГІВЛІ

Бурак І.О.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто дві форми торгівлі, а саме транзитну та складську. Досліджено особливості ведення діяльності підприємств при використанні різних форм торгівлі. Визначено позитивні та негативні моменти при застосуванні транзитної та складської форми торгівлі.
Ключові слова: торгівля, розрахунки, товар, транзитна торгівля, складська торгівля, торговельне підприємство.

Постановка проблеми. Розгалуженість торговельної мережі зумовлює різноманітність форм її здійснення: оптова та роздрібна торгівля. Для дослідження використовувались торговельні підприємства Західного регіону України, які здійснюють оптову торгівлю непродовольчими товарами як на території України, так і за її межами. Метою діяльності досліджуваних торговельних підприємств є сприяння розвитку економіки України, формування відносин щодо підвищення ефективності господарської і підприємницької діяльності, спрямованої на задоволення споживчих потреб у товарах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії і практики функціонування торгівлі та проблеми торговельних відносин займають значне місце в світовій економічній літературі, в зв'язку з чим існує значна кількість різноманітних наукових підходів, які запропонували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені. У теоретичному аспекті торгівля як категорія досліджена всебічно у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: П. Буагільбер, Г. Коуз, В. Лагутін, А. Мазаракі, П. Мазурок, Т. Мальтус, А. Маршалл, Д. Норт, В. Ойкен, М. Портер, У. Петті, П. Самуельсон, В. Тарасевич, А. Ткач, Й. Шумпетер та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний внесок вчених у розвиток науки, залишаються дискусійними деякі положення. Оптовий продаж товарів спрямований на виконання основної функції оптової торгівлі – організацію постачання роздрібної торгівлі необхідними товарами. Торговельним підприємствам необхідно обрати саме таку форму торгівлі, яка забезпечить своєчасне постачання роздрібних торгових підприємств товарами, сприятиме прискоренню товарообігу і зниженню витрат обігу.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження впливу транзитної та складської форми торгівлі на діяльність торговельних підприємств Західного регіону України.

Виклад основного матеріалу. Торговельна діяльність досліджуваних підприємствах здійснюються із використанням двох форм: транзитна торгівля (32%) і складська торгівля (68%) [8]. Розглянемо специфіку діяльності досліджуваних підприємств з використанням зазначених форм більш детально.

Так, головною рисою транзитної торгівлі є торговельна діяльність оптових підприємств, яка пов'язана з постачанням товарів безпосередньо кінцевому споживачу, без завезення їх на свої склади [4] . Тобто, торговельне підприємство за окрему плату виконує так звану посередницьку роль між постачальниками і одержувачами, які, як правило, навіть не знають про існування один одного. При цьому торговельне підприємство вступає одночасно у договірні відносини з двома діловими партнерами: постачальником, у якого підприємство купує товар, та покупцем, якому підприємство постачає товар. Таким чином, торговельне підприємство укладає та контролює виконання двох договорів, відповідно до яких визначаються кількість, асортимент, терміни транзитного відвантаження та порядок розрахунків. Трудомісткість транзитного обороту значно нижче складського, тому при відносно високих розмірах націнок він вигідний для оптових торговельних підприємств.

Особливістю договорів транзитної поставки товарів є: по-перше, відповідальність кожної зі сторін за свої дії в межах договору, а також діяльність від власного імені і за власний рахунок; по-друге, торговельна організація виступає спочатку покупцем, а потім продавцем, тому у відносинах з покупцем торговельне підприємство виступає як власник товару.

Основним документом, що використовується на досліджуваних підприємствах, для транзитного відвантаження товарів є наряд на відпуск товарів, який виписується оптовим торговельним підприємством і адресується конкретному постачальнику – виробнику, а копія надсилається на адресу покупця-клієнта торговельного підприємства.

На транспортних документах, які супроводжують товар, повинні бути відмітки вантажовідправника (постачальника) про відвантаження товару і вантажоодержувача (покупця) про отримання вантажу. Саме це служить підтвердженням того, що товар був фактично отриманий покупцем. Також це необхідно для своєчасного відображення операцій оприбуткування та реалізації товару залежно від умов переходу права власності, закріплених у договорах торговельного підприємства з постачальником і покупцем товару [7].

Здійснюючи транзитну торгівлі, досліджувані підприємства вступають у розрахунки як з постачальниками товарів, так і з покупцями відповідно. Практика торговельних підприємств розрізняє дві форми розрахунків, що виникають: транзитну торгівлю з участю в розрахунках і транзитну торгівлю без участі в розрахунках.

Досліджуваним підприємствам характерна транзитна торгівля з участю в розрахунках, яка передбачає самостійне ведення розрахунків торговельним підприємством з підприємством-постачальником і відповідно з покупцями-одержувачами за відвантажені товари. При цьому в обліку торговельного підприємства відображаються дві окремі господарські операції: придбання і продаж товарів. Остання операція відображається з використанням торговельної націнки, яку разом з вартістю придбаних товарів підприємство стягує з покупців-одержувачів.

За даними торговельних підприємств, розрахунки, що виникають з постачальниками товарів, здійснюються, як правило, відповідно до встановлених

© Бура І.О., 2014

договорами строків та обсягів шляхом безготівкового перерахування коштів за відвантажені товари. Інколи спостерігалась практика застосування відстрочки платежу у зв'язку з несвоєчасним надходженням коштів від покупців торговельного підприємства.

Що стосується покупців торговельного підприємства, то ними виступають роздрібні торговельні підприємства. Тому задля забезпечення роздрібної мережі необхідними товарами торговельні підприємства здійснюють систематичний контроль за ходом транзитних відвантажень товарів, намагаються забезпечити своєчасне постачання товарів у необхідній кількості й асортименті роздрібним торговим підприємствам. За виконання цих зобов'язань торговельне підприємство несе майнову відповідальність перед своїми покупцями.

Розрахунки, що виникають з покупцями досліджуваних торговельних підприємств, здійснюються, як правило, пізніше встановлених строків, тобто торговельні підприємства виступають кредитором роздрібних торговельних підприємств, що дуже вигідно останнім в умовах обмеження обігових коштів.

Що стосується транзитної торгівлі без участі в розрахунках, то варто відмітити, що тут роль торговельного підприємства зводиться виключно до організації просування товарів від виробника до кінцевого споживача. Розрахунки за товари здійснює безпосередньо покупець, переказуючи кошти постачальникові товарів. Постачальники зобов'язані надсилати оптовим торговельним підприємствам копії платіжних вимог, за якими здійснюється облік транзитного обігу. Операції з реалізації транзитом без участі у розрахунках не відображають на рахунках бухгалтерського обліку торговельного підприємства, і, відповідно не характерні для наших досліджуваних підприємств.

Що стосується складської форми торгівлі, то ця форма господарювання притаманна більшій частині досліджуваних підприємств. Головною рисою складської форми торгівлі є реалізація товарів споживачам безпосередньо зі складів торговельного підприємства. Тобто, на відміну від транзитної торгівлі, складська торгівля є більш масштабнішою і витратнішою, оскільки включає в себе цілий комплекс складських послуг: розвантаження транспорту, приймання товарів, внутрішньоскладське переміщення товару, розміщення товарів, відбір товарів з місць зберігання, комплектування та пакування товарів, вантаження.

Велика кількість постачальників і покупців – це ключовий фактор, діяльності оптового торговельного підприємства. Не виключення становлять і досліджувані підприємства. Вплив, який сукупність постачальників та покупців чинять на роботу складу і як наслідок на обліковий процес, надзвичайно великий. Чим більше число постачальників та покупців, тим вища інтенсивність роботи складу, більше замовлень, більше документів до формлення, менше часу на виправлення помилок, а значить, вище вимоги до персоналу, системи обліку та налагодженості складських процедур. Важливу роль для ефективної роботи складського комплексу в даній взаємодії відіграють такі фактори, як рівномірність поставок, кількість товару в упаковці (коробі, ящику тощо) і його числова стабільність, кількість товарів на палеті, наявність штрихового коду і склад зашифрованою в ньому інформації.

На досліджуваних підприємствах складської форми торгівлі поширений метод продажу товарів через роз'їзних торгових агентів, котрі відвідують оптових покупців з метою ознайомлення з їх асортиментом і формування замовлень на постачання товарів. Діяльність торгових агентів дозволяє формувати купівельний попит, сприяє розширенню ринків збуту, зростанню рентабельності торговельного підприємства

Аналіз документообігу досліджуваних підприємств показав, що на сьогодні існує значний рівень навантаження як на складський комплекс в цілому, так і на автоматизовану систему бухгалтерського обліку та аудиту відповідно.

Висновки. Як і за транзитної форми торгівлі, складська форма передбачає укладання договорів між діловими партнерами. При цьому, якщо за умови транзитної торгівлі, торговельне підприємство, як правило, відразу має покупця товару, то при складській формі торгівлі доволі часто товар залежується на складі або ж на полицях роздрібних торговельних підприємств.

Основою розрахункових відносин для зазначених форм торгівлі є договори, на основі яких і визначаються особливості виникнення, існування та погашення зобов'язань за розрахунками з діловими партнерами. Розрахунки, що виникають на досліджуваних підприємствах з діловими партнерами, характеризуються різноманітністю форм існування, серед яких значна частина припадає на грошові розрахунки (88%). Проте зустрічаються випадки застосування таких не грошових форм розрахунків як натуральні (продаж товару в обмін на виконання визначених робіт чи послуг) та розрахунки зобов'язаннями (видача векселя).

Слід згадати про масштабність бухгалтерської роботи на досліджуваних підприємствах складської форми торгівлі. Відображення в обліку операцій щодо надходження, зберігання, переміщення, вибуття та повернення товарів доволі трудомістка ділянка роботи, а, отже, і затратна.

Список літератури:

1. Закон України «Про ціни та ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=713571
2. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=479619
3. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України Про затвердження Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування у торговельній діяльності від 22.05.2002 р. № 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=188769
4. Бухгалтерський облік у торгівлі та ресторанному господарстві [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. В. Нападовська, А. В. Алексєєва, О. А. Бакурова та ін.; за заг. ред. Л. В. Нападовської; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К : КНТЕУ, 2012. – 395 с.
5. Корінєв В.Л., Корецький М.Х., Дацій О.І. Маркетингова цінова політика. – К.: ЦУЛ, 2007. – 200 с.
6. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства (під ред. проф. Н.М. Ушакової) – К. «Хрещатик», 1999. – 800 с.
7. Організація бухгалтерського обліку. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / За редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-є вид. доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 592 с. www.ukrstat.gov.ua

Бурак И.О.
Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ТРАНЗИТНОЙ И СКЛАДСКОЙ ФОРМЫ ТОРГОВЛИ

Аннотация
В статье рассмотрены две формы торговли, а именно транзитную и складскую. Исследованы особенности ведения деятельности предприятий при использовании разных форм торговли. Определены позитивные и негативные моменты при применении транзитной и складской формы торговли.
Ключевые слова: торговля, расчеты, товар, транзитная торговля, складская торговля, торговое предприятие.

Burak I.O.
Chernivtsi TRade and Economic Institute of
Kyiv National Trade and Economic University

ADVANTAGES AND TRANSIT AND WARE-HOUSE FORMAL OF TRADE DEFECTS

Summary
Two forms of trade are considered In the article, namely transit and ware-house. The features of conduct of activity of enterprises are investigational at the use of different forms of trade. Positive and negative moments are certain at application of transit and ware-house form of trade.
Keywords: trade, settling, commodity, transit trade, ware-house trade, trade enterprise.

УДК 339.92:330.322

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Бусарєва Т.Г.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Приведення національної податкової системи у відповідність до вимог ЄС, що обумовлено, двома факторами, з одного боку, високою ефективністю регіональних нівелювань високих диспропорцій, а з другого – стратегічним зовнішньо – економічним курсом України на інтеграцію до європейського економічного простору. Зазначений курс має бути врахований під час здійснення державного регулювання внутрішніх соціально-економічних процесів, що вимагає коригування цілей та завдань національної податкової системи з урахуванням не тільки сформованого національного фіскального суверенітету, а й наднаціональних інтересів Європейського Союзу та сучасних тенденцій фінансової глобалізації. Вищезазначене обумовлено тим, що національна податкова система України на сьогодні не відіграє конструктивної ролі в процесах приватизації власності, залученні іноземних інвестицій, а також запобіганні тінізації економіки, офшоризації бізнес-діяльності та глибокій соціальній поляризації суспільства.
Ключові слова: національна податкова система, імплементація, ПДВ, інтеграція, невідповідність, реформування, ефективність.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні останні двадцять років, форсовані методи переходу від централізованого планування до ринкового на фоні проблем радянського періоду розвитку, що загострилися, привели країну до всеохоплюючої системної кризи, подолання якої на початку XXI століття продовжує залишатися первинним завданням національного масштабу, рішення якого залежить від якості державного управління економікою, включаючи один з головних його інструментів – податкову систему. Проведення ефективної податкової політики є одним з найважливіших умов економічного зростання України, розвитку міжнародної діяльності підприємств, зниження рівня тіньової економіки, залучення в країну міжнародних інвестицій. Необхідність реформування національної податкової системи в умовах ринкової економіки обумовлює актуальність здійснення теоретичних досліджень, адже відсутність теоретичної бази в питаннях розвитку національної податкової системи створює труднощі фінансової та економічної стабілізації в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж наукових праць, в яких досліджуються теоретичні еволюція національних податкових систем та їх трансформація в сучасних умовах, процеси фіскальної конвергенції країн світу, а також інструменти та важелі формування інтегративних податкових систем на регіональному рівні, слід відзначити роботи таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Д. Ашворз, Ю. Байрачний, Л. Барбоне, Я. Бергер І. Бураковський, І. Благун, Н. Вдовиченко, М. Висоцький, І. Волков, М. Гридчина, М. Карлін, Ю. Козак, П. Ліндерт, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Дж. Маккі-Масон, Ю. Макогон, Н. Стукало, А. Толкушкін та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на чисельні дослі-

© Бусарєва Т.Г., 2014

дження національних податкових систем України та країн ЄС на початку XXI століття детального дослідження потребують питання повязані з їх порівняльною характеристикою з метою визначення причин низької ефективності національної податкової системи України та приведення її у відповідність по принципів діяльності національної податкової системи країн ЄС.

Мета статті. Метою даної статті є порівняльна характеристика національної податкової системи України та країн ЄС та визначення недоліків з метою створення ефективно-діючої національної податкової системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція податкової системи України охоплює більш як двадцятирічний період і включає чотири етапи, однак на сьогодні через великий податковий тягар, насамперед, для малого і середнього бізнесу, а також фізичних суб'єктів-платників податків, широких можливостей олігархічного бізнесу ухилятися від сплати податків, процес її формування все ще не завершений. Однак об'єктивні процеси регіональної та глобальної транснаціоналізації постійно вимагають приведення вітчизняної податкової системи у відповідність до міжнародної практики країн ЄС, насамперед, у частині обґрунтованості податків та податкових пільг, забезпечення рівності усіх суб'єктів господарювання у виконанні податкових зобов'язань, прозорості та контролю за цільовим використання податкових надходжень, що могло б в тому числі сприяти і зростанню обсягів іноземного інвестування в Україну.

З огляду на цю обставину, важливу роль нині відіграє існування консенсусу в українському суспільстві щодо інтеграції України до ЄС, адже основою стосунків України з ЄС є угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, підписана 14 червня 1994 р. в Люксембурзі та ратифікована 10 листопада 1994 р. Верховною Радою України. Після тривалого процесу ратифікації всіма країнами ЄС та Україною Угода набула чинності 1 березня 1998 р. Тож узгодження стратегічних орієнтирів при формуванні єдиного економічного простору на європейському континенті вимагає і відповідної трансформації інструментів вітчизняної податкової системи відповідно до європейських вимог, спрощення системи оподаткування, усунення подвійного оподаткування та податкових бар'єрів у торговельних відносинах, запобігання податковим правопорушенням та ін.

Проте, з огляду на суттєві відмінності в рівні соціально-економічного розвитку країн-членів ЄС та України і значну невідповідність національної економіки показникам та вимогам ЄС, на нашу думку, важливим є, насамперед, порівняльна характеристика функціонування національної податкової системи України та країн ЄС. Це сприятиме усуненню існуючих фіскальних бар'єрів на шляху до спільного ринку з країнами ЄС, таких, як митні тарифи на пересування товарів, послуг, доходів чи капіталу через кордон, податкові режими для національних та імпортних товарів і послуг, відмінності між національними податковими законодавствами та податковими режимами для резидентів та нерезидентів тощо.

Гармонізація податкової системи України відповідно до вимог ЄС є обов'язковим, однак дуже складним завданням, оскільки у податковій системі України спостерігаються як елементи податкових систем періоду існування соціалістичної системи, так і певні риси, що властиві країнам з ринковою економікою. У зв'язку з цим доцільним є проведення імплементації європейських нормативів в українську податкову систему, оскільки відмінність між національною податковою системою та системою країн ЄС гальмує інтеграційні процеси [1, с. 65-81] .

При цьому ключовим принципом реалізації податкової політики слід вважати принцип інтеграційності, який передбачає необхідність забезпечення трансформації складу, структури та елементів податків, а також загальних напрямів податкових реформ відповідно до вимог міжнародних економічних об'єднань. Комплексно сформувати та ефективно реалізувати програму заходів щодо вирішення найважливіших проблем вітчизняної податкової політики можливо за рахунок здійснення конкретних заходів у межах податкової реформи. Реформування податкової системи України повинне мати форму цілісної стратегії та враховувати не лише соціально-економічне становище в країні, а й глобальні виклики.

Тож податкову реформу необхідно розглядати не як достатню, а як необхідну умову реалізації загальної скоординованої політики економічної трансформації й інтеграції, а також забезпечення прискореного економічного зростання. Відповідно, на сьогодні особливо гостро стоять питання, пов'язані з орієнтацію на використання регулюючої функції податкової системи у формі надання пільгового оподаткування іноземним інвесторам, значного зниження податкового навантаження на бізнес, спрощення та уніфікації податкового законодавства згідно з європейськими стандартами, вирівнювання ставок податків та ін.

Копіювання протягом останніх 20 років моделей податкових систем країн ЄС показало, що використання одних і тих самих податкових інструментів призводить до абсолютно протилежних результатів, оскільки відсутня цілеспрямована стратегія, технології використання цих інструментів та механізми підвищення їх ефективності. На сьогодні треба зазначити, що інструменти податкового регулювання не забезпечують цілей соціального та економічного розвитку держави, проголошеної в Конституції України. Крім того, перебудова податкової системи, що відбувається, впливає не лише на економічні умови виробництва товарів та послуг, але і на доходи громадян, тому питання розвитку та реформування національної податкової системи для України є завжди актуальними [2, с. 288].

Порівняння податкових систем України та розвинених країн ЄС (США, Великобританії, Німеччини, Франції, Італії, Іспанії) показує, що, на перший погляд, у них немає істотних відмінності. Так, в Україні використовуються такі ж основні види прямих і непрямих податків, а саме податок на прибуток підприємств, прибутковий податок з громадян, ПДВ, акцизний збір, митні збори та ін. Але при глибшому аналізі виявляються особливості, які істотно відрізняють системи оподаткування в Україні та в країнах з розвиненою ринковою економікою [3, с. 14-19]. Це, передусім висока ставка ПДВ (підтвердженням чого є дані наведені у таблиці 1.1) та широке її застосування, а також механізм оподаткування податку на прибуток підприємств (оподаткування засобів, спрямованих на інвестиції та розвиток виробництва, вилучення частини амортизаційних відрахувань та ін.), в результаті якого доля оподаткування прибутку досягає від 65% до 85 % (дані наведені у таблиці 1.2). Крім того на відміну від європейських країн, національна податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання.

Діюча система формування державних доходів відображає недосконаліть перехідної економіки та має переважно фіскальний характер.

Таблиця 1.1

Податок на додану вартість в Україні та країнах ЄС, в період 1995-2011 роки, у %

Країна	Роки			
	1995	1995	2010	2011
	ПДВ (стандартна ставка)	ПДВ (знижена ставка)	ПДВ (стандартна ставка)	ПДВ (знижена ставка)
Австрія	22	20	18	10
Бельгія	21	19	17	8
Великобританія	20	19	18	5
Німеччина	23	20	16	6
Ірландія	21	19	20	11
Іспанія	19	17	16	7
Італія	21	18	17	6
Нідерланди	18	16	15	7
Норвегія	24	21	18	5
Франція	21	17	19	4
Швейцарія	20	18	18	8
Швеція	20	16	17	4
Україна	24	20	20	10

Джерело: Складено автором на основі [4, с. 37-45]

З даних наведених у таблиці 1.1 можна стверджувати про те, що рівень ПДВ в Україні є одним з найбільших в порівнянні з іншими країнами ЄС (аналогічний рівень спостерігається лише у Норвегії). Водночас, якщо порівняти європейські системи оподаткування, ми побачимо, що в європейських країнах, як і в Україні, частка зібраних податків до ВВП складає в середньому 39–40%. Тобто з погляду глобального макро регулювання частка зібраних податків до ВВП в Україні відповідає нормам Європейських країн. Однак, за даними World Bank Group, рівень сплати податків бізнесом, як відсоток від комерційного прибутку, в Україні становить 57,2%, водночас в країнах Європи загальна податкова ставка становить 43,4%.

Таблиця 1.2

Податок на прибуток підприємств в Україні та країнах ЄС в період 1991-2011 роки, у % до ВВП

Країна	Роки		
	1991	2000	2011
Великобританія	3,0	4,2	3,8
Німеччина	1,8	1,6	1,8
Данія	1,4	1,5	3,0
Іспанія	1,2	2,9	2,8
Італія	2,4	3,9	3,3
США	2,9	2,1	2,4
Канада	2,8	2,6	3,7
Україна	6,8	7,4	5,5

Джерело: складено автором на основі [5, с. 82-90], [6, с. 19-25]

Низьку ефективність податкової системи України засвідчує, зокрема, рейтинг Світового банку, який рейтингує країни за критеріями кількості податків; часу, необхідного на їх сплату; а також їхньою вартості, вираженої повною ставкою. Україна за підсумками 2012 р. посіла 181 місце серед 183 країн за рівнем якості функціонування податкової системи. Так, українське підприємство протягом року здійснює 147 податкових платежів, що є одним з найгіршим показників у світі (для порівняння: в Росії компанія здійснює 11 платежів, у Польщі – 40, у Чехії – 12, у Білорусі – 107, у США – 10) [7, с. 215-226].

Низька ефективність функціонування національної податкової системи має негативний вплив на стабілізацію економічної ситуації в країні, насамперед, через створення бар'єрів на шляху залучення іноземних інвестицій, які є невід'ємною частиною економічного зростання в період посилення інтеграційних процесів. Водночас, стимулювання іноземного інвестування української економіки можливе за рахунок створення сприятливого інвестиційного клімату, що полягає саме в стабільній податковій системі, яка передбачає невисокий рівень оподаткування прибутків іноземних інвесторів, відсутність контролю при їх введенні, зменшення податкового тягаря на іноземного інвестора. Саме пільгове оподаткування є нині важливим механізмом міжгалузевого переливання міжнародних інвестиційних ресурсів з капіталодостатніх у капіталодефіцитні сектори економіки. Рейтинг найкомфортніших для бізнесу податкових систем був складений на підставі кількості податків, часу, необхідного на їх сплату та їхньої вартості, вираженої повною ставкою, підтвердженням чого є дані наведені у таблиці 1.3

Таблиця 1.3

Порівняння податкових систем окремих країн світу

Країни	Кількість платежів	Затрачений час, години	Навантаження на прибуток	Рейтинг
1. Данія	9	135	29,2	13
2. Канада	9	119	43,6	28
3. Швеція	2	122	54,6	42
4. Латвія	7	279	33,0	45
5. Франція	7	132	65,8	59
6. США	10	187	46,3	61
7. Грузія	18	387	15,3	64
8. Німеччина	16	196	44,9	71
9. Греція	10	224	47,4	76
10. Болгарія	17	616	31,4	95
11. Росія	11	320	48,3	103
12. Азербайджан	22	376	40,9	108
13. Чехія	12	613	47,2	121
14. Угорщина	14	330	57,5	122
15. Японія	13	355	55,7	123
16. Китай	7	504	63,8	125
17. Аргентина	9	453	108,1	142
18. Румунія	113	202	44,6	149
19. Бразилія	10	2600	69,2	150
20. Польща	40	395	42,5	151
21. Індія	59	271	64,7	169
22. Україна	147	736	57,2	181
23. Білорусь	107	900	99,7	183

Джерело : складено автором на основі [8, с. 242-253]

За даними дослідження, звичайне українське підприємство протягом року робить 147 податкових платежів, що є найгіршим показником у світі – 183 місце. Для порівняння в Росії компанія здійснює 11 платежів, у Польщі – 40, у Чехії – 12, у Білорусі

– 107, у Грузії – 18, у США – 10, у Франції – 7. Усі вищезазначені фактори дають підстави стверджувати про невідповідність рівня розвитку національної податкової системи України та розвинутих країн ЄС.

На сьогодні слабкою ланкою податкової системи України є високий показник навантаження на комерційний прибуток підприємств, понад 57 % якого вилучається до бюджету та позабюджетних соціальних фондів. 43,1 % комерційного прибутку йде на сплату внесків та відрахувань з фонду оплати праці, 12,3 % – податку з прибутку підприємств. За показником імпліцитної ставки корпоративного податку середньостатистичного підприємства Україна відповідає середньому рівню ЄС (12,4%). Водночас, у країнах з новою ринковою економікою даний показник є відчутно нижчим, ніж в Україні. За рівнем оподаткування праці вітчизняна податкова система знаходиться серед найбільш обтяжливих як порівняно з ЄС (28,6 %), так і загалом у світі (16,1 %). Ці умови в свою чергу також сповільнюють процес залучення міжнародних інвестицій в українські підприємства. На території України існують вільні економічні зони, однак податкові пільги на їх території не відрізняються від запропонованих пільг міжнародним інвесторам поза межами дії економічних зон. Такий захід, хоча і обґрунтовують потребою гармонізувати оподаткування в рамках євроінтеграції, однак викличе негативну реакцію у малого бізнесу, оскільки змусить переходити на загальну систему оподаткування. Станом на 01.04.2004 року з початку функціонування органами управління спеціальними економічними зонами (СЕЗ) та територіями пріоритетного розвитку (ТПР) затверджено 751 інвестиційний проект, у тому числі на ТПР – 540, у СЕЗ – 211.

Водночас, через державні дотації підтримку насамперед отримають найкрупніші компанії. Адже субсидії надавали і раніше, наприклад сільгоспвиробникам, але виходило, що 7 % господарств отримували близько 3/4 всіх субсидій . Спеціальних податкових режимів відображає звужене розуміння розробниками кодексу змісту таких інститутів. В Україні вони сприймаються виключно як «полегшені» режими оподаткування, хоча в європейських країнах вони мають набагато ширший зміст.

Крім вищезазначеного, однією з важливих проблем української національної податкової системи є низький рівень розвитку місцевих податків. Не дивлячись на те, що доходи від місцевих податків та зборів постійно зростають, їх частка залишається занадто низькою. Головною причиною є те, що у розпорядження до місцевих органів не передано жодної значущої податкової бази. Усі крупні податки контролюються центральними органами влади. Це особливо гостро спостерігається при порівнянні структур податкових систем унітарних розвинутих країн та України. Не дивлячись на те, що протягом декількох років доходи від місцевих податків та зборів поступово зростали, їх відносне значення все ще залишається незначним. Дані щодо порівняння податків по рівням уряду та місцевих органів влади в країнах ОЄСР та України наведені в таблиці 1.4.

Водночас, місцеві податки та збори, встановлені чинним законодавством, складають дуже малу частину загальної суми доходів органів місцевої самоврядності в Україні – в межах 2-4%. Наприклад, в м. Донецьку найбільш вагові з місцевих обов'язкових платежів – комунальний податок та ринковий збір – забезпечують лише близько 10 грн. з розрахунку на душу населення в рік.

Таблиця 1.4

Податки по рівням уряду та місцевих органів влади в країнах ОЄСР та України

	Центральний уряд		Місцеві органи влади	
	1991	2010	1991	2010
Великобританія	87.1	95.1	12.9	4.9
Греція	98.0	98.6	2.0	1.6
Франція	84.4	81.4	15.6	18.6
Іспанія	81.0	74.1	19.0	25.9
Італія	96.4	86.8	3.6	13.2
Норвегія	77.1	76.6	22.9	23.4
Данія	70.7	66.8	29.3	33.2
Нідерланди	95.6	94.9	4.4	5.1
Швеція	64.0	66.3	36.0	33.7
Фінляндія	71.4	71.0	28.6	29.0
Японія	62.7	58.4	37.3	41.6
Середньозважене	84.0	82.9	16.0	17.1
Україна	90,2	98.4	1,1	1.6
З урахуванням податків, які дорівнюються до місцевих	69,2	73.7	21,1	28.3

Джерело: складено автором на основі [9, с. 35-38]

Так, не можна погодитися з оцінкою податкового навантаження в Україні як «надвисокого», з врахуванням тіньової економіки що досягає 65–80% ВВП. Оскільки облік тіньової економіки передбачає не лише збільшення податкових платежів, але і об'єму ВВП, процедура такого обліку не може істотним чином вплинути на долю податків у ВВП. Підтвердженням цього є податкове навантаження в Швеції, що досягає 50,8% ВВП (2009 рік), але при значно нижчому рівні тіньової економіки (10,8% ВВП) та значно вищому рівні податкових ставок – 56% (максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб), 28% (ставка податку на прибуток корпорацій), 25% (ставка ПДВ).

У розвинених країнах ЄС (Італія, Іспанія, Греція) прямі податки приносять 60 % надходжень до бюджету, а непрямі – 40 %, в Україні – навпаки, більший податковий тиск покладено на громадян, а не на виробничий сектор економіки, значна частина якого працює в «тіні». Тому сьогодні більшість громадян України живуть бідно, в державі практично відсутній середній клас, і одночасно з тим на вулицях великих міст значно більше дорогих автомашин, ніж у багатьох економічно розвинених країнах світу. Необхідно зменшити ставки окремих непрямих податків, зокрема ставку ПДВ, і запровадити податок на розкіш і збільшити акцизний збір на окремі підакцизні товари згідно з їх величиною, яка запроваджена в більшості західних країн. Такі заходи не тільки відкоригують податковий тиск в країні, а й сприятимуть зменшенню контрабандної торгівлі окремими підакцизними товарами.

Таким чином можна зробити висновок, що діюча до 2013 року українська податкова система була не тільки є несправедливою, а й однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, але й світі. Це підтверджують міжнародні рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні. Таким чином, провівши порівняльний аналіз національної податкової системи України та країн ЄС можна визначити наступні недоліки системи, зокрема:

· податкова система України характеризується передусім фіскальною спрямованістю, що є лейтмо-

тивом більшості змін, які вносяться до податкового законодавства;

· нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними та нестабільними, окремі законодавчі норми – недостатньо узгоджені, інколи суперечливі. Питання оподаткування і досі регулюються не тільки законами, а і декретами Кабінету Міністрів України, указами Президента України. Через наявність у законодавчих актах норм непрямої дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами. У зв'язку з тим, що чимало податкових норм мають неоднозначне тлумачення при їх застосуванні, це негативно позначається на діяльності суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів;

· витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння;

· механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні.

Зазначені вище недоліки призвели до таких проблем системного характеру у податковій системі, як податкова заборгованість платників перед бюджетом та державними цільовими фондами. Ця проблема породжена низкою причин, а саме відсутністю ефективних механізмів, що забезпечують відповідальність суб'єктів господарювання за виконання своїх фінансових зобов'язань; практикою щодо списання та реструктуризації державою податкової заборгованості підприємств перед бюджетом; проведення масових бюджетних взаємозаліків, які роблять невигідною своєчасну і в повному обсязі сплату податків, сприяють укоріненню у суспільній свідомості зневажливого ставлення до податкових зобов'язань. Другою проблемою є широкомасштабне ухилення від оподаткування. В Україні на масштаби ухилення від податків впливають не стільки розміри податкових ставок, скільки викривлення умов конкурентної боротьби внаслідок нерівномірного розподілу податкового тягаря; корупція; недосконаліть законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, у тому числі податкового; загальне недотримання норм законів платниками податків. Крім того існує бюджетна заборгованість з відшкодування податку на додану вартість.

Висновки з даного дослідження. Резюмуючи усе вищевикладене, необхідно зазначити, що українська податкова система є неефективною, саме тому гармонізація податкової системи України до вимог Європейського союзу на початку XXI століття грає важливу роль у розвитку економічних та політичних відносин з іншими державами та зміцненні її позицій на світовому рівні. Основні проблеми української податкової системи пояснюються тим, що вона створювалась в умовах накопичення первісного капіталу, без врахування внутрішніх особливостей господарювання та соціального стану населення і тому сьогодні не забезпечує покладених на неї функцій, а лише гальмує економічний розвиток країни. Приведення податкової системи відповідно до принципів та стандартів ЄС, сприяння сталого економічного зростання на основі виваженої інноваційно-інвестиційної політики держави дозволить Україні підвищити конкурентоспроможність вітчизняних галузей господарювання. Українським урядом вживаються певні заходи щодо досягнення поставлених завдань за допомогою активної участі країни в міжнародних організаціях, міжнародних конференціях з вирішення глобальних питань та інших міжнародних інститутах.

Саме тому існуюча податкова система України повинна бути максимально спрощеною, що дасть змогу не тільки розширити базу оподаткування, але й збільшити обсяг надходжень до бюджету без підвищення ставок податків, відтак – покращаться економічні показники та ефективність економіки України в цілому. Отже, настав час системної імплементації європейських нормативів в українську податкову систему. Виходячи з національних інтересів України та враховуючи процеси формування європейського економічного простору, ключовими напрямами імплементації європейських нормативів мають бути наступні.

Список літератури:

1. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки / А. М. Соколовська //Фінанси України. – 2006, № 9. – С. 65-81.
2. Бечко П.К. Податковий менеджмент: навч. посіб. / ПК. Бечко, Н.В. Лиса. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
3. Златкін Б. І. Податкам – стимулюючу роль // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 14-19.
4. Нейкова Л.І. Іноземне інвестування економіки України: теорія і практика/ НАН України. Рада по вивченню виробничих сил України. – Одеса: ОКФА, 1996. – С. 37-45.
5. Бодюк А.В. Податкова політика: шляхи її реалізації //Фінанси України. 2002. – №2. – С. 82-90.
6. Стоїн В.Я. Удосконалення податкової системи України //Фінанси України. – 2001. №4. – С. 19-25
7. Данілов О.Д.,Фліссак Н.П. Податкова система та шляхи її реформування.-К.: Парламентське видавництво, – 2001. – 215-226 с.
8. Ярошенко Ф.О., Мельник П.В., Андрущенко В.Л., Мельник В.М. Історія оподаткування. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 242-253 с.
9. Романенко С.І., «Податкова система України в процесі становлення»/ «Економіка. Фінанси. Право.», №5, 2010 р. – С. 35-38

Бусарева Т.Г.
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦИОНАЛЬНЫХ НАЛОГОВЫХ СИСТЕМ УКРАИНЫ И СТРАН ЕС

Аннотация
Приведение национальной налоговой системы в соответствие с требованиями ЕС обусловлено, двумя факторами, с одной стороны, высокой эффективностью региональных нивелировок высоких диспропорций, а с второго – стратегическим внешне – экономическим курсом Украины на интеграцию к европейскому экономическому простран-

ству. Отмеченный курс должен быть учтен во время осуществления государственной регуляции внутренних социально-экономических процессов, которая требует коррекции целей и заданий национальной налоговой системы с учетом не только сформированного национального фискального суверенитета, но и наднациональных интересов Европейского Союза и современных тенденций финансовой глобализации. Вышеупомянутое обусловлено тем, что национальная налоговая система Украины на сегодня не играет конструктивную роль в процессах приватизации собственности, привлечении иностранных инвестиций, а также предотвращении тенизации экономики, офшоризации бизнес-деятельности и глубокой социальной поляризации общества.
Ключевые слова: национальная налоговая система, имплементация, НДС, интеграция, несоответствие, реформирование, эффективность.

Busarieva T.G.
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

COMPARATIVE DESCRIPTION OF THE NATIONAL TAX SYSTEMS OF UKRAINE AND COUNTRIES OF EU

Summary
Bringing the national tax system in accordance with the requirements of EU, is required by two factors, from one side, high-efficiency from the regional smoothing of high disproportion, and from the second – strategic outwardly – by the economic course of Ukraine on integration to European economic space. The noted course must be taken into account during the realization of the government control of internal socio-economic processes, which requires the correction of aims and tasks of the national tax system recognition not only the formed national fiscal sovereignty but also national interests of European Union and modern tendencies of financial globalization. The above-mentioned is conditioned that the national tax system of Ukraine today does not play a structural role in the processes of privatization of the propert, bringing in foreign investments, prevention of tinization of economy, offshore of business-activity, and deep social polarization of society.
Keywords: national tax system, implementation, VAT, integration, disparity, reformation, efficiency.

УДК 659.1:005.336.1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Герасименко Б.О.
Національний університет харчових технологій

В статті узагальнено концепцію оцінки ефективності рекламної діяльності підприємства з конкретизацією існуючих форм, критеріїв, принципів і методів. Охарактеризовано систему управління рекламною діяльністю підприємств. Удосконалено класифікацію видів ефективності рекламної діяльності підприємства.
Ключові слова: ефект, ефективність, реклама, рекламна діяльність, управління.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформації економіки України виникає об'єктивна необхідність використання якісно нових підходів до управління діяльністю підприємства. Ефективність його функціонування значною мірою залежить від реклами, яка сприяє розвитку суб'єкта господарювання, оскільки активізує його управлінську діяльність, спрямовану на врахування потреб різних суб'єктів ринку. Проте рекламна діяльність пов'язана з певними витратами з боку рекламодавця, тому проблема ефективної рекламної діяльності є актуальною для багатьох підприємств. У першу чергу, це обумовлено досить високими витратами на рекламу в умовах конкуренції і, як наслідок, бажанням керівників знати, наскільки виправдані витрати на реалізацію тієї або іншої рекламної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування реклами як елемента комплексу маркетингу для досягнення цілей підприємства відображено в роботах Л.В. Балабанової, Л.Ю. Гермогенової, Є.П. Голубкова, Ф. Котлера, О.М. Азарян, В.А. Павлової, О.П. Панкрухіна та інших. Свої методики оцінки ефективності реклами, адаптовані до українських умов, запропонували такі учені, як: Є.В. Ромат, Т.Ч. Примак, Л.О. Попова, Б.А. Обритько, Р.М. Левешко, Т.І. Лукьянець.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, потребують більш глибокого вивчення питання визначення критеріїв, принципів, методів та показників оцінки ефективності рекламної діяльності підприємства з метою оптимізації управління нею.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування науково-методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління ефективністю рекламної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Оскільки рекламна діяльність підприємства може оцінюватись із застосуванням різних методів, принципів і показників, то виникає необхідність у дослідженні ефективності здійснюваної рекламної діяльності.

Абсолютна більшість вітчизняних економістів приймає ефективність як відношення результату (ефекту) до витрат: «...ефективність характеризується відношенням результатів до витрат. Ефект – корисний результат діяльності» [1, с. 44; 2, с. 18].

Аналогічну позицію займає і ряд зарубіжних вчених: «... економічна ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць рідкісних ресурсів,

© Герасименко Б.О., 2014

які застосовуються в процесі виробництва, і одержуваною в результаті кількістю якого-небудь продукту. Більша кількість продукту, одержуваного від даного обсягу витрат, означає підвищення ефективності. Менший обсяг продукту від даної кількості затрат вказує на зниження ефективності» [3, с. 39]. Також, «економічна ефективність – виробництво максимально можливого за величиною вартості продукту із застосуванням ресурсозберігаючих технологій та з урахуванням наявності платоспроможного попиту» [4, с. 354].

Тому при оцінці ефективності рекламної діяльності, ймовірно, немає сенсу відходити від загальноприйнятого підходу до оцінки ефективності – порівняння отриманого або планованого результату (ефекту) з витратами, спрямованими на досягнення цього результату. Так як основна мета реклами зводиться до доведення потрібної інформації до цільової аудиторії, то й ефективність реклами повинна визначатися як співвідношення ступеня досягнення мети, поставленої в рамках даної рекламної діяльності та витрат, спрямованих на досягнення зазначеної мети. При цьому поняття: «ступінь досягнення мети», «інтерес», «результат», «ефект» можуть розглядатися як синоніми, що мають єдиний соціально-економічний зміст, який проявляється як мотив до участі в діяльності тієї чи іншої категорії суб'єктів ринку [5, с. 17].

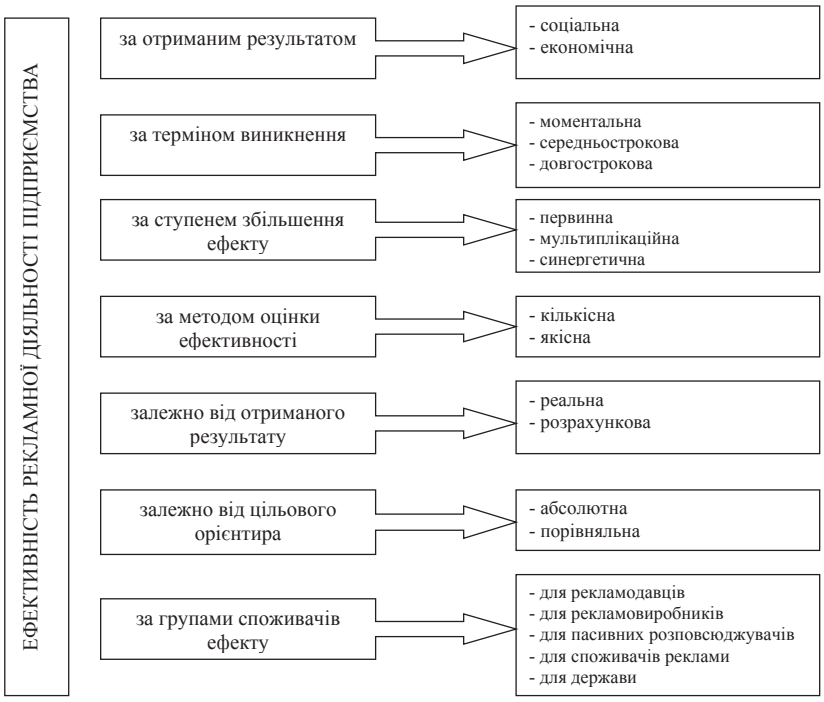

Рис. 1. Класифікація видів ефективності рекламної діяльності підприємства

Виходячи з об'єктивно-діючих економічних і соціальних інтересів суб'єктів ринку, зацікавлених у підвищенні ефективності реклами, можна виділити *три види ефективності реклами*: економічну, соціальну, соціально-економічну. Кожен з цих видів ефективності вимагає конкретних вимірювачів.

Дослідження теоретичних основ категорії «ефективність» дозволяє нам запропонувати таку класифікацію видів ефективності рекламної діяльності підприємства, яка дасть можливість більш чітко формулювати рекламні цілі. Планування рекламної діяльності забезпечить грамотне проведення рекламних заходів, і знизить витрати на контроль рекламної дисципліни, що, в свою чергу, підвищить ефективність рекламної діяльності підприємства в цілому (рис. 1).

Сучасна соціально-економічна сутність реклами обумовлює розгляд ефективності з двох різних точок зору – економічної та соціальної. Економічна ефективність рекламної діяльності підприємства визначається співвідношенням між економічним результатом, отриманим від рекламної діяльності, і величиною витрат на проведення рекламних заходів за певний період часу.

Соціальна ефективність визначається тим, наскільки точно конкретний рекламний захід сприяє досягненню поставленої стратегічної мети підприємства із задоволення потреб споживачів, підвищення ступеня задоволеності за рахунок поліпшення якості товарів і послуг, що надаються населенню.

Отже, соціальна ефективність рекламної діяльності сприяє підвищенню її економічної ефективності та через досягнення соціальних цілей призводить до головного результату будь-якого господарюючого суб'єкта – збільшення прибутку.

Іншими словами – соціальну ефективність можна вважати одним з початкових етапів економічної ефективності рекламної д+іяльності, що обгрунтовує необхідність розгляду їх у взаємозв'язку і взаємозалежності [6, с. 352].

За термінами виникнення ефективність рекламної діяльності може бути отримана:

– моментально – у стислий термін, як правило, безпосередньо під час проведення рекламного заходу;

– середньострокова ефективність рекламної діяльності – проявляється приблизно через тришість місяців після проведення рекламного заходу;

– довгострокова ефективність рекламної діяльності з'являється в основному через шість місяців і більше після проведення рекламного заходу.

За ступенем збільшення ефекту слід очікувати отримання первинної ефективності – тобто ефективності, одержуваної безпосередньо після першої реакції цільової групи на рекламний захід. У разі грамотно спланованої та проведеної рекламної діяльності, та за умови сприяння різних зовнішніх і внутрішніх факторів, підприємство може отримати мульти-ефективність рекламної діяльності. Вона характеризується багаторазовим повторенням первинної ефективності, але з поступовим зниженням амплітуди ефективності рекламної діяльності. Отримання підприємством синергетичної ефективності рекламної діяльності можливе за умови коректного медіапланування. Комплексне застосування декількох рекламних засобів дає можливість отримання ефективності рекламної діяльності більше, ніж від простого складання ефектів застосування кожного виду реклами окремо.

За методом оцінки ефективності рекламної діяльності підприємства важливо враховувати не тільки кількісні, а й якісні показники його роботи, такі як: задоволеність споживачів, лояльність їх до торгової марки підприємства, імідж, ділова репутація, довгострокова взаємодія з партнерами по бізнесу. Якісні та кількісні показники необхідно розглядати в єдності і взаємозв'язку. Оцінка ефек-

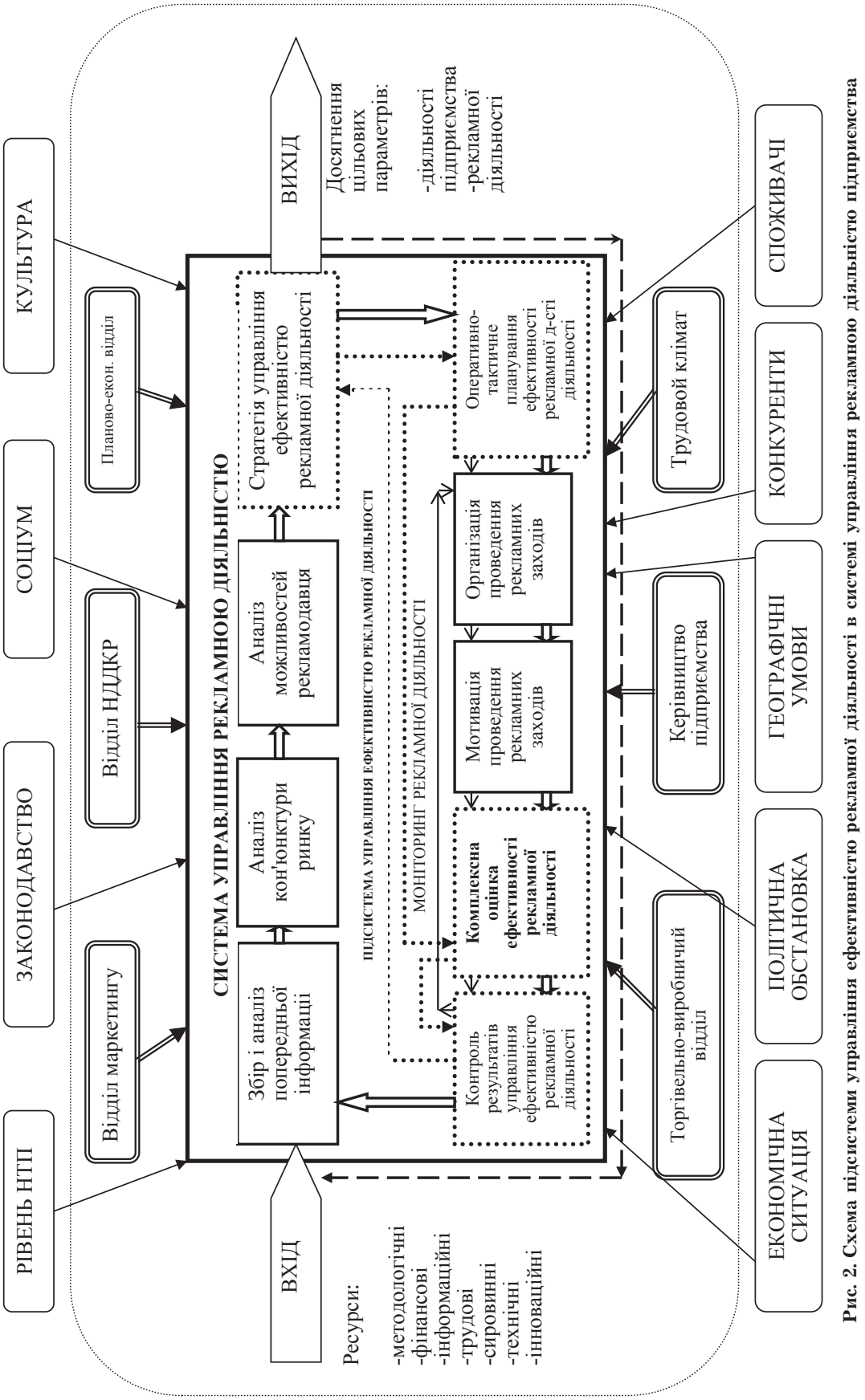

Рис. 2. Схема підсистеми управління ефективністю рекламної діяльності в системі управління рекламною діяльністю підприємства

тивності рекламної діяльності за якісними показниками більш складне завдання, ніж за кількісними, тому при її здійсненні доцільним є використання методів експертної оцінки в балах для переведення якісних показників у кількісні і навпаки [7, с. 123].

Облік ефективності рекламної діяльності залежно від отриманого результату на етапі визначення рекламних цілей, перевіряє вірність розстановки пріоритетів рекламної діяльності. Реальну ефективність рекламної діяльності підприємство отримує після проведення рекламного заходу. Розрахункову ефективність рекламної діяльності підприємство отримує в процесі планування ефективності рекламної діяльності. Реальна ефективність прагне до досягнення розрахункової ефективності рекламної діяльності.

Залежно від цільового орієнтира підприємство очікує отримання як абсолютної ефективності, яка характеризує загальну або питому (в розрахунку на одиницю витрат або ресурсів) ефективність рекламної діяльності підприємства за певний проміжок часу, так і порівняльної ефективності, що відображає результати порівняння можливих варіантів рекламних заходів і вибору найкращого з них [4, с. 164].

У більшості підходів ефективність рекламної діяльності розглядається досить узагальнено, без конкретизації існуючих форм, критеріїв, принципів і методів оцінки ефективності рекламної діяльності підприємства.

В рекламну діяльність втягується ланцюг суб'єктів, які, виконуючи свої специфічні функції, і, взаємодіючи один з одним, приводять систему в робочий стан. Тому оцінка ефективності рекланої діяльності є основню складовою системи управління нею.

Схема підсистеми управління ефективністю рекламної діяльності в системі управління рекламною діяльністю підприємства можна представити за допомогою рис. 2.

При оцінці ефективності рекламної діяльності рекомендується застосовувати комплексний підхід, який включає три етапи.

Перший етап – це аналіз рекламної активності підприємства, за допомогою дослідження додаткових ознак, які впливають на управління ефективністю рекламної діяльності підприємства: зміна обсягу господарського обороту підприємства, структура капіталу підприємства, частота споживання товарів споживчого призначення, ступінь купівельного сприйняття товарів і послуг.

Другим етапом оцінки ефективності рекламної діяльності підприємства є дослідження процесу управління рекламною діяльністю підприємства, який передбачає визначення одиничних показників ефективності рекламної діяльності підприємства: оборотність оборотних активів підприємства, рентабельність продажів, комерційну рентабельність.

Завершальний етап оцінки ефективності рекламної діяльності полягає у комплексній оцінці ефективності рекламної діяльності підприємства, а саме визначенні узагальнюючих показників ефективності рекламної діяльності підприємства.

Висновки і пропозиції. Для забезпечення ефективного досягнення цілей, поставлених перед рекламною діяльністю необхідно спочатку забезпечити якість входів, потім процесу управління рекламною діяльністю з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища і наявністю зворотного зв'язку. Таке управління рекламною діяльністю на підприємстві має забезпечити високоякісний прогноз параметрів виходу, відмінну якість входів системи і облік факторів зовнішнього середовища прямого і непрямого впливу, що буде сприяти нормальному протіканню рекламної діяльності.

Список літератури:

1. Киреев И. В. К вопросу о целесообразности исследований эффективности рекламы на разных стадиях жизненного цикла товара / И. В. Киреев // Маркетинг. – 2010. – № 5. – С. 43-45.
2. Попова Т. Украинский рынок рекламы: взгляд изнутри / Т. Попова // Маркетинг и реклама. – 2002. – №11 (75) – С. 18-19.
3. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. Т.1. – М.: Республика, 1993. – 399 с.
4. Титова В. А. Маркетинг. Учебное пособие / В. А. Титова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2010. – 448 с.
5. Наймушин А. Организация управления рекламной деятельностью в производственно-хозяйственных системах / А. Наймушин // Маркетинг. – 1995. – № 2. – С. 12-23.
6. Сиссорс Дж. З., Бэрон Р. Б. . Рекламное медиа-планирование / Дж. З. Сиссорс, Р. Б. Бэрон. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 416 с.
7. Смирнов Э. А. Управление качеством рекламы: учебное пособие / Э. А. Смирнов. – М.: РИП-холдинг, 2010. – 263 с.

Герасименко Б.А.
Национальный университет пищевых технологий

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ РЕКЛАМНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация
В статье обобщена концепция оценки эффективности рекламной деятельности предприятия с конкретизацией существующих форм, критериев, принципов и методов. Исследована система управления рекламной деятельностью предприятий. Усовершенствована классификация видов эффективности рекламной деятельности предприятия.
Ключевые слова: эффект, эффективность, реклама, рекламная деятельность, управление.

Gerasimenko B.O.
National University of Food Technologies

CONCEPTUAL APPROACHES TO MANAGEMENT OF BUSINESS PERFORMANCE ADVERTISING

Summary
This article summarizes the concept of evaluating the effectiveness of promotional activities of the enterprise specification of existing forms, criteria, principles and methods. The system of management of advertising activities of enterprises. Improved classification of your overall business activity.
Keywords: effect, effectiveness, advertising, promotional activities, management.

УДК 336.7

ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Власюк В.Є., Грушко В.І.
Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті приведена характеристика та здійснено оцінку фінансово-економічного стану комерційного банку «ПриватБанк» за даними фінансової звітності. Проаналізовано фінансову звітність банку. Розраховано показники фінансової стійкості, ділової активності й ліквідності та на їх основі зроблені висновки.
Ключові слова: оцінка, фінансово-економічний стан, фінансова стійкість, ліквідність, ділова активність.

Постановка проблеми. За сучасних умов ринку банківських послуг, а саме підвищення конкурентного середовища банківських установ, адже вже на початок жовтня 2013 р. кількість банків, зареєстрованих в Україні, за даними НБУ, досягала 183, що є досить високим показником; постійними змінами зовнішнього середовища, та підвищенням невизначеності та ризиків властивих даному сегменту, крім того, інтернаціоналізація банківської сфери зумовлює посилення актуалізації проблеми аналізу діяльності банківських установ, з метою оцінювання їхньої інвестиційної привабливості, надійності та фінансової стійкості, задля своєчасного реагування на негативні зміни в діяльності банківської установи та забезпечення довготривалої перемоги не тільки серед національних, але й міжнародних банків, й є необхідною умовою подальшого збереження стійких позицій банків на ринку та забезпечення впевненості клієнтів в їх надійності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки фінансово-економічного стану комерційних банків присвячено наукові праці таких вітчизняних вчених, як: І. М. Парасій-Вергуненко, А. М. Герасимович, В. В. Старченко, М. Д. Алексеєнко, Т. В. Кучеренко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на велику кількість питань висвітлених вченими пов'язаних з оцінкою фінансово-економічного стану комерційних банків, однак методика його визначення є різною та далеко не всі є ефективними і не дають змогу повність оцінити фінансовий стан банку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є оцінка фінансово-економічного стану на прикладі публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк».

Виклад основного матеріалу. ПАТ КБ ПриватБанк (ПриватБанк Україна) – універсальний комерційний банк України, який надає послуги для фізичних та юридичних осіб. ПриватБанк функціонує з 1992 року, а саме ПриватБанк зареєстрований НБУ в «Книзі реєстрації банків» за № 92 від 19 березня 1992 року. Ліцензія НБУ № 22 від 05.10.2011 р. ПриватБанк є складовою групи «Приват» – регіональної бізнес-структури з центром у Дніпропетровську. Також, ПриватБанк є членом Асоціації українських банків (АУБ). З моменту створення банку і по сьогоднішній день ПриватБанк є лідером на банківському ринку України. За розміром регулятивного капіталу і активів ПриватБанк належить до 1 групи.

У 2012 році загальна кількість активів Банку за 2012 рік збільшилась на 21 727,6 млн. грн. Кошти в інших банках складали 3 137,5 млн. грн., що на -713,7 млн. грн. меньше в порівнянні з 2011 роком. Загальна структура активів Банку свідчить про виважене ставлення Банку до якості своїх активів. Такий підхід дозволяє Банку ефективно управляти ними та досягати позитивного результату за кожною активною операцією.

Також у 2012 році відбулось збільшення сум зобов'язань на 20 173,8 млн. грн. і складали 130 540,0 млн. грн., в основному, за рахунок збільшення коштів клієнтів – на 15 036,0 млн. грн. (складали 106 324,2 млн. грн.); коштів банків – на 1 808,6 млн. грн. (складали 11 912,8 млн. грн.); відстрочених податкових зобов'язань на 79,6 млн.грн.(склали 84,5 млн. грн.).

Якість управління активами і пасивами Банку знаходиться на задовільну рівні, керівництво Банку на належному рівні забезпечує управління активами і пасивами.

В цілому, управління активами та пасивами Банку спрямоване на отримання максимального прибутку від проведення банківських операцій при забезпеченні виконання зобов'язань вчасно та в повному обсязі.

Дані аналізу активів, пасивів за 2010-2012 роки наведені на рисунку 1.

Слід відмітити, що частка власних коштів банку має тенденцію до збільшення, а саме їх частка за період з 2010-2011роки зросла на 41,0%, а на кінець 2012 року ще на 9,3%. Це свідчить про те, що власні кошти протягом 2010-2012р. збільшилися, що є по-

© Власюк В.Є., Грушко В.І., 2014

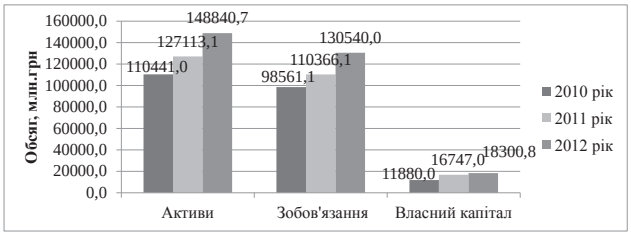

Рис. 1. Динаміка активів та пасивів ПАТ КБ «Приватбанк» з 2010 по 2012 роки

зитивною тенденцією й свідченням того, що банк є фінансово незалежним від зовнішніх активів, тобто зміцнення фінансового стану.

Але все ж таки, значна конкурентність даного сегменту ринку, ринку надання банківських послуг, зумовлює акцентування банківськими установами уваги оцінці фінансового стану, адже реальне уявлення загального становища банку особливо важливе для вирішення проблем банку, пов'язаних з його стабільністю на конкурентному ринку, та подальшого розвитку.

В Україні для оцінки фінансового стану комерційного банку застосовується система взаємопов'язаної множини показників та коефіцієнтів. Дана система відображає загальні результати діяльності банку. Алгоритм розрахунку даних показників визначається прийнятою системою бухгалтерського обліку та формами фінансової звітності, що встановлюються Національним Банком України [2].

Більшість методик поєднує три групи показників, що дають можливість оцінити фінансовий стан банку виходячи із оцінки фінансової стійкості; оцінки ділової активності; оцінки ліквідності.

Оціночні показники являють собою коефіцієнти, що розраховуються на основі даних балансу комерційного банку та звіту про прибутки і збитки, розглянемо деякі з них детальніше.

Так, коефіцієнт фінансової стійкості, показує, яка частина активу фінансується за рахунок стійких джерел, тобто частку тих джерел фінансування, які організація може використовувати у своїй діяльності тривалий час. До основних коефіцієнтів, які характеризують фінансову стійкість банку,належать: коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів, коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом та коефіцієнт мультиплікатора капіталу [1].

Показники ділової активності дають змогу інтерпретувати стан і використання банком економічного потенціалу, тобто наявних і прихованих можливостей, і вагомість взятих на себе ризиків господарювання. Основними коефіцієнтами даного показника є: коефіцієнт рівня дохідних активів, коефіцієнт кредитної активності, рівень залучення ресурсів.

Для оцінювання ліквідності комерційного банку, тобто його можливості своєчасно і повно забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів по статтях активу і пасиву балансу з урахуванням відповідних термінів доцільно використовувати, такі допоміжні показники, як: коефіцієнт загальної, миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності.

Отже для оцінки фінансово-економічного стану банку було розраховано ряд показників, які наведені в табл. 1.

З наведених даних в таблиці, слід відмітити, що: коефіцієнт надійності станом на 2010 р. становив 15 %, й станом на 2011 р. зріс на 2 % і склав 17 %, а станом на 2012 р. становив 13 % тобто цей показник зменшився у порівнянні з попереднім роком на приблизно на 4 %, але при нормативному значенні коефіцієнта надійності, в не менше 5 %, Приватбанк має високу забезпеченість власним капіталом, а, отже, високу надійність, тобто він є незалежним від зовнішніх джерел фінансування; зростання протягом 2010-2012 років коефіцієнта «фінансового важеля» з 6:46 до 7:42 є підтвердженням того, що маючи достатній рівень забезпечення власними коштами банк все одно збільшив кількість залучених коштів задля забезпечення ще більш стійкої позиції на даному сегменті ринку; коефіцієнт участі власного капіталу, навіть за його знищення протягом аналізованого періоду до 11 % має значну роль у формуванні активів банку; коефіцієнт захищеності власного капіталу має тенденцію до збільшення, що є підтвердженням захищеність власного капіталу від інфляції вкладенням його у свої власні капіталізовані активи – основні засоби і нематеріальні активи; зниження коефіцієнта захищеності активів власним капіталом свідчить про те, що розмір власного капіталу зріс, але разом з тим значно зросли й недохідні активи й вони мають значне перевищення у порівнянні з власним капіталом; коефіцієнт мультиплікатора капіталу на кінець 2012 року зріс до 12,46, тобто збільшується зростання прибутковості акціонерного капіталу.

Щодо коефіцієнтів ділової активності, то коефіцієнт рівня дохідних активів за період 2010-2012 років знизився на 8 %, що є свідченням зниження збалансованості кредитного портфелю банку; коефіцієнт кредитної активності має нестабільну динаміку, та на кінець 2012 року становив 93 %, що більше оптимального значення в 75 %, тобто це є відображенням того, що банк проводить агресивну ризиковану кредитну політику банку; рівень залучення ресурсів банку протягом 2010 – 2011 років знаходиться в межах оптимального значення 80 -85 %, тобто 81 % і 80 % відповідно, але у 2012 році він зменшився на 1 % й становив 79 %, що є свідченням про зниження активності банку щодо залучення ресурсів і водночас про зниження ризикованості банківської діяльності та підвищення стабільності банку.

Коефіцієнти ліквідності банку вказують на високо ліквідність його активів, а отже всі зобов'язання банку повністю покриваються.

Висновки і пропозиції. Отже, за даними оцінки фінансово-економічного стану ПАТ КБ «Приватбанк» можемо зазначити про значну фінансову стійкість банківської установи, адже всі основні показники фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності взяті для аналізу знаходяться в межах оптимальних значень, а також спостерігається тенденція до збільшення коефіцієнтів фінансової стабільності, тобто фінансова стійкість банку достатньо забезпечена його капіталом. Щодо коефіцієнтів ділової активності, то їх значення знаходяться в межах оптимальних значень, отже використання банком економічного потенціалу є якісним, але при цьому перевищення нормативу коефіцієнта кредитної активності вказує на агресивну ризиковану кредитну політику банку та недостатню диверсифікацію активів. Також підтвердженням стійкої позиції Приватбанку, на ринку банківських послуг, є значний рівень ліквідності, тобто заборгованість повністю покриватися наявними активами (включаючи низьколіквідні).

Таблиця 1

Оцінка фінансово-економічного стану ПАТ КБ «Приватбанк»

Вихідні дані, млн. грн.	Умовні позначення	Розрахунок показників на кінець періоду			Темп змін, %	
		2010	2011	2012	2011-2010	2012-2011
Вихідні дані, млн. грн.						
Власний капітал	К	11880	16747	18301	40,97	9,28
Акціонерний капітал	$К_{акц}$	8860	13545	14898	52,88	9,98
Залучені кошти	$К_з$	89009	101392	118237	13,91	16,61
Активи загальні	$А_з$	110441	127113	148841	15,1	17,09
Активи дохідні	$А_д$	96446	105048	117423	8,92	11,78
Активи недохідні	$А_н$	13995	22065	31418	57,66	42,38
Активи капіталізовані	$А_{кап}$	1802	2018	2476	11,99	22,68
Активи найбільш ліквідні	$А_л$	30651	32373	38362	5,62	18,50
Активи поточні	$А_п$	6656	10012	16102	50,42	60,84
Активи короткострокові	$А_к$	47900	66088	82319	37,97	24,56
Вкладення кредитні	$В_к$	102055	123127	138961	20,65	12,86
Зобов'язання	З	98561	110366	130540	11,98	18,28
Зобов'язання найбільш ліквідні	Зл	34586	38914	44098	12,52	13,32
Зобов'язання поточні	Зп	12346	20035	20609	62,28	2,86
Зобов'язання короткострокові	Зк	35531	40861	47014	15,00	15,06
Коефіцієнти фінансової стійкості					Оптимальне значення	
Коефіцієнт надійності	$\frac{К}{К_з}$	15%	17%	13%	Не менше 5%	
Коефіцієнт «фінансового важеля»	$\frac{К_з}{К}$	6:46	6:05	7:42	У межах 1 : 20	
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	$\frac{К}{А_{заг}}$	12%	13%	11%	Не меньше 10%	
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$\frac{А_к}{К}$	0,14	0,12	0,15	-	
Коефіцієнт захищеності активів власним капіталом	$\frac{(К-НА_д-З_б)}{А_л}$	-0,11	-0,05	-0,02	-	
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$\frac{А}{К_а}$	9,99	9,38	12,46	12,0-15,0 разів	
Коефіцієнти ділової активності					Оптимальне значення	
Коефіцієнт рівня дохідних активів	$\frac{А_д}{А_з}*100$	87%	83%	79%	≤ 93 %	
Коефіцієнт кредитної активності	$\frac{В_к}{А_з}*100$	92%	97%	93%	65–75 %	
Рівень залучення ресурсів	$\frac{К_з}{П}*100$	81%	80%	79%	80–85 %	
Коефіцієнти ліквідності					Оптимальне значення	
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{А_з}{З}*100$	112%	115%	114%	не менше 100 %	
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$\frac{А_л}{З_л}*100$	89%	83%	87%	не менше 20 %	
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{А_п}{З_п}*100$	54%	50%	78%	не менше 40%	
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	$\frac{А_к}{З_к}*100$	135%	162%	175%	не менше 60%	

Джерело: розроблено авторами за даними [3].

Список літератури:

1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник [Текст] / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pulib.if.ua/part/6456
2. Кучеренко Т. В. Удосконалення фінансового стану комерційного банку / Т. В. Кучеренко // Перспективные вопросы мировой науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Economics/1_98140.doc.htm
3. Фінансова звітність ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost/

Власюк В.Е., Грушко В.И.
Днепропетровская государственная финансовая академия

ОЦЕНКА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ПАО КБ «ПРИВАТБАНК»

Аннотация
В статье приведена характеристика и осуществлена оценка финансово-экономического состояния коммерческого банка «Приватбанк» по данным финансовой отчетности. Проанализировано финансовую отчетность банка. Рассчитаны показатели финансовой устойчивости, деловой активности и ликвидности и на их основе сделаны выводы.
Ключевые слова: оценка, финансово-экономическое состояние, финансовая устойчивость, ликвидность, деловая активность.

Vlasyuk V.E., Grushko V.I.
Dnipropetrovsk State Finance Academy

ASSESSMENT OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC CONDITION OF COMMERCIAL BANK «PRIVATBANK»

Summary
In the article it is considered the description and the assessment of financial and economic condition of commercial bank «Privatbank» from data of the financial reporting. Analysis of financial statements. The indexes of financial stability business activity and liquidity are calculated and conclusions on their basis are done.
Keywords: assessment, financial and economic condition, financial stability, liquidity, business activity.

УДК 657

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Духновська Л.М., Юзковець Л.В.
Національний університет харчових технологій

Визначено економічну суть та склад витрат майбутніх періоді. Проаналізовано вітчизняну і зарубіжну літературу, а також нормативну базу України з питань аналізу витрат майбутніх періодів, на основі чого запропоновано власну методику економічного аналізу таких витрат. Розглянуто проблеми віднесення витрат, які понесені в звітному періоді та відносяться до наступних звітних періодів до статей активу та пасиву.
Ключові слова: витрати майбутніх періодів, стан обліку, економічний аналіз, економічні відносини, наступні облікові періоди.

Постановка проблеми. У теорії і на практиці така специфічна категорія, як «витрати майбутніх періодів" часто викликає неоднозначне ставлення. Законодавчі норми є досить загальними, не охоплюють особливостей і специфіку діяльності окремих суб'єктів господарювання та не враховують всіх можливих варіантів щодо відображення в обліку операцій пов'язаних з витратами та доходами майбутніх періодів. Важливе значення для правильного формування основних показників діяльності підприємства, таких, як наприклад, собівартість продукції (робіт, послуг), фінансового результату, має достовірне визначення та розподіл витрат звітного періоду, зокрема правильного та своєчасного розподілу та списання витрат майбутніх періодів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велике значення у своїх працях розкриттю сутності витрат майбутніх періодів приділяли такі автори як Н.В. Вареня, О. Василевич, Г. Волков, О. Воронова, І.Е. Гущина, Л. Гуменюк, Ю.А. Кузьмінський, І. Лавроненко, Т.О. Меліхова, Н.В. Парушина, В.В. Патров, Л. Плєшонкова, В.М. Саприкін, Я.В. Соколов. Слід відмітити, що найбільш ґрунтовно проблемні питання щодо обліку витрат майбутніх періодів розкрито в працях В.М. Саприкіна [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Бухгалтерський облік є інформаційною системою, яка нерозривно пов'язана з господарськими процесами. З моменту виникнення облікова методологія прагне до найбільш адекватного їх відображення. У певному значенні цьому заважає те, що в рамках бухгалтерського обліку нарахування прибутку і рух грошових коштів представляють собою два відокремлені процеси, які між собою не збігаються. На практиці високорентабельне підприємство може бути оголошене банкрутом. Однією з причин подібного парадоксального стану є наявність у системі бухгалтерського обліку такої категорії як витрати майбутніх періодів. Саме вона суттєвою мірою може впливати і впливає на величину фінансових результатів суб'єктів господарювання. І в теорії і на практиці, при аналізі фінансового стану підприємства, ця традиційна категорія – "витрати майбутніх періодів" часто викликає неоднозначні трактування. Багато фахівців по-різному вирішують питання про те, що саме має бути віднесене до витрат майбутніх періодів. Деякі з них

© Духновська Л.М., Юзковець Л.В., 2014

вважають, що їх слід взагалі виключити з балансу, інші пропонують перекваліфікувати витрати, що знаходяться в їх складі. Неясність структури і безпосередній вплив витрат майбутніх періодів на величину фінансових результатів визначають актуальність дослідження.

Мета статті. Визначення впливу витрат майбутніх періодів на фінансовогосподарську діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Витрати є необхідною умовою функціонування суб'єкта господарювання та важливою складовою будь-якої господарської діяльності. Специфічним і дискусійним об'єктом бухгалтерського обліку відповідно до принципу нарахування та відповідності доходів і витрат є витрати майбутніх періодів. Вони впливають на собівартість продукції, витрати звітного періоду, величину фінансових результатів, а також на оцінку фінансового стану та платоспроможності суб'єктів господарювання. Відсутність одностайного підходу до визначення економічної суті витрат майбутніх періодів і вирішення питання їх складу з метою забезпечення об'єктивною інформацією при прийнятті управлінських рішень підкреслює актуальність даного питання.

Дефініції витрат майбутніх періодів є різними. Слід зазначити, що особливої різниці між поданими авторами визначеннями не існує. Більшість з них застосовують трактування терміну "витрати майбутніх періодів" закріплене на законодавчому рівні.

Сутність витрат, які належать до категорії "витрати майбутніх періодів", визначено у п. 36 П(С)БО 2 "Баланс", яке діяло до 19.03.2013, а саме: у складі витрат майбутніх періодів відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [6].

Отже, погляди окремих вчених досить співзвучно перегукуються між собою, а інші – відмінні. Враховуючи вищевикладене, нами запропоновано такі підходи до трактування поняття "витрати майбутніх періодів" [1]:

1) це особливий вид активу, який, на відміну від авансів виданих, не може бути конвертованим в грошові кошти;

2) це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збіль-шення зобов'язань у процесі господарської діяльності для одержання доходу або іншої вигоди у майбутніх періодах;

3) це витрати, які понесені суб'єктом господарювання у звітному періоді в процесі господарської діяльності, але мають відношення до майбутніх звітних періодів, тобто будуть включені до складу витрат наступних звітних періодів шляхом капіталізації.

Таким чином, ми вважаємо, що витрати майбутніх періодів – це витрати, які понесені суб'єктом господарювання у звітному періоді в процесі господарської діяльності з метою одержання доходу або іншої вигоди в майбутніх періодах і будуть включені до складу витрат наступних звітних періодів шляхом капіталізації (розподілу) та не можуть бути конвертовані в грошові кошти.

Різні автори визначають по-різному склад витрат майбутніх періодів. Це вказує на те, що склад витрат майбутніх періодів є неоднозначним та досі повністю не дослідженим. Слід зазначити, що склад витрат майбутніх періодів залежатиме від виду економічної діяльності суб'єкта господарювання і, відповідно, буде характерним для кожної з них.

Здійснення аналізу витрат майбутніх періодів є необхідною передумовою ефективного функціонування підприємства, оскільки дані витрати впливають на собівартість виробленої продукції, а значить впливають на фінансовий результат підприємства. Завдання, етапи, об'єкти аналізу витрат майбутніх періодів ні в наукових вісниках, ні в періодичних виданнях, ні у наукових конференціях, ні в тезах доповідей науково-практичних конференцій не розглядаються.

Серед опрацьованих праць зарубіжних вчених, слід звернути увагу на статтю О.Є. Дубровської, що має велике значення для подальших досліджень, оскільки містить ґрунтовний аналіз нормативної бази з питань бухгалтерського обліку витрат та доходів країн СНД. Також автор зазначає, що найбільш правильно дані питання законодавчо регулюються в Україні та Росії. Проте, Т. Вечорка зазначає у своїй статті, що національна правова система не відповідає міжнародній і за принципами обліку витрат, і за цінностями, і навіть за правовою культурою, що гальмує євроінтегровані процеси в Україні і для усунення даних недоліків пропонує проводити аналіз Звіту про прибутки та збитки (Звіт про фінансові результати) за трьома напрямами:

– горизонтальний аналіз (порівняння показників за два суміжних періоди);

– вертикальний аналіз (визначення впливу кожного із факторів);

– аналіз на основі розрахунку відносних показників (коефіцієнти рентабель-ності) [2].

Михайлицька М.В. надала рекомендації організаційного характеру щодо

усунення протиріч в обліку витрат:

– розробники Інструкції № 291 "Порядок відображення витрат на рахунках бухгалтерського обліку" повинні внести до неї положення, що стосуються усунення норм, які дають можливість розвитку "творчого" підходу до відображення фактів господарського життя на рахунках бухгалтерського обліку;

– в умовах формування облікової інформації бухгалтери повинні використо-вувати економічний підхід у вирішенні проблем обліку (розробляти плани, кошториси, визначати норми витрат ресурсів, користуватися Методичними рекомендаціями з формування собівартості продукції № 47) [3].

Всі вчені зазначають, що даний аналіз є трудомістким, проте всі вони розуміють, важливість його впливу на конкурентоспроможність підприємства на ринку, прибуток, рентабельність виробництва, престиж самої фірми тощо. У господарській практиці підприємств при визначенні величини витрат майбутніх періодів застосовуються показники порівняння звітного та попереднього років за видами продукції та витратами. За результатами досліджень порівнюється собівартість товарної продукції із собівартістю реалізованої продукції, під впливом чого формується кінцевий фінансовий результат роботи підприємства.

Необхідність здійснення такого аналізу полягає в тому, що на ефективність діяльності підприємства, показники ліквідності та фінансової стійкості впливають витрати майбутніх періодів. Якщо розраховуються показники ліквідності, то витрати майбутніх періодів повинні виключатися з розрахунку, так як вони збільшують підсумкову величину засобів в активі. Але, керуючись принципом безперервності діяльності підприємства, витрати майбутніх періодів, мають бути включені в розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості. Також, слід бути дуже уважним при виборі методу списання витрат майбутніх періодів, так як необгрунтований метод списання таких витрат може завищити собівартість продук-

ції і погіршити фінансовий результат підприємства.

Так як методика аналізу витрат майбутніх періодів конкретно не сформована у всіх проаналізованих джерелах, то на основі проведено дослідження сформована наступна методика економічного аналізу витрат майбутніх періодів.

Завданнями економічного аналізу витрат майбутніх періодів є:

· оцінка динаміки та структури витрат майбутніх періодів у балансі підприємства;

· вивчення структури витрат майбутніх періодів за окремими складовими;

· визначення факторів, що вплинули на зміну витрат майбутніх періодів у звітному році;

· вивчення методу списання витрат майбутніх періодів на собівартість випущеної продукції;

· оцінка впливу зміни обсягу та рівня витрат майбутніх періодів на результативні показники.

Після аналізу нормативної бази, досліджень та публікацій вчених можна сформулювати наступні етапи аналізу витрат майбутніх періодів:

а) аналіз динаміки і структури витрат майбутніх періодів;

б) аналіз вибору оптимального методу списання витрат майбутніх періодів відповідно до обсягу випущеної продукції;

в) аналіз впливу статті "Витрати майбутніх періодів" на майновий стан підприємства;

г) аналіз впливу зміни обсягу та рівня витрат майбутніх періодів на результативні показники діяльності підприємства: ліквідність, фінансову стійкість підприємства, рентабельність.

При оцінюванні фінансового стану підприємства витрати майбутніх періодів також впливаю на результативність показників. Як окрема стаття «Витрати майбутніх періодів» до 2013 року витрати майбутніх періодів враховувалися при розрахунку тільки загального коефіцієнту покриття заборгованості

К.п.з.(заг.)=(Оборотні активи+Витрати майбутніх періоді)/Поточні зобов'язання

Але з 2013 року витрати майбутніх періодів входять до складу оборотних активів підприємства, а не виступають як окремий розділ, тому враховуються при розрахунку багатьох показників: коефіцієнту мобільності, маневреності, оборотності оборотних активів, терміну оборотності оборотних активів тощо [4].

Висновки і пропозиції. Таким чином, дана методика аналізу витрат майбутніх періодів дозволяє не лише здійснювати постійний контроль за такими витратами, але й забезпечує надання достовірної інформації користувачам про різні види витрат майбутніх періодів та показує їх вплив на результативні показники діяльності підприємства.

В результаті дослідження було виявлено, що відсутній контроль за витратами та доходами, наявні законодавчі колізії, відсутнє чітке законодавче регулювання, відсутній єдиний метод обліку витрат тощо. А це означає, що неправильне відображення в обліку витрат та доходів, а особливо витрат майбутніх періодів викривляє дані фінансової звітності. Відповідно таке викривлення фінансової звітності впливає на рішення користувачів щодо діяльності підприємства та призводить до його банкрутства.

Список літератури:

1. Бухгалтерський управлінський облік: [підруч. для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів] / [Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевська Л.В.]. – Житомир: ПП "Рута", 2002. – 480 с.
2. Вечорка Т. До питання аналізу доходів та витрат в умовах поглиблення ринкових перетворень в Україні / Т. Вечорка // Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів [Перспективи економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів]. – Чернівці: Наука і освіта, 2006. – 443 с. – С. 418-421.
3. Михайлицька М.В. Шляхи вдосконалення обліку витрат виробництва в умовах реформування системи обліку в Україні / М.В. Михайлицька // Науковий вісник студентів та аспірантів ЗакДУ / Випуск 2 (07). Матеріал підсумкової науково-практичної конференції студентів та аспірантів. – Ужгород: Видавництво Закарпаття, 2007. – С. 108-112.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».
5. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" (зі змінами та доповненнями на 01.01.2007 р.)
6. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" (зі змінами та доповненнями на 01.01.2007 р.) – Частина І. – Офіц. вид. / [укладачі: к.е.н., доц. Т.А. Бутинець, доц. О.П. Войналович, доц. С.Ф. Легенчук, доц. Н.А. Остап'юк]. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 196 с.
7. Саприкін В.М. Витрати майбутніх періодів: дис. ... доктора економічних наук: 01.06.2008 / Саприкін Віктор Миколайович. – М., 2008. – 166 с.

Духновская Л.Н., Юзковец Л.В.
Национальный университет пищевых технологий

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ УЧЕТА, АНАЛИЗА И КОНТРОЛЯ ЗАТРАТ БУДУЩИХ ПЕРИОДОВ

Аннотация
Дана суть и состав расходов будущих периоде. Проанализировано отечественную и зарубежную литературу, а также нормативную базу Украины по вопросам анализа расходов будущих периодов, на основе чего предложено собственную методику экономического анализа таких расходов. Рассмотрены проблемы отнесения расходов, понесенных в отчетном периоде и относятся к следующим отчетным периодам к статьям актива и пассива.
Ключевые слова: расходы будущих периодов, состояние учета, экономичес-кий анализ, экономические отношения, следующие учетные периоды.

Duhnovska L.N., Yuzkovets L.V.
National University of Food Technologies

PROBLEM ASPECTS OF ACCOUNTING, ANALYSIS AND CONTROL OF PREPAID EXPENSES

Summary
The economic nature and composition of deferred expenses. Analysis of domestic and foreign literature, as well as the regulatory framework for the analysis of Ukraine prepaid expenses based on what prompted his own method of economic analysis of costs. The problems of classification of expenses incurred in the reporting period and relating to these periods to items of assets and liabilities.
Keywords: prepaid expenses, the accounting, economic analysis, economic relations, the following accounting periods.

УДК 332

СТВОРЕННЯ НАУКОВОГО ПАРКУ ЯК ЗАСІБ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК В БУДІВНИЦТВІ

Ємельянова І.А., Блажко В.В., Смачило В.В.
Харківський національний університет будівництва та архітектури

В статті розглянуто проблематику функціонування наукових парків в Україні. Відзначено відсутність наукових парків в сфері будівництва. Обґрунтовано доцільність створення наукового парку на базі ХНУБА з метою комерціалізації науково-інноваційних розробок в сфері будівництва, виробництва будівельних матеріалів та техніки.
Ключові слова: інновації, комерціалізація, інноваційна діяльність, науковий парк.

Сучасні тенденції розвитку економіки свідчать про те, що саме інновації, інноваційна діяльність, є його основою. Істотним двигуном створення інновацій є наукова і науково-технічна діяльність, що зосереджена у вищих навчальних закладах різного типу. Будучи базисом інноваційної діяльності, навчальні заклади, в той же час, мають обмежені можливості з комерціалізації власних інноваційних розробок. Незважаючи на виску зацікавленість з боку підприємств різних галузей відносно результатів наукової діяльності, рівень їх впровадження у виробництво шляхом продажів є незначним, що викликано організаційно-правовими труднощами їх реалізації. Одним із способів виведення результатів наукової діяльності, оформленої в кінцевий інноваційний продукт, є створення наукового парку.

Дослідження питання створення наукового парку на базі університетів показало, що більшість вчених саме їх розглядають як основу інтенсифікації інноваційних процесів в Україні. Дослідники відзначають, що сучасний університет – це вже не тільки вища школа плюс наукові дослідження, а й складна багатофункціональна структура, що здійснює освітню, наукову, інноваційну діяльність, вносячи реальний внесок у соціально-економічний розвиток регіону, країни [1,4]. Постіндустріальна економіка, заснована на знаннях (так звана «економіка знань»), ставить перед університетом триєдине завдання, що включає підготовку фахівців, проведення наукових досліджень, комерціалізацію результатів НДДКР [2,4]. Деякі вчені вважають, що інтеграція освітньої, наукової та інноваційної діяльності повинна спрямовуватися на формування і розвиток певного промислово-економічного кластера, який є пріоритетним для регіону і / або галузі [3,4].

Проблемами створення та функціонування наукових парків займалися цілий ряд вітчизняних та зарубіжних учених, дослідження яких згруповані в декілька підходів [5]. На жаль, раніше не розглядалася можливість і необхідність створення наукового парку для реалізації інноваційних рішень в будівельній області.

Метою даної статті є дослідження перспективи створення наукового парку на базі Харківського університету будівництва та архітектури як провідного навчального закладу в даній сфері в межах України та Харківського регіону, який займає лідируючі позиції за обсягами будівельних робіт та виробництва будівельних матеріалів. Крім того, саме Харків є носієм високого інтелектуального та наукового потенціалу, що є важливою передумовою створення інновацій.

В еволюції наукових парків України слід виділити етап, який можна охарактеризувати як експериментальний, коли був створений єдиний науковий парк «Київська політехніка» (2007р.) [6]. У цьому ж законі [6] було вперше дано визначення наукового парку, під яким розумілося договірне об'єднання суб'єктів господарювання, створене з метою організації, координації та контролю процесу виконання проектів наукового парку. Тільки майже через три роки був прийнятий Закон України «Про наукові парки», згідно з яким, науковий парк (НП) – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення та виконання проектів наукового парку [7].

Науковий парк створюється і діє відповідно до Господарського та Цивільного кодексів України, законів України "Про вищу освіту", " Про інвестиційну діяльність", "Про наукову і науково -технічну діяльність", "Про інноваційну діяльність", "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій", "Про наукові парки", інших нормативно – правових актів. Саме з Господарського кодексу України випливають можливі господарські об'єднання засновників наукового парку, а саме: корпорація, що характерно для НП « Київська політехніка» [8].

© Ємельянова І.А., Блажко В.В., Смачило В.В., 2014

Реалізація наукових розробок та їх комерціалізація можлива шляхом створення наукового парку «Інноваційні будівельні технології», засновником якого рекомендується виступити ХНУБА. Співзасновниками наукового парку пропонується стати будівельним підприємствам та корпораціям Харківського регіону. Пріоритетними напрямками діяльності повинні відповідати «Стратегії стійкого розвитку Харківської області до 2020р.» [9], а також державним пріоритетам у сфері будівництва, інновацій, науки і техніки. У зазначеній програмі будівництво та випуск будівельних матеріалів визначені як провідний кластер, орієнтований на внутрішній ринок збуту.

У ролі напрямків діяльності для наукового парку «Інноваційні будівельні технології» можна запропонувати: інноваційні будівельні матеріали та технології будівництва, спрямовані на скорочення вартості будівництва, а також її енергомісткості; інноваційне забезпечення будівництва та виробництва будівельних матеріалів енергоефективними машинами та обладнанням; забезпечення будівельного процесу архітектурним, проектним, дизайнерським, економічним, маркетинговим супроводом.

Мета створення наукового парку: комерціалізація результатів наукових досліджень у сфері будівництва та виробництва будівельних матеріалів, а також їх впровадження на вітчизняному та зарубіжних ринках.

Завдання: розробка та реалізація інноваційних проектів; пошук інвесторів і партнерів; управління інноваційними розробками; просування і збут наукомісткої продукції на вітчизняному ринку; встановлення зв'язків з вітчизняними та зарубіжними науковими і виробничими організаціями .

Науковий парк «Інноваційні будівельні технології» передбачає таку структуру (рис. 1)

Виходячи із зазначених напрямів діяльності наукового парку, можлива реалізація бізнес-проекту «Універсальні бетонозмішувачі нового покоління для приготування будівельних сумішей різного призначення». Даний проект розробляється кафедрою механізації будівельних процесів Харківського національного університету будівництва та архітектури. Запропоноване обладнання – одна з основних частин роботи, яка стала Лауреатом державної премії України в галузі науки і техніки. До групи нового покоління обладнання віднесені: трьохвальний бетонозмішувач, бетонозмішувач гравітаційно – примусової дії, змішувач турбулентного типу [10, 11, 12]. Такі машини можна вважати універсальними, як показали їх випробування в лабораторних і промислових умовах, а також в умовах будівельного майданчика. Універсальність їх підтверджується можливостями використання для приготування будівельних сумішей різного призначення та різної рухливості. Змішувачі можуть працювати як самостійні машини, так і в бетонозмішувальних установках і технологічних комплектах обладнання.

Проведені попередні розрахунки свідчать про те,

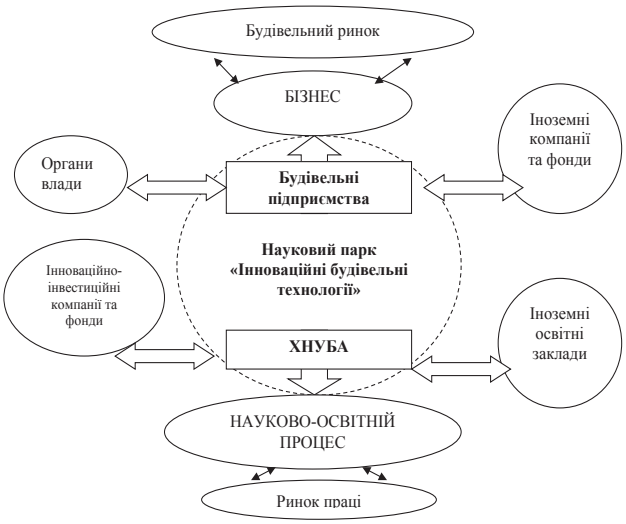

Рис. 1. Структура, що пропонується, для наукового парку «Інноваційні будівельні технології» на базі ХНУБА

що на виготовлення кожного запропонованого бетонозмішувача потрібно 15-20 тис. грн., а технологічного комплекту обладнання, до складу якого входять розглянуті машини – 70-80 тис. грн. Річний економічний ефект від реалізації одиничних зразків бетонозмішувачів може скласти до 80 тис. грн. на рік. Реалізація даного виду обладнання може здійснюватися через НП під замовлення будівельної компанії.

Створення наукового парку «Інноваційні будівельні технології» на базі ХНУБА дозволить підвищити ефективність впровадження і комерціалізації наукових розробок у сфері будівництва, будівельних матеріалів і техніки в регіональному та державному масштабах. Також, функціонування такої інноваційної організаційної структури дозволить базовому науковому і навчальному закладу диверсифікувати джерела фінансування наукових розробок та інноваційних проектів, залучити більш активно талановитих студентів до роботи в будівельній сфері, виявити потреби будівельної сфери в інноваційних розробках і підвищити рівень оплати праці викладачів університету. Позитивно така інтеграція вищих навчальних закладів та підприємств галузі також вплине на регіональний ринок праці, бо зможе забезпечити підготовку фахівців вищої кваліфікації у відповідності з потребами та вимогами будівельних підприємств.

У якості подальших розробок планується здійснити розподіл функціональних обов'язків між структурними підрозділами університету, здійснити організаційно-координаційну діяльність, створити базу інноваційних розробок співробітників університету та розглянути маркетингову можливість виведення на ринок інноваційних пропозицій університету.

Список літератури:

1. Чупров А.Н. Университет как базовая структура интеграции образования, науки и производства [Електронний ресурс] // Материалы Первого инновационного форума Содружества Независимых Государств «Международное иннованионное развитие и инновационное сотрудничество: состояние, проблеми и перспективи». – Режим доступа: http://iee.org.ua/ru/detailed/news/28
2. Федоров М.П. Роль университетов в инновационной зкономике [Текст]/ Федоров М.П. Инновации: наук-практ журнал/ Министерство общего и профессионального образования РФ. Центр содействия развитию научно-технического предпринимательства в высшей школе, Санкт- Петербургский гос. электротехнический ун-т. АО "Трансфер"; Б.В. Салов (гл.ред) – 2007. – № 02 (100). – С. 71-75
3. Радзієвська Л. Ф., Євтушенко В. М. Інтеграція наукового потенціалу вищих навчальних закладів та виробництва у країнах світу, як фактор науково-технологічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Радзієвська Л. Ф.,

Євтушенко В. М. Інновації & промисловість / Центр ВІТІ. – 2007. – № 1. – Режим доступу до статті: http://www.cvti.kiev.ua/?path=/ip/ip_1_2007/&article=a6
4. Барбаш В.А., Бояринова К.О. Інноваційне середовище на базі університету дослідницького типу [Електронний ресурс] / Барбаш В.А., Бояринова К.О. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Boyarinova_208.htm
5. Чудаєва І.Б. Наукові парки: суть, функції та перспективи створення [Електронний ресурс] / Чудаєва І.Б. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_1/352_Czud.pdf.
6. Закон України «Про науковий парк "Київська політехніка». 22.12.2006. – № 523-V// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007. – № 10. – С. 86.
7. Закон України «Про наукові парки». 25.06.2009 року № 1563-ІУ // Відомості Верховної Ради України, 2009. – № 51, ст. 757.
8. С.Г. Параска, В.Р. Любчик Концепція створення наукового парку "Інноваційний розвиток Поділля" [Електронний ресурс] / Праска С.Г., Любчик В.Р. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vchnu_tekh/2012_4/52par.pdf
9. Стратегии стойкого развитии Харьковской области до 2020г. – Видавничий Дім «ІНЖЕК». Харків. – 2010р. – 112с.
10. Патент на винахід №74444 Змішувач для приготування будівельної суміші Емельянова И.А., Баранов А.Н., Блажко В.В., Тугай В.В.
11. Патент на винахід №103813 Змішувач для приготування будівельних сумішей Емельянова И.А., Блажко В.В., Шевченко В.Ю.
12. Патент на винахід №103823 Змішувач примусової дії для приготування будівельних сумішей Емельянова И.А., Блажко В.В.

Емельянова И.А., Блажко В.В., Смачило В.В.
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

СОЗДАНИЕ НАУЧНОГО ПАРКА КАК СПОСОБ КОММЕРЦИАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ РАЗРАБОТОК В СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Аннотация
В статье рассмотрена проблематика функционирования научных парков в Украине. Отмечено отсутствие научных парков в сфере строительства. Обоснована целесообразность создания научного парка на базе ХНУСА с целью коммерциализации научно-инновационных разработок в сфере строительства, производства строительных материалов и техники.
Ключевые слова: инновации, коммерциализация, инновационная деятельность, научный парк.

Emelyanova I.A., Blazhko V.V., Smachylo V.V.
Kharkov National University of Construction and Architecture

CREATION SCIENCE PARK AS A WAY COMMERCIALIZATION OF INNOVATION DEVELOPMENTS IN CONSTRUCTION

Summary
The paper justified the feasibility of establishing a science park based KNUBA to commercialize scientific innovations in construction, building materials and technology.
Keywords: innovation, commercialization, innovative activities, science park.

УДК 336.77

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Єрмоленко К.В., Свечкіна А.Л.
Донецький державний університет управління

Досліджено аналіз кредитного портфелю комерційних банків України. Проведено кількісний і якісний аналіз на прикладі трьох українських банків. Розглянуто шляхи підвищення ефективності банківського кредитування.
Ключові слова: кредит, кредитний портфель, кількісний аналіз, якісний аналіз, кредитний ризик.

Постановка проблеми. Сучасний етап становлення ринкових відносин в економіці України характеризується посиленням ролі банківської системи у стимулюванні економічного зростання, що визначається активізацією кредитних вкладень комерційних банків у реальний сектор економіки. Кредитування як фундаментальна складова діяльності банків є головним джерелом забезпечення потреб підприємств у грошових ресурсах, що виступає основою для збільшення інвестицій, сприяючи неперервності і прискоренню відтворювального процесу та зміцнюючи економічний потенціал суб'єктів господарювання.

За умов недостатнього рівня розвитку такого важливого сегменту фінансового ринку як ринок

© Єрмоленко К.В., Свечкіна А.Л., 2014

цінних паперів саме кредитна активність комерційних банків визначає перспективи стабільного функціонування і розвитку підприємств усіх галузей вітчизняної економіки.

У той же час успішність та ефективність банківських кредитних вкладень у різні сектори господарства багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ здійснювати оптимальне формування і управління кредитним портфелем, забезпечуючи належну ефективність банківської діяльності при мінімально можливому рівневі ризику. Адже зростання масштабів банківського кредитування без належного врахування ризиків, що при цьому виникають, та можливостей ефективно управляти сформованим кредитним портфелем несе в собі загрозу для ефективного функціонування як окремих комерційних банків, так і банківської системи України загалом.

Недостатнє обґрунтування теоретичних засад організації кредитних відносин комерційними банками, шляхів вирішення проблем оптимізації кредитних операцій із клієнтами послаблює вплив кредиту на поліпшення якісних і кількісних показників функціонування банківських установ. Саме тому комплексний аналіз і розробка теоретичних і практичних питань формування кредитного портфеля банків і визначення напрямів підвищення ефективності управління ним на сьогодні слід вважати одним із пріоритетних завдань у загальній системі заходів щодо удосконалення функціонування комерційних банків.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань. Проблемі аналізу кредитного портфеля комерційних банків присвячено багато наукових досліджень. Перші спроби оцінки стосовно ролі кредиту були здійсненні таким відомим зарубіжним вченим як, А. Сміт [1], який вважав, кредит лише засобом активізації капталу. Але так як ці дослідження не завжди можна трансформувати в ринкові умови України, то дослідженням проблем аналізу управління кредитним портфелем отримало подальший розвиток у працях українських вчених С. Ревенчук, А. Мороз[2,3]. Усі вони розглядали управління кредитним портфелем, як процес, що складається із певних стадій: вибору кредитної політики; аналізу ринку кредитів; формування кредитного портфеля; перегляду кредитного портфеля; оцінки ефективності кредитного портфеля. Методи аналізу кредитного портфеля банків знайшли відображення в низці публікацій таких вчених як: Ю. Русіної, О. Лучіна, Н. Рогожнікової та інші[4,5]. Вони стверджували, що за допомогою проведеного аналізу можливо виявити недоліки у функціонуванні кредитного портфеля. Але наявні дослідження не можуть дати в повній мірі відповіді на всі запитання та повне вирішення проблем розвитку банківської системи в їх сучасному контексті.

Мета статті. Виходячи з актуальності теми дослідження, метою статті є аналіз структури кредитного портфелю комерційних банків України, та виявлення основних факторів їх формування.

Виклад основного матеріалу. Кредитний портфель – це сукупність кредитів наданих банком на певну дату з метою одержання доходу у вигляді відсотків [6].

Основними цілями формування кредитного портфелю є: високий рівень доходу в поточному періоді, високі темпи очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі, мінімізація рівня кредитних ризиків та дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля.

Кредитний портфель включає агреговану балансову звітність усіх кредитів, у тому числі прострочених, пролонгованих та сумнівних до повернення. А все це, несе за собою великі ризики функціонування комерційних банків. Тому кредитний портфель відіграє велике значення у банківській діяльності і його потрібно досконало аналізувати[4].

Комплексний аналіз у банківській практиці здійснюється за двома основними напрямками: кількісний, якісний.

1. Кількісний аналіз кредитного портфеля – виявлення динаміки зміни загального обсягу кредитів банку. Таке дослідження необхідно для того, щоб виявити основні тенденції зміни структури кредитного портфеля, які будуть простежуватися в аналізованому банку. Кількісний аналіз передбачає вивчення складу і структури кредитного портфеля банку в динаміці по ряду економічних показників, до яких відносять: обсяг і структуру кредитних вкладень за видами економічної діяльності; структуру кредитних вкладень за групами позичальників; за термінами надання кредитів; за своєчасністю погашення кредитів; за галузями економіки; за видами валют; за рівнем процентних ставок.

Такий аналіз дозволяє виявити переважні сфери кредитних вкладень, тенденції розвитку, строки та своєчасність повернення кредитів та їх прибутковість. Велике значення має зіставлення фактичних залишків заборгованості з плановими прогнозами.

2. Важливу роль в аналізі кредитного портфеля банку також відіграють якісні характеристики. Якість кредитного портфелю банку відображає відповідність структури його кредитних операцій базовим принципам організації кредитування з огляду на забезпечення поверненості, строковості та платності наданих коштів.

Дані параметри загалом характеризують ступінь кредитного ризику та рівень доходності кредитних операцій банку, що виступають стратегічними цілями його кредитної політики. Доцільно розглянути чинники, які збільшують ризики кредитного портфеля, тому що вони впливають на його якість (табл.1).

Таблиця 1

Чинники, які збільшують ризик кредитного портфеля банку

Групи чинників	Види чинників
Чинники, притаманні діяльності позичальників	характеристики позичальника; характеристики кредитної угоди; забезпечення повернення кредиту; рівень обслуговування кредиту позичальника.
Внутрішньобанківські кредитні ризики	стратегічні; організаційні; управлінські; інформаційні.

Джерело: розроблено автором за даними [7]

Таким чином, якість кредитного портфелю банку означає формування такої його структури, яка б забезпечувала належний рівень ліквідності та максимальний рівень прибутковості банківської установи при мінімально можливому рівні кредитного ризику. Стан кредитного портфеля комерційного банку має перебувати під безперервним моніторингом і постійно поліпшуватися і вдосконалюватися.

Проаналізуємо кредитний портфель трьох банків, які входять до різних груп за їх активами, границі які установив НБУ. Розглянемо кредитні портфелі банків, які відносяться до різних груп за

Таблиця 2

Структура прострочених кредитів, наданих ПАТ «ВБР», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Хрещатик» за станом на 31.12.2012 року

Банк	Обсяг, млн.грн.	Часта, %	За строками погашення							
			менше ніж 30 днів		Від 30 до 90 днів		від 91до 180 днів		від 181 до 360днів	
			обсяг, тис.грн.	струк-тура, %	обсяг, тис.грн.	струк-тура, %	обсяг, тис.грн.	струк-тура, %	обсяг, тис.грн.	струк-тура, %
ПАТ «ВБР»	11,859	2,38	4699	1,15	3598	6,35	2738	25,27	824	9,61
ПАТ «УкрСИБ»	452,764	91,04	399757	97,95	53007	93,54	0	0	0	0
ПАТ «Хрищатик»	32,687	6,57	3661	0,89	61	0,11	8095	74,73	7751	90,39
Всього	497,310	100	408117	100	56666	100	10833	100	8575	100

Джерело: розроблено автором за даними[8,9,10]

Таблиця 3

Кредити та заборгованість клієнтів станом на 31.12. 2012 р.

Назва банка	Фізичним особам		Юридичним особам	
	Обсяг, тис. грн.	Структура, %	Обсяг, тис. грн.	Структура, %
ПАТ «ВБР»	498541	2,94	2231091	31,02
ПАТ «УкрСиббанк»	16391971	96,69	4866867	67,65
ПАТ «Хрещатик»	62871	0,37	95545	1,33
Всього	16953383	100	7193503	100

Джерело: розроблено автором за даними [8,9,10]

активами. ПАТ «ВБР» знаходиться у 4 групі з активами до 3 млрд.грн, ПАТ «УкрСиббанк» у 1 групі – з активами більш ніж 15 млрд.грн, ПАТ «Хрещатик» – у 2 групі з активами більш ніж 5 млрд.грн. (табл.2).

Наведені дані показують, що найбільшу частку прострочених кредитів складають кредити в ПАТ «УкрСиббанк» – 91,04%, з них 97,95%. – це прострочені на строк менш ніж на 30 днів. Нульову питому вагу прострочених кредитів в ПАТ «УкрСиббанк» склали кредити строком від 91 до 180, від 181 до 360 днів. Як відомо, однією з основних причин такої ситуації в ПАТ «УкрСиббанк» стало більш актуальне кредитування на короткий строк.

Потребує також уваги аналіз кредитів за галузями економічної діяльності.

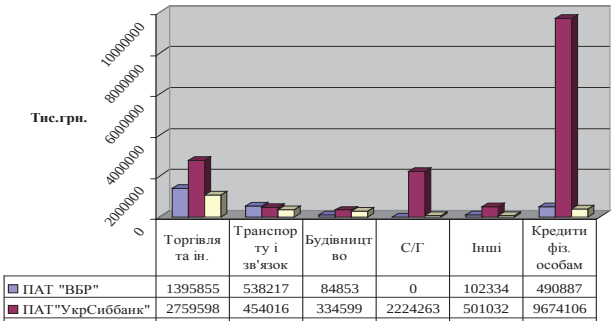

Рис. 1. Динаміка кредитного портфеля банків за галузями економіки за 31.12.2012 року
Джерело: розроблено автором за даними [8,9,10]

За даними рис. 1 доцільно зробити висновки, що найбільшу заборгованість мають клієнти ПАТ «УкрСиббанк» у галузі споживчого кредитування (майже 60 % у загальній структурі кредитів) та торгівлі 17 %. У ПАТ «ВБР» та ПАТ «Хрещатик» найбільшу заборгованість мають клієнти у галузі торгівлі це майже 50% і 20% у загальній структурі кредитів.

Якщо подивитись на заборгованість клієнтів (табл.3), ПАТ «УкрСиббанк» займає переважно перше місце по сумі кредитів виданих фізичним та юридичним особам серед банків. Його структура у середньому складає від 96,69% і до 97,94% в залежності від суб'єкта кредитування. Останнє місце займає ПАТ «Хрещатик» з структурою кредитів фізичним і юридичним особам від 0,37% до 1,33%.

Обсяги зобов'язань з кредитування в розрізі валют наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Зобов'язання з кредитування в розрізі валют станом на 31.12.12 р.

Найменування статті (тис.)	ПАТ «ВБР»	ПАТ «Укр-Сиббанк»	ПАТ «Хреща-тик»
Гривня	313458	346568	284434
Долар США	57617	417384	16612
Євро	-	240859	1891
Інші	-	183447	0
Усього	371075	1188258	302937

Джерело: розроблено автором за даними [8,9,10]

У структурі кредитних портфелів ПАТ «ВБР» та ПАТ «Хрещатик» домінуючими є кредити в національній валюті. Переважний обсяг кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» складається с позик у іноземній валюті, а саме – доларах США.

Актуальним при проведенні аналізу кредитного портфеля є визначення рівня якості кредитів, наданих банками(табл.5).

Проаналізував наведені дані, можна зробити наступні висновки: кредитний портфель ПАТ «ВБР» в своїй більшості складається з якісних кредитів, які обслуговуються згідно умов договорів, без порушення строків повернення; в кредитному портфелі ПАТ «УкрСиббанк» більше 20% кредитного портфеля складають знецінені кредити, що свідчить про необхідність поліпшення якості кредитного портфеля, та перегляду ризиків та шляхів недопущення знецінення позик; ПАТ «Хрещатик» за наведеними даними потребує негайного перегляду кредитної політики.

Оцінка якості кредитного портфеля в банках України регламентується Положенням про порядок

Таблиця 5

Аналіз якості кредитних портфелів станом на 31.12.12 р.

Кредити (тис.грн.)	ПАТ «ВБР»	Структура, %	ПАТ «Укр-Сиббанк»	Структура, %	ПАТ «Хрещатик»	Структура, %
Не прострочені та не знецінені	2668094	97,75	13179705	76,31	2791855	57,40
Прострочені але не знецінені	11859	0,43	452764	2,62	32687	0,67
Знецінені	49679	1,82	3639648	21,07	2038931	41,92
Всього	2729632	100	17272117	100	4863473	100

Джерело: розроблено автором за даними [8,9,10]

Таблиця 6

Нормативи кредитного ризику банків ПАТ «ВБР», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Хрещатик» на початок 2013 р.

Показник	Нормативне значення	Банки		
		ПАТ «ВБР»	ПАТ «Укр-Сиббанк»	ПАТ «Хрещатик»
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) %	не більше 25%	19,36	9,38	18,68
Норматив великих кредитних ризиків (Н8), %	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу, тобто не більше 800%)	189,36	9,38	492,68
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), %	не більше 5%)	0,20	5,25	0,40
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10), %	не більше 30%	0,75	5,25	2,25

Джерело: розроблено автором за даними [8,9,10]

формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженим постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23[11].

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності, Національний банк України встановлює економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання усіма банками, деякі з них стосуються кредитного ризику: максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великий кредитний ризик (Н8), максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10). У таблиці 6 наведемо значення даних нормативів.

Банки на початок 2013 р. виконують встановлені Національним банком України економічні нормативи на достатньому рівні, що свідчить про позитивну тенденцію щодо кредитування, а також стабільність кредитних портфелів.

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного аналізу доцільно зробити наступні висновки. Кредитна активність комерційних банків визначає перспективи стабільного функціонування і розвитку підприємств усіх галузей вітчизняної економіки. Важливою складовою кредитної діяльності є проведення аналізу структури кредитного портфелю комерційних банків України, та виявлення основних факторів їх формування.

Проведений комплексний аналіз структури кредитного портфеля банків за різними групами активів – ПАТ «ВБР», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Хрещатик» по кількісним і якісним показникам, дає підстави стверджувати, що:

ПАТ «УкрСиббанк» займає перше місце по сумі виданих кредитів, але має найбільшу частку прострочених кредитів – 91,04 %. Переважна кількість припадає на кредитування юридичних осіб;

ПАТ «ВБР»займає друге місце за сумою виданих, і має прострочених 2,38%, основну частину займають кредити юридичних осіб, але зовсім не кредитується сільське господарство;

ПАТ «Хрещатик» займає третє місце за сумою виданих, але прострочені складають 6,57%. Основна частина приходиться на кредити в національній валюті.

В цілому, проаналізовані банки, дотримуються встановлених нормативів і відповідають вимогам, які висуває НБУ. Проте, деякі показники потребують постійного дослідження та вдосконалення контролю за ними.

Отримані результати свідчать про низку проблем в банківській діяльності, а саме не досконалу законодавчу базу, наявність недостатньо висококваліфікованого персоналу; недостатнє обґрунтування теоретичних засад організації кредитних відносин, та шляхів вирішення проблем оптимізації кредитних операцій.

Список літератури:

1. А. Сміт «Дослідження про природу і причини багатства народів» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ek-lit.narod.ru/
2. Ревенчук С. К. Гроші та кредит. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua
3. Мороз А. М., М. І. Савлук Банківські операції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fingal.com.ua

4. Ю. Русіна, О. Лучіна «Оцінка кредитної активності банківської системи» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://knutd.com.ua/
5. Н. Рогожнікова «Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fp.cibs.ck.ua/
6. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua
7. Фаюра Н.Д. Сутність та фактори виникнення кредитних ризиків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/
8. Офіційний сайт ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vbr-bank.com.ua
9. Офіційний сайт ПАТ «УкрСиббанк». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrsibbank.com/ru/
10. Офіційний сайт ПАТ банк «Хрещатик». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.xcitybank.com.ua
11. «Положенням про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженим постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua

Ермоленко К.В., Свечкина А.Л.
Донецкий государственный университет управления

АНАЛИЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В УКРАИНЕ

Аннотация
Исследованы анализ кредитного портфеля коммерческих банков Украины. Проведен количественный и качественный анализ на примере трех украинских банков. Рассмотрены пути повышения эффективности банковского кредитования.
Ключевые слова: кредит, кредитный портфель, количественный анализ, качественный анализ, кредитный риск.

Ermolenko K.V., Svechkina A.L.
Donetsk State University of Management

ANALYSIS OF LOAN PORTFOLIOS OF COMMERCIAL DANKS IN UKRAINE

Summary
The analysis of the loan portfolio of commercial banks in Ukraine. Quantitative and qualitative analysis on the example of three Ukrainian banks. Ways of improving the efficiency of bank lending.
Keywords: credit, loan portfolio, quantitative analysis, qualitative analysis of credit risk.

УДК 681.3.07

МОДЕЛЬ ЯКІСНОГО ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Захаров В.А.
Харківський національний економічний університет

У статті запропоновано модель якісного операційного менеджменту промислового підприємства в умовах конкурентного середовища, яка направлена на підвищення ефективності операційного менеджменту на промисловому підприємстві. Яка базується на використанні сучасних світових підходах к управлінню виробництвом промислового підприємства.
Ключові слова: операційний менеджмент, операційна система, операційні пріоритети, якість операційного менеджменту, конкурентне середовище.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, яке характеризується високим впливом конкурентного середовище і необхідності швидко реагувати на зміни попиту промислові підприємства потребують ефективної системи управління. Операційний менеджмент як елемент системи управління значно впливає на ефективність діяльності, інтегруючи взаємодію підрозділів підприємства його взаємозв'язки з постачальниками, споживачами та конкурентним середовищем, тому підвищення якості операційного менеджменту є одним с таких завдань яке потребує науково обґрунтованого підходу до його вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом проблем операційного менеджменту та вдосконалення його ефективності займалися наступні зарубіжні та вітчизняні вчені: М. Мескон, Л. Геловей Р.Б. Чейз, Р.Ф. Якобс, Дж. Лайкер, Дж. Риггс, О. М. Горелик, А.Н. Стерлигова, А.В. Фель, В.Й. Іванова, А.С. Курочкін, О.М. Сумець та інші.

Метою статті є побудова моделі якісного операційного менеджменту промислового підприємства в умовах конкурентного середовища, яка направлена на підвищення ефективності операційного менеджменту на промисловому підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану та діяльності промислових підприємств і дослідження наукових паць та літературних джерел показав, що модель якісного операційного промислового підприємства в умовах конкурентного середовища повинна

© Захаров В.А., 2014

базуватися на наступних сучасних підходах управління операційною системою: принципи 5S, принцип «точно вчасно», теорію обмежених систем, вирівнювання виробництва в поєднанні з такими операційними пріоритетами, як термін виконання замовлення, надійність постачань, здатність фірми реагувати на зміну попиту. Це дасть змогу покращити взаємодію з наступними більш важливими факторами конкурентного середовища операційної системи, як постачальники, споживачі продукції та науково-технічний прогрес в галузі управління операційної системи. На основі проведених досліджень була побудована модель якісного операційного менеджменту для промислового підприємства в умовах конкурентного середовища, яка представлена на рис. 1.

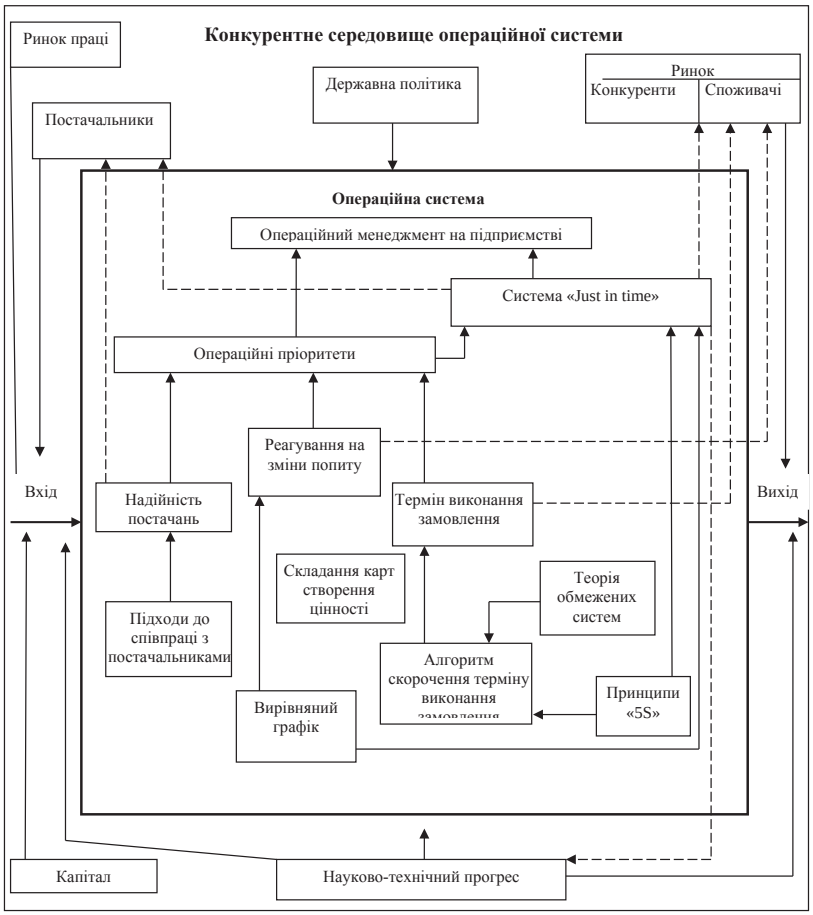

Рис. 1. Модель якісного операційного менеджменту в умовах конкурентного середовища

Джерело: розроблено автором

Модель якісного операційного менеджменту промислового підприємства складається з наступних елементів:

Системи «just in time» (JIT) э ключовим елементом моделі. Вона протидії впливу і покращую взаємодію з найбільшою кількістю факторів конкурентного середовища операційної системи одночасно, це такі фактори як: постачальники (оптимізує роботу з постачальниками, точне планування необхідної кількості ресурсів, точні строки поставки, зменшення витрат пов'язаних з покупки необхідних ресурсів); ринок (виробництво стає більш орієнтованим на попит, покращується якість, скорочуються терміни виконання замовлення, покращується сервіс та взаємодія споживачами, надає конкурентні переваги перед конкурентами); науково-технічний прогрес (покращує технологію бізнесу, сприяє пошуку та впроваджену інновацій, спонукає підприємство постійно займатися вдосконаленням системи управління операційною системою.) [2].

Вона передбачає стабільну зовнішню середу (конкуренте середовище) і потребує: участі всіх робітників; фундаментальних досліджень; промислових розробок; постійного удосконалення; загального контролю якості;

Велике значення в моделі якісного операційного менеджменту надається використанню принципів «5S» – це система організації та раціоналізації робочого місця. Яка допомагає впровадженню операційного пріоритету «термін виконання замовлення», за допомогою принципів «5S» будуть виявлятися проблеми та вузькі місця на дільницях та їх усунення. Принципи «5S» складається з наступних компонентів [1]:

«сортування» – чіткий поділ речей на потрібні і непотрібні і позбавлення від останніх;

«дотримання порядку» (акуратність) – організація зберігання необхідних речей, яка дозволяє швидко і просто їх знайти і використовувати;

«утримання в чистоті» (прибирання) – дотримання робочого місця в чистоті і охайності,;

«стандартизація» (підтримка порядку) – необхідна умова для виконання перших трьох правил установлення чітких правил провадження та стандартизація операцій;

«вдосконалення» (формування звички) – перехід від стандартизації до вдосконалення, виховання звички точного виконання встановлених правил, процедур і технологічних операцій.

Цілі, які переслідує впровадження принципів «5S»:

зниження числа нещасних випадків;

підвищення рівня якості продукції, зниження кількості дефектів;

створення комфортного психологічного клімату, стимулювання бажання працювати;

підвищення продуктивності праці (що в свою чергу веде до підвищення прибутку підприємства і відповідно підвищенню рівня доходу робітників) [2].

Другий важливий компонент моделі, якій тісно пов'язаний з системою «just in time», це операційні пріоритети. Перше за все необхідно зосередити свої зусилля на впроваджені наступних пріоритетів:

Термін виконання замовлення. На деяких сегментах ринку основною умовою для досягнення успіху в конкурентному середовище є здатність компанії випускати продукцію або забезпечувати послуги швидше за інші підприємства, тобто скоротити термін виконання замовлення. Даний операційний пріоритет направлений на покрашення взаємодій з таким фактором конкурентного середовища, як ринок, за рахунок більш швидкого задоволення вимог споживача та більш швидкого виконання замовлення чим у конкурентів [6].

Для цього спочатку необхідно провести повний аналіз стану виробництва (потужності, стан устаткування, наявність робітників та їх кваліфікація,

ресурсів та матеріалів), визначити вузькі місця та виходячи з цього визначити приблизний час виконання замовлення та обсяги попиту який можна задовольнити, та розробити заходи для зменшення часу виконання замовлення.

Для цього пропонується використовувати теорію обмежених систем (ТОС), це методика яку можна використовувати для операційною системою підприємства. В її основі лежить пошук і керування ключовим обмеженням системи, яке зумовлює успіх і ефективність всієї системи в цілому. Ключовою особливістю концепції є те, що роблячи зусилля над управлінням дуже малою кількістю аспектів системи, досягається ефект, що набагато перевищує результат одночасного впливу на всі або більшість проблемних областей системи відразу. ТОС – філософія управління підприємством, спрямована на підвищення швидкості виконання замовлення та генерування прибутку будь-якого підприємства. Ця швидкість завжди обмежена. Підхід теорії обмежень заснований на тому, щоб виявляти це обмеження і управляти їм для збільшення швидкості генерації прибутку. Методологічно теорія обмежень включає в себе ряд логічних інструментів, що дозволяють знайти обмеження, виявити стоїть за ним управлінське протиріччя, знаходити рішення і впроваджувати його з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін

Також пропонується використовувати наступний алгоритм який запропонував Е. Голдратт для скорочення термінів виконання замовлення в поєднанні з принципами «5S» (допоможе швидше виявити вузькі ланки і скоротити термін виконання замовлення завдяки стандартизації та порядку) (рис. 2):

1. Знайти вузькі ланки системи.
2. Вирішити, як використовувати вузькі ланки.
3. Узгодити всі інші дії з цим рішенням (переконатися, що всі верстати і робочі центри забезпечують безперебійну роботу вузької ланки).
4. Підвищити пропускну здатність вузької ланки, або вирівняти виробництво по вузькі ланці, щоб не було перевиробництва та простоїв устаткування на інших ділянках.
5. Якщо на попередньому етапі вузьку ланку було усунуто, то перейти до кроку 1.

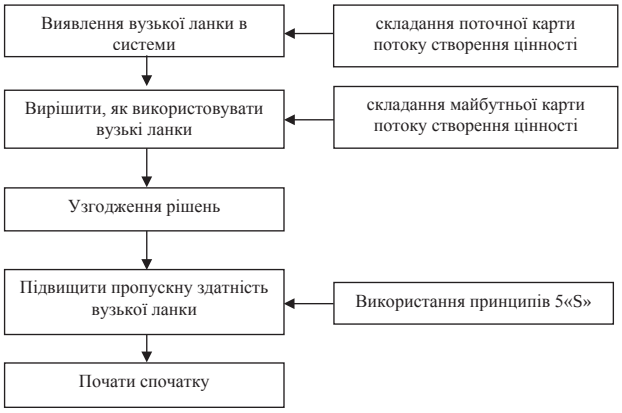

Рис. 2. Алгоритм скорочення терміну виконання замовлення

Джерело: розроблено автором

Також на стадії аналізу виробництва для наглядності представлення виробничого потоку та більш ефективного виявлення вузьких місць та проблем на робочих ділянках пропонується використовувати складання карт потоку створення цінності.

Складання карт потоку створення цінності – це інструмент, який дозволяє намалювати картину, що виявляє втрати. Даний метод допомагає побачити процес як ланцюжок пов'язаних між собою операцій і представити майбутній потік створення цінності. У основі складання карт потоку створення цінності лежить певна філософія вдосконалення. Вона припускає, що, перш ніж серйозно узятися за перетворення окремих операцій, слід привести в порядок потік в цілому. Вдосконалення окремих операцій повинне працювати на весь потік. Крім того, карти потоку забезпечують єдине бачення ситуації, що дозволяє порозумітися і дійти взаєморозуміння [2].

При аналізі бережливого потоку створення цінності треба виявити такі характеристики та скорочення терміну виконання замовлення:

1. Гнучкі процеси, які дають можливість швидко реагувати на зміну потреб споживача, в першу чергу задовольняють потребу в розширенні асортименту продукції. Чи дозволяє процес виготовити будь-яку деталь у будь-який момент?

2. Короткий час виконання замовлення – період від моменту розміщення замовлення споживачем до виготовлення і постачання продукту.

3. Взаємозв'язок операцій при безперервному потоці і витягуванні матеріалів.

4. Чи має потік створення цінності має петлі, т. е; ділянки, де вирівняний потік організувати неможливо. Такі петлі виникають в результаті вбудованих в процес обмежень.

5. Визначити інформаційний потік в рамках потоку створення цінності від внутрішнього споживача (наступна операція).

6. Обізнаність про вимоги споживача. В умовах системи витягування споживач (наступна операція) вирішує, що і коли слід робити. Потрібно визначати: необхідний ритм роботи (час такту); необхідний об'єм (кількість); необхідний асортимент; необхідну послідовність виготовлення.

7. У складі будь-якого потоку створення цінності і петель є процес, задаючи ритм, який і (відповідно часу такту) визначатиме швидкість всієї решти операцій.

Можна виділити вісім основних видів втрат, які необхідно намагатися усунути для скорочення терміну виконання замовлення – дій або витрат, не що додають цінностей при здійсненні виробничих і бізнес-процесів. Ці втрати можливі не тільки на виробничій лінії, але і при розробці продукту, ухваленні замовлень і в надані послуг. Основні види втрат [2]:

1. Перевиробництво. Це виробництво виробів, на які не поступало замовлення, веде до надлишку запасів і породжує такі втрати, як надлишок робочої сили і складських приміщень, а також витрати на транспортування.

2. Очікування (втрати часу). Це коли робочі, які спостерігають за роботою автоматичного устаткування, простоюють в очікуванні чергової робочої операції, інструменту, деталей і т.д. або не працюють через відсутність деталей, затримок в ході обробки, простою устаткування і браку потужностей.

3. Зайве транспортування або переміщення. Це переміщення незавершеного виробництва на великі відстані, що породжує неефективність при транспортуванні, а також переміщення матеріалів, деталей і готових виробів на склад і з складу.

4. Зайва обробка. Це непотрібні операції при обробці деталей, неефективна обробка з-за низької якості інструменту або непродуманого конструктивного рішення, яка спричиняє за собою зайві

рухи і веде до появи дефектів. Втрати, викликані завищеними вимогами до якості.

5. Надлишок запасів. Це коли надлишок сировини, незавершеного виробництва або готових виробів збільшує час виконання замовлення, викликає моральне старіння продукції, веде до пошкодження готових виробів, витрат на транспортування і зберігання, затримок і тяганини. Крім того, надлишок запасів заважає виявленню таких проблем, як незбалансованість виробництва, затримки постачань, дефекти, простої устаткування і тривала переналадка.

6. Зайві рухи. Всі зайві рухи, які доводиться робити робітникам в процесі роботи: пошуки того, що потрібне, необхідність тягнутися за інструментами, деталями і т.п. або займатися їх укладанням.

7. Дефекти. Виробництво дефектних деталей і виправлення дефектів. Ремонт, переробка, відходи, заміна продукції і її перевірка ведуть до втрати часу і сил.

8. Нереалізований творчий потенціал робітників. Втрати часу, ідей, навиків, можливостей удосконалення і придбання досвіду із-за неуважного відношення до робітників, яких вам ніколи вислухати [4].

Наступний операційний пріоритет це «надійність постачань». Промисловим підприємствам необхідно провести роботу з постачальниками, або знайти більш надійних постачальників, надати точну інформацію про час, коли їм потрібні комплектуючи чи сировина з запасом часу, створення резервного запасу. Направлений на промедію фактору конкурентного середовища постачальники.

Важливе значення в рамках нового управлінського мислення надається вибору постачальників комплектуючих вузлів, сировини, матеріалів та організації постачання в цілому. У рамках традиційного підходу до організації виробництва керуючі основні зусилля в цій області направляють зазвичай на пошук найбільш дешевих джерел сировини, матеріалів або напівфабрикатів. Всіляко прагнуть змусити субпідрядників конкурувати між собою.

Керівники найчастіше вибирають той чи інший тип відносин з постачальником з урахуванням таких чинників [4]: інтуїція («мені так здається»); індивідуальна схильність керівника (кому-то простіше встановлювати партнерські відносини, комусь – опортуністичні); розстановка ринкових сил; особиста симпатія чи антипатія до керівника або представника постачальника; продукції, що закуповується, скорочення термінів поставки.

При аналізі та виборі постачальника слід звернути увагу на наступні фактори: ступінь монополізації ринку; кількість можливих постачальників; наявність дефіцитів різного походження, співвідношення попиту і пропозиції; політичні ризики; можливі форс-мажорні обставини; географічне положення постачальників і ризики, пов'язані з географічним положенням; інші можливі загрози зриву поставок.

На основі проведеного аналізу постачальників матеріалів, що відносяться до стратегічних, вибирати партнерство у відносинах з постачальниками. Для некритичних матеріалів – опортуністичні відносини. А стосовно матеріалів, постачання якими викликає проблеми, і основних матеріалів, однозначного рішення немає. Вибір робиться індивідуально в кожному конкретному випадку.

Існують наступні сучасні ппідходи до праці з постачальниками:

знизити витрати на сировину або матеріали, але не на шкоду їх якості або термінів поставки;

налагодження довгострокових відносин з декількома постачальниками;

створення для них як би гарантований ринок, якийсь аналог системи довгострокового контактування, де конкуренція є не всеосяжною, а лише одним з інструментів стратегічного планування, тобто перерозподілу ресурсів або частки замовлення на користь найбільш ефективних субпідрядників, які забезпечують одночасно високу якість, ритмічність поставок, гнучкість виробництва та низький рівень витрат.

Всередині виробництва система «постачання» доповнюється системою подачі сировини, матеріалів і заготівок, за допомогою якої максимально скорочується час переходу від однієї технологічної або виробничої операції на іншу.

Дані заходи збільшать ефективність співпраці з постачальниками, а в подальшому це приведе к зменшення витрат за рахунок скорочення складських площ і витрат на зберігання матеріалів та полегшить в подальшому впровадження принципів «just in time».

Операційний пріоритет «реагування на попит». На багатьох ринках найважливішим чинником, що визначає рівень конкурентоспроможності підприємства, являється її здатність реагувати на зміну попиту. Якщо попит на який-небудь товар великий і постійно підвищується, витрати на його випуск неухильно знижуються завдяки економії на масштабах виробництва, а капіталовкладення в нові технології легко окупаються. Якщо ж попит починає падати, підприємству доводиться згортати виробництво, і, як наслідок, вона стикається із складними проблемами – необхідністю скорочення штату і активів. З цих причин здатність компанії впродовж тривалого періоду швидко і адекватно реагувати на динаміку ринкового попиту стає істотним елементом її операційної стратегії [6].

Даний операційний пріоритет направлений на зменшення впливу такого фактора конкурентного середовища операційної системи промислового підприємства, як ринок (споживачі та конкуренти).

Для ефективного задоволення попиту пропонується використовувати в плануванні обсягів виробництва «вирівняний графік», який ефективно підвищить ритмічність виробництва та дозволить краще реагувати на зміну попиту.

У контексті бережливого виробництва даний термін означає «вирівнювання асортименту продукції протягом певного відрізка часу», що дозволяє виробляти кожний предмет щодня (або навіть кожні кілька годин). Ідея полягає в тому, щоб виготовляти продукцію в невеликій кількості, наближаючи обсяги виробництва до фактичного попиту на продукцію. Створення ідеально плавного процесу виробництва вимагає високої гнучкості й сприйнятливості до зміни споживчого попиту. Постійно мінливий попит породжує безліч проблем у потоці створення цінності: виникає необхідність адаптації ресурсів до постійно мінливих потреб [2]. Але для промислових підприємств попит не змінюється миттєво, тому використання «вирівняного графіку» для планування виробництва не потребує значних змін та витрат.

Якщо коливання попиту значні, щоб до них пристосуватися, потрібно нарощувати обсяги запасів. Тоді доводиться підтримувати надмірний обсяг ресурсів, розрахований на піковий попит, і миритися з недовикористанням ресурсів у моменти спаду. Коливання споживчого попиту на кінцевій операції передається по всьому потоку створення цінності зі зростаючим на кожній операції розмахом. Це особливо відчутно для віддалених процесів або постачальників. У такій ситуації створення стандарти-

зованої роботи стає майже неможливим, тому що стандартизація роботи; вимагає рівномірно розподіляти роботу між операціями з урахуванням часу такту, який визначається ритмом споживчого попиту. Вирівнювання здійснюється в ім'я внутрішньої стабілізації потоку створення цінності й поширюється також зовні на постачальників.

Вирівнювання вимагає бездоганного узгодження в часі й гнучкості, що забезпечують циклічний випуск невеликих партій продукції. Крім рівномірного розподілу обсягу роботи вирівнювання припускає рівномірне сполучення видів робіт. Вирівнювання номенклатури продукції означає, що протягом дня виробляються невеликі обсяги кожного виду виробів, що вимагає відповідного переналагодження устаткування. Якщо процес переналагодження не стандартизований, то часте переналагодження призведе до втрат і графік порушується. Однак з погляду бережливого виробництва зменшення розміру партії доцільно при зниженні часу пере-налагодження.

Якщо попит на продукцію стабільний, вирівнювання впливає на всі процеси, що уможливлюють стандартизацію обсягу ресурсів, а це значно спрощує планування й контроль.

Компоненти моделі якісного операційного менеджменту дуже тісно пов'язані між собою, починати необхідно з впровадження операційного пріоритету «скорочення терміну виконання замовлення» та поступово рухатись до впровадженню компоненті «бережливого виробництва».

Висновки і пропозиції. Підводячи висновок можна узагальнити, що: дана модель якісного операційного менеджменту дозволяє більш ефективно взаємодієте з факторами конкурентного середовища операційної системи, сприяти провадженню інновацій та компонентів «бережливого виробництва» та підвищити конкурентоспроможність підприємства; також більш якісно впливати на основні показники якості операційного менеджменту: ритмічність, собівартість продукції, прибуток, стабільність та ліквідність, рівень якості продукції, рівень браку, обсяг продукції, продуктивність праці, ефективність інновацій.

Список літератури:

1. Іванова В.Й. Операційний менеджмент у системі управління організацією навчальної дисципліни «Операційний менеджмент» : навчальний посібник Ч.2 / В.Й. Іванова, О.М. Тімонін, К.В. Ларіна. – Харків : вид. ХНЕУ, 2011. – 160 с.
2. Лайкер Дж. Практика Дао Toyota: Руководство по внедрению принципов менеджмента Toyota / Джеффри Лайкер. Давид Майер ; пер. с англ – М Альпина Бизнес Букс, 2006. – 588 с.
3. Курочкин А. С. Операционный менеджмент: учебн. пособие /А.С. Курочкин. – К.: МАУП, 2000. – 114 с.
4. Оно, Т. Производственная система Тойоты. Уходя от массового производства / Т. Оно. – М.: ИКСИ, 2005. – 272 с.
5. Хоббс Д.П., Внедрение бережливого производства / Д.П. Хоббс; пер. с англ. П.В. Гомолко. – Минск: Грецов Паблишен, 2007. – 352 с.
6. Чейз Ричард Б. Производственный и операционный менеджмент : Ричард Б. Чейз, Николас Дж. Эквилайн, Роберт Ф. Якобе; пер. с англ. – 8-е изд. – М.: Издательский дом "Вильяме", 2001. – 704 с.
7. Яременко О. Л. Операционный менеджмент: учебник / О. Л. Яременко А М. Сумец. – Харьков : ФОЛИО, 2002. – 213 с.
8. Hanna M D. Integrated operations management. Adding value for customers IM. D Hanna, W. R. Newman. – Is' edition. – New Jersey : Prentice Hall, 2001 – 753 p.

Захаров В.А.
Харьковский национальный экономический университет

МОДЕЛЬ КАЧЕСТВЕННОГО ОПЕРАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация
В статье предложено модель качественного операционного менеджмента промышленного предприятия в условиях конкурентной среды, которая направлена на повышение эффективности операционной менеджмента на промышленном предприятии. Основанная на использовании современных мировых подходах к управлению производством промышленного предприятия.
Ключевые слова: операционный менеджмент, операционная система, операционные приоритеты, качество операционного менеджмента, конкурентная среда.

Zakharov V.A.
Kharkiv National University of Economics

MODELS OF QUALITY OPERATIONS MANAGEMENT IN INDUSTRIAL ENTERPRISE

Summary
The proposed model of quality operational management of industrial enterprise in a competitive environment, which aims at improving the operational efficiency of management in an industrial plant. Based on the use of modern approaches to managing the world's production of industrial enterprises.
Keywords: operations management, operating system, operational priorities, the quality of operational management.

УДК 657.36

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УКРАЇНІ

Іващенко А.С., Гайдамака О.В., Черевик Н.В.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Розглянуто питання, пов'язані з удосконаленням бухгалтерського обліку дебіторсько-кредиторської заборгованості в Україні. З засад бухгалтерського обліку розкрито економічну сутність поняття «дебіторська заборгованість». Визначено основні напрями удосконалення обліку заборгованості.
Ключові слова: дебіторської та кредиторської заборгованості, суб'єкти господарської діяльності, іммобілізація грошових коштів, банкрут, рефінансування, факторинг, розрахунки.

Постановка проблеми. На сучасному етапі найбільшої актуальності набувають питання сумнівних або безнадійних боргів. Адже, діяльність майже всіх підприємств України характеризуються погіршенням їх фінансового стану, оскільки, кожне з них має короткострокову або довгострокову дебіторську чи кредиторську заборгованості. Тому, ринкові відносини вимагають перегляду системи обліку дебіторсько-кредиторської заборгованості, яка пов'язана із проблемою платежів.

У ринкових умовах господарювання наявність у суб'єктів господарської діяльності значних розмірів дебіторської заборгованості знижує ліквідність його активів, що негативно впливає на фінансову платоспроможність, а також вилучає грошові кошти. Адже підприємства на перший план висувають вирішення власних проблем, а вже потім виконують свої фінансові зобов'язання перед партнерами. Крім того, криза неплатежів стала однією з основних проблем в економіці, її прояви різноманітні. Саме тому облік дебіторської заборгованості і контроль за своєчасним її погашенням проводиться з метою попередження сумнівних боргів та займає особливе місце в управлінні підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивченні питання дебіторсько-кредиторської заборгованості зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А. Мороз, В. Лінніков, В. Золотогоров, М. Дембінський, В. Макаров, Н. Грабова, Т. Бланк, С. Голов, Н. Ткаченко, Н. Науменко, Д. Стоун, К. Хітчинг, Кірейцев Г.Г. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак до цього часу вчені не дійшли одноголосного висновку щодо дебіторської заборгованості, тому існує необхідність у подальшому вивченні визначення дебіторської заборгованості.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є узагальнення щодо поняття «дебіторська заборгованість», висвітлення проблемних питань щодо дебіторсько – кредиторсько заборгованості та шляхів вирішення цих проблем.

Виклад основного матеріалу.

Таблиця 1

Узагальнення поняття «дебіторська заборгованість»

Джерело	Дебіторська заборгованість – це...
А. Мороз	сума боргів, що належать підприємству, організації, установі від юридичних осіб і виникають у процесі господарської діяльності підприємств, організацій, установ [1].
В. Лінніков	заборгованість юридичних або фізичних осіб, що виникла в процесі господарської діяльності певного підприємства, організації чи установи [1].
В. Золотогоров	сума боргів, які належать підприємству, організації, установі, підприємцю від фізичних або юридичних осіб у результаті господарських відносин з ними [1].
М. Дембінський	кошти в незакінчених розрахунках, або дебіторська заборгованість, яка становить заборгованість інших підприємств, організацій і окремих осіб даному підприємству [1].
В. Макаров	кошти в розрахунках, що, на думку авторів, становлять борги інших підприємств або осіб даному підприємству [1].
П (С) БО 10	поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю [3].
Н. Грабова, Н. Ткаченко, Н. Науменко	заборгованість інших підприємств та осіб нашому підприємству [7].
С. Голов	суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [4].
Л. Городянська	суми, які нараховуються підприємству від покупців за товари або послуги, продані в кредит. В балансі підприємства записуються як активи [7].
П(С)БО 13	один із видів фінансових активів і визначається як контракт, що надає право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства[8].
Д. Стоун, К. Хітчинг	це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними[9].
Кірейцев Г.Г.	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг [10].

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість – це сума боргів суб'єктів господарської діяльності, щодо оплати за товари, роботи та послуги, що їм надавалися і включаються до підсумку балансу за їх реалізаційною вартістю.

Особливої уваги заслуговує ведення обліку дебіторської заборгованості, яке регулюється такими законодавчими актами, як: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БУ 10 «Дебіторська заборгованість», П(С)БУ 13 «Фінансові інструменти», П(С)БУ 2 «Баланс», Податковий кодекс України. Але навіть за такого контролю з боку держави, спостерігається

© Іващенко А.С., Гайдамака О.В., Черевик Н.В., 2014

недосконаліть в обліку дебіторської заборгованості. Отже з проблем, щодо обліку дебіторської заборгованості є не своєчасне одержання грошей за відправлений споживачам товар згідно договору, що немає жодних гарантій. Крім того провий статус боргів є невизначеним, через те з обороту виводяться величезні грошові масиви, які паралізують діяльність суб'єктів господарської діяльності.

Отже, дебіторська заборгованість істотно погіршує фінінасовий стан підприємства, та є іммобілізацією грошових коштів, оскільки прострочена дебіторська заборгованість, за якою минув термін позовної давності, підлягає віднесенню на збитки підприємства [4].

Наступною проблемою є порядок списання дебіторської і кредиторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням та формуванням оподатковуваної бази податком на прибуток.

Для вирішення цих проблем є прийняття управлінського рішення щодо списання заборгованості. Необхідно, щоб така заборгованість набула статусу безнадійної – заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією (п. 14.1.11 ПКУ). Це стосується дебіторів та кредиторів. Тобто в залежності від виду заборгованості, вона обов'язково повинна включатися в доходи – кредиторська та до витрат – дебіторська [2].

Також на сьогоднішній день майже не дослідженим залишається питання, щодо рефінансування (оплати) дебіторської заборгованості на малих підприємствах. Найбільш популярною формою рефінансування дебіторської заборгованості у світі є факторинг. Однак в Україні він досі не має належного розповсюдження через відсутність необхідної правової бази.

Також не мало важливим залишається питання кредиторської заборгованість, що негативно впливає на діяльність підприємства, адже наявність кредиторської заборгованості говорить про неплатоспроможність підприємства та підриває його авторитет перед покупцями і замовниками.

На думку Солов'я Н. В., одним шляхом покращення обліку дебіторської заборгованості є її автоматизація, тобто необхідно здійснити такі заходи:

1) створити інформаційну базу дебіторської заборгованості учасників щодо ведення розрахунків;

2) звірити в електронній базі даних взаємні вимоги та зобов'язання і знайти найбільш раціональні способи щодо погашення взаємної заборгованості;

3) провести взаємозаліки між клієнтами, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;

4) вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків [6].

Висновки і пропозиції. Отже, можна дійти висновку, що на практиці бухгалтери несумлінно ставляться до розрахунку додаткових показників при визначенні резерву сумнівних боргів, що є наслідком ігнорування П(С)БУ 10, та введенням подвійної бухгалтерії. В зв'язку із суперечливостями роз'яснення щодо вибору методу формування резерву сумнівних боргів, потрібне затвердження нового переліку документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Досить важливим також є внесення змін у діюче законодавство з метою стимулювання суб'єктів господарської діяльності щодо правильного визначення резерву сумнівних боргів та для правдивого ведення бухгалтерського обліку.

Список літератури:

1. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Канурна З.Ф., Малюга Н.М., Чижевська Л.В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 4-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2008. – 480 с.
2. 2.Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: 3-тє видання. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 608 с.
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Уклад. І. Басова. – Х.: Фактор, 2011. – 432 с.
4. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник. / В. Сопко, В. Завгородній. – К.: КНЕУ, 2007. – 410 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.2008 р. №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-99
6. Соловей Н. В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2010_25/malinoshevska.pf.
7. Бухгалтерский учет в производственных и торговых предприятиях: Учебное пособие для студентов вузов. Грабова Н.М., Добровский В.Н. Под ред. Н.В. Кужельного. – К.: Издательство А.С.К., 2004. – 320 с.
8. П(С)БО №13 «Фінансові інструменти» Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30.11.01 р. № 559
9. Стоун Д. Бухгалтерський учет и финансовый анализ / Стоун Д., Хитчинг К.; пер. с англ. Ю.А. Огибин, Г.А. Огибив. – М.: Сирин, 1998. – 302 с.;
10. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент / За ред. проф. Г.Г.Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 469 с.

Иващенко А.С., Гайдамака Е.В., Черевик Н.В.
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация
Рассмотрены вопросы, связанные с усовершенствованием бухгалтерского учета дебиторско – кредиторской задолженности в Украине. С основ бухгалтерского учета раскрыта экономическая сущность понятия «дебиторская задолженность». Определены основные направления совершенствования учета задолженности.
Ключевые слова: дебиторской и кредиторской задолженности, субъекты хозяйственной деятельности, иммобилизация денежных средств, банкрот, рефинансирования, факторинг, расчеты.

Ivashchenko A. S., Gaydamaka E.V., Cherevik N.V.
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University

PROBLEMS OF ACCOUNTING RECEIVABLES AND PAYABLES IN UKRAINE

Summary
The problems associated with the improvement of accounting receivables, payables in Ukraine. Since accounting principles. The economic meaning of terms «receivables». The main areas of improvement account receivable.
Keywords: accounts receivable and payable, business entities, immobilization of funds, bankruptcy, refinancing, factoring, payments.

УДК 658:631.1

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ВОСПРОИЗВОДСТВОМ БИОЛОГИЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Кинева Т.С.
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

В статье исследовано особенности практической реализации информационно-аналитического обеспечения процессов формирования и использования биологического капитала. Обоснована необходимость дифференциации информационных потребностей управленцев различных временных уровней менеджмента. Аргументирована практичность концепции информационно-аналитического обеспечения стратегического уровня, реализация целей которой, является основой оптимизации не только производственных процессов, а и деятельности сельскохозяйственного предприятия в целом.
Ключевые слова: управление, биологический капитал, воспроизводство, информационно-аналитический, сельскохозяйственное предприятие.

Постановка проблемы. Учитывая современные условия хозяйствования аграрных предприятий и технологические особенности воспроизводства биологического капитала, совершенно обоснованной стала необходимость организации системы информационно-аналитического обеспечения, которая обеспечит эффективную реализацию целей хозяйствования в данной отрасли экономики.

Процессы формирования и использования биологического капитала сами по себе являются технологически сложными, что обусловлено непосредственным участием живых организмов. К тому же, воспроизводство биологического капитала институционально раскрывается на нескольких уровнях управления, которые четко сбалансированы между собой, но при этом имеют различные цели, задачи и пути практической реализации.

От уровня организационно-функционального сбалансирования информационных потоков временных уровней управления, зависит эффективность формирования и использования биологического потенциала отрасли. Поэтому, формирование информационной системы воспроизводства биологического капитала с учетом управленческих запросов различных уровней менеджмента, является актуальным в современных условиях хозяйствования с целью обеспечения реализации его самовоспроизводственной способности.

Целью статьи является исследование и аргументация значения информационного обеспечения воспроизводства биологического капитала с учетом целей и задач временных уровней управления. При этом определены основные задачи достижения поставленной цели:

- определение познания сущности информационного обеспечения процесса управления воспроизводством биологического капитала;
- обоснование необходимости и разработка системы информационного обеспечения на основе диалектического единения задач временных уровней управления;
- разработка алгоритма оптимизации уровня воспроизводства биологического капитала, с целью рационального использования потенциала отраслей сельского хозяйства (растениеводства и животноводства).

Анализ исследований и публикаций. Проблемам информационного обеспечения процесса управления посвящены научные труды таких ученых как: В.Б. Аверьянова, И.А. Бланка, А.Д. Гудзинского, Г.Г. Кирейцева, В.К. Савчука, И.Б. Садовской и других исследователей-экономистов, которые и определяют его теоретико-методологическую основу. При этом, остаются не урегулированными и не определенными вопросы формирования информационных потоков о воспроизводстве биологического капитала на различных временных уровнях управления.

Основной материал. Современные условия хозяйствования на фоне общемирового обострения экологических проблем все более актуальными становятся вопросы экологизации и биологизации экономики и механизма производства ресурсов. Для обеспечения своей хозяйственной деятельности, предприятию необходимы: средства и предметы труда (в т.ч. биологические ресурсы), который в общей сумме являются капиталом деятельности предприятия. Современная наука рассматривает «капитал» как многогранную категорию, которая своим генезисом отражает исторический процесс развития природы, динамики, структуры и форм движения товарного производства в целом. В процессе экономического развития общества данный термин постоянно уточняется и наполняется новыми характеристиками.

Биологический капитал аграрного предприятия являет собой совокупность получаемые предприятием экономические выгод в результате использования в своей хозяйственной деятельности и реализации, принадлежащих ему сельскохозяйственных животных, растений и продукции их жизнедеятельности. В состав биологического капитала ре-

© Кинева Т.С., 2014

комендуем отнести: земельные участки сельскохозяйственного предназначения, биологические активы растениеводства и животноводства, сельскохозяйственную продукцию и ассимиляционный потенциал исследуемого предприятия [2].

Поддерживая точку зрения проф. Г.Г. Кирейцева [1], сегодняшние практически реализуемые хозяйственно-управленческие мероприятия имеют, в большей степени, глобальный характер, а не локальный. Учитывая, что именно аграрные предприятия являются основообразующей составляющей системы хозяйствования, считаем логичным, рассмотрение особенностей рационального использования биологических ресурсов и их воспроизводства на микроуровне.

Информационной базой для принятия экономически рациональных управленческих решений выступает система бухгалтерского учета предприятия, которая обеспечивает пользователей своевременной и достоверной информацией о структуре и динамике ресурсов субъекта хозяйствования (активов, капитала и обязательств).

Информационно-аналитическая система управления, по сути, является комплексом диалектически зависимых теоретических и методико-практических аспектов реализации хозяйственных процессов по формированию и использованию биологического капитала. При этом, необходимо учитывать четкую ориентацию данной системы на самовоспроизводство.

Практическая реализация системы информационно-аналитического обеспечения управления воспроизводством биологического капитала, в первую очередь требует определения ее концептуальных подходов. Принимая во внимание наработки современных исследователей-экономистов о сущности первоосновы – «концепции», считаем, что под концепцией информационно-аналитического обеспечения управления воспроизводственными процессами в сельскохозяйственных предприятиях, целесообразно понимать систему подходов (теоретических, методических, организационных, технологических и практических) определения целей, задач, критериев оценки оптимальности, рациональности и эффективности, принципов, методов и направлений реализации функции самовоспроизводства биологического капитала.

Основными характеристиками практического использования данной управленческой концепции являются [3]:

- это комплексная биосоциоэкономическая система, основанная на целевой ориентации практической реализации задач воспроизводства, определенного уровня управления. Несбалансированность систем показателей и дезориентация целей оперативного и тактического характера, делают невозможной реализацию стратегических задач;

- при реализации своих задач, концепция предусматривает комплексный учет влияния внутренних и внешних факторов на условия хозяйствования аграрных предприятий, что обеспечивает ее адекватность;

- выполнение целей оперативного и тактического уровней управления, ориентированы на реализацию стратегических заданий, что обеспечивает динамичность воспроизводства биологического капитала за счет уменьшения уровня неопределенности реализации хозяйственных операций;

- за счет своей мобильности, которая предусматривает постоянную корректировку выполнения процессов формирования и использования биологического капитала, концепция позволяет спрогнозировать результаты и последствия принятия управленческих решений;

- ее построение и практическая реализация предусматривают обязательное использование методов многокритериального (факторного, кластерного, корреляционного) и стратегического анализа обработки данных («дерево целей», стратегическое планирование и прогнозирование).

Изучая процессы формирования и использования биологического капитала, стоит заметить, что материализация основных функций в контексте действия информационно-аналитической системы управления положена на оперативный и тактический уровни, выполнение которых является реализацией задач текущей деятельности сельскохозяйственного предприятия.

Стратегическое управление, ориентировано на обеспечение функции самовосстановления биологического капитала, которая предусматривает полноценное использование биологического потенциала ресурсов отраслей АПК при их рациональном использовании, что в конечном итоге дает возможность сельскохозяйственному предприятию получить комплекс экономических, социальных и экологических выгод.

При таких условиях, концепция информационно-аналитического обеспечения воспроизводства биологического капитала ориентирована на создание мобильной, легко адаптивной и реальной системы стратегического управления.

Стратегическое управление воспроизводством биологического капитала, как этап практической реализации информационно-аналитической системы менеджмента сельскохозяйственного предприятия, является процессом максимально допустимой эффективной организации деятельности на долгосрочную перспективу, ориентированной на обеспечение самовоспроизводства и самовосстановление объекта исследования.

Определение характера и уровня влияния факторов воспроизводства биологического капитала на базе информационно-аналитической системы, возможно на основе разрабатывания прогнозных моделей, которые раскрывают ретроспективные закономерности развития предмета, объекта или процесса управления.

Учитывая многогранность воспроизводственных процессов, высокий уровень зависимости от биологических законов и значительную вариативность факторных признаков влияния, считаем целесообразной разработку прогнозных моделей, используя фактографические методы экстраполяции ориентированные на среднесрочную перспективу (до 5 лет). В подтверждение данной гипотезы выступает фактический уровень хозяйственного использования скота украинских предприятий, который составляет 3 лактации, при научно-обоснованном сроке в 6 лактационных периодов.

Система информационно-аналитического обеспечения процесса управления воспроизводством биологического капитала повышает требования относительно обоснованности и надежности прогнозных данных, которые являются подпочвой для принятия решений на всех уровнях менеджмента.

Использование прогнозных методов на этапе стратегического управления воспроизводством биологического капитала, имеет важное значение, поскольку эффективно сопоставляет цели, задачи и потенциальные возможности хозяйствующего субъекта. Но, проведенные исследования, дают основания говорить о недостаточном уровне информационно-аналитического обеспечения, что прямым

образом отражается на качестве разрабатываемых прогнозов, их достоверности и эффективности принятия управленческих решений.

На воспроизводство биологического капитала большое влияние имеют именно качественные параметры хозяйственных процессов, потому решение проблем недостаточного уровня информационно-аналитического обеспечения, по нашему мнению, является возможным в рамках информационной политики сельскохозяйственного предприятия, которая формирует базу данных относительно воспроизводственных процессов с максимальным учетом всех факторов влияния.

Выводы. Подводя итоги проведенного исследование отметим, что процесс ведения хозяйства предусматривает широкое использование естественных благ, однако в результате нерациональной эксплуатации нарушается процесс их возобновления, которое в конце концов приводит к исчерпанию запасов ресурсов и негативного влияния на окружающую среду. Доминантой экономической системы, которая отображает уровень ведения хозяйства и приоритеты развития определенного этапа развития общества, является капитал. Аграрный сектор является уникальным, ведь сочетает в себе действие экономических и естественных законов, ключевыми объектами которого являются живые растения и животные, а также процессы их биологических превращений. Не учитывание биологических законов в общей экономической системе является первопричиной упадка этой отрасли и разбалансированного развития общества. Это обосновывает необходимость современного признания биологической формы проявления капитала, которая генерирует не только экономические выгоды и обеспечивает эффективность воссоздающих процессов биоты, но и, в конце концов, гарантирует устойчивое развитие экономики.

Эффективность реализации информационно-аналитической системы управления воссозданием биологического капитала на уровне сельскохозяйственного предприятия возможна при условии полного информационного обеспечения управления осуществлением хозяйственных операций.

Список литературы:

1. Гудзинський О.Д., Кірейцев Г.Г., Савчук В.К. Роль економічної теорії у формуванні професійних знань бухгалтера // Вісник КНУ. Економіка. – Вип. 53. – С. 9–12.
2. Кінєва Т. С. Аналітичне забезпечення системи управління відтворенням біологічного капіталу скотарства / Т. С. Кінєва // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – Т. 1, № 2 (5). – С. 97–104.
3. Савчук В.К. Економічний аналіз діяльності підприємств і організацій АПК: Автореферат дис...д.е.н., / Український державний аграрний університет.– Київ, 1994. – 51с.

Кінєва Т.С.
Національний університет біоресурсів та природокористування України

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ БІОЛОГІЧНОГО КАПІТАЛУ

Анотація
У статті досліджено особливості практичної реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення процесів формування та використання біологічного капіталу. Обґрунтована необхідність диференціації інформаційних потреб управлінців різних тимчасових рівнів менеджменту. Аргументована практичність концепції інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного рівня, реалізація цілей якої, є основою оптимізації не лише виробничих процесів, а і діяльності сільськогосподарського підприємства в цілому.
Ключові слова: управління, біологічний капітал, відтворення, інформаційно-аналітичний, сільськогосподарське підприємство.

Kineva T.S.
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE INFORMATION-ANALYTICAL PROVIDING OF MANAGEMENT OF THE REPRODUCTION OF BIOLOGICAL CAPITAL

Summary
In article it is investigated features of practical implementation of information and analytical ensuring processes of formation and use of the biological capital. Need of differentiation of information needs of managers of various temporary levels of management is proved. The practicality of the concept of information and analytical providing the strategic level, which realization of the purposes is reasoned, is a basis of optimization not only productions, and activity of the agricultural enterprise as a whole.
Keywords: management, biological capital, reproduction, information-analytical, agricultural enterprise.

УДК 338.2

МОТИВАЦІЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Літинська В.А., Куклюк В.С.
Хмельницький національний університет

В статті досліджено мотивацію в управлінні інноваційною сферою, проаналізовано вплив інноваційного мультиплікатора на активність суб'єктів господарювання, виявлено загальні підходи до стимулювання інноваційних процесів у зарубіжних країнах з різним рівнем розвитку.
Ключові слова: управління, мотивація, підприємство, інноваційна сфера, моніторинг.

Постановка проблеми. Наприкінці XX століття світова економіка зазнала кардинальних змін, унаслідок яких могутність країн визначається, насамперед, досягненнями у сфері розробок і виробництва конкурентоздатної на світовому ринку інноваційної продукції. Лише освоєння інноваційної моделі розвитку, якої дотримуються економічно розвинені країни, означало б набуття конкурентних переваг.

Відсутність протягом багатьох років розвинутої інфраструктури інноваційної діяльності визначило відставання України в інноваційній сфері ще на початку ринкових перетворень. Тому в Україні вкрай необхідним є удосконалення інноваційної сфери, яке б забезпечувало чітке спрямування на інновації і досягнення конкурентоздатності вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність інноваційних процесів в еволюції економіки й зміні макроекономічних показників досліджувалися багатьма вченими-економістами. В умовах ринкової трансформації економіки постсоціалістичних країн питанням розробки теоретико-методологічних проблем інноваційного розвитку присвячені роботи Л. Абалкіна, В. Бабича, А. Дагаєва, М. Крупки, Р. Фатхутдінова, М. Якубовського й інших. Окремі аспекти розробки ефективних організаційно-економічних механізмів реалізації інноваційної моделі розвитку в Україні й інших країнах досліджуються в роботах Л. Антоненка, П. Бубенка, В. Гусєва, В. Денесюка, В. Клочка, В. Кузьменка, Б. Малицького, П. Перерви й інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблемі розвитку інноваційної сфери присвячена велика кількість досліджень, немає єдиного підходу до визначення її структури, не розроблена система мотивацій в управлінні інноваційною сферою, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є дослідження мотивації в управлінні інноваційною сферою, загальних підходів до стимулювання інноваційних процесів у зарубіжних країнах з різним рівнем розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній макроекономічній ситуації в Україні дозріли передумови формування нових механізмів управління інноваційною сферою. Необхідність цього обумовлена тим, що основним елементом ринкової економіки є мотивація діяльності, тому дієвість мотиваційного механізму забезпечує єдність економічних інтересів усіх учасників інноваційного процесу.

Згідно вчення австрійського вченого-економіста Й. А. Шумпетера внутрішнім мотивом трудової діяльності за умов ринкової економіки є одержання прибутку як прямої економічної винагороди за інноваційну творчість, ризик, підприємництво, впровадження інновацій. Жива, упредметнена праця, економічна потреба, інтерес до праці в інноваційній сфері завжди потребують мотивації, тобто стимулювання з боку держави через систему економічних механізмів стимулювання всіх видів праці в цій сфері. Тому держава через стратегічні плани розвитку й регулювання створює організаційно-економічні механізми для підвищення мотивації відновлення продукції у всіх сферах економіки [1, с. 44].

Мотиваційний механізм управління інноваційною сферою – це сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених методів, форм, інструментів впливу на інноваційну сферу з метою спонукання основних учасників інноваційного процесу постійно оновлювати продукцію [2].

На сьогодні в Україні це оновлення може базуватися як на результатах нововведень, отриманих на своїх підприємствах, так і на придбаних на ринку ліцензіях, патентах, технологіях. Його основними елементами виступають прямі й непрямі методи державної мотивації, які реалізуються у формі інвестування, кредитування, лізингу, страхування, оренди та ін., а також правове, нормативне й інформаційне забезпечення.

Оцінку потенціалу інноваційної сфери регіону можна представити як результат кількісного вимірювання наявних ресурсів, які використовуються або можуть використовуватися в інноваційній діяльності. В цей час в Україні основними інтегральними показниками, що характеризують потенціал інноваційної сфери, можуть бути: масштаб людських ресурсів, зайнятих в інноваційній сфері, результативність наукової й науково-технічної діяльності, результативність інноваційної діяльності, витрати в інноваційній сфері, масштаб інноваційної діяльності.

За роки незалежності України частка ВВП, яку витрачали на дослідження й розробки, скоротилася більш ніж у 2 рази. У розвинених країнах вона становить близько 3-4%, в Україні – 1,3%. В промисловості у структурі витрат на інноваційну діяльність переважають витрати на придбання засобів виробництва, технологічну підготовку виробництва [3].

Питома вага кількості промислових підприємств, що впроваджують інновації, становить 10,0% від загальної кількості підприємств, тоді як для розвинених країн цей показник становить від 30,0 % до 70,0% від загальної кількості підприємств.

Кількість промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, також зменшилася за останні роки й становить одну сьому від загальної кількості промислових підприємств (13,7%) [3]. інновація

Характер зміни інноваційного потенціалу регіонів має неоднаковий рівень в різних регіонах. Зокрема, потенціал інноваційної сфери АР Криму й м. Севастополя, Київської області й м. Києва, Івано-Франківської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Харківської областей збільшився. В інших регіонах України спостерігається зменшення цього показника.

Зменшення масштабу людських ресурсів, зайнятих в інноваційній сфері, віддаляє Україну від єв-

© Літинська В.А., Куклюк В.С., 2014

ропейських стандартів. Це зумовлює пошук більш широкого спектру мотиваційних методів для розвитку досліджуваної сфери. Процес зміни масштабу людських ресурсів має чітко виражений диференціюючий характер, тобто при тих самих макроекономічних показниках, інвестиціях у науку й освіту, правовому полі й єдиному ринку інтелектуальної праці в країні (посадові оклади у сфері науки і освіти, забезпеченість житлом, система мотивації та інше) на регіональному рівні є значні можливості активізувати або стимулювати формування наукових кадрів, збалансовано їх розподіляти між галузями економіки за допомогою економічних і соціальних важелів.

Вплив державних асигнувань на активність суб'єктів інноваційної сфери доцільно досліджувати за допомогою моделі інноваційного мультиплікатора-акселератора, розробленої на основі класичної (неокейнсіанської) економічної теорії. Під інноваційним мультиплікатором розуміють відношення приросту інноваційної складової реального доходу до інноваційної складової приросту інвестицій.

Первісні інвестиції, що викликають ефект мультиплікації, приводять до зростання доходу, що у свою чергу веде до зростання темпів попиту на споживчі товари і збільшення їхнього виробництва. Причому зростання інвестицій (стимульовані інвестиції), пов'язане з розширенням випуску засобів виробництва, перебуває в акселеративній залежності від зростання доходів. Автономні інвестиції дають первісний поштовх процесові розвитку інноваційної сфери й викликають ефект мультиплікації, а стимульовані інвестиції, які є результатом збільшення доходу, приводять до подальшого зростання доходу, отримуваного від інноваційної сфери. Оскільки ріст інвестицій залежить від державних асигнувань, рішення проблеми успішного розвитку інноваційної сфери залежить від держави.

Організація інноваційної діяльності в японських компаніях свідчить, що їхнє лідируюче положення у світі забезпечується поєднанням багатьох різнорідних принципів і механізмів. У своєму поєднанні вони створили стійку систему мотивації постійного пошуку більш досконалих технологій і витрат. Впровадження системи бережливого виробництва, у яку входять загальний контроль якості, безперервне вдосконалювання (Kaizen), технологія «вчасно» (канбан), проектування з урахуванням технологічності, побудова тісних взаємовідносин з постачальниками, гнучке виробництво, малий час циклу, дало японським компаніям значні переваги у зниженні витрат і підвищенні якості інноваційної продукції. Загальним елементом інноваційної системи розвитку в цій країні є орієнтація на розгалужену мережу різнорідних організацій, у яких раціоналізація, винахідництво, участь в освоєнні нових видів продукції розглядаються крізь призму прямих економічних інтересів виробничого й управлінського персоналу.

Особливу модель державного регулювання інноваційними процесами представляє собою китайська практика. Дослідження державного регулювання інноваційного розвитку Китаю показало, що держава поетапно стимулювала різні сфери економіки з метою досягнення високих темпів економічного росту. Основою всіх реформ китайського уряду є створення потужної вітчизняної науки, системи освіти для підготовки кваліфікованих кадрів.

Дослідження державних програм підтримки венчурних інвестицій у зарубіжних країнах (США, Фінляндії, Ізраїлі, Сінгапурі, Кореї) дозолило встановити, що державна політика в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, спрямована на створення механізмів активізації і стимулювання венчурного процесу. Програми «прямих інвестицій» характерні для розвинених країн. Країни, де існує дефіцит інвестиційних ресурсів, використовують «фондові» механізми і схеми (наприклад, ізраїльська програма Yosma, фонди трудових нагромаджень (LSVCF) у Канаді).

У системі сучасної практики регулювання інноваційних процесів важливе місце займає моніторинг як засіб контролю ефективності використовуваних механізмів держрегулювання. Використання досвіду моніторингу інноваційної сфери зарубіжними країнами – ЄС, США й іншими – забезпечить активізацію інноваційної моделі розвитку, а державним органам управління – її реалізацію. Можливі такі напрямки вдосконалення системи моніторингу інноваційної сфери:

– моніторинг підсистеми генерування знань – створення каталогу інтелектуальних ресурсів; проведення наукометричного моніторингу; створення довідника з міжнародного співробітництва; видання серії монографій «Події української науки»;

– моніторинг підсистеми виробництва продукції – створення українських інноваційних зведень і їх публікація у статистичних виданнях; розробка й впровадження форми статистичної звітності за видами продукції з урахуванням диференціації галузей промисловості за рівнем наукоємності; побудова типології підприємств за інноваційною активністю; проведення паспортизації підприємств; введення моніторингу досліджень і розробок підприємств із прямими іноземними інвестиціями;

– моніторинг інноваційної інфраструктури – створення патентного фонду, регіональних центрів маркетингових досліджень і маркетингу інтелектуальної продукції, бази даних про закордонні інноваційні фонди [4, с. 114].

Ступінь мотивації людей в інноваційній сфері має пряму залежність від рівня конкурентоздатності продукції, що випускається. Прямими наслідками цієї здатності при реалізації запропонованої схеми можуть бути такі:

– ступінь мотивації людей може бути високим лише в тих галузях, продукція яких має найвищий рівень конкурентоздатності;

– галузі, що випускають продукцію, неконкурентоспроможну на світовому ринку, при вступі у ЄС можуть виявитися неконкурентоспроможними й на внутрішньому ринку;

– продукція, неконкурентоспроможна на внутрішньому ринку, може бути реалізована на ринках тих країн (Індії, Китаю, Африки, Близького Сходу), де ціна нижча від світового рівня, виявиться основним вирішальним чинником на користь української продукції [5, с. 159].

Підприємства і галузі, які випускають конкурентоздатну на світовому ринку продукцію, можуть використати частину одержуваного прибутку для посилення трудової мотивації. Ця мотивація потрібна як для розширення сегмента своєї продукції на ринку, так і для переходу до наступного технологічного укладу.

Висновки і пропозиції. Отже, шляхи удосконалення інноваційної сфери в Україні, які б забезпечували чітке спрямування на інновації та досягнення конкурентоздатності вітчизняної економіки, можуть бути наступними.

При обмежених бюджетних коштах країни є доцільним поєднання інтересів держави (законодавчої й виконавчої галузей) для збільшення прибуткової частини бюджету, що зумовлює підвищення конку-

рентоспроможності вітчизняної продукції. Держава в особі Міністерства економіки і європейської інтеграції, галузевих міністерств та їхніх регіональних представництв може мотивувати активізацію інноваційної діяльності лише з урахуванням досягнутого рівня конкурентоздатності на світових ринках.

Спроби сформувати універсальні для всіх галузей мотиваційні механізми в інноваційній сфері є некоректними. Приватний капітал, венчурні компанії в цей час в Україні можуть мотивувати лише галузі з низькою наукоємністю, швидким обігом капіталу. Мотиваційні механізми в наукоємних галузях з тривалим життєвим циклом продукції можуть бути реальними лише у формі національних інноваційних систем та їх базових робочих документів – інноваційних галузевих програм 2010-2025 років.

На регіональному рівні мотиваційні механізми можуть спиратися на економічні інтереси провідних фінансово-промислових груп регіонів, науково-виробничих об'єднань, технопарків з наявним потенціалом, ядром якого виступають наукові й виробничі кадри. У межах національних інноваційних систем мотиваційні механізми, виступаючи інструментарієм, зберігають як диференціюючі ознаки галузеву структуру (за наукоємністю), ступінь відповідності продукції світовому рівню, мотиви й механізми.

Список літератури:

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник. – Суми ВТД «Університетська книга»/ – 2008. – С. 284.
2. Необхідність формування мотиваційного механізму інноваційної діяльності як важлива умова розвитку організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.viem.edu.ua/konf6/art.php?id=0419 (дата звернення : 18.03.2014).
3. В.С. Шовкалюк. Інноваційний розвиток України: особливості 2012 року. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/publications/books/serii/academy/1102010/Documents/2013_7/Nauka_Ukr_V7_4.pdf
4. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія / Чорна М. В., Глухова С. В. // Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 210 с.
5. Марченко О. В. Визначення необхідних і достатніх умов для інноваційного розвитку підприємства / О. В. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №6. – С. 157-164.

Литинска В.А., Куклюк В.С.
Хмельницкий национальный университет

МОТИВАЦИЯ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЫ

Аннотация
В статье исследовано мотивацию в управлении инновационной сферой, проанализировано влияние инновационного мультипликатора на активность субъектов хозяйствования, выявлены общие подходы к стимулированию инновационных процессов в зарубежных странах с разным уровнем развития.
Ключевые слова: управление, мотивация, предприятие, инновационная сфера, мониторинг.

Litinska V.A., Kuklyuk V.S.
Khmelnitsky National University

MOTIVATION IN THE AREAS OF MANAGEMENT INNOVATION

Summary
The article is devoted to motivation in managing innovation sphere, the article analyzes the impact of innovation on the activity multiplier entities, identified common approaches to stimulate innovation processes in foreign countries with different levels of development.
Keywords: guidance, motivation, enterprise, innovative field, monitoring.

УДК 65.012.32 (045)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Лозовський О.М., Кузьмінська О.О.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В статті розглянуто та запропоновано основні шляхи вдосконалення системи управління підприємством на сучасному етапі. Визначено ключові напрямки реалізації цих шляхів. Також наведено ряд перешкод.
Ключові слова: система управління, вдосконалення організаційної структури, системний підхід до управління персоналом, управління витратами, управління виробничими ресурсами, поліпшенням системи планування.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день для успішного входження вітчизняних підприємств на світовий ринок необхідно використовувати сучасні технології, пов'язані не лише з процесом управління виробництвом, а й з управлінням діяльністю підприємства. Застосування новітніх підходів, принципів, методів, інструментів в управлінні підприємством для забезпечення його успішного функціонування в конкурентному ринковому середовищі є головною складовою успіху підприємства як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому. Дослідження і вдосконалення системи управління, як в рамках окремого підприємства, так і держави, суспільства в цілому сприяє швидкому та ефективному впровадженні нових механізмів управління, які відповідають сучасним потребам.

Аналіз попередніх досліджень. Деякі проблеми, пов'язані з удосконалення систем управління та особливостей механізмів, що використовуються в управлінні підприємствами та організаціями розглянуто у працях: М. Алімана, В. Апопія, С. Бабенка, О. Березіна, В. Гончаренка, Л. Дяченка, М. Кулакової, А. Куценко, І. Маркіної, Н. Міценко, А. Пантелеймоненка, М. Рогози, М. Туган-Барановського, Ф. Хміля, Л. Шимановської-Діанич та інших. У літературі, присвяченій проблемам управління існує багато визначень системи управління підприємством, кожне з яких відповідає методології певного наукового розділу та, відповідно наголошує на певному аспекті функціонування системи, її побудови, внутрішніх відносинах та ін.

Мета статті. Метою статті є дослідження системи управління підприємством в сучасних умовах, шляхи її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи особливості управління підприємствами, перед усім, потрібно визначити зміст цієї категорії. На думку, Л. Дяченка управління підприємством – це економічна категорія, яка представляє особливу форму економічних відносин, що впливають на процеси, об'єкт чи систему, аби зберегти її стійкість, або перевести в інший стан відповідно до поставлених цілей [1, с.85]. На нашу думку, управління підприємством в сучасних умовах це ефективна система, що здатна забезпечити швидку адаптацію підприємства до змін його бізнес-середовища за умов максимально можливого врахування запитів і задоволення потреб потенційних споживачів. В такій системі отримання прибутку, слід, розглядати не як основну мету діяльності підприємства, а виключно як результат ефективного функціонування правильно побудованої управлінської системи.

Основні можливості для вдосконалення управлінської системи необхідно шукати не в спробах модернізації існуючої системи та не у використанні поліпшуючих інновацій, а в упровадженні нововведень та інноваційних підходів до управління діяльністю підприємства. Шляхи вдосконалення управлінської діяльності повинні включати всі аспекти діяльності підприємства (рис.1).

Вдосконалення управління підприємством можна через такий аспект його діяльності, як управління витратами. Ми пропонуємо здійснювати управління витратами на підприємствах наступним чином:

– виділяти основні поняття і процедури, системи управління витратами;

– виявляти існуючі проблеми формування та контролю витрат на підприємстві;

– формувати моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства;

– створювати та вдосконалювати інформаційної системи;

– адаптувати процес документообігу до обраної інформаційної системи;

– розподіляти відповідальність за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження.

Рис. 1. Шляхи вдосконалення управлінської діяльності

Джерело: [3]

Ще одним напрямком вдосконалення управління може стати використання системного підходу. Системний підхід до управління персоналом, який передбачає урахування взаємозв'язків окремих аспектів управління кадрами і виражається у розробці кінцевих цілей, визначенні шляхів їх досягнення, створенні відповідного механізму управління, що забезпечує комплексне планування, організацію і стимулювання системи роботи з персоналом. Так як у сучасних умовах головним елементом усієї системи управління є персонал, який одночасно може бути як об'єктом, так і суб'єктом управління [3, с. 144].

Удосконалення організаційної структури підприємства означає насамперед необхідність встановлення оптимальної чисельності та структури управлінського апарату підприємства, а також чисельності працівників виробничих відділів та підрозділів згідно з діючими нормами, нормативами та

© Лозовський О.М., Кузьмінська О.О., 2014

реальними потребами підприємства з урахуванням сучасних ринкових умов тощо.

Доцільно також поліпшити систему планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства можна за допомогою впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, широкого і всебічного впровадження обчислювальної техніки, розвитку комп'ютерних мереж зв'язку, застосування сучасних програмних засобів: технологій управління та інформаційних технологій. Насамперед це стосується системи організації фінансового менеджменту, бюджетування, управління фінансовими потоками та витратами.

Стратегічне планування вносить суттєві корективи в методи управління, визначаючи план розвитку на майбутнє. Ця управлінська концепція робить акцент на умови ринку, особливо на умови конкуренції та збуту, як на критерій управління. На нашу думку, використання системи стратегічного управління на підприємстві може призвести до таких результатів:

– створення системного потенціалу для досягнення цілей організації. Цей потенціал складається: з фінансових, сировинних і людських ресурсів, що входять в організацію; виробленої продукції(послуг), що затребуються ринком; сформованого позитивного іміджу організації;

– визначення структури організації та її внутрішніх змін, що забезпечують чутливість до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію. Шлях удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами означає раціональне використання всіх видів матеріальних ресурсів, застосування енергозберігаючих технологій, регулювання використання виробничих запасів згідно з прогресивними нормами.

Одним з напрямків удосконалення системи управління є об'єктно-цільовий підхід із закінченим циклом управління при визначенні організаційної структури, нових прав і обов'язків працівників, а також міри відповідальності за свої посадові функції керівників і фахівців різних рівнів. Цільова об'єктно-функціональна структура апарату управління дозволить компетентно, комплексно, компактно і своєчасно здійснювати процеси управління, як це і потрібно при ринковій економіці) [2, с.150]. Цільовими об'єктами управління є ресурси: матеріальні, трудові, фінансові, а також основні засоби виробництва, готова продукція та інші активи. Увесь процес управління тим чи іншим ресурсом розглядається як одне ціле, в рамках якого діють взаємозалежні інформаційні потоки, що проходять через усі функції управління (планування, облік, контроль тощо

Заходи щодо вдосконалення управління підприємством дозволять значно скоротити апарат управління шляхом поліпшення його організаційної структури, визначити відповідальність працівників, чітко визначити організаційну та виробничу структуру підприємства.

Тому, з огляду на вище зазначені особливості, для більш ефективного функціонування вітчизняним підприємствам в сучасних умовах, при побудови системи управління слід враховувати наступі фактори:

– виробничий процес має бути достатньо гнучким, що дозволить швидко змінювати асортимент продукції. Це фактор, насамперед, зумовлений застосуванням у виробництві нової техніки, впровадження прогресивних технологій виробництва та охорони навколишнього середовища;

– бути адекватною, складною технологією виробництва, яка вимагає більш нових форм контролю, організації та розподілу праці;

– враховувати серйозну конкуренцію як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку продукції та покращувати якість продукції, що надається;

– приймати до уваги необхідність врахування невизначеності зовнішнього

– середовища;

– враховувати вимоги до рівня якості обслуговування споживачів та часу виконання договорів, які регулярно підвищують вимоги по умовам упаковки, транспортування, а також більш вигідні базиси поставки;

– враховувати зміну структури попиту;

Беручи до уваги велику кількість шляхів вдосконалення управлінської системи українських підприємств, існує ряд перешкод, що заважають їх впровадженню в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, таких як:

– складність одержати високо кваліфіковану допомогу і консультації, та висока вартість таких послуг;

– недостатність фінансових можливостей для формування якісного управлінського потенціалу;

– низький рівень розвитку фінансового ринку;

– невисокий рівень підготовки персоналу;

– неготовність персоналу та керівництва до змін;

– високий рівень бюрократичних процедур;

– складність отримання інформації про нововведення у сфері управління.

Отже, з метою вдосконалення та створення й ефективного функціонування сучасної системи управління підприємством чи організацією слід: застосовувати сучасні засоби і методи керування в межах обраної концепції управління, зосередитись на цілях розвитку і порядку удосконалення комплексної системи управління підприємством і його складовими частинами для забезпечення прийняття ефективних рішень, а також організаційних, кадрових і технічних рішень; удосконалювати організаційну структуру підприємства; покращення інформаційної системи управління підприємством, для можливості швидкого доведення рішень до виконання; використовувати світовий досвід, а також шукати шляхи співпраці всередині країни з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня якості розвитку системи управління на підприємстві.

Список літератури:

Дяченко Л.А. Суть та особливості управління підприємствами туристичної сфери [Текст] / Л. А.Дяченко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – №1. – С.84-90.

Рогоза, М. Є. Управління промисловими підприємствами: соціально-економічні чинники та особливості організації: монографія/ М. Є. Рогоза. – Полтава:РВЦ ПУСКУ, 2005. – 281 с.

Балабанова Л.В., Управління персоналом: підручник / О.В. Сардак, Л.В. Балабанова.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.

Лозовский А.Н., Кузьминская А.А.
Винницкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ В СОВРЕМЕННЫХ РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ ВЕДЕНИЯ ХОЗЯЙСТВА

Аннотация
В статье рассмотрены и предложены основные пути совершенствования системы управления предприятием на современном этапе. Определенно ключевые направления реализации этих путей. Также приведен ряд препятствий.
Ключевые слова: система управления, совершенствование организационной структуры, системный подход к управлению персоналом, управления расходами, управления производственными ресурсами, улучшением системы планирования.

Lozovskii A.N., Kyzminska A.A.
Vinnitsa Trade and Economic Institute Kyiv National Trade and Economic University

FEATURES OF MANAGEMENT ENTERPRISE IN MODERN MARKET CONDITIONS OF MENAGE

Summary
The main ways of improving the basic management system of entrepreneurship in our days` reality are studied and offered. The major directions of these ways are determined. Also the row of obstacles is resulted.
Keywords: control system, perfection of organizational structure, approach of the systems to themanagement by a personnel, management charges, management production resources, improvement of the planningsystem.

УДК 657

БАНКІВСЬКІ РЕЗЕРВИ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ГЕНЕЗИС ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Малкіна Я.Д.
ТОВ «Юні-Пром»
Поплюйко А.М.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

У статті проаналізовано розвиток нормативно-законодавчої бази щодо створення банківських резервів, включаючи останні нововведення та зміни. Розглянуто зарубіжний досвід формування банківських резервів. Крім того, автором представлені напрями формування резервів під активні операції банку для цілей бухгалтерського обліку.
Ключові слова: банківські резерви, класифікація резервів банків, банківське резервування, активні операції банку.

Постановка проблеми. Реалізація монетарної (грошово-кредитної) політики держави здійснюється за допомогою багатьох інструментів. Одним з найважливіших інструментів, що застосовує Центральний банк, є політика обов'язкових резервних вимог. Навіть, невеликі зміни норми обов'язкових банківських резервів, призводять до значних змін в обсягах кредитних вкладень комерційних банків і відчутно впливають на грошову масу.

Необхідність розгляду економічної сутності банківських резервів через генезис їх розвитку обумовили актуальність теми та її своєчасність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування, функціонування та використання банківських резервів є об'єктами досліджень багатьох вчених-економістів та практиків, зокрема: В.П. Бичков, О.В. Бердишева, О.В. Васюренко, А.С.Гальчинський, О.І. Ларіна, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, О.І. Островська, О.М. Петрук, В.М.Столяренко, Р.І. Тиркало. Загальні проблеми правового регулювання формування та використання резервів, щодо банківської системи, були предметом розгляду в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О.Г.Братка, Л.К. Вороновой, Є.Б.Карманова, В.Л. Кротюка, В.В. Колесника, О.П.Орлюк, С.В. Очкуренка, Г.А. Тосуняна.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас слід вказати на відсутність комплексного дослідження всього кола банківських резервів, створення яких передбачено чинним законодавством України як обов'язкова умова ведення банківської діяльності. Потребують детального вивчення та з'ясування правова природа всіх видів резервів банківської системи, їх регулювання та впровадження.

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі чинних нормативно-правових документів розкрити економічну сутність банківських резервів та розглянути генезис розвитку банківського резервування.

Виклад основного матеріалу. Відомий вчений-економіст, професор В. П. Бичков економічний зміст резервів визначає (як елемент системи економічних відносин) як частину матеріальних або фінансових коштів, які тимчасово виключені із господарського обороту і перебувають в запасі для покриття можливих чи очікуваних витрат чи збитків [1, ст.21-26].

Л.Я. Слобода *визначає резервування невід'ємним інструментом регулювання вразливості банків-*

© Малкіна Я.Д., Поплюйко А.М., 2014

ської діяльності до глобальних фінансових ризиків. Нерідко банківський резерв характеризується як частина капіталу, призначена для компенсації збитків за активними операціями банків.

У економічному словнику А.Б. Борисова термін «банківські резерви» формулюється як інструмент банків та інших кредитних інститутів, які вони зобов'язані зберігати як забезпечення своїх операцій відповідно до нормативного обов'язкового резервування [2].

Загалом термін «резерв» походить від латинського »resorvo» – зберігаю. Енциклопедією банківської справи України резерви визначено як запас чого-небудь на випадок необхідності, частину матеріальних, фінансових ресурсів, тимчасово виключених з обороту, джерело, з якого використовують ресурси, що зберігаються на випадок крайньої необхідності [3, с. 456].

Розгляд наведених в економічній літературі методичних підходів щодо тлумачення економічної сутності банківських резервів свідчить про відсутність чіткої позиції стосовно визначення та класифікації цього об'єкта обліку. На основі порівняння авторських підходів логічно скомбінувати вищевказані тлумачення в таке: банківські резерви – це *невід'ємний інструмент регулювання вразливості банківської діяльності*, які банки зобов'язані зберігати як забезпечення своїх операцій. Вони являють собою запас *матеріальних* чи фінансових ресурсів і призначені для компенсації збитків за активними операціями банку.

На рівні держави резервні вимоги почали застосовуватися в Україні з кінця 80-х років. Держбанк СРСР установив у 1989 р. норму обов'язкових резервів у розмірі 5 % від суми залучених банками коштів. Згідно Закону України «Про банки і банківську діяльність» Національний банк самостійно встановлює норми резервних вимог і види банківських зобов'язань, на які ці вимоги поширюються [4]. Крім того, згідно із законом він має право підвищувати норми обов'язкових резервів для банків, що порушили банківське законодавство. Істотних змін щодо визначення резервних вимог не передбачалося і в законопроекті «Про Національний банк України», прийнятого в той час Верховною Радою України у першому читанні у 1997 р.

Протягом 1991–1993 р. норма резервних вимог встановлювалась для банків України на рівні 10–15 % від суми залучених коштів у національній валюті. Передбачено зберігання резервів на окремих рахунках банків у Національному банку. Диференціація норми проводилася залежно від строків вкладів і вона спрямувалась на стимулювання підвищення якості банківських пасивів з точки зору можливості їх використання як інвестиційного ресурсу. Зокрема, кошти, залучені банками на строк триваліше, ніж три роки, взагалі не підпадали під резервні вимоги. Тим самим НБУ намагався сприяти розширенню можливостей банків щодо збільшення обсягу довгострокових кредитних вкладень в економіку. Проте в умовах гіперінфляції 1992-1993 років, така диференціація не могла сприяти одержанню очікуваного ефекту. Міжбанківські розрахунки виявилися заблокованими, що унеможливило виконання банками розрахункової функції. Тому з метою пом'якшення кризової ситуації Національний банк на початку 1994р. вніс зміни до механізму обов'язкових резервних вимог. Норма резервних вимог була знижена до 15 % від суми залучених банками коштів. До складу обов'язкових резервів зараховувались залишки готівки в касах комерційних банків, тобто високоліквідні бездохідні активи, зокрема кошти на кор-рахунках банків. Обов'язкові резерви банків були переведені з окремих рахунків, відкритих банкам у Національному банку. Контроль за їх дотриманням здійснювався подекадно, що давало можливість використовувати кошти коррахунку для покриття тимчасових касових розривів в межах декади.

Наступні зміни в механізмі обов'язкових резервів відбулися у 1995 р., і знов-таки першопричиною таких змін був інфляційний сплеск 1994 року. Для стимулювання залучення до фінансування дефіциту державного бюджету банків та з метою розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів в Україні, за наполяганням МВФ, Національний банк у 1995 році дозволяє банкам, які на той час були єдиними покупцями на цьому ринку, скорочувати суму обов'язкових резервів на суму придбаних облігацій внутрішньої державної позики. Одночасно НБУ, намагаючись стимулювати кредитну діяльність банків з підтримки більш дешевими ресурсами підприємств реального сектору, дозволяє їм зменшувати обсяги обов'язкових резервів на суму довгострокових інвестиційних кредитів, наданих за рахунок самостійно мобілізованих ресурсів. Проте, як показала практика, для активації інвестиційної діяльності банків такої пільги було недостатньо. І упродовж 1995- початку 1996 років НБУ поступово розширив коло залучених коштів, на які поширювалися резервні вимоги. Але ці норми були відмінені наприкінці 1996 року.

У подальшому удосконалення системи резервних вимог на залучені банками ресурси пов'язане з регулюванням їх структури залежно від валюти, строку та суб'єкта, що здійснює операції у конкретному банку. Вже перед фінансовою кризою 2008-2009 років, включно до 05.12.2008р, норми обов'язкового резервування залучених банками ресурсів диференціювалися за двома критеріями:

1) строком залучення;

2) валютою залучення.

З 01.02.2009 року змінилися нормативи й критерії обов'язкового резервування залучених банками ресурсів. Вони стали поширюватися тільки на іноземну валюту й диференціюватися за строками їх залучення. Крім того, резервуванню підлягають ресурси, залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів за нормативом 25. За такої політики резервування держава в особі НБУ спрямувала зусилля на більш активне залучення національної валюти в активний економічний оборот країни, що повинно було позитивно позначитися на стані грошового обігу і розширенні обсягів кредитування в національній валюті.

Певні зміни у політиці вимог до резервування відбулись й під час другої хвилі вже згадуваної фінансової-кризи. Із серпня 2009 року постановою НБУ №414 від 21.07.2009 р. визначено вимогу до банків зараховувати на окремий спеціальний рахунок у центральному банку 40% суми обов'язкових резервів, які не можуть використовуватися для проведення банком операцій. Надалі змінювались вимоги до мінімальної частини зберігання на окремому спеціальному рахунку в НБУ суми обов'язкових резервів. Вже з 1 травня 2010 року ця частка мала становити 100% від суми резервів, сформованих за попередній звітний період. На фоні таких жорстких норм було дозволено банкам зараховувати для покриття обов'язкових резервів придбані ними цільові облігації внутрішньої державної позики із залучення коштів для фінансування підготовки до Євро-2012 у розмірі 100% їх номінальної вартості. Втім, з кінця 2011 року частка зменшилась до 20% від наявної суми у портфелі таких паперів. Зумовило ці

зміни прийняття Постанови НБУ №195 «Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку», введеної в дію з 01.07.2011 року. Політика спрямована на заохочення банків залучати ресурси, по-перше, в національній валюті, по-друге, на більш тривалий термін, оскільки довгострокові ресурси в іноземній валюті мали резервуватися за нормативом 2%, тоді як короткострокові – 6%, а кошти до запитання та на поточних рахунках – 8%. Крім того, з 7 до 8% підвищено нормативні вимоги до резервування коштів вкладів (депозитів) юридичних та фізичних осіб.

Постановою НБУ №195 від 16.06.2011 р фактично прийнято рішення про підвищення нормативних вимог до резервування, що мало на меті зменшити обсяги грошової маси в обігу. За монетарною теорією П. Фрідмана це можна трактувати як допомогу у боротьбі з інфляцією, тобто тактично позитивно спланноване рішення для зростання економіки країни. Проте, посилення нормативних вимог до резервування водночас потенційно призводить до короткочасного скорочення ліквідності і підвищення ставок на одно-двомісячні кредити на ринку МБК, що тягне за собою сповільнення темпів економічного зростання. У посткризовий період проведення більш жорстокої грошово-кредитної політики з метою стримування інфляційного тиску є загальноосвітньою практикою центральних банків багатьох країн світу.

На даний час склалася кількорівнева система регулювання порядку формування та використання резервів під банківські операції. На державному рівні цим займаються національні регулятори, а на загальному – міжнародні регулятори, зокрема Базельський комітет з питань банківського нагляду, створений у 1974 році задля розробки рекомендацій щодо вдосконалення банківського нагляду та уніфікації вимог до фінансового регулювання у різних країнах.

Для спрощення процедури оцінки ризику, зокрема операційного Базельським комітетом, сформовано Положення Базеля I та Базеля II. Вимоги Базеля охоплювали й операційний ризик з крайнім терміном впровадження до кінця 2006 року. Його запровадження перенесено лідерами «Великої 20 (G20)» на термін до кінця 2011 року (за необхідністю). У Базелі 2,5, погодженому у 2009 році, піднімалися питання щодо рівня оцінки ризиків, пов'язаних із секюритизацією та впливом торгового портфеля на прибутковість банку. Його впровадження передбачалося до 31 грудня 2011 року. Втім, у грудні 2010 р. Базельський комітет переглянув останні версії вимог. Результатом такого перегляду стало розроблення у вересні того ж року Базеля III з додатковими вимогами щодо діяльності банківських установ з поступовим впровадженням із червня 2013 р. Базеля III з метою зміцнення позицій регулювання, нагляду та управління ризиками в банківському секторі. По суті запропоновано нові стандарти капіталу та запроваджено чотири нові коефіцієнти: три з ліквідності та новий з левериджу.

Міжнародні вимоги, нові критерії та коефіцієнти оцінки ризику мають становити основу розробки та впровадження вимог щодо управління останніми, безумовно включаючи і критерії формування резервів банками різного рівня.

Із урахуванням основних положень міжнародних стандартів фінансової звітності та принципів і рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду починаючи з 01.01.2013 року відповідно до статей 7 та 59 ЗУ «Про Національний банк України» набула чинності нова Постанова Національного банку України №23 від 25.01.2012 року «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [5]. ЇЇ основна спрямованість – вдосконалення порядку формування резервів за активними банківськими операціями, що, відповідно, призвело до запровадження нових методик розрахунку та формування резервів під активні операції комерційних банків.

Починаючи з 01.01.2013 року Постановою виділено і встановлено нову класифікацію резервів банків України, що представлена в поділі на такі групи резервів:

- резерви за активними операціями банку;
- резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями.

Термін «резерви за активами» трактуються як спеціальні (оціночні) резерви. Вони зменшують балансову вартість активів, а необхідність їх формування спричинена зменшенням корисності таких активів.

Активні операції банку являють собою розміщення ним власного капіталу та залучених ресурсів з метою отримання прибутку, забезпечення діяльності та підтримання необхідного рівня ліквідності функціонування.

Рис. 1. Класифікація за напрямами формування резервів під активні операції

Класифікація за напрямами формування резервів під активні операції представлена на Рис. 1.

Резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями є забезпеченням їх виконання в майбутньому, що визнається в балансі банку як зобов'язання та свідчить про можливі втрати внаслідок вибуття ресурсів, пов'язаного з виконанням банком таких фінансових зобов'язань.

Висновки і пропозиції. Таким чином, сформована система нормативно-правового регулювання порядку формування резервів комерційних банків на загальному рівні представлена МСБО 9 «Фінансові інструменти», вимогами Базельського комітету (Базель II,III), на державному – Законом України «Про банки та банківську діяльність» та Постановою Національного банку України №23. Вони презентують головні правові та методологічні основи ведення бухгалтерського обліку формування і використання резервів під активні операції банків України.

Банки формують резерви під можливі втрати при здійсненні кредитних операцій, операцій з дебіторською фінансовою та господарською заборгованістю, з цінними паперами та інвестиціями банку, що не оформлені цінними паперами, а також, створюють резервні фонди при збереженні коштів на кореспондентських рахунках інших банків. Починаючи з 01.01.2013 року розрахунок резервних відрахувань зазнав змін шляхом поділу на резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями та резерви під активні операції банку та значно звужує класифікацію в порівнянні з попередніми нормами відкриваючи новий простір для удосконалення забезпеченості таких фінансових установ як банки резервними можливостями.

Список літератури:

1. Бычков В. П. О банковских резервах // Банковское дело. – 2005р. – №4. – 21-26 ст.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов – М.: Книжный мир, 1999. – 894 с.
3. Стельмах В.С. Енциклопедія банківської справи України І Редкол.: В. С. Стельмах та інш. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
4. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р.
5. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» №23 від 25.01.2012 року (із змінами та доповненнями) /програмний пакет «ЛІГА–Практик».
6. Мурычев А.В. Моисеев С.Р.О модернизации банковского регулирования и надзора //Банковское дело. – 2010р, – №3.

Малкина Я.Д.
ТОВ «Юни-Пром»
Поплюйко А.Н.
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

БАНКОВСКИЕ РЕЗЕРВЫ: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ, ГЕНЕЗИС И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ

Аннотация
В статье проанализировано развитие нормативно-законодательной базы относительно создания банковских резервов, включая последние нововведения и изменения. Рассмотрен зарубежный опыт формирования банковских резервов. Кроме того, автором представлены направления формирования резервов под активные операции банка для целей бухгалтерского учета.
Ключевые слова: банковские резервы, классификация резервов банков, банковское резервирование, активные операции банков.

Malkina Y.D.
«Uni-Prom»
Poplyuiko A.M.
Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman

BANKING RESERVES: ECONOMIC ESSENCE, GENESIS AND MODERN STATE

Summary
In the article development of normatively-legislative base is analysed in relation to the accumulation of banking reserves, including the last innovations and changes. Foreign experience of forming of banking reserves is considered. In addition, an author is present directions of forming of backlogs under the active operations of bank for the aims of record-keeping.
Keywords: banking reserves, classification of backlogs of banks, bank backuping, active operations of bank.

УДК 368.914

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Марченко Н.А., Строга В.В.
Чернігівський державний інститут економіки і управління

Статтю присвячено дослідженню існуючої системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, проведено аналіз її стану та виявлені її переваги і недоліки. Запропоновані шляхи розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення у нашій країні.
Ключові слова: система пенсійного забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення, недержані пенсійні фонди.

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що в Україні на сьогоднішній день немає належної заміни загальнодержавному обов'язковому пенсійному страхуванню, а навантаження на пенсійний фонд України занадто високе. Обмеженість бюджетних ресурсів для вирішення соціальних потреб і, як наслідок, зменшення ролі держави у забезпеченні соціальних гарантій населення, є світовою тенденцією. Тому в якості альтернативи необхідне впровадження і розширення недержавного пенсійного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання недержавного пенсійного забезпечення розглядалося в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідженню його сутності та особливості його розвитку в Україні неодноразово зверталася увага вітчизняних науковців, зокрема: В.А. Абрамов, А.З. Астапович, В.В. Басов, О.В. Гаряча, В.В. Гордієнко, С.І. Денисенко, Б.О. Зайчук, В.І. Кравченко, М.В. Лазебна. Не дивлячись на те, що дане питання досить широко розглядалося нашими вченими, воно не отримало достатньо глибоких результатів в економіці країни.

Мета дослідження. Метою статті є виявлення сильних та слабких сторін недержавного пенсійного забезпечення, його впровадження і пристосування до українського менталітету.

Виклад основного матеріалу. Найпрогресивнішою пенсійною системою в світі на сьогодні є трирівнева система. З 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], який передбачає створення в Україні нової пенсійної системи. Вона визначає створення трьох рівнів, а саме солідарної системи (першого рівня), обов'язкової накопичувальної системи (другого рівня)та недержавного добровільного пенсійного забезпечення (третього рівня).

У солідарній системі громадяни здійснюють відрахування із зарплати до Пенсійного фонду, з якого виплачуються пенсії. На другому рівні знаходиться система накопичувального пенсійного страхування, суть якого полягає в тому, що працівник робить внески в державний накопичувальний фонд, в результаті чого і буде отримувати пенсію. На третьому рівні знаходяться недержавні пенсійні фонди (НПФ). Механізм дії цього рівня схожа з другим, але участь у таких фондах добровільна, вкладник сам обирає фонд, суму щомісячного перераховування і сам визначає свій «пенсійний вік» (тобто дату, коли захоче почати отримувати виплати від фонду). Також, на відміну від державного фонду, вкладник може в будь-який момент забрати всі свої кошти з НПФ.

Можливість забезпечення українців гідною пенсією – питання, напевно, більш риторичне. І хоча введення другого рівня пенсійної системи у нас досі не відбулося, третій, як не дивно для України, вже працює. І саме за допомогою недержавних пенсійних фондів у кожного є можливість значно підвищити свою пенсію.

НПФ займається тільки пенсіями й існує на гроші своїх вкладників, у ролі яких можуть виступати фізичні особи та їхні родичі, а також роботодавці і профспілки. Всі недержавні пенсійні фонди мають статус неприбуткової організації, тобто їх прибуток не розподіляється між засновниками фонду, а направляється для збільшення пенсійних активів своїх вкладників.

Коштами фонду, отриманими від вкладників, розпоряджається незалежний адміністратор – компанія з управління активами (КУА). Для отримання доходу і збільшення суми пенсійних накопичень гроші НПФ інвестуються в різноманітні інструменти: акції українських і зарубіжних компаній, банківські депозити, державні цінні папери, банківські метали і валюту [3]. Згідно із законодавством, усі активи недержавних пенсійних фондів повинні розкладатися в «різні кошики», щоб зменшити можливі ризики вкладників. Усі пенсійні внески і доходи від інвестицій при цьому належать НПФ, тобто його вкладникам, а адміністратор одержує фіксований відсоток від загальної суми активів Фонду.

Згідно з українським законодавством, недержавні пенсійні фонди можуть бути трьох типів: відкритими, корпоративними або професійними. Учасником відкритого НПФ може бути будь-який громадянин України, без будь-яких обмежень на місце і характер його роботи. Відкритий фонд дозволяє залучати найбільш широке коло вкладників. Корпоративний пенсійний фонд засновується одним або декількома роботодавцями для накопичення пенсій для своїх працівників. Відповідно учасниками такого НПФ можуть бути лише фізичні особи, які мають або мали трудові відносини з роботодавцями – учасниками або засновниками такого фонду. Професійний НПФ може створюватися профспілками або галузевими організаціями, а його вкладниками будуть лише люди певної професії.

У розвинених країнах НПФ працюють вже давно, і вони популярні серед населення. Більш того, багато компаній пропонують їх своїм працівникам як частину соцпакету. В Україні також існує така практика, але вона дуже обмежена, і поки ми повністю не відновилися після кризи, про активізацію приватних структур в цьому напрямку поки говорити не доводиться.

© Марченко Н.А., Строга В.В., 2014

Таблиця 1

Недержавні пенсійні фонди, які отримали найбільшу суму вкладів фізичних осіб у 2012 році

НПФ	Внески фізосіб (грн.)	Загальна кількість вкладників (фізичних осіб), шт.
ОТП Пенсія	1 605 333,28	5 453
Україна	1 000 563,93	4 447
Соціальний стандарт	873 366,88	2 846
Перший національний відкритий пенсійний фонд	664 617,00	12 301
Лаурус	615 221,08	252

Джерело: [6]

При цьому, порівняно з кінцем 2012 року кількість контрактів з юридичними особами зменшилася на 2,2%, а з фізичними особами зросла на 0,2%, що є свідченням більшої особистої зацікавленості населення у власній фінансовій підтримці у похилому віці (рис.1).

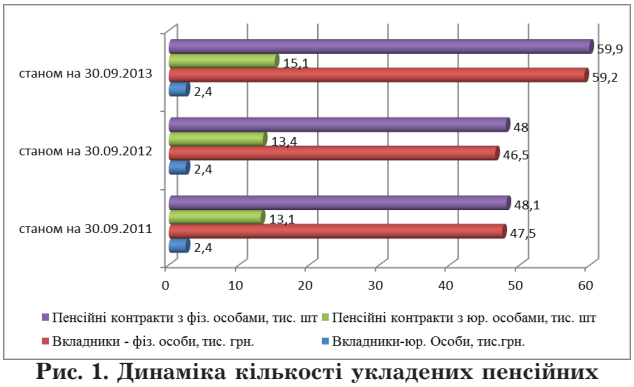

Рис. 1. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників за 2011–2012 рр. та станом на 30.09.2013

Джерело: [6]

Станом на 30.09.2013 серед учасників НПФ переважну більшість становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 63,9%, та особи вікової групи від 50 до 60 років, що становила 24,4%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становить 7,9%, вікової групи до 25 років – 3,8% (рис. 2).

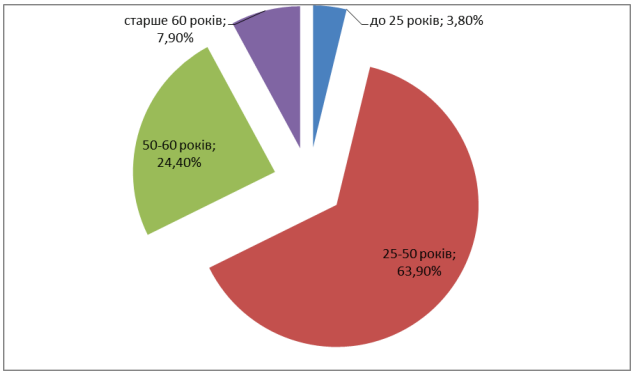

Рис. 2. Розподіл учасників НПЗ за віковими групами (%) станом на 30.09.2013

Джерело: [6]

На рисунку 3 відображено кількість учасників НПФ (у розрізі вікових груп та за статевою ознакою), з якого видно, що серед учасників НПФ у розрізі вікових груп більшість становлять чоловіки. Причому у віковій групі старше 60 років їхня кількість перевищує кількість жінок більш ніж удвічі. Напевне, українські чоловіки більш відповідально відносяться до матеріального забезпечення свого життя у похилому віці.

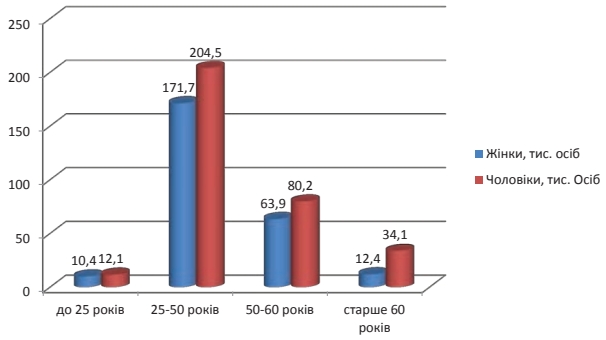

Рис. 3. Кількість учасників за віковими групами та за статевою ознакою станом на 30.09.2013

Джерело: [6]

Серед переваг недержавного пенсійного забезпечення можна виділити:

· недержавна пенсія виплачується додатково до державної;

· вкладник визначає прийнятний для себе розмір і періодичність пенсійних внесків та має можливість їх коректувати за будь-якої зміни обставин, а також сам обирає пенсійний вік, після досягнення якого має право на отримання пенсійних виплат, у рамках ± 10 років від загальновстановленого в країні;

· вкладнику відкривається індивідуальний пенсійний рахунок для обліку пенсійних внесків і результатів їх інвестування, його пенсійні кошти інвестуються і зростають завдяки отриманому на них інвестиційному прибутку, причому як на етапі накопичення, так і впродовж періоду пенсійних виплат;

· у разі виникнення надзвичайних обставин (виїзд на постійне проживання за межі України, медично підтверджений критичний стан здоров'я, настання інвалідності) – за бажанням учасника накопичення можуть бути виплачені достроково та одноразово. Пенсійні накопичення в НПФ успадковуються;

· якщо вкладника не влаштовує діяльність Фонду, він має право перевести свої пенсійні накопичення до іншого НПФ;

· розмір пенсії, на яку можна розраховувати, залежить від розміру пенсійних внесків, періоду накопичення, професійності їх інвестування та суми зароблено на них інвестиційного прибутку.

Таким чином, участь у недержавних пенсійних фондах має ряд переваг та вигод, якими не можна скористатися при участі у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні.

Основний мінус недержавних пенсійних фондів обумовлений їхньою метою – накопиченням пенсій. Тому отримати гроші з НПФ до настання передбаченого пенсійного віку буде дуже проблематично. На руки вкладника всю накопичену суму видають лише у випадку критичного стану його здоров'я (інвалідність, рак, інсульт) або ж якщо клієнт НПФ виїжджає на постійне місце проживання за кордон. У всіх інших випадках накопичення переводяться в інший фонд, страхову компанію або банк.

Другий недолік – пенсійний накопичувальний рахунок може бути лише в гривнях. Тому, щоб гроші вкладника не знецінилися, прибутковість фонду повинна бути вище рівня інфляції протягом 10-25 років. Іншими словами, сума ваших основних заоща-

джень не зміниться, а от рівень додаткового доходу від інвестиційної діяльності НПФ вгадати складно.

Третя неприємність – податки з накопиченої суми таки доведеться заплатити, але з настанням обумовленого в контракті пенсійного віку. Правда, закон передбачає пільгу: податком на доходи (15%) обкладається лише 60% виплат. Таким чином, ставка податку становитиме 9%. Але вкладник НПФ по досягненню 70 років звільняється від податків, якщо йому виплачується пенсія на визначений термін (не менше 10 років). Це правило не поширюється на суб'єктів підприємницької діяльності, а також тих, хто у працездатному віці був звільнений від прибуткового податку.

Четвертий мінус – недосвідченість приватних пенсійних фондів. Далеко не кожен ризикне довірити свої гроші структурі, яка працює на ринку всього 3-4 роки. Більшість НПФ поки тільки збирають гроші, а масових виплат недержавних пенсій найближчим часом чекати не доводиться.

На жаль, нині відсутня чітка єдина програма розвитку і підтримки інститутів недержавного пенсійного забезпечення на державному рівні.

Для розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення необхідні:

– диверсифікація структури активів НПФ із метою оптимального співвідношення між дохідністю, ліквідністю і ризикованістю розміщення коштів (зокрема експерти Світового банку рекомендують дозволити НПФ інвестувати кошти за кордон);

– відновлення довіри з боку населення – НПФ не зможуть подолати стереотипи недовіри ні рекламними компаніями, ні гучними обіцянками – лише надійною й ефективною роботою;

– вдосконалення та поглиблення механізмів взаємодії та зворотного зв'язку між НПФ та іншими учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення;

– вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази у сфері недержавного пенсійного забезпечення;

– наявність відповідної інфраструктури, що забезпечуватиме високу ліквідність та абсолютну прозорість фінансових вкладень НПФ;

– розвиток інформаційної системи звітності НПФ та їх адміністраторів. [5]

Що стосується перспектив розвитку НПФ в Україні, то варто наголосити, що фактично у нашій країні є достатні можливості впровадження недержавного пенсійного забезпечення, а для цього перш за все необхідно посилити інтерес потенційних учасників НПФ до недержавного пенсійного страхування, здійснити заходи з надання впевненості та довіри до недержавного пенсійного забезпечення.

Висновки. Запровадження системи такого пенсійного забезпечення вбачається більшістю підприємців невигідною. Що стосується громадян, то недовіра до системи недержавного пенсійного забезпечення може бути виражена лише в одній фразі: «Це новий МММ». Також відсутня мотивація в участі – працівнику сьогодні вигідніше отримати підвищення до зарплати, аніж через 25-40 років – підвищену пенсію.

Саме органи місцевої влади та самоврядування у такій ситуації можуть зайняти активну позицію з роз'яснення громадянам суті пенсійної реформи в Україні та сприяти запровадженню системи недержавного пенсійного забезпечення на місцевих підприємствах та в організаціях. Адже, саме місцева влада, профспілки, керівники підприємств із людьми постійно поруч і відповідальні за долю своїх громадян та їх забезпечене майбутнє.

Список літератури:

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1057-15
2. Засновники та правовий статус недержавних пенсійних фондів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121053
3. Інформаційні довідки Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг щодо діяльності недержавних пенсійних фондів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html С. 42-48
4. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг / С.В. Науменкова, С.В. М щенко/ Навч. посіб. – К.: 2010 – 268с.
5. Недержавне пенсійне забезпечення / М.П.Денисенко, В.Кабанов, О.Ткач, К.Фесенко // Ринок цінних паперів. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2010. – № 7. – 420 с.
6. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html

Марченко Н.А., Строга В.В.
Черниговский государственный институт экономики и управления

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация
Статья посвящена исследованию существующей системы негосударственного пенсионного обеспечения в Украине, проведен анализ ее состояния и выявлены преимущества и недостатки. Предложены пути развития системы негосударственного пенсионного обеспечения в нашей стране.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, негосударственное пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды.

Marchenko N.A., Stroga V.V.
Chernihiv State Institute of Economics and Management

FEATURES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE PRIVATE PENSION SYSTEM IN UKRAINE

Summary
The article is devoted to the study of the existing system of non-government pension provision in Ukraine, its condition is analyzed, the advantages and imperfections are identified. The directions of the non-government pension provision system development in our country are offered.
Keywords: the system of pension provision, the non-government pension provision, the non-governmental pension funds.

УДК 330.3+339.137(477)

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

Маслак О.О., Ткаченко К.В.
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглянуто актуальність кластерів як важливий механізм покращення економічного стану України, посилення конкурентоспроможності на світовому ринку. Наведена порівняльна характеристика кластерної політики у провідних країнах світу та в Україні. Проаналізовано причини повільного розвитку кластеризації та наведено шляхи їх уникнення, які потрібно реалізувати для успішного розвитку національної держави.
Ключові слова: кластеризація, кластери, економічний стан України, конкурентоспроможність національної економіки.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність країни на світовому ринку відіграє важливе значення, визначаючи економічний стан, показники економічного розвитку країни. На даний момент, питання підвищення рівня конкурентоспроможності є одним з найактуальніших, яке повинно вирішуватись, насамперед, за допомогою кластеризації, – створенням об'єднань підприємств, які є залежні між собою, пов'язані видом основної діяльності, а також з науковими установами. Кластеризація – один із найоптимальніших методів прискорення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності. При правильній діяльності та управлінні кластером можна не тільки покращити умови існування підприємств і установ, можливим є також посилення економіки на рівні держави, її інноваційної частини, наукових досліджень, підвищення рівня надання освіти.

Розвиток і встановлення вітчизняної економіки на основі кластерів є моделлю економіки інвестиційно привабливої та конкурентоспроможної. На нашу думку, це шанс забезпечити населення високим і якісним рівнем життя. Однак, варто зауважити, що незважаючи на позитивні наслідки від утворення кластерів, їх кількість в нашій державі збільшується повільно.

Отже, задля успішного розвитку вітчизняної економіки варто звернути увагу на проблеми, які перешкоджають реалізуванню кластерів для того, щоб підвищити інноваційний розвиток та конкурентоспроможність України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки увага науковців особливо зосереджена на питаннях кластеризації економіки. До вітчизняних науковців, праці яких присвячені вивченню такої проблеми, належать: Войнаренко М.П., Соколенко С.І., Бутенко А.І., Лазарєва Є.В., Шпильова Ю.Б., тощо. Однак, дискусійним залишається ряд питань щодо пошуку шляхів вирішення проблем розвитку кластерів, знаходження причин їх виникнення і зв'язку між ними.

Кластеризація – це один з найголовніших засобів підвищення конкурентоспроможності для сучасної інноваційної економіки. На думку М. П. Войнаренко: «світова практика довела, що вплив кластеризації економіки на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності є вирішальний» [1]. А це означає, що є спосіб протистояння глобальній конкуренції, а також розвиватись на національному та регіональному рівнях.

Хоча кластеризація має достатню кількість переваг, а найголовніше – перспектив розвитку, важливо виділити перешкоди щодо її ефективної реалізації. Соколенко С.І. вважає, що до таких перешкод варто віднести:

– недолік інформованості представників органів виконавчої влади і бізнесу у питаннях застосування кластерного підходу;

– відсутність державної політики, що забезпечує системний підхід та організацію взаємодії різноманітних рівнів виконавчої влади при реалізації кластерних проектів;

– відсутність організаційної та фінансової підтримки кластерних ініціатив;

– недолік підготовлених спеціалістів по питанням кластерних організаційних технологій; відсутність ефективної методологічної бази, яка забезпечує застосування кластерних технологій [2].

Такі перешкоди, виділені автором, є досить суттєвими і в певній мірі глобальними. До їх переліку варто включити відсутність мотивування і надання допомоги, пільг підприємствам та ВНЗ з боку органів державної влади.

Бутенко А.І. та Лазарева Є.В. вважають, що існує 8 причин слабкого розповсюдження кластерів на території України:

– тривала економічна і політична криза як на території країни так і за її межами;

– низька результативність державного управління в інноваційній сфері через механізми по-

© Маслак О.О., Ткаченко К.В., 2014

даткової, фінансової, митної, амортизаційної політики;

– нерозвиненість законодавчо-правового поля, відсутність законодавчої підтримки процесів кластеризації;

– різке скорочення державних замовлень і попиту на інноваційну продукцію, продукти, послуги, особливо у високотехнологічних видах діяльності: аерокосмічній, оборонній галузях, машинобудуванні тощо;

– низький промисловий попит на продукцію з високою доданою вартістю;

– низька інноваційна активність промислових підприємств;

– застарілість технологій у стратегічних галузях національної економіки та можливість їх модернізувати шляхом імпорту;

– низький рівень фінансування інноваційної діяльності та доступу інноваційно активних підприємств до кредитних та інших фінансових ресурсів [3].

На нашу думку, варто виділити таку причину слабкого розповсюдження кластерів як нестача висококваліфікованих фахівців, яка відіграє досить важливе значення в цьому контексті. Проблема полягає в тому, що фахівці мають низький рівень якості освіти, а умови праці є задовільними та привабливими далеко не у всіх галузях.

Згідно [4] на регіональному й місцевому рівнях формуванню кластерів перешкоджає «домінуючий командно-адміністративний стиль управління обласних і районних державних адміністрацій, схильність службових осіб до консервації існуючих і звичних методів управління й господарювання, а не до пошуку і впровадження нестандартних інноваційних рішень, ініціатив і підходів, які дають змогу вийти на вищий рівень управлінських та виробничих можливостей, структурно перебудувати й модернізувати регіональні й місцеві господарсько-виробничі комплекси». Розвиток кластерів в Україні залежить від кадрового забезпечення – появи групи фахівців та низки юридичних осіб, які працюють над створенням та розвитком кластерів. Рівень кваліфікації цих фізичних та юридичних осіб визначає потенціал кластерного підходу в Україні загалом та успіх конкретних кластерів зокрема [5].

Тому, згідно з вищевикладеним, слід звернути увагу безпосередньо на менеджерів в інноваційній сфері, саме тих ринкових управлінців-інноваторів, які не бояться впровадження ризикових управлінських рішень, здатні внести істотні зміни в діяльність кластера тощо, що матиме на меті довгостроковий успішний розвиток.

На розвиток вітчизняних кластерів впливають такі чинники стримування (виділяє Шпильова Ю. Б.):

- відсутність нормативно-правового забезпечення створення та функціонування кластерів на регіональному та державному рівні та достатнього інформаційного забезпечення їх розвитку;

- незацікавленість малого та середнього бізнесу в об'єднанні;

- відсутність досвіду функціонування кластерів тощо [6].

Слід відзначити, що автор виділяє чинник відсутності досвіду функціонування кластерів. Варто зауважити, що «досвід як такий» діяльності кластерів на сьогоднішній день існує, хоча у порівнянні з іноземним досвідом, який потрібно вважати корисним для етапу розробки національного механізму кластеризації, є досить неістотним у порівнянні з національним. Досить сильний вплив на таку відмінність має не лише саме співпраця підприємств і ВНЗ, а й третя сторона – політика центральних і місцевих органів державної влади.

Варто виділити проблеми успішного розвитку кластерів асоціації «Поділля Перший» у Хмельницькій області:

– порівняно з іноземними кластерними об'єднаннями, – це їх низька ефективність, спричинена внаслідок недосконалої законодавчої бази, нестабільною політичною ситуацією та корупцією;

– відсутність ініціативи щодо підтримки кластеризації з боку держави, недостатня кількість венчурного капіталу та іноземних інвестицій, – основних джерел ефективного розвитку кластерів;

– продукція, яка виходить на ринок має низьку інноваційність, що не відповідає вимогам споживачів;

– макроекономічна нестабільність та відсутність цілісної політики наукової діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно, існує велика кількість невирішених питань щодо кластеризації вітчизняної економіки, забезпечення успішного зростання країни завдяки кластерним моделям, а саме інноваційним. Створення кластерів і підтримка їх діяльності сприятиме росту продуктивності та інноваційній активності підприємств, які входять до складу кластера, залученню інвестицій, забезпеченню довгоочікуваного соціально-економічного розвитку регіонів розміщення кластерів, що в кінцевому результаті дозволить збільшити кількість робочих місць, заробітну плату, підвищити конкурентоспроможність економіки України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є підтвердити значимість кластерів у посиленні конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку, узагальнити супроводжуючі перешкоди при реалізації кластерів і вказати шляхи їх уникнення та запобігання.

Виклад основного матеріалу. Важливо об'єднати усі наведені вище проблеми, які є перешкодою на шляху успішного розвитку кластерів на вітчизняній території. Зробивши аналіз усіх згаданих проблем за літературними джерелами [2-6], виділяємо чотири основні групи:

1. Економічні – визначаються низьким рівнем економічного розвитку галузей національної економіки, застарілістю технологій виробництва продукції (не дозволяє виготовляти конкурентоспроможну продукцію), низьким рівнем конкуренції, який є наслідком монополізаційних процесів в економіці, обмеженістю кооперацийних зв'язків тощо;

2. Політичні – визначаються політичною нестабільністю, високим рівнем корупції, схильністю до адміністративно-командного стилю управління, який не сприяє поширенню інноваційних моделей розвитку у економічній сфері та нарощенню обсягів фінансування таких інтеграційних об'єднань як кластери;

3. Інноваційні проблеми – визначаються низькою інноваційною активністю вітчизняних підприємств, відсутністю належної бази для реалізації інноваційного потенціалу у межах кластерних об'єднань тощо;

4. Кадрові – проявляються внаслідок відсутності досвіду функціонування кластерів і характеризуються нестачею фахівців у сфері управління кластерними об'єднаннями та не дозволяють реалізувати стратегії розвитку повною мірою [7].

З метою забезпечення результативності кластерів вітчизняної економіки наявність таких груп проблем вимагає розпочати діяльність щодо їх

усунення. Ми вважаємо, що потрібно впровадити відповідний механізм кластеризації, який матиме початок з структуризації бізнес-середовища та результат – у впровадженні механізму зворотного зв'язку.

До шляхів вирішення проблем, які пов'язані зі створенням і розвитком діяльності кластерів в Україні варто віднести:

1. Сприяння активному співробітництву освіти і науки з владою та бізнесом.

2. Забезпечення професійної підготовки та перепідготовки спеціалістів та керівництва, які беруть участь в формуванні кластерів та їх удосконаленні.

3. Стимулювання взаємодії влади з бізнесом задля реалізації тих проектів і програм, які здатні підвищити конкурентоспроможність кластерних учасників.

4. Сприяння залученню до кластерних об'єднань міжнародних організацій, а також підтримка створення організації, яка спеціалізується саме на розвитку кластера, його стратегічному плануванні та інформаційному забезпеченні.

Для того, щоб виділені шляхи вирішення проблем створення та розвитку діяльності кластерів в Україні відіграли свою важливу роль, потрібно їх поєднати в суцільну кластерну політику національної держави. Отже, потрібно звернути увагу на розвиток венчурних та інвестиційних фондів, на інноваційні програми, спрямовані на підтримку функціонування малого і середнього інноваційного бізнесу за допомогою бізнес-інкубаторів та технопарків.

Головним інструментом повинен стати «комплекс освітніх та консультаційних заходів, здій-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика кластерної політики у провідних країнах світу

Країна походження	Характеристика кластерної політики
Кластери в розвинутих країнах: Німеччина	Характеризується меншою централізацією; спочатку більшість кластерів утворилися спонтанно. Подальша державна політика з підтримки та розвитку цих формувань привела до створення в Німеччині великої групи нових кластерів, а саме за результатом активності влади регіону чи міста, в чому завжди відчувається специфіка кожного регіону. Національний уряд країни також впроваджує велике число програм підтримки окремих регіонів через формування кластерних структур, хоча конкретна підтримка здійснюється головним чином через надання дослідним інститутам обладнання, технологій та фінансів.
Франція	Кластери створюються за рахунок партнерства між локальними промисловими групами, університетами та дослідницькими центрами.
Англія	Спрямована не на створення нових кластерів, а на використання існуючих регіональних ресурсів. При цьому посилено стимулюється кооперація між бізнесом і академічним середовищем, спільне використання результатів співпраці.
Японія	Через спад у розвитку економіки регіонів в 1970-80-х рр. промислові кластери опинилися під пильною увагою як центрального, так і місцевих урядів. Кожний регіон прагнув використовувати шляхи стимулювання зростання за рахунок власних ресурсів, формування венчурного бізнесу і нових галузей. Держава сприяла кластеризації через створення особливих економічних зон і полегшення оподаткування ефективних кластерів. І навіть в останні роки уряд Японії активізує створення регіональних кластерів у зв'язку з демографічною ситуацією (старінням населення) і з прагненням повернути в країну японський капітал, що влаштувався в інших азіатських країнах.
США	Значну роль у розвитку кластерів та регіональної економіки США в цілому відіграють університети. Історично склався зв'язок університетів і бізнесу, який призвів в 1939 р. до виникнення Силіконової Долини поблизу Stanford університету, яка стала для всього світу прикладом формування унікального високотехнологічного кластера, виробничі результати якого в 2008 р. перевищили 70 млрд. дол. Співпраця бізнесу та академічного середовища базується на принципі конкуренції – фінансування університету з боку приватного сектора здійснюється залежно від результатів досліджень. Важливо відзначити, що залучення федеральної влади у XXI ст. у розвиток регіонів і особливо у формування високотехнологічних кластерів значно зросла.
Китай	У Китаї вже на початку 1980-х р. були створені особливі зони розвитку високотехнологічних галузей, число яких до 2002 р. зросло до 53. У них функціонувало близько 30 тис. компаній з кількістю співробітників в 3,5 млн. чоловік. У цих зонах Міністерство науки і технологій КНР спільно з регіональною владою займаються створенням і розвитком кластерів. В процес кластеризації залучені влади всіх рівнів, центральний уряд КНР приділяє більше уваги комерціалізації наукових розробок, а також запустило механізм конкуренції. У потужної економіки сьогоднішнього Китаю промислові кластери стали провідним чинником розвитку. Сьогодні сформовано 1300 індустріальних та інноваційних кластерів (ІК), не рахуючи кількох тисяч постачальницько – логістичних кластерів. В системі (ІК) зараз зайнято більше 560 тис. наукових та інженерних працівників (у т. ч. понад 52 тис. магістрів), а також третина всіх випускників коледжів (1,33 млн. з 4-х млн.). У цій же системі працює понад 250 бізнес- інкубаторів інноваційних та високих технологій, створені потужні дослідницькі центри (R&D) з обсягом інвестицій, які перевищують у 8 разів середньонаціональне значення і питоме значення – у 6 разів. Інноваційні кластери дозволяють Китаю побудувати національну інноваційно-інвестиційну мережу, і відповідно закласти сучасну основу інноваційно-інвестиційного інтерактивного постіндустріального суспільства і відповідної економіки.

Продовження таблиці 1

Кластери в країнах, що розвиваються	Японський досвід кластеризації став у 1980-90-ті рр. платформою для економічного розвитку азіатської частини планети, в першу чергу Південної Кореї, Таїланду ,Сінгапуру, а також країн, де раніше декларували соціалістичну концепцію розвитку – Китай, В'єтнам, Куба.
Кластери в СНГ: Росія	До переваг кластерної політики РФ слід віднести: активну регіональну політику масової кластеризації; намір домогтися функціонування 1500 виробничих кластерів, причому в кожному з 89 регіонів країни формуються кластери будіндустрії і будматеріалів. За останні 7 років російські вчені та владні структури подолали труднощі перебудови економіки і змогли озброїти національні та регіональні установи теоретичним і практичним інструментарієм, необхідним для підвищення конкурентоспроможності країни. Був врахований досвід сусідніх європейських і східно-азіатських країн щодо необхідності поступової активізації кластерної політики підвищення конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому, а також щодо розробки стратегії інноваційного розвитку регіонів та заохочення кластерних ініціатив приватних підприємців, узгоджених з місцевою владою і діловими асоціаціями. Розробники російської стратегії кластеризації не пішли по шляху простого копіювання зарубіжних методик, а зуміли адаптувати відомі методи кластерної політики до своєї територіальної структурі господарювання та менталітету. У Росії були здійснені дієві заходи з підвищення конкурентоспроможності економіки і формування нових виробничих систем, а при уряді Росії були створені Рада з конкурентоспроможності і підприємництва і Рада з науки, технологій та освіти. Були також розроблені та затверджені законодавчі акти і нормативні документи, в яких було поставлено завдання забезпечити підвищення конкурентоспроможності російської економіки шляхом створення технопарків, особливих економічних зон як промислово -виробничого, так техніко-впроваджувального типу. Всі регіональні формування Росії розробили та затвердили свої стратегії соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу до 2020р. Основним механізмом вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності Росії в світовому господарстві стала розробка державної стратегії конкурентного розвитку країни та регіональних інноваційних систем, яка містить в собі комплекс заходів, що реалізуються на макро-, мезо- та мікро- рівнях, на кожному з яких кластерна політика займає пріоритетні позиції.
Казахстан	Кластерна політика базується на активній державній підтримці і, в першу чергу, за рахунок коштів, одержуваних від експорту енергоносіїв. Особливість – формування кластерних об'єднань для реалізації масштабних проектів: «Відновлення Аральського моря», створення транспортних коридорів, в т.ч. «Великого Шовкового Шляху».
Україна	На найближчі два-три десятиліття слід визнати південні регіони як потенціал країни щодо реалізації кластерів, а саме Одеську і Херсонську області, а також Івано-Франківську, Закарпатську та Львівську область, де спостерігався, як свідчить світовий досвід, лише перший етап кластеризації регіональної економіки. Об'єднання зусиль бізнесу, науки і влади здійснювалося у сферах максимально швидкого повернення вкладеного капіталу та отримання прибутків, – в галузі туризму, будівництва, АПК або в легкій промисловості. Приклад ефективного використання природних ресурсів у розвиток будіндустрії і формуванні кластеру будівництва та будівельних матеріалів – кластер, утворений в Житомирській області. У складі учасників цього кластеру два банки, навчальні заклади, що забезпечують підготовку і впроваджують програми стажувань для персоналу.

Джерело: сформовано авторами на підставі [9].

снюваних із залученням зацікавлених сторін та провідних фахівців. Ці заходи можуть проходити у форматі семінарів та конференцій, "круглих столів", нарад, а також повинні включати в себе серії тематичних публікацій та освітніх курсів» [8]. Важливим також є формальна інституційна структура, створення якої зможе контролювати і регулювати функціонування та розвиток кластера таких учасників як вертикально інтегровані бізнес-групи та мережеві компанії.

На нашу думку, потрібно також зробити порівняння кластерної політики розвинутих країн та тих, що розвиваються, в країнах СНД та України (табл. 1).

Висновки і пропозиції. Отже, основною метою кластеризації є забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки і сприяння розвитку інноваційній діяльності України. Потрібно вважати корисним та вартим уваги іноземний досвід впровадження, розвитку, а також управління кластерами; проводити особливу підготовку фахівців, підвищувати їх освітній рівень за допомогою іноземних знань та поступових досягнень науки і техніки. Напрям кластеризації повинен бути спрямований, в першу чергу, на розвиток ефективного середовища для новостворених кластерів, а також і на мотивування співпраці підприємств та ВНЗ. Щодо реальної оцінки рівня розвитку кластерів на даний момент – то важливо відмітити, що Україна має потенціал, але не реалізовує його повністю, а враховуючи окреслені проблеми (інноваційні, економічні, політичні, кадрові), – не вирішує їх, чим і закриває собі дорогу до досягнення рівня високорозвинутих європейських країн. Щоб подолати ці проблеми, потрібно активізувати діяльність щодо розробки єдиної державної кластерної політики, яка б охоплювала: формування програм підтримки малого бізнесу, технопарків, особливих економічних зон, розвиток інвестиційних та венчурних фондів, інвестиційних програм; сприяння реалізації

проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності учасників кластеру, формування законотворчих ініціатив щодо кластеризації національної економіки, створення інституційного середовища, стимулювання кластерних утворень тощо. Результатом кластеризації економіки, тобто підвищення конкурентоспроможності стане: спрощений вихід на ринок; зниження витрат створення відносин інноваційного співробітництва та партнерства; і навіть зниження безробіття.

У подальших дослідженнях за проблемою варто дослідити моделі кластерного розвитку та інвестиційно-інноваційні кластери, ефективні шляхи їх впровадження і зарубіжний досвід.

Список літератури:

1. Войнаренко М.П. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності// Економіст.-2008.-№10.
2. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. – Наукове видання. – К.: Логос, 2004. – 848с.
3. Бутенко А.І. Феномен кластера у формуванні інноваційної моделі економіки регіону/ А.І. Бутенко, Є.В. Лазарева // Інвестиції: практика та досвід. – [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/?op=4&z=17&p=1.
4. Державне регулювання й підтримка кластеризації економіки та підприємництва//Аналітичний центр «Академія». – [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://www.academia.org.ua/?p=1169.
5. Фах та фахові характеристики керівника кластера: аналіз результатів дослідження. – [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://ppv.net.ua/фах-та-фахові-характеристики-керівни/langswitch_lang/ua/.
6. Шпильова Ю. Б. Кластеризація у сфері торгівлі як основа підвищення її ефективності / Ю. Б. Шпильова // Стратегія економічного розвитку України: зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана", Український Союз промисловців і підприємців, Ін-т світової екон. і міжнар. відносин НАНУ ; [голов. ред. А. П. Наливайко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 24–25. – С. 148–152.
7. Проблеми кластеризації національної економіки та шляхи їх вирішення / О.О. Маслак // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Модернізація економічного розвитку регіону. – 2012. – №3(96). – С. 47-51
8. Ульянченко Ю.О. Методологічні засади формування кластерної політики в умовах глобалізації / Ю.О. Ульянченко // – [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/1/06.pdf. 9. Офіційний сайт «Українські регіональні кластери». – [Ел. джерело]. – Режим доступу: http://ucluster.org/universitet/o-klasterakh/

Маслак А.А., Ткаченко К.В.
Национальный университет «Львовская политехника»

КЛАСТЕРИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ И ЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НА МИРОВЫХ РЫНКАХ

Аннотация
В статье рассмотрены актуальность кластеров как важный механизм улучшения экономического состояния Украины, усиления конкурентоспособности на мировом рынке. Приведена сравнительная характеристика кластерной политики в ведущих странах мира и в Украине. Проанализированы причины медленного развития кластеризации и приведены пути их избежания, которые нужно реализовать для успешного развития национального государства.
Ключевые слова: кластеризация, кластеры, экономическое положение Украины, конкурентоспособность национальной экономики.

Maslak A.A., Tkachenko K.V.
Lviv Polytechnic National University

CLUSTERING NATIONAL ECONOMY AND UKRAINE GLOBAL COMPETITIVENESS

Summary
The paper considers the relevance of clusters as an important mechanism for improving the economic situation in Ukraine, increased competitiveness in the global market. Comparative characteristics of cluster policy in major countries and in Ukraine. Analised the reasons for the slow development of clustering and ways to avoid, that are to be implemented for the successful development of the nation state.
Keywords: clustering, cluster, economic situation in Ukraine, the competitiveness of the national economy.

УДК 330.341.014.2:334.711(477-53)

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Нетеса С.Ю., Залуніна О.М.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

У статті проаналізовано рівень інноваційного розвитку промислових підприємств кожного з регіонів України. Детально розглянута Полтавської області за типами інновацій та видами економічної діяльності організацій інноваційна розвиненість, визначена динаміка основних показників інноваційного розвитку промислових підприємств та виявлено основні чинники, які перешкоджали їх інноваційному розвитку.
Ключові слова: інноваційний розвиток підприємства; типи інноваційної діяльності; типи новацій; інноваційна активність підприємств; чинники, що перешкоджають здійсненню інновацій.

Постановка наукової проблеми. Розвиток економіки України в цілому нерозривно пов'язаний із активною інноваційною діяльністю кожного з регіонів. На сьогоднішній день у країні спостерігається неефективна регіональна політика та низький рівень інноваційної діяльності, що є наслідком відсутності певного системного підходу до здійснення інноваційної політики. Серед інших причин такого становища можна вважати недостатню підтримку з боку держави, недостача власних коштів підприємств, неспроможність швидко пристосуватися до різких змін в економіці країни, високі витрати на можливі нововведення, які дуже важко окупити. Отже, перед кожним з регіонів України є актуальним вирішення завдання щодо вибору індивідуального напряму розвитку інноваційної діяльності, враховуючи усі можливі перешкоди, тобто існує потреба в розробці стратегічного плану подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання інноваційного розвитку економіки на регіональному рівні, становлення регіональних інноваційних систем присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: В. Подколзіна, А. Шабарова, М. Білика, І. Балабанова, В. Демченко, В. Чайки, В. Гусєва, М. Єгорової, В. Денисюка, П. Друкера тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні недостатньо дослідженими залишаються такі важливі елементи даної проблеми, як регіональна політика активізації інноваційної активності промислових підприємств за видами діяльності, стратегічні інструменти відбору та обґрунтування регіонально-інноваційної політики інноваційного розвитку економіки регіону трансформаційного типу.

Мета статті. Метою даної статті є аналіз інноваційного розвитку Полтавського регіону для визначення питомої ваги його інноваційної активності в масштабах України .

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для кожного підприємства інноваційний розвиток передбачає забезпечення виготовлення певної продукції або надання послуг на відповідних сегментах ринку. Реалізація таких задач підприємствами потребує забезпечення усіма необхідними видами ресурсів та їх ефективне використання [3, с. 19].

Для дослідження інноваційного розвитку Полтавського регіону були використані наступні методи: статистичного аналізу – для визначення динаміки, структури та результативності інноваційного розвитку підприємств; співставлення і порівняння – для зіставлення рівнів інноваційної активності регіонів України; метод узагальнення, за допомогою якого було зроблено загальні висновки.

На основі даних з Державного комітету статистики України необхідно зробити аналіз інноваційно активних підприємств у промисловості Полтавської області (рис.1) [1].

Упродовж 2011–2013 рр. питома вага таких підприємств у порівнянні з попереднім періодом (2009–2011 рр.) зменшилась і становила 20,4 %.

Рис. 1. Розподіл підприємств України за типами інноваційної діяльності

Із загальної кількості обстежених підприємств 5,0 % займалися лише технологічними інноваціями (продуктовими та процесовими), 10,4 % – лише організаційними та маркетинговими інноваціями (нетехнологічними інноваціями), 5,0 % – технологічними і нетехнологічними інноваціями (табл.1).

Таблиця 1

Розподіл підприємств і організацій за типами інновацій (у % до загальної кількості підприємств)

Підприємства	2009–2011 рр.	2011–2013 рр.
Загальна кількість підприємств і організацій	100,0	100,0
Інноваційно активні	21,0	20,4
Підприємства з технологічною інновацією	9,8	10,0
Підприємства з організаційною або маркетинговою інновацією	11,2	10,4
Не займалися жодною з інновацій	79,0	79,6

Досить нерівномірно розподілено підприємства з інноваційною діяльністю за регіонами, а саме: найвищий рівень інноваційної активності був в Івано-Франківській (28,8 %), Рівненській (28,7 %), Миколаївській (28,1%), Київській (27,1 %) та Запорізькій (26,0 %) областях, при цьому найбільша частка під-

© Нетеса С.Ю., Залуніна О.М., 2014

приємств з технологічними інноваціями була зосереджена у Миколаївській області (22,4 %). Вище середнього по Україні рівень інноваційної активності підприємств був у Волинській, Вінницькій, Харківській, Хмельницькій, Чернівецькій, Львівській, Донецькій, Чернігівській областях та у м.Севастополі (24,8–20,8 %) (табл. 2, рис. 2). Отже, однією з основних проблем інноваційного розвитку є брак власних коштів підприємств і держави в цілому. Для фінансування інноваційної діяльності потрібно більше виділяти коштів із державного бюджету країни. Незважаючи на позитивну динаміку багатьох абсолютних і відносних показників, які свідчать про результати інноваційної діяльності промислових підприємств у Полтавській області, все таки спостерігається деяке зменшення внеску регіону в загальні показники інноваційного розвитку країни [2;3].

Таблиця 2

Інноваційна активність підприємств у 2011–2013 рр. за типами інновацій та регіонами (у % до загальної кількості обстежених підприємств відповідного регіону)

Регіон	Інноваційно активні	З технічною інновацією	З організаційною або маркетинговою інновацією	Не інноваційні
Україна	20,4	10,0	10,4	79,6
Автономна Республіка Крим	14,8	7,4	7,4	85,2
Вінницька	24,1	13,5	10,7	75,9
Волинська	24,8	14,6	10,2	75,2
Дніпропетровська	19,1	3,2	15,9	80,9
Донецька	21,3	10,9	10,4	78,7
Житомирська	16,6	11,5	5,1	83,4
Закарпатська	16,8	10,3	6,4	83,2
Запорізька	26,0	17,4	8,7	74,0
Івано-Франківська	28,8	17,3	11,5	71,2
Київська	27,1	14,3	12,8	72,9
Кіровоградська	19,0	13,0	6,0	81,0
Луганська	16,0	8,4	7,6	84,0
Львівська	21,9	11,8	10,2	78,1
Миколаївська	28,1	22,4	5,7	71,9
Одеська	15,0	6,0	9,0	85,0
Полтавська	13,0	4,5	8,4	87,0
Рівненська	28,7	14,5	14,2	71,3
Сумська	18,6	12,7	5,9	81,4
Тернопільська	19,7	13,6	6,1	80,3
Харківська	23,9	15,3	8,5	76,1
Херсонська	17,5	10,1	7,4	82,5
Хмельницька	23,3	14,0	9,3	76,7
Черкаська	19,2	9,5	9,7	80,8
Чернівецька	23,2	11,5	11,7	76,8
Чернігівська	20,8	8,0	12,8	79,2
м. Київ	17,7	5,6	12,1	82,3
м. Севастополь	23,7	11,6	12,1	76,3

Щодо напрямів інноваційної діяльності підприємств України, то понад три чверті підприємств з технологічними інноваціями придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг. Досить вагома частка підприємств виконували науково-дослідні роботи (НДР), проводили навчання та підготовку персоналу для розроблення і/або впровадження ними нових або значно удосконалених продуктів і процесів, здійснювали ринкове запровадження інноваційних продуктів та послуг, включаючи ринкове дослідження і проведення рекламної кампанії, здійснювали процедури та технічну підготовку до запровадження нових або значно удосконалених продуктів і процесів, які ще жодного разу не були представлені [4, с. 115]. При цьому, укладанням договорів про придбання результатів виконання НДР у інших компаній (включаючи підприємства їхньої групи підприємств), державних або приватних науково – дослідних організацій, та придбанням інших зовнішніх знань (придбання або ліцензування патентів і не патентованих винаходів, ноу-хау та інших типів знань у інших організацій) займалось кожне десяте підприємство з технологічними інноваціями.

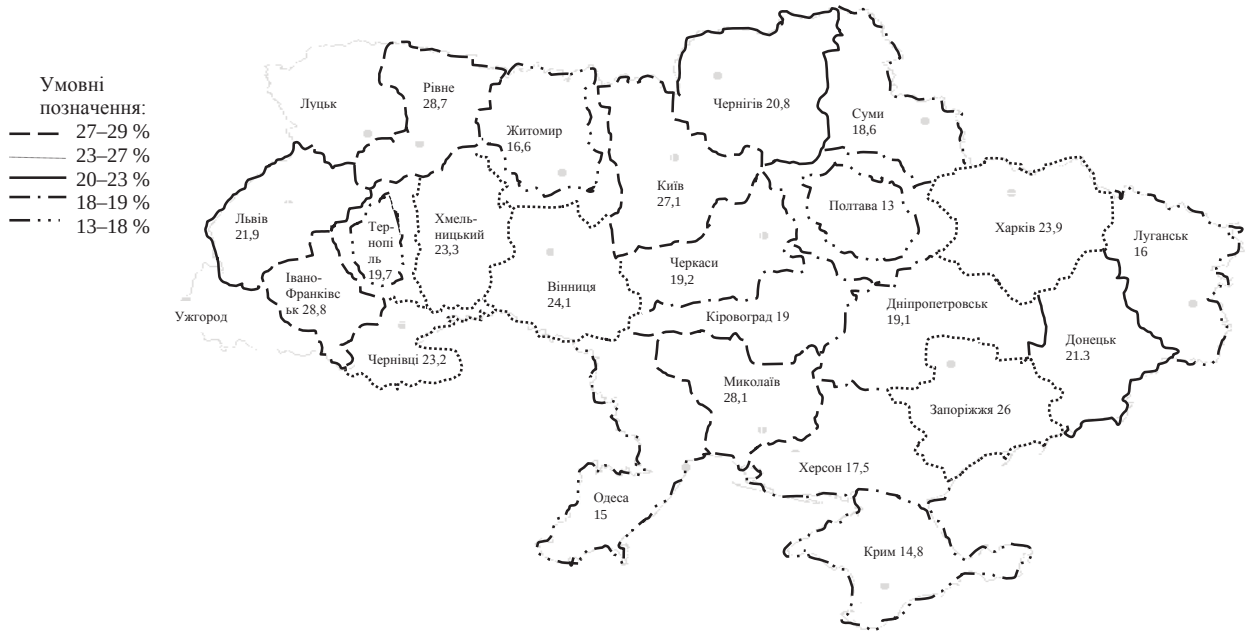

Рис. 2. Інноваційно активні підприємства у 2011–2013 рр., %

Таблиця 3

Динаміка основних показників інноваційного розвитку промислових підприємств у Полтавській області, 2011–2013 рр. (тис. грн.)

Показники	Роки			Відхилення 2012 р. у відсотках до	
	2010	2011	2012	2010	2011
Інноваційно активні підприємства, од.	64	47	52	81,3	110,6
Загальний обсяг інноваційних витрат	99654,2	180404,6	133105,4	133,6	73,8
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку:	211546,2	120232,1	144005,8	68,1	119,8
За межі України	149204,4	116347	131413,6	88,1	113
у т.ч. за межі України	455316,3	11460,7	35511,5	7,8	у 3 рази
Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості, %	65	26	28	43,1	107,7
Освоєння нових інноваційних видів продукції,найменувань	110	90	114	103,6	126,7

Зараз на Полтавщині у структурі промислового виробництва найбільш питому вагу мають паливна, харчова, машинобудування, чорна металургія. У структурі виробництва товарів народного споживання частка продовольчих товарів становить 77 %. Загалом у регіоні на самостійному балансі перебувають 374 промислових підприємства, окрім того, функціонує 618 малих промислових підприємств. Полтавська область належить до областей України з середнім рівнем розвитку промислового виробництва [5, с. 158].

Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори. Було визначено чотири групи чинників для оцінки їх впливу. На діаграмі представлено частку підприємств, які вважали, що зазначені фактори суттєво впливали на їхнє рішення розвивати інноваційні проекти або стримували здійснення інноваційної діяльності упродовж 2011–2013 рр.(рис.3) [6].

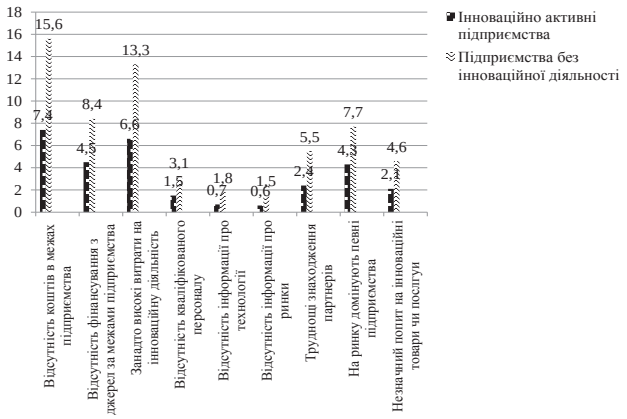

Рис. 3. Розподіл підприємств за найбільш суттєвими чинниками, що перешкоджали здійсненню інновацій протягом 2011–2013 рр. (у % до загальної кількості обстежених підприємств).

Промислові підприємства Полтавської області усвідомлюють необхідність проведення ринкової стратегії, про що свідчить факт зростання витрат на організаційні інновації, інноваційні процеси і маркетингові інновації. Як наслідок, у 2012 р. у порівнянні з 2011 р. відбулося зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку на 19,8 %, в т.ч. зріс обсяг експорту інноваційної продукції регіону на 13 % (табл. 3). Отже, у 2012 р. у порівнянні з 2011 р. у промисловості Полтавської області на 7,7 % збільшилася кількість впроваджених прогресивних технологічних процесів і на 26,7 % освоєння нових інноваційних видів продукції [7].

Основні орієнтири Полтавської області, саме в інвестиційно-інноваційній діяльності, потрібно направляти на впровадження інновацій на підприємствах, на вкладання коштів вітчизняних та іноземних інвесторів в науково-технічний розвиток та інноваційні проекти.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. За результатами проведеного дослідження було виявлено, що інноваційний розвиток регіонів України в цілому знаходиться не на високому рівні, через неефективну регіональну політику та недостатню фінансованість з боку держави; найвищий рівень інноваційної активності спостерігається у Івано-Франківській, (28,8 %), Рівненській (28,7 %), Миколаївській (28,1%), Київській (27,1 %) та Запорізькій (26,0 %) областях, при цьому найбільша частка підприємств з технологічними інноваціями була зосереджена у Миколаївській області (22,4 %). Установлено, що Полтавська область виділяється найбільшою часткою не інноваційних підприємств (87 %), тобто інноваційний розвиток регіону має низький рівень, що пов'язано перш за все з відсутністю коштів в межах підприємства, відсутністю фінансування за межами підприємства, занадто високі витрати на здійснення інновацій тощо. Отже, результати проведеного дослідження свідчать, що процес створення ефективної регіональної інноваційної системи повинен враховувати створення регіональної інноваційної стратегії, розробку сприятливого економіко-правового середовища для розвитку інноваційних підприємств, формування інфраструктури регіональної інноваційної системи, поліпшення механізмів державної підтримки інноваційної діяльності. Піднявши рівень інноваційного розвитку кожного з регіонів, почавши, наприклад, з Полтавського, можна покращити цю галузь і в Україні в цілому.

Список літератури:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: експрес випуск. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.
2. Офіційний сайт Полтавської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. –Доступ до ресурсу: http://www.adm-pl.gov.ua/.
3. Подколзин, В. В. Методические аспекты инновационного развития региона / В. В. Подколзин //Сборник научных трудов кафедры экономической теории. – Тамбов : ТГУ им. Г.Р. Державина, 2008. – С. 17-23.

4. Бекетов, Н.В. Региональные проблемы формирования инновационной системы / Бекетов Н.В.// Регион: экономика и социология. – 2005. – № 1. –С. 110-119.
5. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність у Полтавській області за 2010 рік» / [за ред. Л.В. Калашник]. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, 2011. – 158 с.
6. Соціально-економічне становище Полтавської області за 2013 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poltavastat.pi.net.ua.
7. Соціально-економічне становище області за 2012 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poltvanews.com.ua.

Нетеса С.Ю., Залунина О.М.
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация
В статье проанализирован уровень инновационного развития промышленных предприятий каждого из регионов Украины. Подробно рассмотрена инновационная развитость Полтавской области по типам инноваций и видам экономической деятельности организаций, определена динамика основных показателей инновационного развития промышленных предприятий и выявлены основные факторы, препятствующие их инновационному развитию.
Ключевые слова: инновационное развитие предприятия; типы инновационной деятельности; типы новацій; инновационная активность предприятий; факторы, препятствующие осуществлению инноваций.

Netesa S.U., Zalunina O.M.
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE POLTAVA REGION

Summary
The paper analyzes the level of innovative development of the industrial enterprises of each of the regions of Ukraine. The article details the Innovative development of the Poltava region by type of innovation and economic activities of organizations defined dynamics of the main indicators of innovative development of industry and identified the main obstacles to their innovative development.
Keywords: innovative development companies; types of innovation; types of innovations; innovative activity of enterprises; the factors that hinder the implementation of innovations.

УДК 336.72

СПІВПРАЦЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ З БАНКАМИ. МОНОПОЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ГАЛУЗІ – НАВ'ЯЗУВАННЯ СТРАХОВИКІВ БАНКАМИ

Нєізвєстна О.В., Маханько Л.В.
Криворізький економічний інститут „Криворізький національний університет"

Досліджено форми співпраці банків та страхових компаній. Обґрунтовано процес партнерства страховиків та банківських установ. Виявлено головні аспекти щодо вибору страховика позичальником і шляхи захисту від неправомірних дій банку, що нав'язує страховика.
Ключові слова: банківська установа, страхова компанія, позичальник, фінансовий ринок, банківське страхування, поліс страхування.

Постановка проблеми. Нав'язування страховика позичальнику, є проблемою у взаємодії страхових компаній і банків на фінансовому ринку, а також для особисто страхувальника, який у будь-якому разі, має бути обізнаний про свої права, щодо вибору страховика при одержанні кредиту і вміти їх відстоювати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми співпраці банківських установ і страхових компаній досить глибоко вивчаються такими вітчизняними вченими як: Землячова О., Сабодаш Р., Єрмошенко Л., Фурман В., Приказюк Н. та ін..

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз питання співпраці банку і страхових компаній показав що дослідження в цій області ведуться доволі інтенсивно, проте для позичальника, який все ж покладається на поради банку щодо страхової компанії, слід звернути увагу на певні аспекти. Взаємодія банків і страховиків, часто здійснюється вливанням банківського капіталу у страховий бізнес. Тому у клієнта банку можуть виникнути проблеми з вибором страхової компанії і аналізом умов страхування, що і *зумовлює актуальність цього дослідження*. При проблемній си-

© Нєізвєстна О.В., Маханько Л.В., 2014

туації, з банком, який нав'язує страховика, позичальник має захищати свої інтереси посилаючись на законодавство.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення основних тенденцій співпраці страховиків з банками та способів уникнення монополії страхових компаній при співпраці з банківською системою України.

Виклад основного матеріалу. Сталий і позитивний характер розвитку фінансового ринку приводить до того, що його учасники, цілком ґрунтовно обмежені у своїй специфічній діяльності законодавством, поступово розробляють та впроваджують сумісні продукти та послуги, зокрема страхові компанії і банки, є доповнюючими один одного [1]. Одержання кредитів на купівлю авто або квартири завжди сполучене з необхідністю купувати страховки. І найчастіше позичальникові доводиться обирати страховика з тих, які йому запропонують у банку.

Страхові компанії відіграють надзвичайно велику роль на фінансовому ринку, забезпечуючи інвесторам страховий захист від різного роду ризиків. Угоди страхування є основою для фінансового забезпечення інвестиційних проектів.

За сучасних умов, практично кожний банк має мінімум одного або й кількох страхових партнерів. Існують такі форми взаємодії банків і страхових компаній: надання СК страхових послуг банківській установі (стандартні страхові послуги, комплексне страхування банківських ризиків); банківське страхування (угода про взаємодію, створення нової СК, купівля банком СК); надання банком банківських послуг страховій компанії (розміщення коштів технічних резервів) [2].

Нині спостерігається чітка тенденція до створення стратегічних альянсів між вітчизняними банками і страховими компаніями. Найвідомішими є альянси Промінвестбанку та АСТ "Вексель", Укрсоцбанку (наразі UniCredit Bank) та НАСК "Оранта"(при цьому він є засновником Укрсоцстраху) [3].

Взагалі, при взаємодії банків і страхових компаній, є певна нерівність, адже рівень розвитку страхового ринку не відповідає обсягам банківських операцій. Так, на початок 2014 року, було зареєстровано 180 банків та 411 страхових компаній. При цьому обсяги активів страховиків майже в 20 разів менші за обсяги активів банків: активи банків складають 1278095 млн. грн., а страховиків – лише 65804,9 млн. грн. [4]. Невідповідність обсягів активів страхових компаній їх кількості, спричинено вузькою спеціалізацією страхових компаній.

Правила співпраці комерційних банків і страхових компаній в Україні, визначені 12 квітня 2011 року [5], припускають, що банк зможе встановлювати вимоги до страховика, проте умови повинні бути однаковими для всіх компаній. При цьому банк повинен пропонувати позичальникам на вибір не менше п'яти ризикових страховиків і двох компаній зі страхування життя. Перевірка страховика на відповідність вимогам банку (акредитація), проводиться на підставі: величини статутного фонду страхової компанії, обсягів зібраних премій, резервів, досвіду роботи на ринку, а також розгалуженості регіональної мережі.

Важливим і цікавим моментом є те, що банк не зможе вимагати обов'язкового розміщення страховою компанією депозиту для отримання акредитації, а страховик здійснить страхове відшкодування у розмірі дійсної вартості застрахованого майна (за вирахуванням вартості залишків), якщо йому було завдано збитків на суму 60 % і більше від його вартості.

Взаємодія банків і страховиків, відображається все частішим вливанням банківського капіталу у страховий бізнес, внаслідок чого банки стають власниками найбільших українських страховиків, що дає можливість банку розширити свій асортимент послуг, перекласти частину власних ризиків, залучати додаткові ресурси.

Взаємовідносини на фінансовому ринку, між суб'єктами кредитування здійснюються за такою схемою:

1) Банк-кредитор кредитує клієнта-страхувальника.

2) Банк-кредитор сплачує страховій компанії страхову премію.

3) Страхова компанія сплачує банку комісію.

4) Клієнт-страхувальник сплачує до банку суму платежів, що складаються з процентів за кредит, страхових внесків, і всієї суми кредиту.

5) При невиконанні позичальником його зобов'язань перед банком, тобто настанні страхової події, страхова компанія, що несе відповідальність, відшкодовує банку суму заборгованості, включаючи відсотки і витрати по погашенню кредиту, зазначені в договорі [10].

Розглядаючи повний спектр страхових послуг, що пропонуються комерційними банками нарівні зі страхуванням майна, транспорту, життя і здоров'я клієнтів і співробітників, актуальним напрямком, що розробляється українськими банками спільно зі страховиками є страхування відповідальності позичальника за неповернення кредиту.

За сучасного розвитку фінансового ринку, угоди страхування життя і відповідальності позичальника, альтернативно договорам поруки можуть виступати вагомими інструментами мінімізації ризику при кредитуванні. Кредитна діяльність, що застосовується у банківській практиці є джерелом значної частки прибутку. Проте неповернення кредиту, особливо великого, може заподіяти банку серйозної шкоди. Це, в свою чергу, веде до банкрутств пов'язаних з даним банком підприємств, банків-кореспондентів і приватних осіб, ставить під удар стан економіки в Україні. Тому страхування відповідальності позичальника за неповернення кредиту стає невід'ємною частиною стратегії і тактики виживання й розвитку будь-якого комерційного банку. Портфель банківських позик схильний до всіх видів ризику, що супроводжують фінансову діяльність, – ризику ліквідності, ризику процентних ставок, кредитного ризику, тобто ризику неплатежу по кредиту. Варіюючи між прибутковістю і ризиком, банкіри вимушені обмежувати норму прибутку, страхуючи себе від зайвого ризику.

Проводячи політику диверсифікації ризику, вітчизняні банки намагаються не допускати концентрації кредитів у декількох великих позичальників. Ризик неповернення кредиту багато в чому залежить безпосередньо від внутрішньої ситуації, зумовленої неправильною політикою банку та стану економічної ситуації в країні. Можливості правління банків у регулюванні економічного становища обмежені, та все ж розумні дії банку можуть пом'якшити вплив зовнішніх чинників і запобігти великим фінансовим втратам. Мінімізація ризику неповернення кредиту цілком перебуває в сфері внутрішньої політики банку. Партнерство банків і страхових компаній визначається, як ретельно розробленими теоретичними напрямами, так і практичними діями кваліфікованих фахівців банку, які вдосконалюють страхові продукти при подальшому їх втіленні в життя [10].

Співпраця страхових компаній і банків є взаємовигідною, оскільки для страхових компаній це збільшення обсягів продажу страхових продуктів, розширення клієнтської бази та каналів збуту, ско-

рочення частки витрат на організацію продажу; для банків – страхування ризиків, пов'язаних з банківським бізнесом, покращення конкурентної позиції на ринку, підвищення лояльності з боку клієнтів, зміцнення іміджу [6].

Проте, крім зазначених переваг, інтеграція банків і страхових компаній має й недоліки, головним із яких є монополізація фінансової галузі, жорсткі умови акредитування страхових компаній, що унеможливлює вихід страховиків на банківський ринок; проблеми державного регулювання даної сфери.

Для страхування позичальників банки, як відомо, створюють власних страховиків або акредитують сторонні компанії. Формально банк сам відбирає партнерів і відповідає за якість пропонованих ними послуг [1].

Не всі страховики, що співпрацюють з банком є найнадійнішими і готовими до виплат, адже не рідко на результати акредитації впливають суми коштів, які страховик повинен буде внести на рахунок у банк. Банк, у свою чергу, неофіційно зобов'язується забезпечувати компанію протягом року страховими платежами від своїх позичальників у розмірі, наприклад, коштів, що лежать на рахунку. Адже страхування застави при кредитуванні є обов'язковим. Як наслідок – у тих компаній, які внесли на рахунок банку великі суми, страхові тарифи, як правило, трохи менші, ніж в інших. Саме такі компанії зазвичай пропонують клієнтам банки.

У список рекомендованих однозначно попадають і афілійовані з банком структури. Афілійовані страхові компанії, зазвичай пропонують позичальникам оптимальні умови страхування, адже банк стежить за тим, щоб страхові тарифи були обґрунтованими і не перевищували тарифів, які діють на ринку. Проте, дана оптимальність, може бути звичайним обманом для страхувальника, бо «рідна» компанія, через певні зусилля, може виглядала краще інших.

Майже завжди, позичальник довіряє рекомендаціям банкірів, тому що одержати інформацію про становище тієї чи іншої страхової компанії практично неможливо. Український ринок страхування влаштований так, що доступ до інформації про роботу страховиків украй складний. Нацкомфінпослуг проводить контроль формування резервів тільки на звітну дату (раз у квартал), а інформація про статки компаній відкрито не публікується. У багатьох учасників ринку якість страхових резервів досить низька, іноді вони формуються з банківських кредитів.

Для позичальника, який все ж покладається на поради банку щодо страхової компанії, слід звернути увагу на такі аспекти: страхова компанія повинна працювати на ринку не менше 5-7 років; у компанії повинні бути солідні активи, достатній рівень виплат; страхова компанія повинна бути публічною, відкритою для клієнтів (добре, якщо вона публікує на сайті свою звітність); договори страхування страховиків, повинні бути вигідними для клієнтів, без додаткових умов, які можуть або загальмувати, або унеможливити виплату страхового відшкодування; банк повинен дозволяти реальний вибір як мінімум з 3-5 страхових компаній; страховка повинна покривати втрати повністю (за винятком зношування майна і розумних розмірів франшизи) [6].

При проблемній ситуації, з банком, який нав'язує страховика, позичальник має захищати свої інтереси посилаючись на законодавство.

По-перше, Відповідно до ст.. 581 Цивільного Кодексу України предмет застави може бути застрахованим за згодою сторін.

Необхідно звернути увагу на те, що Банк порушує Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції», наполягаючи на страхуванні лише у акредитованих банком страхових компаніях.

Крім того, відповідно до вимог статті 55 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [7] банкам забороняється вимагати від клієнта придбання будь-яких товарів чи послуг від банку або від спорідненої чи пов'язаної особи банку, як обов'язкову умову надання банківських послуг. Стаття 6 Закону України «Про страхування» [8] також засвідчує, що «Добровільне страхування у конкретного страховика не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин.»

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про захист прав споживачів» [9] споживач має право на вільний вибір продукції. Не допускається встановлювати будь-які переваги, застосовувати які-небудь обмеження прав споживачів. До того ж, забороняється примушувати споживача придбавати продукцію неналежної якості або непотрібного йому асортименту. Якість страхування в страхових компаніях є різною і визначається шляхом вільного волевиявлення споживача.

Висновки і пропозиції. Отже, перед тим як купити поліс страхування, позичальнику варто вивчити всі пропозиції акредитованих у банку страховиків. Час, що буде витрачений, забезпечить можливість заощадити на страховому тарифі і вибрати більш надійного партнера. Особі, яка співпрацює з банком, і як наслідок, зі страховою компанією не може бути нав'язане придбання будь-яких товарів чи послуг від банку або від спорідненої чи пов'язаної особи банку як обов'язкову умову надання банківських послуг, у тому числі надання споживчого кредиту.

До заходів покращення взаємодії банків і страхових компаній, належать: розробка максимально гнучких та зручних полісів для різних прошарків населення; прозора політика банків, щодо страховиків, полегшення процедури акредитації; індивідуальний підхід страховиків при страхуванні банківських ризиків, урахування специфіки діяльності банку; нарощення активів та капіталу страховими компаніями, щоб мати змогу стати рівноцінними партнерами для банківського сектору; підготовка висококваліфікованих консультантів, які спроможні надати увесь перелік фінансових послуг, орієнтуючись і на продаж страхових послуг; гармонізація вітчизняного законодавства у фінансовій сфері [2].

Список літератури:

1. Землячова О. А. Співпраця банків та страхових компаній: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/2012/Zemlach
2. Сабодаш Р. Банківське страхування. Форми існування в Україні / Р. Сабодаш, Л. Єрмоленко // Цивільне право. – 2006. – №2. – С.30-32.
3. Фурман В.Н. Перспективи створення Альянсів страхових компаній і банків в Україні / В.Н. Фурман // Вісник НБУ. – 2008. – № 7. – С. 23-24
4. Національний банк України. Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua.
5. Декларація Антимонопольного комітету України «Про співпрацю комерційних банків і страхових компаній в Україні» від 12 квітня 2011 року.

6. Приказюк Н.В. Співпраця банків і страхових компаній / Н.В. Приказюк // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. –2011. – Вип. 25.– С. 106-113.
7. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України №2121 від 07.12.2000 р. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua.
8. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України №85/96-ВР від 07.03.1996 р. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua.
9. Про захист прав споживачів: [Електронний ресурс]: Закон України №1252-IV від 18.09.2003 р. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua.
10. Перспективи співпраці страхових компаній та банків в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jenessi.net/economi/131-perspektivi-spvprac-strakhovikh.html.

Неизвестная Е.В., Маханько Л.В.
Криворожский экономический институт „Криворожский национальный университет”

СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ С БАНКАМИ. МОНОПОЛИЗАЦИЯ ФИНАНСОВОЙ ОБЛАСТИ – НАВЯЗЫВАНИЕ СТРАХОВЩИКОВ БАНКАМИ

Аннотация
Исследованы формы сотрудничества банков и страховых компаний. Обоснованно процесс партнерства стаховщика и банковских учреждений. Выявлены основные аспекты по выбору страховщика заемщиком и пути защиты от неправомерных действий банка, который навязывает страховую компанию.
Ключевые слова: банковское учреждение, страховая компания, заемщик, финансовый рынок, банковское страхование, полис страхования.

Nieizviestna O.V., Makhanko L.V.
Kryvyi Rih Economic Institute «Kryvyi Rih National University»

COOPERATION WITH BANKS INSURANCE COMPANIES. MONOPOLIZATION OF THE FINANCIAL AREA – IMPOSING INSURERS BANKS

Summary
Studied form of cooperation between banks and insurance companies. Reasonably partnership process insurance companies and banking institutions. The basic aspects of the insurer of choice and ways to protect the borrower from the bank's misconduct, which imposes an insurance company.
Keywords: banking institution, insurance company, the borrower, the financial market, bancassurance, insurance policy.

УДК 658.14:658.8

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ HR-БРЕНДИНГУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ІМІДЖ КОМПАНІЇ

Окландер М.А., Кудіна А.В.
Одеський національний політехнічний університет

У статті розглянуто поняття HR-брендингу, його значення для створення позитивного іміджу компанії, перспективи впровадження «бренду роботодавця» та основні засоби підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі HR-брендингу.
Ключові слова: HR-брендинг, бренд роботодавця, бренд зайнятості.

Постановка проблеми. У зв'язку з тотальною глобалізацією економіки, розвитком бізнесу, появою нових імен на світових ринках та посиленням конкуренції з'являється необхідність впровадження сучасних технологій та нових тенденцій у маркетингу. Сьогодні особливу увагу приділяють темі брендингу. І це є очевидним, зважаючи на те, який вплив здійснює бренд на загальну ефективність бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Термін «бренд роботодавця» вперше був сформульований Саймоном Берроу у Великобританії в 1990 році. Перше визначення HR-брендингу звучало як «совокупність функціональних, психологічних і економічних переваг, що надаються роботодавцем і ототожнюються з ним». Ідея про застосування маркетингових технологій на ринку праці, коли продуктом є робота в компанії або відкрита вакансія отримала широке розповсюдження[1].

Тім Амблер та Річард Мослі говорять про те, що головна роль бренду роботодавця – створення цілісної основи, що необхідна менеджменту компанії для виділення пріоритетів та концентрації на них, збільшення продуктивності, облегшення пошуку та утримання співробітників та формування у них лояльності до фірми.

Британський економіст, Джон Кей зробив офіційну заяву, стосовно того, що репутація бренду

© Окландер М.А., Кудіна А.В., 2014

має чимале стратегічне значення. На його думку, пропагандування компанією себе, як гарного роботодавця є важливим засобом підтримки іміджу організації та залученню найбільш талановитих та перспективних кадрів [2].

Формування мети статті. Виявлення впливу впровадження «бренду роботодавця» на імідж організації.

Викладення основного матеріалу. Згідно з дослідженням Асоціації Greatplacetowork, укладача рейтингу 100 кращих роботодавців журналу Fortune, компанії з сильним HR-брендом отримують важливі конкурентні переваги, серед яких більш висока продуктивність праці та рентабельність, а також, як наслідок цього, підвищення рівня задоволеності та лояльності клієнтів.

Залучення та утримання ключових співробітників і керівників необхідні для зростання і підтримки конкурентних переваг компанії. Фахівці, які мають необхідні навички, досвід і знання, що сприяють розвитку і стимулювання зростання компанії, є стратегічно важливим, основним активом будь-якої організації. Таким чином, HR-брендинг збільшує прибуток компанії [3].

Згідно з концепцією HR-брендингу, тільки повністю задоволений співробітник може бути успішним носієм певного бренду у зовнішній світ. Тому сучасні компанії вивчають потреби своїх співробітників, керуючись тими ж принципами, що і при вивченні потреб своїх клієнтів. Тобто співробітники стають внутрішніми клієнтами компанії, а її керівництво розробляє політику в галузі управління персоналом на основі отриманої та обробленої інформації.

Причини, котрі спонукають компанії займатися своїм брендом роботодавця:

1) Вихід великого гравця на ринок – коли компанії необхідно набрати великий штат персоналу і при цьому побороти потенційні побоювання кандидатів в тому, що бізнес піде успішно в даній країні. Адже, як не крути, а це стартап, і за додаткові ризики здобувачі очікують певну надбавку до середньоринкової компенсації. В більшості випадків, фінансів на це не вистачає, тому є сенс шукати інші шляхи залучення цінних кадрів.

2) Коли підприємство з якихось причин взагалі не займалося своїм корпоративним брендом і в результаті прийшло до того, що його продукція відома всім споживачам, а саме ім'я практично нікому нічого не говорить.

3) Серйозні структурні зміни в компанії. Це можуть бути як злиття і поглинання, так і реструктуризація, збільшення або скорочення штату. У цьому випадку існуюча репутація організації зазнає змін і трансформації. Оскільки ніколи не можна з точністю передбачити, який ефект можуть викликати подібні процеси, то краще не пускати справу на самоплив і керувати змінами.

4) Антикризові заходи. Трапляється й так, що репутація компанії як роботодавця зіпсована, який пропрацював тривалий час персонал масово звільняються, а новий відмовляються від пропозицій про роботу через негативний імідж цієї фірми ринку праці. А роботу, проте, комусь робити треба.

5) Проактивний підхід. Компанії, які керують своїм бізнесом з урахуванням довгострокових перспектив, будують прогнози і щодо людського капіталу. Більшість світових ринків праці в найближчі роки очікує старіння націй, зменшення кількості та якості працездатного населення, трудова міграція і збільшення числа потенційних роботодавців. І щоб дана проблема не підкралася непомітно, деякі компанії вже зараз включають розвиток своїх брендів роботодавця в довгострокову стратегію [4].

Зрозуміло, є різниця між внутрішнім брендингом в корпораціях і в компаніях невеликого розміру. У корпораціях внутрішній брендинг досить формалізований і вбудований в загальну концепцію корпоративної культури. У малому і середньому бізнесі в багатьох випадках внутрішній брендинг заснований на сприйнятті життя його власниками, засновниками бізнесу. Коли ж компанія проходить шлях становлення і вступає в стадію технологічної стабілізації, виникає потреба в описанні, що саме є цінним як на зовнішньому ринку, так і всередині компанії.

Не зважаючи на те, що поняття «бренду роботодавця» лише починає поширюватись серед вітчизняних роботодавців, з кожним роком спостерігається виникнення нових тенденцій у цій галузі. Серед таких течій – прагнення до створення унікальної внутрішньо корпоративної культури, більш уважне вивчення потреб співробітників, усвідомлення того, що не самі по собі товари чи послуги, а саме співробітники, що їх просувають, є найбільш ефективними носіями цінностей бренду. Також з'являється поняття «компанія-антибренд». Стає все складніше мотивувати ключових співробітників на інтенсивну роботу тільки матеріально. Все частіше ключові співробітники залишають компанію з високою оплатою праці за несприятливого внутрішнього клімату і йдуть на менш оплачувану роботу, але в комфортну психологічну середу. І хоча більшість цих компаній успішні на зовнішньому ринку і демонструють інтенсивну динаміку розвитку, фахівці не хочуть розглядати їх пропозиції саме в силу негативної інформації про стиль управління, ставлення до персоналу, тобто специфіці HR-бренду. По суті – це компанії зі слабким HR-брендом, що потребують зміні самої системи цінностей або існуючої системи «прописаних» цінностей в компанії знаходиться в конфлікті з внутрішнім середовищем. Таке відношення до співробітників компанії негативно впливає не тільки на рішення кандидатів щодо роботи у подібній компанії, але й на репутацію і образ цієї компанії у свідомості споживачів, що призводить до погіршення загального стану речей.

Бренд роботодавця пропонує не лише можливість диференціюватися від конкурентів, але й створює змістовні та довготривалі причини для співробітників залишатися лояльними до своєї організації і роботодавця. HR-брендинг слід розглядати, як безперервний процес, що бере початок з досвіду роботи самої організації та забезпечує точки дотику між керівництвом компанії та співробітниками [5].

При правильному плануванні та здійсненні, ефективні стратегії бренду зайнятості можуть дати такі результати:

- конкурентна перевага;
- підвищення рівня залучення співробітників;
- більша різноманітність робочої сили;
- розширення підтримки для організації та бренду;
- підвищення акціонерної вартості компанії.

Системна робота з HR-брендом передбачає не лише набір активностей та проектів на покращення іміджу роботодавця, а й реалізацію покрокової стратегії, що передбачає:

1) Визначення цілей з урахуванням HR-стратегії. Виділення цільових аудиторій. Формування робочої групи, визначення бюджету і ресурсів.

2) Дослідження сприйняття HR-бренду компанії цільовими аудиторіями або аудит HR-бренду. Зовнішні та внутрішні дослідження.

3) Розробка концепції. Формування ціннісних пропозицій співробітнику. Створення креативної концепції. Тестування пропозицій для різних аудиторій.

4) Визначення стратегії просування. Вибір ключових каналів. Комунікаційна кампанія та спеціальні заходи всередині організації та ринку праці.

5) Оцінка ефективності.

Засобами, що застосовуються для покращення бренду роботодавця можуть бути:

- розробка сайту про кар'єру у компанії;
- реклама вакансій;
- програма адаптації;
- опитування співробітників;
- наставництво;
- програма розвитку лідерства;
- визначення ціннісної пропозиції співробітникам;
- конкурентний аналіз;
- ініціативи з утримання співробітників;
- програми для випускників та ін.

Співробітники сьогодні мають чіткі уявлення про те, що має їм нести робота в компанії: вони хочуть бачити сенс у своїй щоденній діяльності, відчувати свою цінність і працювати над цікавими завданнями. Якщо роботодавець не готовий задовольнити ці потреби, працівник обов'язково почне пошук нового місця роботи.

Висновки. Тема HR-брендингу досить нова для українських роботодавців та сучасного співтовариства менеджерів з управління персоналом, її фундаментальна основа лише формується. Даний напрямок в науці перебуває в процесі становлення та уточнення визначень. І слід зазначити, що самі HR- фахівці розходяться у своєму ставленні до HR-брендингу: одні вважають, що без нього в умовах фінансової нестабільності сучасним компаніям не вижити, підкреслюючи важливість даної сфери знань, інші ставляться до нього як до марної трати часу і вкладенню коштів компанії», розглядаючи це як данину моді. Але, все ж таки, не можна ігнорувати той факт, що саме кваліфіковані спеціалісти забезпечують успіх у конкурентній боротьбі. Тому HR-брендинг, а точніше одна з його складових – підвищення зовнішньої привабливості компанії-роботодавця, в нинішніх умовах як мінімум залишається важливим напрямком HR-діяльності, і як максимум – набуває ще більш актуальні риси.

Список літератури:

1. Осовицкая Н. HR-брендинг. Как стать лучним работодателем в России / Питер / 2012 / 288 с.
2. Kay, J. The truth about markets: why some nations are rich but most remain poor / London: Penguin Books / 2004 / 432 с.
3. Осовицкая Н. Управление талантами, онлайн-обучение, геймификация и еще 15 эффективных практик / Питер/ 2014 / 240 с.
4. Надыч-Петренко Л. Бренд работодателя – необманутые обещания / «Управление персоналом – Украина», № 12, 2009 г.
5. Building a strong employer brand at all times for a sustainable organization / Recruitment. Outsourcing. Consulting / Kelly Services.

Окландер М.А., Кудина А.В.
Одесский национальный политехнический университет

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ HR-БРЕНДИНГА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ИМИДЖ КОМПАНИИ

Аннотация
В статье рассмотрено понятие HR-брендинга, его значение для создания позитивного имиджа компании, перспективы внедрения «бренда роботодателя» и основные средства повышения конкурентоспособности предприятия на основе HR-брендинга.
Ключевые слова: HR-брендинг, бренд работодателя, бренд занятости.

Oklander M.A., Kudina A.V.
Odessa National Polytechnic University

FUTURE IMPLEMENTATION OF HR-BRANDING AND ITS INFLUENCE ON THE COMPANY`S IMAGE

Summary
This article considers the concept of HR-branding, its value to create a positive image of the company, the prospects for implementation of the «employer brand» and basical means to enhance the company's competitiveness on the basis of HR-branding.
Keywords: HR-branding, employer brand, employment brand.

УДК 330.111

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ АПК: ПОНЯТТЯ ТА ОЦІНКА

Остапенко Т.В.
Чернігівський національний технологічний університет

У статті досліджується погляди та підходи до поняття виробничого потенціалу підприємства з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва. Розглянуто методики оцінки потенціалу та напрями їх удосконалення.
Ключові слова: потенціал, АПК, виробництво, ресурсний потенціал, оцінка.

Постановка проблеми. Сучасний функціонуючий агропромисловий комплекс (АПК) потребує все більше економічно обґрунтованих підходів, які здатні призвести до підвищення ефективності виробництва. Особливого значення набуває необхідність раціональної взаємодії всіх факторів виробництва шляхом використання наукового обґрунтованих методів ведення сільськогосподарського виробництва. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу має велике значення, оскільки дозволяє підвищити ступінь використання ресурсів, відповідно, ефективність функціонування підприємств АПК. На сьогоднішній день, враховуючи економічну ситуацію в країні, забезпечення аграрного сектору економіки матеріально-технічними, фінансовими та трудовими ресурсами характеризується особливою напруженістю та нестабільністю. Більшість сільгоспвиробників гостро відчувають нестачу власних засобів для фінансування розширеного відтворення. Саме тому питання про раціональне і ефективне використання наявного виробничого потенціалу є насущним та таким, яке потребує більш глибокого вивчення та аналізу.

Аналіз останніх наукових досліджень. В економічній теорії та практиці існують неоднозначні підходи щодо трактування суті та кількісного визначення виробничого потенціалу. Одним з перших виробничий потенціал як економічну категорію, розкрив А.І. Анчишкін. На його думку для виробничого потенціалу характерними є «виробничі ресурси, їх об'єм, структура, технічний рівень та якість...» [3, с.13] При цьому під виробничими ресурсами він розуміє засоби виробництва, трудові ресурси, а також природні ресурси, залучені в економічний оборот. Цей, так званий, «ресурсний» підхід характерний для більш ранніх досліджень виробничого потенціалу, які мали місце у 70-80 роках XX століття. І.І. Лукінов визначає виробничий потенціал як «кількість та якість ресурсів, якими володіє та чи інша господарська система» [10]. Д.А. Черніков зазначає, що виробничий потенціал характеризується «сукупністю ресурсів без врахування реальних взаємозв'язків, які виникають в процесі виробництва» [13].

На початку 80-х рр. XX ст. виникла необхідність зв'язку виробничого потенціалу з розміром кінцевого показника, який відображає результати його виробництва. Такий підхід отримав назву ресурсно-результативного та визначав виробничий потенціал як сукупність ресурсів, здатних виробляти певну кількість матеріальних благ. В.М. Свободін вважав, що виробничий потенціал представляє собою «сукупність спільно функціонуючих ресурсів, які здатні виробляти певний об'єм продукції». [11] Д.К. Шевченко розглядає виробничий потенціал як «сукупність виробничих ресурсів, зв'язаних в процесі виробництва, що мають певні потенційні можливості в сфері виробництва матеріальних благ». [16].

Дослідженням питання сутності виробничого потенціалу займалися ряд вітчизняних вчених-економістів. Так, Іщук С.О. зазначає, що «виробничий потенціал – це складна, організована, динамічна система, яка формується з множин елементів, що перебувають у взаємозвязку та взаємодії і виконують різі функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості в терміни, визначені ринком». [8, с. 49]

Должанський І.З. тлумачить виробничий потенціал «як той обсяг робіт у наведених одиницях виміру витрат праці (нормо-годин), що може бути виконаний протягом деякого періоду часу основними виробничими працівниками на базі наявних виробничих фондів й оптимальній організації праці й виробництва». [7, с. 147].

Добикіна О.К. визначає виробничий потенціал як «здатність виробничої системи виробляти матеріальні блага, використовуючи ресурси виробництва» [6, с.26] Неможливість дати єдине визначення і трактування виробничого потенціалу пояснюється його складністю як економічної категорії.

У зв'язку з цим дослідження виробничого потенціалу підприємств АПК є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого необхідно як для оцінки потенційних можливостей аграрного виробництва, так і для встановлення резервів росту об'єму виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок оптимального залучення факторів виробництва.

Мета статті. Вивчити специфіку виробничого потенціалу агропромислового підприємства та методи його оцінки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для успішного розвитку підприємства в умовах ринкової економіки виникає потреба у зваженій методиці оцінки результатів господарської діяльності в порівнянні з потенційними можливостями його виробничих потужностей та ринку у цілому. Виходячи з цього, актуальним є питання вибору методу оцінки виробничого потенціалу підприємства, що дозволяє провести оцінку потенційних можливостей виробництва сільськогосподарської продукції на основі виявлення резервів росту виробничого потенціалу і забезпечення ефективності діяльності.

Проаналізувавши позиції прихильників ресурсного підходу щодо визначення поняття виробничого потенціалу, можна зробити висновок, що він не у повній мірі відображає таке складне та багатогранне поняття як виробничий потенціал. Акцентуючи увагу на ресурсній складовій, під виробничим потенціалом слід розуміти не лише сукупність ресурсів, а й здатність господарства виробляти продукцію. У свою чергу, така здатність характеризується сукупністю органічно взаємопов'язаних ресурсів виробництва.

Варто звернути увагу на те, що питання виробничого потенціалу, як правило, розглядаються у контексті з конкретними видами господарської діяльності, видами підприємств, структурою галузей тощо. Відповідно, у науковій літературі, залежно від масштабів господарської діяльності, вирізняють виробничий потенціал країни, галузі, регіону, кор-

© Остапенко Т.В., 2014

порації та підприємства.

Аналізуючи питання виробничого потенціалу підприємства, хочемо відмити, що і тут немає єдиного підходу щодо розкриття його змісту. Так Лапін Є.В. підкреслює, що «виробничий потенціал підприємства – це кількісний та якісний склад матеріальних та нематеріальних ресурсів, що забезпечують отримання максимальної економічної вигоди при найбільш повному їхньому використанні за часом і продуктивністю». [7, с.176], Федонін О.С., у свою чергу, зазначає, що «виробничий потенціал – це наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції» [12, с.49]. Бачевський Б.Є. під виробничим потенціалом підприємства розуміє «властивість носія забезпечити виготовлення продукції певної номенклатури, що відповідає вимогам ринку за вихідними характеристиками, якістю, асортиментом, по максимуму, з орієнтацією на загальну міткість ринку цієї продукції» [4, с.13].

Шаталова Т.Н. та Єнікєєва А.Г. доводять, що «виробничий потенціал підприємства – це відносини, які виникають на мікрорівні між працівниками самого підприємства з приводу отримання максимально можливого виробничого результату, який може бути отриманий при найбільш ефективному використанні виробничих ресурсів, при наявному рівні техніки та технологій, передових формах організації виробництва і не залежно від стану зовнішнього середовища. Суперечливий характер таких відносин визначається внутрішнім середовищем самого підприємства, а виробничий потенціал підприємства полягає в пошуку та реалізації внутрішніх джерела саморозвитку» [15, с. 86].

Не зважаючи на різноманіття визначень поняття виробничого потенціалу підприємства, усі автори єдині у тому, що виробничий потенціал окремого господарюючого суб'єкта є багатоскладовою та динамічною категорією, яка багато в чому залежить від рівня галузі та регіону, в якому існує підприємство, організація, тощо.

Розглядаючи виробничий потенціал підприємства агропромислового комплексу, слід звернути уваги на фактори, які визначають особливості діяльності підприємств цієї галузі. Зокрема, це природно-кліматичні (земельні, водні, лісові, фауністичні, агрохімічні чинники), а також соціально-економічні фактори, які охоплюють демографічну ситуацію, рівень розвитку соціального та транспортного потенціалу, стан використання економіко-географічного потенціалу.

З огляду на вищевикладене та враховуючи те, що єдино прийнятого тлумачення змісту поняття «виробничий потенціал» немає, пропонується розглядати виробничий потенціал підприємства АПК як можливість створювати продукцію в певних природно-економічних умовах, що залежить від єдності, збалансованості, взаємозв'язку його матеріально-технічних, трудових і земельних ресурсів, а також від рівня їх віддачі та ефективності використання шляхом залучення інтелектуального капіталу, від наявності та вмілого використання якого залежить ефективне функціонування господарюючого суб'єкта.

Основними елементами, які формують виробничий потенціал підприємства агропромислового комплексу є виробничі ресурси, його техніко-технологічна база, фондовий та трудовий потенціали. Оскільки виробничий потенціал є багатостороннім поняттям, то виділити лише один певний елемент, який визначає його розвиток, надто складно. Так, суттєвий вплив на виробничий потенціал мають виробничі ресурси, під якими слід розуміти сукупність природних, матеріальних та трудових ресурсів, які використовуються у господарській діяльності з метою виробництва максимально обсягу продукції за мінімальних витрат на одиницю. Техніко-технологічна база підприємств АПК визначається поєднанням матеріальних та природних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції. У цьому розумінні, техніко-технологічну базу формують матеріальні ресурси (споруди та робочі машини, будівлі, обладнання, передавальні пристрої, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження, різноманітні корми, насіння, пальне, мастильні матеріали, меліоративні споруди, добрива та інше). Важливу роль у формуванні виробничого потенціалу підприємства відіграє і фондовий потенціал, найбільшу значимість у складі якого відіграють земля та земельні ділянки, без яких складно було б уявити процес виробництва продукції рослинництва та тваринництва. Важливою ланкою, яка пов'язує усі вищезазначені елементи, безумовно, є праця, яка визначає трудовий потенціал.

Результатом взаємодії вищенаведених елементів виробничого потенціалу, які, у свою чергу, визначають також і фізичний обсяг випуску продукції, є формування технологічної ефективності виробництва. Якщо виробничі ресурси будуть використовуватися з максимальною інтенсивністю, то і випуск продукції, який відповідатиме таким витратам, буде досягати максимуму. Проте, слід зауважити, що такий максимальний результат, який характеризує технологічний аспект використання виробничого потенціалу, може і не реалізуватися, не дивлячись на те, що всі ресурси будуть витрачені в необхідній кількості. Причиною цьому може стати порушення технології або інші прорахунки, що пов'язані із нераціональною організацією управлінням підприємством. Підсумовуючи, можна стверджувати, що для підприємства важливою є оцінка ефективності виробничого потенціалу у цілому, а не оцінка ефективності використання окремих ресурсів.

Відповідно, основою метою оцінки виробничого потенціалу підприємства є виявлення можливості ефективного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, а також визначення впливу заходів по технічному та організаційному розвитку на кінцеві результати виробництва, серед яких об'єм та якість, собівартість та прибутковість продукції, а також рівень рентабельності господарської діяльності.

Вчені-економісти по-різному досліджують виробничий потенціал підприємства. Проаналізувавши їхні підходи щодо оцінювання цієї економічної категорії, можна виокремити ресурсний, структурний та цільовий. Оскільки представники ресурсного підходу розглядають виробничий потенціал підприємства як сукупність виробничих ресурсів, то і його величину вони пропонують розраховувати як суму фізичних вартісних оцінок окремих складових. Для оцінки виробничого потенціалу підприємства, керуючись цим підходом, слід враховувати матеріально-технічні ресурси з окремим дослідженням знарядь праці, трудові, енергетичні, фінансові (грошові) та інформаційні ресурси. Орієнтацію на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства передбачає структурний підхід. При цьому величину виробничого потенціалу визначають, виходячи із прогресивних норм та нормативних співвідношень, заданих найбільш досконалими технологіями, організацією виробництва загалом та

окремих підсистем підприємства, що використовуються в галузі. Цільовий або проблемно-орієнтований підхід спрямовується на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей. Величина виробничого потенціалу при цьому визначається як рівень відповідності окремих складових потенціалу необхідному, дещо ідеальному уявленню про склад, структуру та механізми функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної продукції. Цільовий підхід знаходить своє відображення в нормативних «деревах цілей» із широким спектром локальних та системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків.

На думку Должанського І.З., Загорної Т.О., Удалих О.О. виробничий потенціал – це технічно, організаційно, економічно й соціально обґрунтована норму ефективного робочого часу основного виробничого персоналу підприємства за певний період календарного часу [7с. 147]. Таким чином, сутність виробничого потенціалу вони зводять до обсягу робіт у наведених одиницях виміру праці, що може бути виконана протягом деякого періоду часу на базі наявних виробничих фондів.

Виходячи із зробленого припущення, виробничий потенціал можна представити як функцію виду

$$P = f(Ф_t, R, E_ф), \quad (1)$$

де P – виробничий потенціал в нормо-годинах за рік;

$Ф_t$ – нормативний річний фонд робочого часу, години;

R – чисельність основних робітників, чол.;

$E_ф$ – рівень ефективності їхньої праці і її фондоозброєності, частки одиниці.

Автори також деталізують сутність виробничого потенціалу підприємства як сукупність потенціалів робочих місць і потенціал окремого робочого місця, який пропонують визначати за нижченаведеним [2, с. 150]:

$$P= Ф_t(L–K_r)К_э(ф), \quad (2)$$

де $Ф_t$ – нормативний річний фонд часу роботи розглянутого структурного робочого місця при двозмінному режимі його використання, год./рік;

ф – середнє значення нормативних коефіцієнтів ефективного використання робочого часу структурного робочого місця даного типу;

L – середнє значення нормативного або раціонального числа просторового робочого місця та структурного робочого місця даного типу;

K_r – коефіцієнт резервування виробничого потенціалу даного структурного робочого місця;

$К_э(ф)$ – функція, що залежить від фондоозброєності структурного робочого місця даного типу, рівня його досконалості та ефективності.

На нашу думку, така методика є не надто влучною, оскільки не бере до уваги ефективність використання робочого часу. Відповідно, отриманий результат не може бути точною характеристикою, тому що саме від ефективності використання робочого часу залежить результативність роботи підприємства. До того ж такий підхід є недостатньо зручним у використанні за потреби прогнозування змін у виробничому потенціалі, його залежності від зовнішнього середовища тощо. Переконані, що оцінку виробничого потенціалу підприємства необхідно прив'язувати все-таки до результатів його діяльності.

Заслуговує уваги підхід Архіпова В.М. до визначення фізичного обсягу використаних ресурсів через чисельність промислово-виробничого персоналу, що знайшло своє відображення у формулі:

$$W_o = LK_l + ПІFK_w, \quad (3)$$

де W_o – сукупна споживча вартість виробничих ресурсів;

L – чисельність промислово-виробничого персоналу;

K_l – коефіцієнт оцінки складу і якості трудових ресурсів;

П – коефіцієнт заміщення (еквівалентності) основних виробничих фондів чисельністю промислово-виробничого персоналу;

І – частка активної частини основних виробничих фондів;

F – вартість основних виробничих фондів у незмінних цінах;

K_w – коефіцієнт оцінки складу і якості основних фондів.

Доречним у запропонованій методиці є те, що коефіцієнти K_l і K_w враховують вплив науково-технічного прогресу на фактори виробництва. Разом з тим, є декілька моментів, які ускладнюють оцінку за запропонованою методикою та ставлять під сумнів її результативність. Наприклад, підприємство може працювати на орендованих потужностях – тоді постає питання, яку вартість основних фондів брати для оцінки: залишкову, ринкову чи справедливу. Розрахунок коефіцієнта заміщення також викликає труднощі. Окрім того, виникає питання про правомірність та об'єктивність використання того або іншого ресурсу як еквівалента для вимірювання виробничого потенціалу.

Вище зазначалося, що вчені-економісти запевняють у тому, що потенціал економічного суб'єкта неможливо визначити шляхом оцінки певного окремо взятого ресурсу, наголошуючи, що виробничий процес можливий лише при їх взаємодії. Для прикладу, В.Н. Авдєєнко та В.А. Котлов запевняють, що виробничий потенціал за ресурсного підходу трактування не лише «представляє собою сукупність виробничих ресурсів цільового призначення, але й робить очевидною методику оцінки його величини як суми фізичних значень складових елементів» [1, с. 74]. Відповідно до свого твердження вони зазначають, що «найбільш уніфікованим і універсальним виміром елементів виробничого потенціалу є їх ціна чи вартість». Розрахунок величини виробничого потенціалу, згідно запропонованої методики, представлений наступним чином:

$$П= Воф+Втр+Вер+Вт+Ві \quad (4)$$

де, П – величина виробничого потенціалу підприємства;

Воф – середньорічна балансова вартість основних промислово-виробничих фондів підприємства, що також враховує витрати на їх модернізацію;

Втр – вартість трудових ресурсів, який включає фонд заробітної плати, фонд матеріального заохочення, витрати на навчання, та підвищення кваліфікації промислово-виробничого персоналу;

Вер – вартість енергетичних ресурсів, яке підприємство отримує зі сторони;

Вт – вартість технології;

Ві – вартість інформації.

Запропонований метод розрахунку дає можливість отримати вартісну оцінку виробничого потенціалу, охоплюючи велику кількість ресурсів. Разом з тим, чим більше показників беруть участь у розрахунку, тим більше труднощів може виникати у ході здійснення оцінки виробничого потенціалу. На нашу думку, такий підхід до оцінки є дещо обмеженим, оскільки свою увагу зосереджує суто на ресурсних аспектах формування та використання виробничого потенціалу.

Однодумцем у своїх судженнях щодо неможливості та недоцільності оцінки виробничого потенці-

алу шляхом оцінки одного показника є М.І. Іванов. Вчений підкреслював необхідність формування комплексної системи кількісних та якісних показників, що визначатимуть стан та ефективність використання виробничого потенціалу у цілому та в певних його складових зокрема. З-поміж кількісних показників Іванов М.І. розглядає статистичні показники середньої чисельності робітників та величини виробничих фондів, а серед якісних якість робочої сили та продуктивність праці. З одного боку, такий підхід дає можливість отримати загальну оцінку техніко-технологічного рівня та параметрів виробничого процесу як складових виробничого потенціалу, але з іншого відмова від використання узагальнюючого показника оцінки виробничого потенціалу перешкоджає здійсненню порівняльного аналізу та ускладнює обґрунтування стратегічних рішень.

В.Цлаф у своєму підході до оцінки виробничого потенціалу особливу увагу приділяє інституціональним засадам його формування та використання, зокрема, нормативно-правовому регулюванню виробничої діяльності. Оцінка виробничого потенціалу підприємства, у відповідності до зазначеного підходу, здійснюється шляхом діагностики технологічного комплексу підприємства: визначається ступінь зносу основних засобів, ринкова вартість активів, оцінка спроможності щодо диференціації виробництва, можливість забезпечення внутрішніх конкурентних переваг, а також шляхом аналізу виробничої діяльності: кількісні та якісні параметри персоналу, соціально-психологічний клімат трудового колективу, механізми стимулювання праці тощо. Складність у використанні даного підходу визначається, насамперед, через недостатню структурованість методичного підходу та відсутністю чітко визначеної інтегрованої системи не фінансових показників оцінки.

В.Г. Герасимчук пропонує проводити оцінку виробничого потенціалу «шляхом заповнення великої кількості форм вихідної, розрахункової та аналітичної інформації» [5]. Такий підхід до оцінки поєднує ресурсний та результативний підходи до складових виробничого потенціалу, який, у свою чергу, аналізується за допомогою складної системи показників, що узагальнюють вплив кваліфікаційного рівня кадрів, параметрів використання виробничого обладнання, фінансовий можливостей та резервів конкуренції. Застосування даного методу оцінки дає змогу встановити зв'язок між станом виробничого потенціалу та фінансовими результатами діяльності підприємства, проте недоліком його є обмеження щодо вивчення техніко-технологічних передумов формування виробничих можливостей підприємства.

Висновки і пропозиції. Обираючи спосіб оцінки виробничого потенціалу будь-якого підприємства, за нашим переконанням, слід звертати увагу на особливості галузі (сфери), у якій воно функціонує. Особливістю виробництва агропромислового підприємства, в першу чергу, є те, що воно представлене різноманітними структурними елементами, в силу чого варто застосовувати аналіз ефективності по окремим його складовим. У той же час, варто розуміти, що аналіз окремих складових виробництва може не дати загальну характеристику ефективності підприємства у цілому, так як його динаміка може виявитися неоднаковою і навіть суперечливою. До того ж не можна розглядати підприємство як лише сукупність окремих виробничих ресурсів, які піддаються кількісній та якісній оцінці. Результат оцінки виробничого потенціалу підприємства повинен давати змогу проаналізувати на скільки ефективно господарюючий суб'єкт використовує свої ресурси в процесі виробництва, та яку вигоду він з цього отримує. Іншими словами, оцінка виробничого потенціалу підприємства повинна мати системний підхід: здійснювати аналіз ефективності використання ресурсів підприємства, управління виробництвом, з одного боку, та з іншого показати наскільки якісно та вміло підприємство може скористатися цими можливостями задля досягнення кращих результатів.

Список літератури:

1. Авдєєнко В.М. Котлов В.А. Производстенный потенциал промышленного предприятия. – М.:Экономика, 1989, – С. 74-82.
2. Андрощук Д.В. Теоретичні питання визначення та оцінки виробничого потенціалу підприємства // Українські наукові записки, 2005, №1-2, с. 374-380.
3. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики / А.И. Анчишкин. – М.: Экономика, 1973.- 205 с.
4. Бачевський Б.Є. Потенціал функціональних систем підприємства // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2007. – №9 (15). – Ч.2. – С. 12-16.
5. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством / В.Г. Герасимчук. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.
6. Добикіна О.К. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. /О.К. Добикіна та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 202 с.
7. Должанський І.З. Управління потенціалом підприємства: навч. посіб. / І.З. Должанський та ін.. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362с.
8. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств. / С.Іщук // Регіональна економіка. – 2005. – №3 – с.48-56.
9. Лапін Є.В. Оцінка економічного потенціалу підприємства: Монографія. – Суми: ІТД «Університетська книга», 2004. – 360 с.
10. Лукинов И.И. Аграрный потенциал: исчисление и использование / И.И. Лукинов. // Вопросы экономики. – 1988. – №1. – С. 10-18.
11. Свободин В.Н. Производственный потенциал сельскохозяйственного предприятия и оценка эффективности его использования / В.Н. Свободин // Вестник статистики. – 1984. – №10. – С. 5-11.
12. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб./ О.С. Федонін. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
13. Цлаф В. Методическое пособие: Реформирование промышленного предприятия / В.М. Цлаф. – Самара: Изд-во СПУ, 1997, – 78 с.
14. Черников Д.А. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д.А. Черников // Экономические науки. – 1981. – №10. – С. 88-96.
15. Шаталова Т.Н. Єнікєєва А.Г. Економічна сутність виробничого потенціалу // Вісник ОГУ №8 – Серпень 2007. – С. 85-91.
16. Шевченко Д.К. Проблемы эффективности и использования экономического потенциала / Д.К. Шевченко. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1984. – 86 с.

Остапенко Т.В.
Черниговский национальный технологический университет

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПРЕДПРИЯТИЙ АПК: ПОНЯТИЕ И ОЦЕНКА

Аннотация
В статье исследуются взгляды и подходы к понятию производственного потенциала предприятия с учетом специфики сельскохозяйственного производства. Рассмотрены методики оценки потенциала и направления их совершенствования.
Ключевые слова: потенциал, АПК, производство, ресурсный потенциал, оценка.

Ostapenko T.V.
Chernihiv Nationality Technology University

PRODUCTION POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: CONCEPT AND EVALUATION

Summary
The article investigates the attitudes and approaches to the concept of the production potential of the enterprise-specific agricultural production. The techniques assess the potential and direction of their improvement.
Keywords: potential, AIC, manufacturing, resource potential, assessment.

УДК 332.3

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ З ПОЗИЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Перун Н.Я.
Львівський національний аграрний університет

Проаналізовано концептуальну платформу сталого розвитку. Розкрито правове регулювання охорони земель різного цільового призначення. Розглянуто інструменти, за допомогою яких вирішують завдання, висунуті вимогами сталого розвитку.
Ключові слова: сталий розвиток, охорона земель, екологізація землекористування, землеохоронні заходи, стале землекористування.

Постановка проблеми. Охорона навколишнього середовища та окремих його елементів на сьогодні є глобальною проблемою людства. Стан довкілля багато в чому залежить від стану земельних ресурсів. Оскільки всі природні ресурси фактично є різною формою цільового використання земель, питання охорони та збереження окремих природних ресурсів так чи інакше пов'язане з охороною і використанням земель.

У матеріалах Всесвітньої конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро 1992 р.) зазначено, що охорона та раціональне використання земель мають вирішальний вплив на стан довкілля, тому повинні посідати ключові позиції в політиці держави.

Керуючись ідеями і принципами, задекларованими на даній конференції, Україна оголосила про свій намір переходу до сталого розвитку. Таким кроком держава зобов'язала перед собою виконати низку завдань задля забезпечення збалансованого розвитку довкілля, в тому числі і землекористування.

Окрім того, не слід забувати, що головна мета сталого розвитку полягає у всебічному облаштуванні і самозабезпеченні життєдіяльності населення, що передбачає формування соціо-еколого-економічної територіальної системи на противагу антропогенному впливу і деградації ландшафтів, забезпечення відтворення природних та виробничих ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню поставленої проблеми присвятили свої праці такі відомі вчені як: І.К. Бистряков, С.Ю.Булигін, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк [1], П.Г. Казьмір, О.П. Канаш, Л.Я. Новаковський [5], О.Г. Тараріко, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк [6] та інші.

Сьогодні питання охорони земель залишається відкритим та актуальним, оскільки вимоги сталого розвитку досі не задоволені, незважаючи на розроблені механізми та прийняті нормативні документи.

Постановка завдання. Незважаючи на те, що аграрна наука і практика протягом тривалого часу працюють над вирішенням проблем екологізації землекористування, сьогодні виникає потреба суттєвого поглиблення теоретичних засад охорони земель в контексті сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Концептуальною основою охорони земель в Україні повинна бути загальновизнана в світі концепція сталого розвитку. Сталий розвиток бере свій початок від запропонованої на початку 70-х років XX ст.. ідеї сталої економіки (steady-stateeconomy), яка передбачала стабільне матеріальне виробництво відповідно до суспільних потреб.

З прийняттям Ріо-де-Жанейрівської декларації з навколишнього середовища і розвитку, поняття сталого розвитку набуло широкого вжитку в науці і практиці в усіх економічних секторах і на всіх адміністративних рівнях.

У тлумаченні Організації Об'єднаних Націй, сталий розвиток– це той, що дає змогу на довготривалій основі забезпечити стабільне економічне зростання, яке не спричинить деградації довкілля

© Перун Н.Я., 2014

і при якому задовольняються потребининішнього-покоління, не завдаючи при тому шкоди перспективам у прийдешньому нащадкам длязадоволення їхніх потреб.

На переконання Другака В. М., в контексті сталого розвитку найважливішим є комплексне дослідження збалансованого землекористування, під яким, у більшості випадків, розуміється здатність протидіяти негативним впливам та деградаційним процесам, здатність попередити чи послабити спади у господарському землекористуванні. Але тільки цим сталість землекористування не вичерпується. Вона є еколого-економічною складовою сталого розвитку суспільства і дуже важливо мати чіткі екологічні показники оцінки збалансованого землекористування як одного із інструментів оцінки ефективності екологічної політики [2].

Такої ж позиції дотримується Новаковський Л. Я., який вважає, що стале землекористування необхідно розглядати як цілісний процес відтворення всього комплексу зв'язків «людина-земля-екосистема». У цьому контексті соціально-економічний розвиток території країни повинні узгоджуватися з рекреативними можливостями природи, тобто проходити в умовах екологічної безпеки відтворювальних процесів та гарантувати нащадкам наявність повноцінного життєвого середовища і достатньої кількості земельних ресурсів [5].

На підставі встановлених тенденцій та закономірностей, викладених у [6, с. 179], які свідчать про те, що сучасне землекористування в Україні не відповідає засадам сталого розвитку, зазначимо, що доцільною є розробка основних концептуальних напрямів формування сталого землекористування, в першу чергу спрямованих на охорону земель.

Понятійну сутність охорони земель розкрито в ст. 162 Земельного кодексу України, де визначено, що охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [3].

Варто зазначити, що дана стаття визначає правові норми передусім земель сільськогосподарського призначення і не дає повного уявлення про охорону земель інших категорій.

Питання ж правового регулювання охорони земель житлової та громадської забудови, транспорту, промисловості, зв'язку, енергетики, оборони вирішуються іншими спеціалізованими нормами: Законами України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про транспорт», Державними санітарними правилами забудови населених пунктів тощо. Загальні засади охорони земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення доповнюються вимогами ст. 6-8 Закону України «Про природно-заповідний фонд. На охорону земель лісового фонду направлені вимоги ст. 5, 9, 22, 37-47, 75, 76 Лісового кодексу України. Охорона земель водного фонду врегульована у Главі 18 Водного кодексу України. Що стосується особливостей охорони земель оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, то основні норми прописані в спеціальних нормативних актах, які визначають правові режими таких об'єктів, а також главами 8-18 ЗКУ.

Проте загальна модель, керівні принципи та вихідні засади охорони земель залишаються єдиними для різних категорій земель, тому що усі землі в межах території України становлять єдиний земельний фонд, а алгоритм охорони земель різних за призначенням провокують одну мету – збереження земель і відрізняються лише інструментарієм досягнення такої цілі.

Задля забезпечення охорони земельних ресурсів необхідним постає питання організації науково обгрунтованої системи землеохоронних заходів. Основний зміст землеохоронних заходів розкриває ст. 164 [3]. Як зазначається в коментарі до відповідної статті Земельного кодексу, в ній наведено широкий перелік заходів, кожен з яких може охоплювати нескінченну кількість землеохоронних заходів. Аналогічного роду ст. 22 [4] встановлює іншу систему заходів охорони земель, яка характеризується ще вищим рівнем узагальнення.

Аналізуючи заходи охорони земель, передбачені Земельним кодексом України та Законом України «Про охорону земель», їх можна згрупувати за різними критеріями. Зокрема, в системі заходів охорони земельних ресурсів можна виділити наступні:

- проведення моніторингових спостережень за станом земель;
- проведення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного та протиерозійного районування;
- проведення протиерозійних заходів;
- консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь;
- зменшення рівня розораності території;
- формування екологічної мережі;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі ландшафтів;
- рекультивація порушених земель;
- захист земель сільськогосподарського призначення та лісових земель від неправомірного їх вилучення для інших потреб;
- стандартизація і нормування.

Вище наведені заходи, як інструменти охорони земель, спрямовані на розв'язання задач та вимог, висунутих позиціями сталого розвитку (див. табл.).

Таблиця

Характеристика охорони земельних ресурсів в трьох вимірах дослідження

Аспект дослідження	Характеристика
екологічний	Охорона земель спрямована на: – зменшення антропогенного навантаження на земельні ресурси - підвищення екологічної стійкості земельних угідь - формування оптимального співвідношення земельних угідь - нарощування біоресурсного потенціалу земель - вирощення екологічно чистої продукції - зменшення кількості забруднюючих речовин в ґрунтах
економічний	Охорона земель спрямована на: - забезпечення високопродуктивного виробництва - підвищення родючості ґрунтів - відновлення корисних властивостей землі, як специфічного товару - зменшення витрат на господарювання

соціальний	Охорона земель спрямована на: - відтворення суспільно-необхідних цінностей, які не завжди піддаються кількісній або вартісній оцінці - створення оптимальних умов для життєдіяльності людини та розвитку виробництва в регіоні - збереження та відновлення естетичної цінності ландшафтів - забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування

Джерело: складено автором

Інструменти для досягнення цілей охорони та збереження всіх категорій земель можуть бути прописані у відповідних держаних програмах.

Як зазначає А. Мартин, на сьогодні перестали розроблятися цільові програми використання та охорони земель як складові економічного, науково-технічного та соціального розвитку України і охорони довкілля [1].

На нашу думку, немає сенсу штучно розділяти проблеми соціального, економічного та екологічного характеру, готуючи під їх вирішення різні програми. На національному рівні проблема одна – перехід на модель стійкого розвитку, що одночасно вирішує і соціальні, і економічні і екологічні питання. Необхідність розробки та прийняття програми охорони земель з чітким визначенням у ній нагальних заходів назріла вже давно. Тому першочерговим завданням на загальнодержавному рівні постає ухвалити та приступити до реалізації загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель. А послідовно до цього вдосконалення механізму стимулювання та фінансування здійснення охорони земель.

В теорії сталого розвитку виділять оптимальне співвідношення між величиною економічних збитків за екологічно непридатні території і величиною витрат на їх екологізацію.

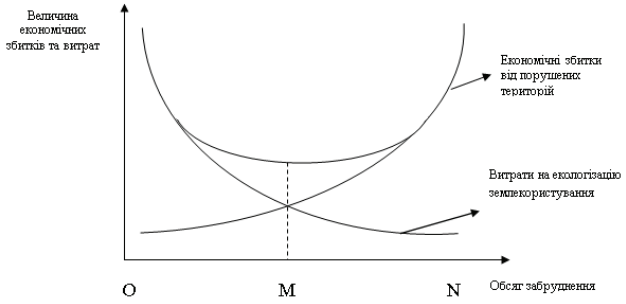

Рис. Визначення оптимального рівня екологізаціїземель

Судячи з рисунка, коли рівень екологічного порушення земель перевищить точку М, граничні витрати від кожної додаткової одиниці порушення стануть більшими, ніж витрати на його попередження. Проте, втілення в життя землеохоронних заходів є беззаперечною умовою здорового середовища проживання людини.

Висновки. Задля розв'язання проблем екологізації землекористування висунутих вимогами сталого розвитку, першочерговою необхідністю на загальнодержавному рівні постає прийняття Національної програми охорони земель та похідних щодо неї регіональних програм з визначенням першочергових заходів по проблемних територіях та джерелами фінансування. Наразі завдання регіональної політики в контексті сталого розвитку – це розроблення ефективних заходів, спрямованих на збереження земель, придатних для цивілізованого життя.

Список літератури:

1. Добряк Д.С. Землеустрій – наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів / Д. С. Добряк, А. Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. – 2006. – №1.– С. 10-16.
2. Другак В. М. Стале землекористування як еколого-економічна складова сталого розвитку суспільства / В. М. Другак // Проблеми еколого-збалансованого розвитку. – К. – 2006. – С. 106-112.
3. Земельний кодекс України: прийнятий 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – С. 27.
4. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 349.
5. Новаковський Л.Я. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування / Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко. – К.: Урожай, 2007. – 276 с.
6. Третяк А. М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія/ А. М. Третяк – Херсон: Грінь Д. С., 2012. – 440 с.

Перун Н.Я.
Львовский национальный аграрный университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕАСПЕКТЫ ОХРАНЫ ЗЕМЕЛЬ С ПОЗИЦИЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация
Проанализированы концептуальную платформу устойчивого развития. Раскрыто правовое регулирование охраны земель различного целевого назначения. Рассмотрены инструменты, с помощью которых решают задачи, выдвинутые требованиями устойчивого развития.
Ключевые слова: устойчивое развитие, охрана земель, экологизация землепользования, землеохранные мероприятия, устойчивое землепользование.

Perun N.Ya.
Lviv National Agrarian University

THEORETICAL ASPECTS OF LAND PROTECTION FROM THE STANDPOINT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary
Conceptual fundamentals of sustainable development are analyzed. The issue of legal regulation of land protection of different target purposes is highlighted in the article. It is revealed main instruments with the help of which some tasks of ecological land use suggested by the demands of sustainable development can be solved.
Keywords: sustainable development, ecological land use, land protection, land protective measures, sustainable land use.

УДК 004.31.(075.8)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Попова Ю.М., Шинкаренко Р.В., Харченко Т.І.
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Досліджено сучасні технології ведення бізнесу: віртуальний світ, дзеркальний світ, розширена реальність, інтернет-щоденник. Обгрунтовано переваги їх використання бізнес-структурами. Окреслено перспективи просування продукції і послуг компаній у міжнародне бізнес-середовище за допомогою 3D системи Be in company.
Ключові слова: міжнародні економічні відносини, віртуальний світ, дзеркальний світ, розширена реальність, інтернет-щоденник.

В сучасних міжнародних економічних відносинах паралельно з реальним бізнес-середовищем, в якому функціонують компанії, активно формується віртуальний світ. У ньому здійснюються експериментальні дослідження, пов'язані з імітаційним моделюванням життєвого циклу компанії, її продукції та організації діяльності на внутрішньому й світовому ринках. Впровадження технологій віртуального світу в діяльність бізнес-структур відбувається під впливом таких тенденцій міжнародного середовища, як глобалізація ринків, зростаюче значення якості товару, його ціни і ступеня задоволення споживачів, підвищення важливості стабільних відносин зі споживачами, інтенсивне застосування нових інформаційних та комунікаційних технологій. Отже, розвиток технологій ведення бізнесу у площині віртуальної реальності набуває особливої актуальності.

Проблеми віртуальних світів та віртуальної економіки висвітлюються у роботах таких дослідників, як Астахов А. – висвітлено питання щодо входження бізнесу у віртуальні світи [1]; Губарь О., Дмітрієва В. – окреслено особливості формування соціально-економічних відносин у віртуальних світах комп'ютерних ігор [2]; Паульман В. Ф. – обгрунтовано проблеми віртуальної економіки у контексті глобального капіталізму [3]; Тимохіна О.О., Щербак І.Ю. – систематизовано переваги і недоліки віртуального підприємництва [4] та ін.

Не зважаючи на широке висвітлення окремих сторін віртуального середовища у науковій літературі, наразі не достатньо досліджені типи контенту віртуального середовища, котрі можуть використовуватись бізнес-структурами, що взаємодіють у міжнародному просторі. У зв'язку з цим метою роботи є обгрунтування переваг застосування технологій віртуального світу для ведення бізнесу в сучасних міжнародних економічних відносинах.

Нині все більшої популярності набувають так звані віртуальні бізнес-світи – платформи на базі тривимірного простору, користувачами яких виступають компанії, які бажають побудувати он-лайн офіс для більш ефективного ведення бізнесу у міжнародному середовищі. Користувачі або резиденти віртуальних мереж можуть створювати та продавати товари або послуги. Сьогодні все більше людей працюють поза звичних офісів, не підкоряються впорядкованого графіку і практично не спілкуються зі своїми колегами. В таких умовах для створення команди, встановлення тісних робочих зв'язків, підтримки загальної корпоративної культури може бути корисною віртуальна бізнес-реальність [5].

Фахівці виділяють чотири типи контенту: віртуальні світи, дзеркальні світи, розширена реальність та інтернет-щоденники [6]. Вони взаємопов'язані двома осями розвитку технології: «доповнення-імітація» і «зовнішнє-внутрішнє уявлення». Перша пара відноситься до сфери технологій, які доповнюють фізичну реальність новими можливостями (доповнення) або відтворюють реальність, створюючи абсолютно новий світ (імітація). Друга пара описує технології, що мають справу з оточуючим світом користувача (зовнішнє подання) або особистістю і діями користувача (внутрішнє подання).

Якщо віртуальні світи на зразок Second Life об'єднують штучну реальність (імітація) з діями конкретної людини (внутрішнє подання), то дзеркальні світи створюють поєднання реального світу (зовнішнє подання) з картографією, моделюванням, визначенням місцезнаходження та іншими технологіями (імітація). Google Earth і Microsoft Virtual Earth – приклади розвинених дзеркальних світів, які об'єднують досягнення картографії, космічної та наземної зйомки. Так, корпорація Microsoft заявила про спонсорування наукових досліджень у галузі перетворення картографічних даних у карти дуже високої роздільної здатності в реальному часі [7]. Один з подібних проектів – City Capture, який реалізує Інститут технології (штат Джорджия). Нанесений на карту з високою роздільною здатністю дзеркальний світ може стати місцем для розміщення оголошень, виконання покупок і пошуку товарів,

© Попова Ю.М., Шинкаренко Р.В., Харченко Т.І., 2014

взаємодії компаній з клієнтами та один з одним. Надання віддаленим користувачам реалістичного зображення головного офісу дозволяє розширити можливості колективної роботи співробітників.

За допомогою аватарів (віртуальних персонажів, що зображують реальних людей) можна точно наносити місцезнаходження користувача на карту дзеркального світу, зчитуючи відповідну інформацію з GPS – навігатора, мобільного телефону. У такому випадку партнери отримують можливість спільно застосовувати наявні у віртуальному просторі програмні інструменти.

Мобільність відіграє важливу роль у віртуальних і дзеркальних світах. Штучна реальність починає використовуватися в стільникових телефонах. Мобільні версії віртуальних і дзеркальних світів об'єднуються з розширеною реальністю в переносних пристроях, де віртуальна інформація (доповнення) накладається на фізичний світ (зовнішнє подання). Технології розширеної реальності, такі як Mobile Device Eyeware компанії Microvision, дозволяють користувачам бачити інформацію про об'єкт, що має радіопозначку RFID на екрані [8].

Інтернет-щоденники використовуються в кожному з названих світів і являють собою опис життя людини або бізнес-об'єкта. Хоча ведення таких щоденників ризиковано з точки зору захисту інформації та таємниці особистого життя, але вони мають і значні переваги. Представлена в Інтернет-щоденниках інформація дозволить приймати більш продумані рішення, як для себе особисто, так і для своїх організацій. Наприклад, система TrackStick фіксує маршрут об'єкта за допомогою технології GPS і передає цю інформацію на сайти Google Earth або Virtual Earth.

На сьогоднішній день серед Інтернет-технологій найбільше поширення отримали саме віртуальні світи, оскільки вони дозволяють вирішити безліч проблем, з якими стикається бізнес. Наприклад, компанія Crown Plaza здійснює віртуальні наради співробітників на сайті Second Life. Стіни кімнат, в яких вони відбуваються, використовуються для демонстрації потокового аудіо та відео або презентацій.

Переваги застосування віртуальних світів зростають, якщо говорити про збільшення транспортних витрат. Так, Unisfair організовує віртуальні заходи на сайті Second Life, щоб компанії могли не витрачати час і гроші на відвідування виставок, що відбуваються в різних країнах [9].

У віртуальні світи особливо зручно переносити ті тренінги, які в реальності пов'язані з ризиком. Зокрема, в рамках програми по боротьбі з біотероризмом (Idaho Bioterrorism Awareness and Preparedness Program) створена система Play2Train, яка дозволяє готуватися до надзвичайних ситуацій і проводити навчання без шкоди для здоров'я учасників.

У наш час існує безліч платформ, на базі яких компанії можуть побудувати свій он-лайн офіс. Десятки великих компаній уже відкрили свої представництва в Second Life. Віртуальна реальність відкриває перед маркетинговими службами бізнес-структур наступні можливості: контакт з численною аудиторією споживачів, яка нараховує на даний час біля 1 млн. чоловік, 77% з яких проживають у США або Європі, і відповідно, мають досить значний дохід; просування іміджу і цінності бренду в новаторському медіа, що є досить перспективним [9].

Щоб тривимірні світи стали представляти інтерес для міжнародного бізнесу, вони не повинні існувати самі по собі. Адже зараз основні гравці, наприклад Second Life, не вважають, що здатність до взаємодії з іншими аналогічними платформами дає їм суттєві переваги. Найчастіше подібні компанії створюють власні партнерські системи і починають залучати клієнтів. Навіть якби виробник віртуального світу захотів забезпечити сумісність з конкурентами, він зіткнувся б зі значними технічними проблемами. Параметри присутності у віртуальному світі і облікові записи користувачів повинні переноситися з одного сайту на інший, обмін інформацією доведеться забезпечити незалежно від використовуваних платформ, слід також передбачити можливість обміну валюти.

Наразі перспективною для просування продукції і послуг компаній у міжнародне бізнес-середовище є 3D система Be in company (BIC), яка дає можливість миттєво приєднатись до вже створеної платформи, що дозволяє будь-якому користувачеві з підключенням до Інтернету долучитися або створити власні віртуальні конференції та виставки, які здатні обробляти сотні учасників у повному 3D просторі. Платформа BIC дозволяє користувачам створювати особистий досвід фактичної конференції або торгівельної виставки. Крім того, користувачі можуть миттєво організувати і запустити веб-події завдяки майстру подій.

На IT-ринку використовуються віртуальні 3D світи для бізнес-зустрічей, на яких кожен учасник представлений 3D аватаром. З'явилися кілька стартапів, що пропонують такі сервіси. По-перше – це Second Life, які відкрили корпоративну версію віртуального світу. По-друге – Avrorus, яка представила платформу Timvi – віртуальний бізнес-центр, в якому будь-яка компанія може побудувати собі офіс або конференц-зал будь-якого розміру і використовувати його для зустрічей з партнерами, клієнтами або навчання співробітників. 3D офіс – це лише оболонка он-лайн зустрічі. У ході даної зустрічі можна використовувати звичайні інструменти зв'язку: відео-конференції, чат, демонстрацію екрану, он-лайн презентації.

Платформа BIC забезпечить:

– постійний зв'язок з менеджерами і директорами у всіх організаціях та корпораціях для більш ефективного спілкування з усіма зацікавленими сторонами. Це сприятиме досягненню домовленості, залученню партнерів і взаємодії із співробітниками, клієнтами та партнерами, що знаходяться у різних часових і географічних поясах без перешкод;

– віртуальну трансляцію подій, виставок, веб-конференцій, веб-сайту та всіх інноваційних завантажень. Це зменшить витрати на відрядження, економлячи при цьому час, підвищить продуктивність і забезпечить більш ефективні наради;

– он-лайн зустрічі і співпраця з клієнтами, в будь-який час без будь-яких витрат незалежно від того, як далеко вони знаходяться, для того, щоб постійно слідкувати за думкою споживачів та за якістю продукції;

– можливість огляду результатів роботи співробітників компанії та віртуальна участь у даних зборах, створення свого віртуального робочого місця в цій корпорації;

– управління послугою World Desk з використанням спільного робочого столу для можливості віддаленого 3D регулювання діяльності усіх дочірніх компаній.

Система BIC допомагає генерувати більшу кількість потенційних клієнтів на ринку завдяки інтерактивному контакту зі своїми он-лайн відвідувачами. При вході в систему споживачам не потрібно заповнювати довгу анкету, платформа BIC здатна самостійно визначити місцезнаходження ко-

ристувача, його стать, приблизний вік. Зацікавленому клієнту достатньо лише ввести свій пароль, логін та контактний номер телефону. Система перевірить дані і отримає інформацію про достовірність намірів клієнта. Таким чином, компанія застережена від незацікавлених клієнтів і має змогу оптимізувати управління продажу продукцією. Віртуальні опитування, тести, он-лайн чати дають оцінку даному виду товару відповідно до сезону, нововведень та свят.

Отже, застосування сучасних технологій ведення бізнесу сприятиме:

– зниженню витрат (кошти за проїзд, проживання, харчування);

– економії часу (для організаторів, спонсорів, виробників і більше того, для учасників, яким не потрібно їхати до місця зустрічі);

– підвищенню гнучкості (експерименти і швидка зміна вже існуючих заходів, винайдення нових ідей та зміна їх в он-лайн режимі);

– виходу на нові ринки (економія бюджету на реальних спробах ввійти в інші галузі промисловості);

– впровадженню програми Go Green;

– застосуванню підсистеми Run Longer, тобто працювати довше (відсутність обмеження встановленого часу; конференції, виставки, тощо можуть працювати 24 години на добу).

Список літератури:

1. Астахов А. Реальний бізнес у віртуальному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostoblog.com.ua/biznes/rozvitok/realniy_biznes_u_ virtualnomu_sviti
2. Губарь О., Дмитриева В. Формирование социально-экономических отношений в виртуальных мирах компьютерных игр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main? textid=3496&level1=main&level2=articles
3. Паульман В. Ф. Виртуальная экономика и глобальный капитализм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lit.lib.ru/p/paulxman_w_f/text_ 0230.shtml
4. Тимохіна О.О., Щербак І.Ю. Віртуальні економічні відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=69255
5. Kumar N. How Emerging Giants Are Rewriting The Rules Of M&A. – Harvard Business Review. – May. – 2012. – C. 115 – 121.
6. Thomson Reuters [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thomsonreuters.com.
7. FDI Geography and the New Generation of FDI promotion Policies. UNCTAD Press Release, 2011. – 81 p.
8. Ernst&Young.Quality in Everything We Do [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ey.com.
9. Impact of Cross-border Mergers and Acquisitions on Development and Policy Issues for Consideration. – UNCTAD, Geneva, 2011. – 28 p.

Попова Ю.М., Шинкаренко Р.В., Харченко Т.И.
Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ВЕДЕНИЯ БИЗНЕСА В МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

Аннотация
Исследованы современные технологии ведения бизнеса: виртуальный мир, зеркальный мир, расширенная реальность, интернет-дневник. Обоснованы преимущества их использования бизнес-структурами. Определены перспективы продвижения продукции и услуг компаний в международную бизнес-среду с помощью 3D системы Be in company.
Ключевые слова: международные экономические отношения, виртуальный мир, зеркальный мир, расширенная реальность, интернет-дневник.

Popova Yu.M., Shinkarenko R.V., Kharchenko T.I
Poltava National Technical University named by Yuri Kondratyuk

MODERN TECHNOLOGIES OF BUSINESS IN INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Summary
Modern technologies in business have been investigated: a virtual world, a mirror world, an augmented reality, the online journal. The advantages of using them by business structures were substantiated. Prospects for promotion the products and companies' services in the international business environment using 3D Systems Be in company were identified.
Keywords: international economic relations, a virtual world, a mirror world, an augmented reality, the online journal.

УДК (658. 56 + 658. 78) : 687

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ КРЕДИТНИХ СПІЛОК УКРАЇНИ, СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ТА КАНАДИ

Прудніков А.О.
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Розглянуті актуальні питання і особливості функціонування кредитних спілок (КС) в Україні, США та Канаді. Проаналізована діяльність кредитних спілок та об'єднань кредитних спілок, а також діяльність спілок, які не входять до членів асоціацій. Вивчені підходи до управління та створення фінансових фондів асоціацій та робота сервісних центрів.
Ключові слова: кредитна спілка, фонди, сервіс, об'єднана кредитна спілка, активи, кредити, ліги, сервіс-корпорації, народні каси, об'єднані централі.

Постановка задачі. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в умовах трансформації економіки України особливого значення набувають комплексні дослідження, які дають можливість на основі всестороннього аналізу стану системи розробити науково обґрунтовані мікроекономічні підходи. Необхідно приділити увагу дослідженню діяльності кредитних спілок як не фінансових установ, головною метою яких є економічний та соціальний захист своїх членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні дослідники кооперативних форм господарювання, зокрема М. Аліман, З. Бабенко, З. Гелів, С. Гончаренко, А. Гончарук, С. Зіновчук, П. Маковський, С. Морочко, П. Козінец, А. Оленчик, А. Пантелеймоненко, С. Семчик, звертали основну увагу на освітлення організаційно-економічних питань, пов'язаних з функціонуванням споживчої, сільськогосподарської кооперації, діяльністю сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, розвитком кооперативного права. В. Гончаренко один з перших вніс значний внесок у розробку питань щодо організації кредитних спілок по кооперативних принципах.

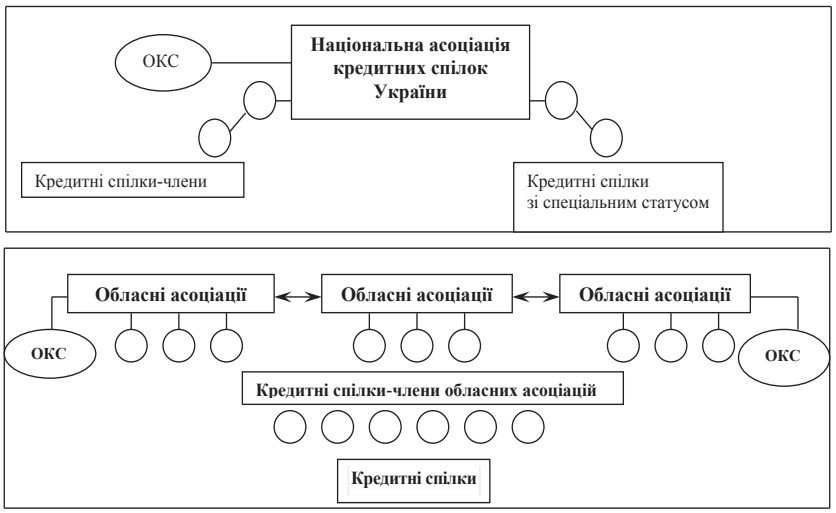

Рис. 1. Національна система кредитних спілок України
Джерело: сформовано автором на основі [2]

Ціль статті. Головною ціллю статті є проведення статистичного, порівняльного та теоретичного аналізу закономірностей розвитку кредитно-кооперативного руху для визначення слабких сторін кредитно-кооперативного руху.

Виклад основного матеріалу. Національна система кредитних спілок України є трирівневою і представлена великою кількістю автономних кредитних спілок (станом на 1 січня 2014 року їх кількість досягла 624 КС), переважна частина яких має розгалужену мережу відокремлених підрозділів, низкою об'єднаних кредитних спілок, що є складовою частиною обласних асоціацій кредитних спілок, [1]. З вище перерахованих численних асоціацій, тільки остання має реальні важелі впливу на розвиток, зміцнення й стабілізацію системи кредитних спілок в межах України. Структура національної системи кредитних спілок України представлена на рис. 1.

Для кращого уявлення й розуміння стану системи кредитних спілок України, необхідно провести глибинний аналіз основних фінансових показників діяльності КС. Доцільним буде вивчення питання у розрізі двох складових: системи кредитних спілок Національної асоціації кредитних спілок України й системи кредитних спілок, які не входять до складу НАКСУ (в тому числі: автономні кредитні спілки, КС об'єднані ОКС-ами та Обласними асоціаціями).

Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ) функціонує у межах національної системи кредитних спілок майже 20 років. За цей час було створено потужну мережу із 150 КС із розгалуженою сервісною інфраструктурою, що включає в себе: Навчально-методичний центр НАКСУ, Інформаційно-консультативну службу, Сервісний центр, Об'єднану кредитну спілку (ОКС НАКСУ). Впродовж 1992-2006 років було налагоджено співпрацю з Всесвітньою Радою кредитних спілок, Канадським проектом зміцнення кредитних спілок України, Бюро кредитних історій, Державною Комісією регулювання ринків фінансових послуг, отримано підтримку й сприяння від кооперативних систем Польщі, Угорщини, Канади й США, встановлено зв'язки з міжнародними проектами, в тому числі проект "ТАСІС", "ТАК" та інші [2].

Головними напрямками діяльності й стратегічними завданнями Національної асоціації кредитних спілок України є: координація діяльності КС – членів НАКСУ, надання методичної, технічної та організаційної підтримки; сприяння забезпеченню фінансової стабільності системи, представлення, лобіювання, пропаганда й захист ідей та інтересів кредитно-кооперативного руху тощо.

Національна асоціація кредитних спілок України на основі фінансових показників стану КС вивела та запровадила рейтингову систему, в основу якої покладено принцип визначення для кожної окремої кредитної спілки рівня "беззбитковості". Основними принципами побудови рейтингової сис-

© Марченко Н.А., Строга В.В., 2014

теми стали наступні положення: для кожного з показників визначається оптимальне і критичне значення; інтервал між оптимальним та критичним значенням розбивається на певну кількість проміжків, кожному з яких присвоюється певний бал; для кредитної спілки визначається фактичне значення кожного показника та присвоюється бал за ним; сумарний бал кредитної спілки є її рейтинговою оцінкою і визначає її місце серед інших кредитних спілок. Рейтингова оцінка складається з 15-ти показників, розбитих за категоріями і включають в себе: доходність, капітал, активи, простроченість та ліквідність. Максимальний загальний бал кредитної спілки складає 100 балів. Мінімальний загальний бал "-90" [3, с. 21].

Таким чином, розглянувши систему кредитних спілок НАКСУ з розвиненою сервісною інфраструктурою та потужною базою фінансових фондів, можемо констатувати той факт, що ця організація є дійсно надійною підтримкою розвитковій стабілізації системи, яскравим підтвердженням чого є значення фінансових показників економічної діяльності КС, які повністю відповідають встановленим нормативам, критеріям і стандартам.

Другим елементом національної системи кредитних спілок України, є мережа КС, що не входять до складу Національної асоціації кредитних спілок України, в тому числі: автономні кредитні спілки, КС об'єднані ОКС-ами та Обласними асоціаціями. Разом вони намагаються вибудовувати чітку структуру мережі кредитних спілок, однак не маючи досвіду і належної підтримки з боку держави, усі докладені зусилля зводяться на нівець. Кожна п'ята КС, що входить до її складу має суттєві проблеми з дотриманням фінансових нормативів й критеріїв, стан кожної 10-ої оцінюється як загрозливий. Достатньо кільком КС одного регіону збанкрутити, миттєво підривається імідж і довіра усього кредитно-кооперативного руху.

Сумарний розмір активів кредитних спілок у порівнянні з 2012 роком зменшився на 2,2% і на кінець 2013 року становив 2598,8 млн. грн., з яких 90% (2338,92 млн. грн.) – це продуктивні активи, використання яких дає кредитній спілці економічну вигоду у вигляді доходу, та решта 10% (259,88 млн. грн.) – непродуктивні активи, які забезпечують діяльність кредитної спілки, однак доходу не приносять.

Найбільша кількість кредитних спілок (397 КС) мають обсяг активів (до 5 млн. грн.). З них 177 кредитних спілок (35,1%) обсяг активів не перевищує 1 млн. грн. І лише 57 кредитних спілки володіють активами вартістю понад 10 млн. грн. [1].

Сума кредитів, наданих членам кредитних спілок, зменшилась протягом 2013 року на 181,9 млн. грн. в порівнянні з 2012 роком і склала на кінець року 2349,1 млн. грн. Найбільше кредитів (56%) було видано на строк більше 12 місяців, найменшим попитом користувалися короткострокові кредити до 3 місяців (лише 2% загального обсягу кредитування) [1].

Структура кредитів, виданих членам кредитних спілок за видами наведена на рис. 2. Найбільшою популярністю користуються споживчі кредити, їх частка в кредитному портфелі сягнула 67% (1576,7 млн. грн.), друге місце займають кредити на придбання, будівництво й ремонт житла які склали 17% загальної структури кредитів (393,8 млн. грн.), комерційні кредити із часткою в 8% (197,3 млн. грн.), кредити на ведення селянських і особистих селянських господарств зафіксувалися на позначці 2% і 6% відповідно (в тому числі 45,9 млн. грн. та 138,5 млн. грн.).

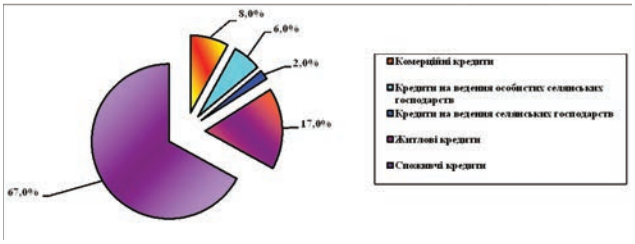

Рис. 2. Структура кредитів за видами, виданих протягом 2013 року

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Модель кредитної кооперації Сполучених Штатів Америки.

Кредитні спілки Сполучених Штатів Америки, оцінивши ряд переваг, отриманих в результаті створення об'єднаної кредитної спілки, почали активно формувати об'єднані кооперативні організації на рівні кожного штату, які, в свою чергу, згодом створили загальнонаціональні установи. Таким чином була сформована міцна, високо розвинена кооперативна фінансова система.

Кредитні спілки формують перший (базовий) рівень системи кредитної кооперації. Вони є неприбутковими кооперативними організаціями, заснованими як демократичні організації фінансової самодопомоги населення, що надають своїм членам майже повний спектр банківських послуг. Членами 6960 кредитних спілок США є понад 95 млн. громадян (майже 31% економічно активного населення країни) [4]. Головною тенденцією розвитку кредитних спілок США в останні кілька десятиліть є процес злиття кредитних спілок, спричинений необхідністю підвищення конкурентоспроможності КС в умовах глобалізації.

Ліги штатів складають другий (регіональний) рівень системи кредитної кооперації. Ліги – це неприбуткові об'єднання (асоціації) кредитних спілок на рівні штату, створені для отримання різноманітних не фінансових послуг. Понад 90% місцевих кредитних спілок є членами ліг [5, с. 18].

Однією з найважливіших функцій ліг є моніторинг змін до законодавства і лобістська діяльність. Всі законопроекти, які розробляються і можуть бути прийнятими законодавчими органами штатів, аналізуються з точки зору їх можливого впливу на подальше функціонування кредитних спілок. У випадку, коли якийсь законопроект може хоч якимсь чином зачепити інтереси кредитних спілок, ліги пропонують внести до нього перелік відповідних змін та доповнень.

Другою важливою функцією ліг є навчання. Ліги пропонують навчальні семінари для працівників кредитних спілок з найрізноманітнішої тематики – від основ діяльності кредитних спілок до фінансового аналізу діяльності КС.

Крім цього, ліги надають кредитним спілкам ряд інших важливих послуг: консультаційні та аудиторські послуги, інформаційне забезпечення, підготовка рекламної продукції, піар кампаній, обслуговування кредитних спілок в системі електронних платежів тощо.

Сервіс-корпорації створюються лігами для забезпечення кредитних спілок різноманітною офісною технікою: комп'ютерами, ксероксами, ризографами. Саме сервіс-корпораціями здійснюються збір, обробка й аналіз даних, проводяться маркетингові дослідження [6, с. 28-32].

Корпоративні КС є фактично кредитними спілками для кредитних спілок. Вони складають другий

(регіональний) рівень системи кредитної кооперації для отримання спілками фінансових послуг, таких як підтримка ліквідності, розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках, забезпечення розрахунків.

Ліги штатів є членами Національної асоціації кредитних спілок (CUNA), кооперативної сервіс-групи (CSG) та Централі (USC). Ці три національні організації, об'єднані під назвою "CUNA & Affiliates", мають чітко визначені функції щодо кредитних спілок та ліг, є їхньою власністю, перебувають в їхньому демократичному управлінні і надають їм різноманітні послуги: обслуговування системи кредитних карток, чеків та грошових переказів, інвестиційні та інформаційні послуги, перевірка фінансової звітності та аналіз отриманих результатів [4].

Така структура забезпечує системі кредитних спілок США надійність та стабільність розвитку за наглядом державного органу в особі Національної Адміністрації кредитних спілок (NCUA).

Таким чином, кредитні спілки складають 45% структури фінансового сектору економіки Сполучених Штатів Америки завдяки існуванню потужної системи підтримки з боку 3-рівневої фінансово-кооперативної системи США.

Національна система кредитної кооперації Канади.

Особливістю системи кредитної кооперації Канади є те, що вона складається з двох окремих автономних систем кооперативного кредиту: англомовної системи кредитних спілок та франкомовної системи кооперативних народних кас Дежардена провінції Квебек. Розпочнемо розгляд канадської системи кредитних спілок з першої моделі (англомовної) [4].

Кредитні спілки Канади за організаційною структурою, фінансово-господарським механізмом діяльності та набором фінансових послуг майже не відрізняються від американських. Вони складають перший рівень системи кооперативного кредиту. Кредитні спілки в межах провінцій об'єднані в централі, які формують другий рівень системи.

Провінційні Централі та федерація народних кас провінції Онтаріо – регіональні асоціації кредитних спілок. Через централі кредитні спілки здійснюють майже всі фінансові операції (електронні платежі, підтримання ліквідності), навчання персоналу тощо. Особливістю централей в Канаді є поєднання фінансових та не фінансових функцій для надання послуг кредитним спілкам. Провінційні централі кредитних спілок формують Централь кредитних спілок Канади.

Централь кредитних спілок Канади – організація третього, національного рівня, яка логічно завершує побудову. Вона була створена як національна фінансова асоціація для кредитних спілок, завданням якої були підтримання ліквідності та надання своїм членам – провінційним централям, різноманітних фінансових послуг. Згодом Канадська національна асоціація кредитних спілок була реорганізована і Централь перебрала всі її не фінансові функції на себе. Таким чином, сьогодні централь виконує розширені функції. Вона має ряд повноважень у сфері розвитку кредитних спілок. Через централь здійснюється доступ до національної та міжнародної системи розрахунків. Централь підтримує зв'язки з національними та міжнародними кооперативними системами, урядовими колами, здійснює лобістську діяльність, націлену на отримання державної підтримки, сприяння та фінансової допомоги КС [5, с. 102].

Сервісні кооперативи належать членам системи кредитних спілок та обслуговують їх різноманітні потреби, в тому числі: "Concentra Financial Services Asso-ciation" з підрозділом "Concentra Trust" надають фінансові посередницькі і трастові послуги для кредитних спілок; "The Cooperators Group Limited" із "The CU-MIS Group" надають страхові послуги, "Credit Union Insurance Services" призначена для обслуговування Канадської кооперативної фінансової системи шляхом надання корпоративного страхування фінансовим кооперативам; "Credential Financial Inc." здійснює управління активами в партнерстві з мережею компаній; "Credential Securities Inc." залучає інвестиції для розвитку системи кредитних спілок; "Agrifinance" – "Канадські Кооперативні Сільськогосподарські Фінансові Послуги" (CCAFS) – фінансовий кооператив, який здійснює фінансування сільськогосподарського сектору економіки; "Cusource™" – навчально-методичний центр системи кредитних спілок Канади [5, с. 105].

Франкомовна система кооперативних народних кас Дежардена провінції Квебек. Цю систему можна вважати змішаного типу (дво-/трирівневою), тому що народні каси провінції Квебек є членами Федерації безпосередньо, а каси провінцій Нью-Брунсвік, Манітоба і Онтаріо через свої провінційні федерації. Особливістю цієї кооперативної системи є потужна сервісна інфраструктура, яка дозволяє народним касам охопити понад 40% ринку фінансових послуг Квебеку і досить успішно конкурувати з комерційними банками [5, с. 112].

Висновки. Розбудову системи кредитних спілок України стримує відсутність доступних механізмів підтримання фінансової стабільності та системи гарантування вкладів, що послаблює імідж і конкурентну позицію КС на ринку фінансових послуг, концентрація ринку в системі кредитних спілок (на частку менш як 57 КС з активами понад 10 млн. гривень припадає більш як 62,6% від загальних активів по системі, в той час як на частку більше 177 кредитних спілок з активами до 1 млн. гривень лише 2,4%), нестійкість і слабка здатність кредитно-кооперативного руху до протистояння несприятливим макроекономічним чинникам та значним ринковим коливанням, повна відсутність співпраці між учасниками системи кооперативного кредиту, недостатній рівень державної допомоги, підтримки й сприяння цьому сегменту ринку фінансових послуг та інші фактори.

Кредитні спілки функціонують на грошовому ринку держави, який є особливим сектором ринку, на якому здійснюється купівля і продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція і ціна на цей товар. Необхідно визначити місце кредитних спілок на грошовому ринку держави.

Розглядаючи суть грошового ринку, потрібно відмітити, що це питання є дискусійним і недостатньо висвітленим в літературі. Грошовий ринок не зрідка ототожнюють з фінансовим ринком, з чим можна погодитися, якщо сам фінансовий ринок трактувати широко – як особливий сектор ринку, на якому формуються та балансують попит і пропозиція на всі види фінансових активів.

Список літератури:
1. Ринок кредитних спілок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/1059.html – Заголовок з екрану.
2. Кредитні спілки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unascu.org.ua – Заголовок з екрану.
3. Бюлетень кредитних спілок України №5 (27) вересень – жовтень 2009. – 64 с.
4. International Credit Union System [Electronic resource] – Mode of access: http://www.woccu.org/memberserv/intlcusystem – Title from the screen.
5. Frenzel D. The Credit Unions: for what is it created? / D. Frenzel, D. Romer – London, 2008. – 261 p.
6. Кінг В. Кооператив та його підвалини. / В. Кінг – К.: Глобус, 2000. – 315 с.

Прудников А.О.
Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ УКРАИНЫ, СОЕДИНЕННЫХ ШТАТОВ АМЕРИКИ И КАНАДЫ

Аннотация
Рассмотрены актуальные вопросы и особенности функционирования кредитных союзов (КС) в Украине, США и Канаде. Проанализирована деятельность кредитных союзов и объединений кредитных союзов, а также деятельность союзов, которые не входят в члены ассоциаций. Изучены подходы к управлению и создание финансовых фондов ассоциаций и работа сервисных центров.
Ключевые слова: кредитный союз, фонды, сервис, объединенный кредитный союз, активы, кредиты, лиги, сервис-корпорации, народные кассы, объединенные централи.

Prudnikov A.O.
National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

COMPARATIVE ANALYSIS OF CREDIT UNIONS UKRAINE, UNITED STATES OF AMERICA AND CANADA

Summary
Pressing questions and features of functioning of credit unions are considered in Ukraine, USA and Canada. Analysed activity of credit unions and associations of credit unions, and also activity of unions which do not enter to the members of associations. The studied going is near a management and creation of financial funds of associations and robot of service centers.
Keywords: credit unions, foundations, service, united credit union's assets, loans league service corporations, national offices, combined centralized.

УДК 330.341.1

ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ШЛЯХ ДО НОВОГО СВІТУ БІЗНЕСУ

Ракітіна Н.О.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Розглянуто становлення нового типу суспільства – інформаційного. Показано колосальне значення та вплив сучасних високих технологій на суспільний розвиток людства. Висвітлено проблему недостатньої обізнаності людства перспективами розвитку високих технологій, що породжує неоднозначне ставлення до цього феномену. Акцентовано увагу на необхідності розуміння на державному рівні того, що в умовах глобалізації економіки та прискореної інформатизації суспільства інвестиції в науку є основним фактором підтримання її конкурентоспроможності на світовій арені. Обґрунтований тезис про те, що високі технології це наше майбутнє, це те, що рухай суспільство вперед, те, що відкриває перед ним нові можливості його розвитку.
Ключові слова: високі технології, науково-технічний прогрес, інформація, інновації, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Сьогодні з впевненістю можна сказати, що ви-сокі технології керують світом. За високими технологіями наше майбутнє. Високі технології – це рушійна сила на шляху до інформаційного майбутнього. Високі технології – це випереджаючий фактор економічного розвитку. Високі технології – це поняття, що сьогодні надзвичайно широко використовується не лише в науці, але і в повсякденному житті сучасного суспільства. В чому ж сила високих технологій?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні питання становлення інформаційного суспільства є надзвичайно важливою темою. Значно зростає інтерес до тих тенденцій, які визначають перспективи розвитку людства. Життєва важливість цієї проблематики залучає до її вивчення широке коло світових дослідників. Ще п'ять десятиліть тому такі відомі американські вчені та футурологи як Е. Тоффлер [2] та Д.Белл [5], аналізуючи трансформації в суспільстві, спрогнозували перехід людства до нової стадії

© Ракітіна Н.О., 2014

розвитку, а саме до інформаційного суспільства, заснованого на основі розвитку інформаційних технологій. Вивченню сфери такого феномену, як високі технології, займаються такі сучасні дослідники, як Г.Пізано та С.Уілрайт [6], вказуючи на те, що в багатьох сферах, де технології стрімко вириваються далеко вперед, інновації в області виробництва стають надзвичайно важливим фактором, який сприяє створенню інноваційних продуктів; Б.Артур [7], який аналізує стрімку зміну економіки наприкінці XX століття, стверджує, що головним об'єктом дослідження у світі стала інформація, а всі процеси ґрунтуються на застосуванні ідей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес численних науковців до обраної проблематики, питання високих технологій є ще недостатньо висвітленим, що породжує неоднозначність його розуміння. Останніми роками воно досить активно дискутується та з кожним днем в сучасних умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства набуває ще більшої актуальності. Водночас невирішеним аспектом загальної проблеми залишається подальше вивчення питання розвитку високих технологій з метою підвищення рівня життя суспільства.

Постановка завдання. Завданням нашої статті є обґрунтування колосального значення розвитку високих технологій в сучасному інформаційному суспільстві, які є базою росту та процвітання економіки країн та значним кроком на шляху створення економіки, заснованої на знаннях.

Виклад основного матеріалу. XXI століття – ера масштабних цивілізаційних зрушень. В цей період, в результаті накопичення знань та розробки і поширення нових технологій, відбувається перехід від індустріального до інформаційного суспільства, що характеризується принципово новим рівнем його розвитку.

Темпи розвитку суспільства з кожним днем колосально прискорюються. Причиною цього є революційне поширення інформації в суспільстві, яка сьогодні набула колосального значення. Інформація постала перед людством як стратегічний ресурс. Не дивно, що популярний політичний і військовий діяч Уінстон Черчілль якось сказав, що хто володіє інформацією, той володіє світом. І це сьогодні без перебільшення так. Сила інформації є неосяжною.

60 рр. XX століття стали зародженням нового сектору економіки, а саме індустрії знань. Відбулось становлення та розвиток постіндустріального суспільства на фоні інформаційної революції. В цей період відбулось багато важливих як соціальних, так і культурних зрушень в усіх сферах сучасного суспільства. І ці зміни торкнулись кожної людини.

Те, що ще вчора здавалось суспільству недосяжним, сьогодні вже формує спосіб його життя, цінності та змінює бачення суспільства. Кожний день людина користується, здавалось би, повсякденними звичайними речами, навіть не задумуючись, що ще вчора вони були останніми досягненнями науки і техніки. Залежність людини від високих технологій стає некерованою, тому що вона постійно зростає. Високі технології оточують людство з кожним днем все більше і більше. І це говорить про революційну зміну суспільства, його безперервний розвиток, значний крок суспільства в майбутнє з широкими можливостями його існування та розвитку.

Сьогодні крива технологічного прогресу пішла стрімко вверх, і це свідчить про те, що ми переживаємо третю світову технологічну революцію. Після стадії винахідництва і новаторства, людство вступило в найбільш важливу епоху – період масового розповсюдження і впровадження нових технологій [1, с. 57].

Одним із прихильників концепції постіндустріального суспільства є американський філософ, соціолог та футуролог, член Міжнародного інституту стратегічних досліджень та член Американської асоціації розвитку науки Елвін Тоффлер, який ще в 60 рр. XX століття стверджував про те, що першочергова роль в економіці майбутнього буде належати інформаційним технологіям. Він зробив висновок про те, що технологічні зміни з того часу і надалі будуть відбуватись з більш значною швидкістю, ніж в минулому. В своїх основних роботах, та зокрема книзі «The Third Wave» («Третя хвиля») Тоффлер говорить про концепцію інформаційної революції та стверджує те, що людство переходить до третьої «хвилі» розвитку суспільства, а саме суспільства, заснованого на знаннях [2].

Сьогодні високі технології не лише значно спростили життя людства, але й помітно прискорили його. Імануїл Кант сказав, що в наш час накопичилась величезна кількість знань, гідних вивчення. Скоро людські здібності будуть надто слабкими, а життя надто коротким, щоб засвоїти хоча б одну найкориснішу частину цих знань. І це так, адже темпи сучасних змін виявляються надто швидкими для сприйняття їх суспільством.

Поява загальнодоступних засобів масової інформації, а також засобів транспортного сполучення, завдяки численним дослідженням та розробкам, зробило людей більш об'єднаними та взаємопов'язаними. Сьогодні відстані між людьми здаються все коротшими, а час все динамічнішим. Це все значною мірою змінило світобачення та образ життя в суспільстві.

Величезний потік інформації заполонив світ сьогодні. Інформація постала стратегічним ресурсом та значною частиною національного багатства. Головним чинником являється не лише володіння інформацією, але й здатність швидкої її обробки, адже це значною мірою впливає на темпи науково-технічного прогресу країни.

Проте, на жаль, рівень розуміння технологій людством на даний момент є недостатньо високим. Ця необізнаність породжує неоднозначне ставлення до розвитку високих технологій. Одні говорять про них з великим захопленням та вбачають у них надію у краще, цивілізоване майбутнє, інші ж відносяться до них з обуренням та насмішкою, а ще інші – з побоюванням, тривогою та наляканістю перспективами їх розвитку у світі. Ці люди, відчуваючи на собі швидкі зміни всіх аспектів людського життя, відчувають так званий «шок майбутнього», про який писав Е.Тоффлер в своїй ще одній книзі «Future Shock» («Шок майбутнього») [4].

Хоча, якщо посудити логічно, кожна людина в принципі повинна бути зацікавлена в успішному розвитку науки з досить простих причин: ми всі хочемо жити довше, хочемо мати ліки від раку, хвороби Альцгеймера, синдрому Дауна та інших фатальних хвороб, хочемо комфорту і безпеки, чистого повітря, чистої води, щоб не було жодних енергетичних криз і, врешті решт, впевненості у тому, що наука зможе вирішити безліч проблем, що стоять перед людством сьогодні [3, с. 4].

Високі технології потребують значних першочергових вкладень, перш ніж вони почнуть приносити якийсь прибуток. Проте існує проблема цінностей і, на жаль, пріоритети в розстановці цих цінностей не завжди відповідають викликам цивілізації.

Сьогодні людська цивілізація, йдучи шляхом розвитку науково-технічного прогресу, задля власного процвітання повинна мати постійну підтримку

держави. Тому кожна держава в своїх же власних інтересах повинна максимально концентрувати свої зусилля на повному використанні свого науково-технічного потенціалу задля задоволення постійно зростаючих потреб суспільства, адже з кожним днем попит на результати науково-технічної діяльності значно підвищується. На сучасному етапі розвитку суспільства саме високі технології є найважливішою ланкою науково-технічного прогресу. Тому їх розвиток повинен якомога більше підтримуватись державою. Проте створення розвиненого ринку високих технологій потребує значних інвестицій, а найголовніше – наявність інформації.

Необхідне розуміння на державному рівні того, що в умовах глобалізації економіки та прискореної інформатизації суспільства інвестиції в науку є основним фактором підтримання конкурентоспроможності продукції, а в результаті конкурентоспроможності країни на світовій арені. Держава повинна стимулювати, підтримувати, а ще головніше, мотивувати та заохочувати до наукових розробок висококваліфікованих спеціалістів, розуміючи цінність та перспективність освіти, яка є основним капіталом країни. Ця підтримка повинна бути виражена в прийнятті національних програм розвитку науки, як це відбувається в розвинених країнах світу. Адже без науки нікуди. Високий рівень розвитку професійної освіти сприяє припливу капіталів іноземних інвесторів на ринок країни. А вкладення коштів в освіту – це довготермінові інвестиції в економічний розвиток країни. Якщо в країні зростає зацікавленість та інтерес до інженерних розробок, це є підтвердженням ефективного її розвитку.

Наявність численних досліджень та розробок визначає силу та престиж країни. За оцінками експертів, високі технології стали одним з найважливіших та найбільш перспективних напрямів економічного розвитку ведучих світових держав XXI століття. В інформаційному суспільстві високі технології повинні займати пріоритетне місце в розвитку країни, оскільки великою мірою сприятимуть її процвітанню. Економіка країни повинна дослухатись і відповідати потребам сьогодення. А ці потреби говорять про те, що кожен із нас сьогодні залежить від високих технологій, а отже, ні в якому разі, не потрібно ігнорувати їх розвиток. Одним з головних напрямів розвитку країни є інновації, підтримка наукових досліджень і розробок та піднесення наукової співпраці на новий рівень розвитку. Інноваційна економіка не побудується на основі дешевої робочої сили, в неї потрібно постійно інвестувати, а отже приваблювати приватні капітали. Інвестиції в науку, освіту і інноваційні проекти – запорука успіху.

Так як високі технології є найбільш наукомісткими галузями промисловості, вони потребують постійного залучення висококваліфікованих кадрів країни. Співробітництво з потужними дослідниками може привести до швидкого економічного зростання країни та принести значні вигоди економіці.

Високі технології є основою розвитку економіки в розвинутих країнах світу. В цих країнах значні кошти вкладаються в розвиток діалогу «Наука – Суспільство», в якому повинні брати участь: вчені, чиновники, суспільні діячі, студенти, школярі, пенсіонери, журналісти, читачі, слухачі та глядачі засобів масової інформації. Суспільству потрібна наука, а вченим – підтримка суспільства [3, с. 5]. Це повинна чітко розуміти держава. Їй повинно бути вигідно впроваджувати технології. Адже, коли інновація буде вигідною і це стане зрозумілим, тільки тоді виникне інтелектуальний продукт. Тому слід вкладати кошти в прикладну науку, оскільки нові відкриття коштують дорого, але продаються ще дорожче.

Як сказав політичний діяч Гейдар Джемаль на одній із конференцій: «Високі технології потрібні для того, щоб бути країною-домінатором, а не для того, щоб отримувати за цю продукцію гроші. Високі технології, в першу чергу, існують не для того, щоб продавати високотехнологічну продукцію, а щоб тримати силовий пакет в своїх руках. Хто тримає в руках високі технології, той тримає силовий контроль над світом». Тому дуже важливо, щоб наука отримувала підтримку. В неї потрібно постійно вкладати та розвивати. Сьогодні країна, яка не бореться за науку і якісну освіту, не може мати ніякого майбутнього. Тому можна поставити будь-які завдання, але якщо країна не має немає розумних, освічених, висококваліфікованих спеціалістів, то вона не буде спроможна вирішити жодного з них. Тому надзвичайно важливим для побудови сильної внутрішньої політики є наявність сильної економіки, хорошої науки і освіченості.

Отже, відповідаючи на питання, що таке високі технології, можна з впевненістю стверджувати, що це наш зв'язок з майбутнім. Це крок на шляху створення економіки, заснованої на знаннях. Тому потрібно прагнути до інновацій задля розвитку наступних поколінь.

Висновки і пропозиції. З наведеного вище можна зробити висновок про те, що сьогодні відбувається становлення суспільства нового типу. Людство вийшло на нову стадію соціального розвитку. Сьогодні в суспільстві відбувається формування інформаційної культури, а адже нового типу особистості та, відповідно, нової цивілізації, базою якої виступають знання та інформація, які тісно пов'язані між собою і є першочерговим і найголовнішим ресурсом на шляху створення економіки, заснованої на знаннях.

Високі технології є феноменом новітньої історії людства та фронтиром наукової думки, адже є найбільш передовими і прогресивними технологіями сучасності, що містяться в наукових розробках і унікальних технічних процесах. Високі технології – це останні досягнення науки і техніки. Вони революційно впливають на всі сфери суспільного життя та змінюють спосіб людського існування.

Високі технології відіграють авангардну роль в розвитку соціальної сфери та економіки країни та є ключовим напрямом розвитку сучасної науки і промисловості. На їх основі в довготерміновій перспективі лежить завдання підвищити якість життя людства та забезпечити високі темпи економічного розвитку.

Тому, майбутнє сучасного цивілізованого світу за високими технологіями. А, отже, пріоритетом розвитку держави в сучасному інформаційному суспільстві повинна бути підтримка наукових досліджень, що дасть поштовх до залучення в країну іноземних капіталів, і, як результат, досягнення країною довготермінових конкурентоспроможних переваг її розвитку. Адже, нові відкриття коштують дорого, але продаються ще дорожче. Е.Тоффлер доцільно сказав, що правління держав, представники бізнесу і, зрештою, всі ми повинні бути готовими до всього і не очікувати в майбутньому нічого схожого на те, що було в минулому.

Список літератури:
1. Лукиных Т.Н., Можаева Г.В. Информационные революции и их роль в развитии общества // Гуманитарная информатика, Томск: Томский государсвенный университет, 2010, выпуск 3, С. 56-62
2. Тоффлер, Э. Третья волна / Пер. с англ.; **Вступ.** ст. П. Гуревича. – М.: Издательство АСТ, 1999. –784 с.
3. В.И. Ляшенко Наноекономика, наноиндустрия, нанотехнологии: про-блемы и перспективы развития и управления в славянских странах СНГ/ В.И. Ляшенко, К.В.Павлов; РАН. Кольский научный центр Институт экономических проблем, НАН Украины. Институт экономики промышленности. – ДонецкМуранск, 2007. – 264с.
4. Тоффлер, Э. Шок будущего / Пер. с англ. – М.: Издательство АСТ, 2002. – 557 с.
5. Bell D. The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. – New York.: Basic Books, 1973
6. Пизано Г., Уилрайт С. .Новая логика высокотехнологичных исследований и разработок / Управление высокотехнологичным бизнесом // Пер. с англ. Harward Business Review, М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 256 с.
7. Артур Б. Растущая прибыльность в новый мир бизнеса / Управление высокотехнологичным бизнесом // Пер. с англ. Harward Business Review, М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 256 с.

Ракитина Н.О.
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

ВЫСОКИЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ПУТЬ К НОВОМУ МИРУ БИЗНЕСА

Аннотация
Рассмотрено становление нового типа общества – информационного. Показано колоссальное значение и влияние современных высоких технологий на общественное развитие человечества. Освещена проблема недостаточной осведомленности человечества перспективами развития высоких технологий, которая порождает неоднозначное отношение к этому феномену. Акцентировано внимание на необходимости понимания на государственном уровне того, что в условиях глобализации экономики и ускоренной информатизации общества инвестиции в науку являются основным фактором поддержания ее конкурентоспособности на мировой арене. Обоснованный тезис о том, что высокие технологии это наше будущее, это то, что движет общество вперед, то, что открывает перед ним новые возможности его развития.
Ключевые слова: высокие технологии, научно-технический прогресс, информация, инновации, информационное общество.

Rakitina N.O.
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

HIGH TECHNOLOGIES AS THE PATHWAY TO A NEW BUSINESS WORLD

Summary
The article deals with the problem of the formation of the new type of society – information society. A special attention has been paid to the huge importance and influence of modern high technology on the social development of mankind. The article dwells on the problem of the lack of human awareness of high technology development perspectives that result in ambiguous attitude to this phenomenon. The article focuses on the necessity of understanding at the national level that investment in science is a major factor in maintaining economy competitiveness on a global stage against the background of a globalized economy and accelerated society informatization. The idea that high technology is our future, it is drives society forward and opens up new opportunities for its development is substantiated.
Keywords: high technology, scientific-technical progress, information, innovation, information society.

УДК 338.1

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ФОРСАЙТУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Руліцька К.М.
Львівський національний аграрний університет

Досліджено регіональні аспекти використання форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних аграрних підприємств. Обгрунтована доцільність застосування форсайту у вітчизняних аграрних підприємствах. Запропоновано механізм впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств. Узагальнено вихідні дані для форсайту аграрних підприємств.
Ключові слова: форсайт, регіон, аграрні підприємства, прогноз, розвиток.

Постановка проблеми. За допомогою класичних методів прогнозу не-можливо врахувати вплив соціальних, екологічних чи інших чинників на вітчизняні аграрні підприємства, що не обраховуються кількісно. Еволюція прогнозних досліджень дає змогу використовувати щоразу нові методи. Форсайт є комплексом, що об'єднує вже відомі методи прогнозу з абсолютно новим підходом.

© Руліцька К.М., 2014

Проблеми в аграрному секторі економіки доводять необхідність саме комплексного дослідження аграрних підприємств, враховуючи їх регіональні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними основами дослідження використання форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних агарних підприємств стали напрацювання лише закордонних науковців, оскільки у вітчизняній літературі це поняття згадується лише фрагментально та не по відношенню до аграрного сектору економіки.

У 1930р. Герберт Уеллс, виступаючи на каналі BBC, запропонував ввести особливу спеціальність – «професор передбачення», який подібно історику, буде аналізувати і знаходити застосування майбутнім відкриттям [5]. Універсальність форсайту підтверджена закордонними дослідженнями [1; 10], і як ніяка інша методологія передбачення здатна дати реальний прогноз діяльності агропідприємств. Бен Мартін говорить про форсайт, як про систематичність спроб заглянути в довгострокове майбутнє науки, технології, економіки і суспільства [3]. Дослідження Community Research & Development Information Service (CORDIS) доводять, що форсайт охоплює заходи, спрямовані на: мислення, обговорення, окреслення майбутнього [1]. Г. Э. Афанасьев вважає, що форсайт – це систематичні роздуми про майбутнє і вплив на майбутнє [2]. Н. Шелюбская переконана, що «Форсайт» – механизм определения приоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Використання форсайту для прогнозування розвитку підприємств аграрної сфери на сьогоднішній день є недослідженим, однак багатообіцяючим. Потенційно форсайт може забезпечити отримання інформації про перспективи і альтернативи розвитку досліджуваної галузі в майбутньому.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є спроба вирізнити регіональні аспекти для використання форсайту у аграрних підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Для довгострокового прогнозування розвитку науки та технологій у розвинених країнах (Японії, Німеччині, Великобританії, США, Франції й багатьох інших) активно використовується методологія Форсайт (у перекладі з англ. Foresight – передбачення). Форсайт зарекомендував себе як найефективніший інструмент для визначення пріоритетів у галузі науки та технологій [9].

Проблема покращення системи прийняття рішень шляхом довгострокових перспектив розвитку, як і проблема впливу рішень, що приймаються на довгострокові тенденції, вже давно знаходяться в центрі уваги науковців, підприємців та органів влади. В 1950-1970рр. почали формуватись чотири основні полюси прогнозних досліджень: США, Західна Європа, Японія і СРСР. Основи теорії і методології «дослідження майбутнього» були винайдені дещо пізніше при певному спротиві зі сторони традиційних прогнозистів, але поступово набули репутації більш цілісного підходу, ніж традиційне прогнозування. Такого роду дослідження були спрямовані на об'єднання в єдине ціле різноманітних рушійних сил, трендів і факторів, що їх обумовлювали задля дослідження альтернативних шляхів розвитку в майбутньому, а не для того, щоб передбачати майбутнє [4, с. 60-61].

Вважаємо, що, використовуючи форсайт в агарній сфері, можливим стане врахування впливу росту як соціальних, економічних і технічних систем, так і проблем, з якими людство зустрілося при прискоренні темпів еволюції і невизначеності. Вміння використовувати форсайт при певних умовах для конкретного підприємства зможе вивести вітчизняний аграрний сектор на нові обрії.

Зростання кількості глобальних проблем вимагає комплексного підходу до їх вирішення. Звичайно, що лише великі підприємства здатні виділити кошти для комплексного стратегічного дослідження, однак вважаємо, що опрацювавши механізм і алгоритм форсайту, можливою стане розробка національної програми економічного форсайту, адаптованої для вітчизняних аграрних підприємств.

В Україні першою програмою прогнозування було затверджено Кабінетом Міністрів України у 2004 році Державну програму прогнозування науково-технічного розвитку на 2004-2006 роки. Але її фінансування було зменшено майже вдвічі, а реалізацію у 2006 році призупинено.

У 2007 році Кабінет Міністрів затвердив нову Концепцію Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 рр. Для її реалізації Постановою Уряду № 1118 від 11 вересня 2007 р. затверджено Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 роки. Базовою організацією, яка забезпечувала організаційний супровід виконання Програми, наказом Міністерства освіти і науки України було визначено Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 704 «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм» зазначена програма втратила чинність. Принципове значення мали початкова орієнтація на попит з боку економіки і суспільства, врахування можливих варіантів використання переліку критичних технологій і достатній ступінь деталізації цих технологій щодо необхідних фінансових і трудових ресурсів для проведення досліджень і їх впровадження. Крім того, виходячи з аналізу глобальних тенденцій світової науки і технологій, пріоритет було надано тим технологіям, рівень яких відповідає світовому або є вищим. У результаті проведених УкрІНТЕІ в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку в Україні на 2008- 2012 рр. форсайтних досліджень сформовано та актуалізовано інформаційно-ресурсну базу за пріоритетними напрямами «Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань», «Енергетика та енергоефективність», «Нові речовини та матеріали», «Ра-ціональне природокористування», «Інформаційно-комунікаційні технології» та вперше в Україні сформовано Перелік критичних технологій за пріоритетними тематичними напрямами [9].

Враховуючи сьогоднішні тенденції до укрупнення сільськогосподарських підприємств, вважаємо, що лише величезна фінансова й законодавча підтримка малих й середніх підприємств з боку держави й непосильна праця Антимонопольного комітету України у підсумку дадуть їм можливість перспективного й прибуткового майбутнього. Розвиток та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств та всього аграрного сектору економіки регіону вимагає вдосконалення державного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням [7].

Недоцільно концентрувати увагу на «оптимальних розмірах і структурі аграрних підприємств» та приймати рішення на показниках роботи середньостатистичного сільськогосподарського підприємства

з вищими чи нижчими від середніх показниками господарської діяльності [9, с. 103].

Виокремлення кращих конкуруючих аграрних формувань, які дотриму-ються прогресивних стандартів та інноваційних напрямків розвитку дозволить отримати найістотніші результати. Пропонуємо власне бачення формування механізму впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств (Рис. 1).

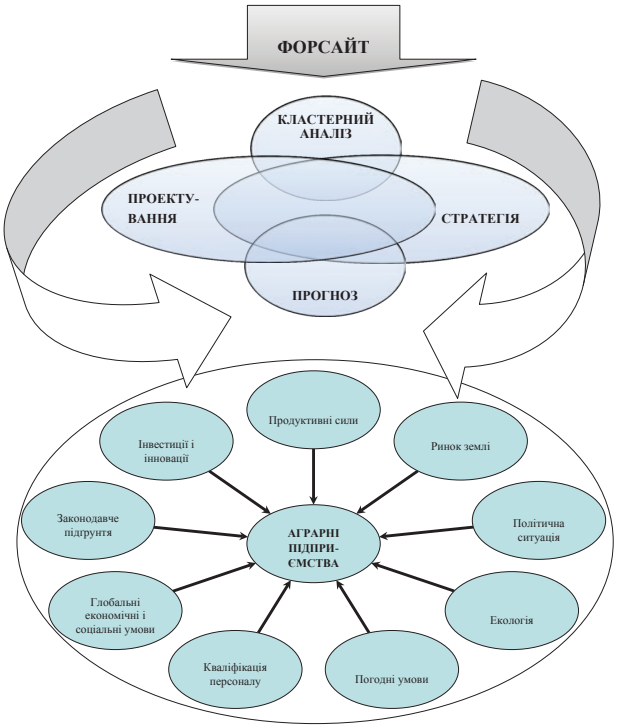

Рис. 1. Механізм впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств*

**власне бачення автора*

Звичайно, при використанні форсайту повинні бути враховані регіональні аспекти. Беручи за основу зрівноважений розвиток регіонів й враховуючи похибки на галузеву структуру певного регіону можна буде використовувати форсайт, як вихідну площадку для дослідження майбутнього всіма суб'єктами господарювання й політики (рис. 2).

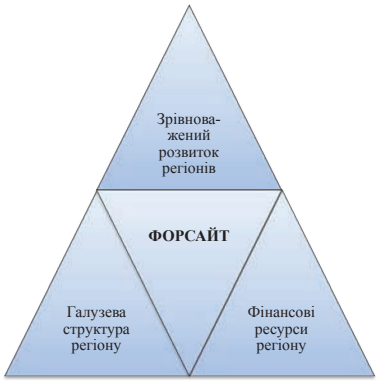

Рис. 2. Узагальнені вихідні дані для форсайту аграрних підприємств*

**власне бачення автора*

Розвиток та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств Львівщини та всього аграрного сектору економіки країни вимагає вдосконалення державного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням. Аналіз рівня та динаміки показників економічної ефективності виробництва засвідчує позитивний характер розвитку аграрного сектору економіки області попри недостатнє використання організаційного потенціалу підприємств. Чинні урядові заходи з державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників недостатньо сприяють підвищенню рівня їх конкурентоспроможності [8, с.159-168].

Опираючись на дослідження найбільшої компанії з маркетингових та соціальних досліджень в Україні «GfK Ukraine», слід відзначити виявлені ними тенденції 2012 – початку 2013рр.: у зв'язку зі зменшенням росту цін, споживання поступово оживає, не зважаючи на зменшення кількості самих споживачів, та й споживчі переваги змінились – тепер споживачі купують рідше, але більше [6, с. 299].

Висновки і пропозиції. Таким чином, виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що за умови створення відповідного законодавчого поля є можливості комплексного запровадження форсайту в Україні. Перспективним напрямом наших подальших досліджень є удосконалення Ф-технологій у вітчизняній аграрній сфері й розробка рекомендацій для їх практичного впровадження.

Список літератури:

1. Community Research & Development Information Service (CORDIS) [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cordis.europa.eu/
2. Афанасьев Г.Э. Нам нужна новая экономика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.strf.ru/material.aspx?CatalogId=221&d_no=44912&rated=ok
3. Бен Мартин SPRU, University of Sussex [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatanym.ru/?an=vs410_chhd2
4. Гапоненко Н. В. Формайт.Теорія. Методология. Опыт: Монография / Н. В. Гапоненко – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 239 с.
5. Евразийская высшая Бизнес-школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bshe.ru/ours_programs/forsite_business
6. Руліцька К. М. Аграрний сектор України: перспективи та тенденції роз-витку / К. М. Руліцька // Вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького – Т. 15. № 3(57) Ч.4.- 2013.- С. 295-300.
7. Руліцька К. М. Інтеграція вітчизняних аграрних підприємств у відповідності до стратегічних напрямів розвитку світового аграрного виробництва // Вчені Львівського національного агарного університету: каталог інноваційних розробок / за заг. ред. В. В. Снітинського, В. І. Лопушняка. – Вип. 13. – Львів: Львів. нац аграр. ун-т, 2013. – С. 74.
8. Руліцька К. М. Сільськогосподарські підприємства: аналіз діяльності та тенденції розвитку: Монографія / К. М. Руліцька – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 212 с.
9. Форсайт в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uintei.kiev.ua/foresight/ua/ua_foresight.php.
10. Шелюбская Н. В. Форсайт» – механизм определения приоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : iee.org.ua/files/alushta/81-shelyubskaya-forsite_mech.pdf

Рулицка К.М.
Львовский национальный аграрный университет

РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФОРСАЙТА ДЛЯ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация
Исследовано региональные аспекты использования форсайта для прогнозирования развития отечественных аграрных предприятий. Обоснована целесообразность применения форсайта в отечественных аграрных предприятиях. Предложен механизм влияния основных составляющих форсайта на функционирование аграрных предприятий. Обобщенны выходные данные для форсайта аграрных предприятий.
Ключевые слова: форсайт, регион, аграрные предприятия, прогноз, развитие.

Rulicka K.M.
Lviv National Agrarian University

REGIONAL ASPECTS OF THE USE OF FORESIGHT FOR PROGNOSIS OF DEVELOPMENT OF DOMESTIC AGRARIAN ENTERPRISES

Summary
Regional aspects of the use of forsight for prognosis of development of domestic agrarian enterprises were investigational. The grounded expedience of application of forsight is in domestic agrarian enterprises. The mechanism of influence of basic constituents of forsight is offered on functioning of agrarian enterprises. Generalized basic information for forsight of agrarian enterprises.
Keywords: forsight, region, agrarian enterprises, prognosis, development.

УДК 658:331.101.262

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Руссиян Е.А.
Институт экономики промышленности Национальной академии наук Украины

Проведен анализ подходов к управлению человеческим капиталом на предприятиях. Выявлены ограничения существующих подходов к управлению человеческим капиталом на предприятиях. Международный опыт управления человеческим капиталом формирует основы для совершенствования теории и практики управления человеческим капиталом на предприятиях.
Ключевые слова: человеческий капитал, подход, параметры человека, предприятие, управление, опыт.

Постановка проблемы. На обеспечение конкурентоспособности и экономической устойчивости отечественных предприятий значительное влияние оказывает уровень инновационно-технологического развития экономики. Данный показатель зависит не только от объемов финансовых инвестиций, но и от имеющегося человеческого капитала предприятий. Для украинского рынка труда характерен рост предложения труда, но при этом предприятия все же испытывают неудовлетворенные потребности в высококвалифицированных кадрах для различных отраслей экономики. Этим подтверджается низкий уровень развития человеческого капитала, а также неэффективность его использования. Такая ситуация ограничивает перспективы инновационного развития предприятий и негативно отражается на результатах их финансово-хозяйственной деятельности.

Анализ последних исследований и публикаций. Актуальность вопросов управления человеческим капиталом подтверждается постоянным интересом и вниманием ученых к их разрешению. Исследованиями в данном направлении занимаются такие известные украинские ученые, как: В. Антонюк, Н. Гринёва, Е. Гришнова, А. Доронин, Г. Дмитренко, А. Колот, Э. Либанова, Н. Лукъянченко, О. Некифоренко, О. Новикова, В. Оникиенко, Н. Хромов, А. Цимбал, Л. Шаульская и многие другие ученые. Среди зарубежных ученых выделяются работы: Г. Беккера, Г. Боуэна, К. Голдина, Л. Катза, Дж. Коулмана, Дж. Минсера, Л. Туроу, Т. Шульца и многих других.

Выделение неразрешенных ранее частей общей проблемы. Отечественными и зарубежными учеными недостаточно внимания уделяется вопросам формирования человеческого капитала предприятий с учетом особенностей всех его элементов, а также тенденций рынка труда. Этим ограничиваются возможности повышения уровня развития человеческого капитала предприятий.

Цель статьи. Главной целью данной работы является анализ современных зарубежных теорий и практик управления человеческим капиталом, выявление их преимуществ и ограничений. С учетом этого должны формироваться основы для совершенствования подходов к управлению человеческим капиталом на предприятиях.

© Руссиян Е.А., 2014

Изложение основного материала. Практика разрешения проблем в сфере управления человеческим капиталом в зарубежных странах имеет разнонаправленный характер. Современными учеными развиваются положения Т. Шульца, Г. Беккера, Я.Тинбергена и других классиков теории человеческого капитала. Так, К.Голдин и Л.Катз человеческий капитал рассматривают как центральный фактор экономического роста. При этом постоянное его накопление они считают главным в развитии рынка труда [1].

Э. Остер, И. Шоулсон и Р. Дорси основные положения теории человеческого капитала связывают со средней продолжительности жизни человека, чем и определяют его капитал [2].Человеческий капитал формируется не только на основе параметров здоровья работника, а также включает в себя такие элементы, как: мотивация, способности, мобильность и знания. Соотношения между знаниями и навыками Дж. Мокир считает наиболее интересным для реализации технологий. Ученый описывает базис технологических изменений в экономике. По его мнению, технологические изменения основаны на изобретениях и инновациях, а их реализация не обязательно требует, чтобы вся рабочая сила была высококвалифицированная. Эффект от образования зависит от того, соответствуют ли между собою особенности инноваций и направления повышения квалификации кадров [3].

Идеи К.Голдина и Л.Катза имеют сходство со взглядами Г. Беккера относительно того, что развитие человеческого капитала обеспечивает повышение производительности труда, а технологический прогресс приводит к повышению спроса на квалифицированные кадры и стимулирует инвестиции в человеческий капитал. Изменение технологий и квалификации кадров определяет перечень производственные задачи и возможности применения имеющихся навыков.

Кевин Х.О'Рурк, Ахмед С.Рахман, Алан М.Тэйлор обосновуют взаимосвязь между производительностью труда и уровнем развития человеческого капитала. Ученые предполагают, что увеличение общих знаний в процессе внедрения инноваций не связано с ростом прибыли, а обусловлено существованием квалифицированных рабочих и накопленных знаний. Согласно их представлениям в модель оценки стоимости ресурсов на усовершенствование оборудования в определенном секторе необходимо включать показатель оценки имеющихся общих знаний. Для каждого сектора экономики стоимость таких исследований возрастает при повышении качества разрабатываемого оборудования, а также стоимости рабочей силы и при низком уровне знаний персонала. Именно поэтому накопление знаний рассматривается как один из важных направлений формирования человеческого капитала [4].

М.Карлссон, Гордон Б.Даль и Дэн-Олоф Рут исследуют эффекты обучения для развития когнитивных способностей персонала.Они акцентируют внимание на том, что оценка влияния образования на развитие когнитивных спосібностей является фундаментальным вопросом при изучении человеческого капитала и рынка труда. Были проведены пространственные и логические тесты, которые показали, что их результаты не улучшаются в зависимости от периода обучения молодых работников, но повышаются с возрастом. Эти выводы имеют важное значение для исследования вопросов изменения когнитивных навыков молодых работников [5].

Круз А.Эчавариа и А.Иза доказывают, что положительное влияние на образование имеет социальная безопасность. Учеными исследуются эффекты изменения продолжительности жизни, образования, человеческого капитала для обеспечения социальной безопасности. Представлены модели, использование которых позволит индивидам выбирать продолжительность обучения и возраст выхода на пенсию. Финансирование социальной безопасности определяется индивидуальным вкладом работника [6]. При этом также важна и социальная ответственность в системе социально-трудовых отношений. Социальная ответственность бизнеса не предполагает осуществление убыточной или неэффективной деятельности, а должна базироваться на выгодном наборе социально полезных мероприятий, которые способствуют достижению финансовых целей предприятий. Зарубежные ученые Форест Л.Рейнхардт, Роберт Н.Ставинси, Ричард Н.К.Виетор делают вывод о том, что большинство фирм осуществляют социально ответственные действия. Корпоративная социальная ответственность может рассматриваться как дополнение к более эффективному государственному регулированию экономики, направленному на повышение социального благосостояния и формирование человеческого капитала [7]. Исходя из этого на формирование человеческого капитала предприятий значительное влияние оказывает практика разрешения проблем рынка труда и его инфраструктуры, которые связанны с обеспечением занятости, снижением безработицы и развитием человеческого капитала.

В работе [8] зарубежными учеными исследуются проблемы низкоквалифицированных работников. При этом предлагают унифицированный анализ роста занятости низкоквалифицированного персонала в сфере обслуживания и одновременной поляризацией занятости и заработной платы в США. Выдвигается предположение, что поляризация происходит от взаимодействия потребительских предпочтений и снижения затрат на автоматизацию рутинных, кодифицированных рабочих задач. Применяя пространственную модель равновесия, авторы подтверждают четыре последствия этой гипотезы. Местные рынки труда, которые специализировались на рутинных задачах дифференцированно адаптировали информационные технологи.

Л.Габилон, Т.Магнак и Х.Сэлод исследуют проблемы трудоустройства безработных в предпринимательских зонах Франции. Ученые проводят оценку программы, которая была начата во Франции в 1997 г. с целью помощи работникам в поисках работы путем предоставления льгот для фирм, которые создают рабочие места. Данная программа распространялась на предприятия, нанимающие не менее 20% рабочей силы на местном рынке труда. Исследование безработицы в Парижском регионе в течении длительного периода времени (1993-2003 гг.) позволило измерить прямое действие программы с учетом краткосрочного и среднесрочного эффектов. Анализ был проведен на основе реализации оригинальной двухступенчатой эмпирической стратегии, используя индивидуальные данные на первом этапе, а также совокупные данные и условные линейные методы сопоставления на втором этапе. В результате получены небольшие, но значимые результаты, которые оказывают влияние на скорость трудоустройства безработных (которая увеличилась в соответствии с моделью на 3%). Ученые делают вывод о том, что данный эффект локализован и является значимым только в краткосрочной перспективе (т.е. в лучшем случае в течение 3-х лет, в течении которых следует начинать политику) [9]. При этом формирование человеческого капитала и его эффективное использование являются условиями успешного трудоустройства безработных.

Повышение квалификации должно быть положено в основу политики занятости в стране. При

этом акценты необходимо направлять на заинтересованность работодателей в вопросах подготовки и переподготовки кадров. В подтверждение этому можно привести финский опыт, предполагающий оценку эффектов отсубсидирования низкоквалифицированных работников. Субсидии в низких размерах часто предлагаются в качестве решения проблемы безработицы среди малоквалифицированных работников. В работе [10] рассматрено влияние на занятость деятельности Финского фонда налогового субсидирования, политика которого ориентирована на пожилых, работающих полный рабочий день, низкооплачиваемых работников. Полученные результаты показывают, что система субсидий не оказала никакого влияния на уровень занятости или заработной платы исследуемых групп, но незначительно звеличилось рабочее время.

В работе [11] изучаются особенности инфраструктуры рынка труда. При этом делается вывод о том, что во многих странах службы социального обеспечения, которые традиционно были предоставлены в государственном секторе в настоящее время работают по контракту с частными поставщиками. Полученные результаты показывают, что не наблюдается особой разницы в шансах поиска работы между частными агентствами по трудоустройству и государственной службы занятости, но это связано с неоднородностью различных типов безработных. Кадровые агенства являются лучшими в обеспечении занятости иммигрантов, в то время как они когут быть хуже для подростков. Возможности трудоустройства работников как на рынке труда, так и смены должности в рамках конкретного предприятия рассматривается как мобильность кадров.

На формирование человеческого капитала предприятий также оказывает влияние мотивированность и мобильность кадров. При выборе подходов к мотивации важно учитывать то, что сотрудники рациональны и могут предвидеть последствия своих действий и уклоняться, когда ожидаются превышение предельных издержек над выгодами. В ответ на это менеджеры могут внедрять практики поощрительных выплат, которые уменьшают привлекательность уклонения. Д.Нагин, Дж. Ребитзер, С. Сандерс и Л.Тейлор провели эксперимент относительно оппортунизма работников, производящих продукцию под руководством своих менеджеров. Полученные результаты свидетельствуют о том, что значительная часть работников ведет себя примерно в соответствии с «рациональной моделью» («rational cheater model»). Отмечается, что большинство сотрудников не реагирует на манипуляции. Ученые связывают это с оценками сотрудниками политики работодателей по отношению к персоналу [12].

М.Гвадалупе, Х.Ли, Д. Вульф мобильность работников рассматривают в рамках исследования взаимосвязи между изменениями в составе команд исполнителей [13]. Они приходят к выводу о том, что эффективность компаний преимущественно обеспечивается усилиями функционального менеджмента, нежели общего. Мобильность рассматривается как возможность функциональных менеджеров присоединяться к командам исполнителей. При этом перемещаются акценты в деятельности с общего к функциональному менеджменту, что называют функциональной централизации. Такое управление должно быть направлено на обеспечение мобильности персонала различных категорий, что может рассматриваться как одно из направлений формирования человеческого капитала предприятий.

Выводы и предложения. Таким образом, знания и способности персонала являются важными компонентами человеческого капитала и находятся во взаимосвязи с технологическими изменениями в экономике, а также с элементами рынка труда. Анализ зарубежного опыта формирования человеческого капитала предприятий позволяет выделить его основные направления: развитие знаний и способностей, обеспечение мотивированности и мобильности, а также создание условий для продуктивной деятельности с учетом принципов социальной ответственности бизнеса.

Список литературы:

1. Goldin C. The race between education and technology: the evolution of U.S. educational wage differentials, 1890 to 2005 / C. Goldin, L.Katz // NBER Working Paper №12984 – March 2007. – http://www.nber.org/papers/w12984.
2. OsterE. 2013. Limited Life Expectancy, Human Capital and Health Investments / Emily Oster, Ira Shoulson, E. Ray Dorsey // American Economic Review. – 2013. – Vol.103(5). – PP.1977-2002.
3. Mokyr J. Long-Term Economic Growth and the History of Technology / J. Mokyr; Philippe Aghion and Steven Durlauf (eds.) // Handbook of Economic Growth. – Amsterdam: Elsevier, 2005. – Vol. 1. – PP. 1113–1180.
4. O'Rourke Kevin H. Trade, Knowledge, and the Industrial Revolution / Kevin H. O'Rourke, Ahmed S. Rahman, Alan M. Taylor // NBER Working Paper №. 13057. – Cambridge, April 2007. – http://www.nber.org/papers/w13057.
5. Carlsson Magnus The Effect of Schooling on Cognitive Skills / Magnus Carlsson, Gordon B. Dahl, Dan-Olof Rooth // NBER Working Paper №. 18484. – October 2012. – http://www.nber.org/papers/w18484.
6. Cruz A. Echevarria Life expectancy, human capital, social security and growth / Cruz A. Echevarria, Amaia Iza // Journal of Public Economics. – Vol.90, issue 12. – December 2006. – P. 2323-2349. (The Basque Country University) https://addi.ehu.es/bitstream/10810/6723/1/wp2005-17.pdf.
7. Reinhardt Forest L. Corporate Social Responsibility Through an Economic Lens / Forest L. Reinhardt, Robert N. Stavins, Richard H. K. Vietor // NBER Working Paper No. 13989. – 2008. – http://www.nber.org/papers/w13989.
8. David H. The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market / H. David, D. David // American Economic Review. – 2013. –№103(5). –PP. 1553-97.
9. Gobillon Laurent Do unemployed workers bene□t from enterprise zones? The French experience / Laurent Gobillon, Thierry Magnac, Harris Selod // Journal of Public Economics Journal of Public Economics. – 2012. – №96. – PP. 881–892.
10. Huttunen Kristiina The employment effects of low-wage subsidies/ Kristiina Huttunen, Jukka Pirttilд, Roope Uusitalo // Journal of Public Economics – 2013. – №97. – PP. 49–60.
11. Bennmarker Helge Effects of contracting out employment services: Evidence from a randomized experiment / Helge Bennmarker, Erik Grцnqvist, Bjцrn Цckert // Journal of Public Economics – 2013. – №98. – PP. 68–84.
12. Nagin Daniel Monitoring, Motivation and Management: The Determinants of Opportunistic Behavior in a Field Experiment / Daniel Nagin, James Rebitzer, Seth Sanders, Lowell Taylor // NBER Working Paper No. 8811. – March 2002. – http://www.nber.org/papers/w8811.
13. Guadalupe Maria Who Lives in the C-Suite? Organizational Structure and the Division of Labor in Top Management / Maria Guadalupe, Hongyi Li, Julie Wulf // NBER Working Paper №17846. – February 2012. – http://www.nber.org/papers/w17846.

Руссіян О.А.
Інститут економіки промисловості Національної академії наук України

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація
Проведено аналіз підходів до управління людським капіталом на підприємствах. Виявлено обмеження існуючих підходів до управління людським капіталом на підприємствах. Міжнародний досвід управління людським капіталом формує основи для вдосконалення теорії і практики управління людським капіталом на підприємствах.
Ключові слова: людський капітал, підхід, параметри людини, підприємство, управління, досвід.

Russiyan E.A.
Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine

THEORY AND PRACTICE OFHUMAN CAPITAL MANAGEMENT AT ENTERPRISES: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Summary
Analysis of approaches to human capital management at enterprises was carried out. Limitations of existing approaches to human capital management at enterprises were revealed. International experience of human capital management is also formes the basis for improvement in theory and practice of human capital management at enterprises.
Keywords: human capital, approach, the parameters of the person, enterprise, management, experience.

УДК 336.719

ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Сербина О.Г., Загузова О.М.
Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті розглядається сутність, особливості та призначення Інтернет-банкінгу. Досліджено світовий досвід впровадження послуг інтернет-банкінгу, виявлено можливості та перспективи його розвитку в Україні. Проаналізовано ринок вітчизняних інтернет-послуг банків та виявлено основні проблеми, які гальмують його розвиток.
Ключові слова: банківське обслуговування, банківські послуги, інтернет-банкінг, банківські операції.

Актуальність. На сучасному етапі розвитку банківської системи України все більш швидкими темпами зростає попит клієнтів банків на дистанційні банківські послуги, що обумовлено потребою самих користувачів отримувати доступний, зручний і швидкий канал обслуговування. У інтернет-банків є одна вагома перевага перед звичайними фінансовими установами: їм не потрібно утримувати та підтримувати традиційні банківські відділення. Також сучасні інтернет-технології дозволили банкам істотно прискорити та спростити документообіг, скоротивши обсяг паперової роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам сучасного банківського обслуговування приділено немало уваги як теоретиками так і практиками. Питанням розвитку банківського бізнесу, розробці банківських продуктів, використання сучасних новітніх технологій у банківській сфері присвячено багато праць таких авторів, як С. Єгоричева [1], О. Копилюк, Р. Кифяк [2], В. Огієнко[3], О. Чуб[4] та інші. Питання впровадження інтернет-технологій у банківську систему України розглядались в працях таких учених як С. Афанасьєва, К. Базадзе, А. Кузьменко, І. Пасічник, та інших.

Метою статті є дослідження послуг, які надаються сучасними українськими банками через мережу Інтернет, виявлення сучасних світових тенденцій банківського інтернет-обслуговування та аналіз можливостей і перспектив розвитку інтернет-банкінгу в Україні як відносно нового і перспективного виду банківських послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкий розвиток глобальної мережі Інтернет започаткував новий напрям у банківській справі – інтернет-банкінг, з розвитком якого у банків з'являються великі можливості для надання інноваційних послуг, а у клієнтів – максимально зручний спосіб їх отримання.

Інтернет-банкінг (англ. *online Banking*) або веббанкінг – один із видів дистанційного банківського обслуговування, засобами якого доступ до рахунків та операцій за рахунками забезпечується в будь-який час та з будь-якого комп'ютера через Інтернет. Для виконання операцій використовується стандартний браузер, такий як Google Chrome, Internet Explorer, Opera, Mozilla тощо. Таким чином, необхідності встановлювати додаткове програмне забезпечення немає. Перелік послуг інтернет-банкінгу постійно розширюється, умовно його можна розділити на основні та додаткові (табл.1).

Перші проекти іноземних банків, пов'язані з управлінням банківськими рахунками через персональні комп'ютери, були реалізовані ще в 80-х. Вкладникам була надана можливість перевіряти свої рахунки, зв'язуючись з комп'ютером банку за телефоном (послуга отримала назву Home banking). Поширення Інтернету спонукало провідні банки світу впровадити системи доступу до інформації, а

© Сербина О.Г., Загузова О.М., 2014

Таблиця 1

Послуги Інтернет-банкінгу

Основні послуги Інтернет-банкінгу	Додаткові послуги Інтернет-банкінгу
1) Перегляд балансу картки або рахунку, (зазвичай також сум відкритих депозитів або стану погашення кредитів); 2) Виписки за рахунками; 3) Платежі в межах банку; 4) Можливість здійснювати перекази на карткові рахунки інших осіб в межах банку та на рахунки в інших банках; 5) Платежі в національній валюті в межах країни; 6) Платежі в національній валюті в межах країни; 7) Блокування картки клієнтом, наприклад, в разі викрадення або втрати.	1) Встановлення лімітів на різні види операцій (оплата через інтернет, термінал, банкомат і т.д.) з карткових та поточних рахунків, наприклад 0 (нуль); 2) Платежі в іноземній валюті; 3) Обмін валют; 4) Оплата рахунків про надані небанківські послуги (зокрема комунальні, зв'язок); 5) Придбання ваучерів передоплачених послуг (мобільні оператори, інтернет); 6) Пряме поповнення балансу SIM (USIM, R-UIM)-карти за вказаним номером телефону.

потім – і до операцій з самими рахунками. А у 1995 році в Сполучених Штатах був створений перший у світі віртуальний банк – Security First Network Bank [5]. В Європі першим віртуальним банком був Advance Bank – дочірня структура Дрезденської банківської групи (Німеччина), який розпочав свою діяльність у 1996 році.

В електронних банківських послугах України можна виділити три основні

ступені розвитку. На першому етапі відбулося створення системи «Клієнт-банк», що включає підсистеми «Клієнт-банк» для юридичних осіб, а також «Домашній банкінг» для фізичних осіб. Система «Клієнт-Банк» вперше було використана в Україні у 1992 році. Вона дозволяє користувачу керувати рахунками в банку та отримувати всю поточну інформацію про рух коштів, не виходячи з офісу. Другим етапом було введення та використання мобільного банкінгу (WAP-банкінг). Третій етап характеризується появою та подальшим розвитком власне інтернет-банкінгу [8].

Переваги інтернет-банкінгу беззаперечні – він надає клієнтам можливість концентрувати в одному місці всю інформацію стосовно своїх грошових потоків. Також, важлимим аспектом є те, що всі розрахунки проводяться в режимі реального часу. Інтернет-обслуговування значно полегшує проведення переказів або платежів, а також прискорює цей процес. Швидкість виконання тієї чи іншої операції в інтернет-банкінгу вище, ніж при обробці аналогічного запиту операціоністом в банку. Ще однією перевагою являється автоматизація платежів. Наприклад, при налаштуванні оплати за кредитами або комунальними послугами ризик прострочення платежів та накладення штрафних санкцій зводиться до мінімуму.

Конфіденційність даних, що були передані по каналах «інтернет-банкінгу» гарантується завдяки використанню при обміні інформацією сертифікованих засобів криптографічного захисту, механізму аутентифікації клієнтів, а також постійному контролю за цілісністю інформації. З кожним роком інтернет-технології стають більш безпечними і зручними для використання, отже, еволюція електронного банкінгу триває. На сьогоднішній день в Україні Інтернет-банкінг користується помірним попитом серед клієнтів банків. Основними причинами не високої активності споживачів є: невпевненість громадян України в безпеці своїх коштів, часті спроби шахрайства в Інтернеті, небажання самих банків здійснювати вкладення власних коштів у розвиток даного банківського продукту.

Але, разом з цим, розвиток Інтернет-банкінгу продовжується стабільними темпами. На початок 2012 року в Україні нараховується до 45% інтернет-користувачів від загальної кількості жителів, в той час як в розвинених країнах цей показник сягає 80%. За прогнозами експертів, протягом 2-3 років буде спостерігатись активне зростання кількості інтернет-користувачів. За даними досліджень «Touchpoll», в Україні на початок 2012 року користувачами інтернет-банкінгу є більше 30% користувачів Інтернету, що майже на 7% перевищує їх кількість в попередньому році, та складає майже 7 млн. осіб [4]. За дослідженням компанії «Простобанк Консалтинг» в 2013 році послугу інтернет-банкінгу пропонують 38 банків з числа 50-ти лідерів за активами. За останні два роки пропозиція онлайн-банкінгів від великих банків зросла: наприклад, така послуга з'явилася в Ощадбанку і Промінвестбанку; вивів свою пропозицію на ринок і Райффайзен Банк Аваль.

Інтернет-банкінг досить швидко набув популярності серед клієнтів, переважно фізичних осіб та малого бізнесу. За оцінками ЮНКТАД (Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку), в Західній Європі зростання користувачів інтернет-банкінгу становитиме 20% на рік. В США, Німеччині, Великобританії зростання користувачів буде відбуватись більшими темпами, і це пов'язано з тим, що в цих країнах послугами інтернет-банкінгу вже користується переважна кількість клієнтів.

Електронний банкінг найбільш розповсюджений у США, де практично кожний великий банк і переважна кількість середніх та дрібних банків надають своїм клієнтам послуги з дистанційного керування рахунком через Інтернет. В США на послугах інтернет-банкінгу спеціалізуються такі найбільш відомі банки, як Bank of Internet USA, EverBank Direct, BankSimple та PerkStreet Financil. Ринок інтернет-банкінгу США є одним з найбільш розвинених у світі. Насамперед, це виражається в тому, що клієнт американського банку може отримати максимальну кількість послуг через інтернет: всі операції з рахунком, купівля/продаж валют, торгівля на фондових ринках, страхування депозитів, отримання кредитів, доступ до персоніфікованої фінансової інформації тощо. За даними досліджень «comScore», в США у сфері інтернет-банкінгу кількість власників депозитів у десяти найбільших банках країни зросла до 65 млн. А всього сплачують різні рахунки через мережу близько 66% американських споживачів [4].

На відміну від європейської практики, вхід в саму систему інтернет-банкінгу для клієнтів американських банків може здійснюватися шляхом введення даних пластикової картки (виданої банком клієнта) на сайті банку. Також, в США для забезпечення захисту клієнтів використовуються тільки стандартні методи, в тому числі найпоширеніший протокол шифрування інформації SSL.

Відмінною рисою американських інтернет-банків є відсутність будь-якої абонентської плати та плати за підключення. Треба зауважити, що в США цей ринок послуг є ринком досконалої конкуренції, відповідно ціни зводяться до витрат на їх реалізацію. Зрозуміло, що вони є не значними, тому можуть бути покриті за рахунок мінімальних комісійних платежів.

Можна спостерігати, що інтернет-банки часто стикаються зі звинуваченнями в нездатності запропонувати зручний клієнтський сервіс. Мається на увазі відсутність у клієнта можливості відвідати

банківське відділення для вирішення своїх фінансових питань. Для вирішення цієї проблеми американський онлайновий банк PerkStreet Financil відкрив активну сторінку у соціальній мережі Facebook (з рівнем активності у 10 тис. прихильників), де співробітники банку на протязі всього дня відповідають на питання та пропозиції клієнтів [11].

За даними маркетингової служби Qualisteam [6] розподіл інтернет-банків по регіонах має наступний вигляд: Африка – 23, Північна Америка (Канада – 32, США – 1383), Латинська Америка – 258, Азія – 174, Європа – 1205: (Німеччина – 355, Франція – 172, Італія – 228, інші європейські країни – 450), Азіатсько-Тихоокеанський регіон – 32. Усього, за власними оцінками Qualisteam, тут охоплено приблизно 95% інтернет-банків у світі (3107 сайтів).

В Україні послуги інтернет-банкінгу надають наступні банки: «УкрСиббанк», »Укрсоцбанк», «ПриватБанк», «Промінвестбанк», «Альфа-банк» тощо. Кількість банків, які діють через мережу Інтернет в Україні зростає з кожним роком. Розглянемо більш детально послуги, які пропонуються українськими банками, табл. 2.

На початку 2012 року було досліджено найбільш використовувані можливості Інтернет-банкінгу серед українських користувачів. В результаті виявлено, що українців найбільше цікавить перегляд залишку на їх рахунку, оплата комунальних послуг, послуг мобільного зв'язку та мережі Інтернет, отримання інформації про всі відкриті рахунки і банківські продукти тощо. Це дозволило банкам сконцентрувати увагу на затребуваних послугах та обрати відповідний вектор діяльності маркетингового відділу [7].

Сьогодні неможливо уявити функціонування банківських установ без використання сучасних інформаційних технологій та, зокрема глобальних комп'ютерних мереж, у тому числі й Інтернет. З впровадженням інтернет-банкінгу банки можуть значно збільшити клієнтську базу і знизити витрати на персонал і мережу філій.

Висновки. Отже, Інтернет як інформаційно-комунікаційна технологія, вже забезпечив доступність банківських продуктів і послуг для більшої кількості клієнтів, усунувши географічні та часові бар'єри для їх надання. Основною перевагою інтернет-технології з точки зору клієнта є можливість здійснювати операції без будь-яких обмежень у форматі 24/7. При чому кількість та якість послуг, які можна отримати через Інтернет, залежать від того наскільки банк зацікавлений в розвитку цих напрямків. Більшість банків дотримуються думки, що інтернет-банкінг не потрібен більшому загалу користувачів, і тому не має потреби вдосконалювати або впроваджувати нові технології у цю сферу. В свою чергу банки, які розвивають Інтернет-послуги, надають своїм клієнтам значний комплекс переваг стосовно самостійного нагляду за рахунком, експрес оплати товарів та послуг тощо. Тому банки, які першими досягнуть найповнішого відображення своєї діяльності в Інтернеті, займуть провідні позиції на банківському ринку України.

Разом з цим існує ряд чинників, які гальмують розвиток інтернет-банкінгу в Україні:

– обмеженість доступу до мережі Інтернет;

– відсутність навичок користування;

Таблиця 2

Послуги Інтернет-банкінгу вітчизняних банків

Назва банку	Система Інтернет-банкінгу	Можливості
ПриватБанк	Приват24	-перегляд виписок за рахунками; -оформлення депозиту; -обмін валюти; -будь-які види платежів; -поповнення рахунку мобільного телефону; -додаткоіві послуги по платіжним картам.
УкрЕксімБанк	Фінансовий портал	-перегляд виписок за рахунками; -будь-які види платежів;
УкрСиббанк	Управління рахунком в рамках пропозиції All inclusive	-перегляд виписок за рахунком; -будь-які види платежів.
Укрсоцбанк	Інтернет-банкінг	-перегляд виписок за рахунками; -оформлення депозиту; -обмін валюти; -будь-які види платежів; -поповнення мобільного телефону.
Промінвестбанк	PIB-ONLINE	-перегляд виписок за рахунками; -обмін валюти.
Альфа-банк	My Alfa-Bank	-перегляд виписок за рахунком; -будь-які види платежів; -поповнення мобільного телефону.
ОТП Банк	OTPdirekt	-перегляд виписок за рахунками; -будь-які види платежів; -поповнення і зняття коштів з ощадного рахунку.

– низький рівень захисту інформації в даній сфері;

– недостатня законодавча та нормативна база.

Підсумовуючи, можемо припустити, що розвитку Інтернет-банкінгу в Україні будуть властиві наступні ознаки:

1) наявність Web-сторінки у кожного регіонального відділення, абсолютна більшість банків буде працювати із системами типу «Клієнт-банк»;

2) активна співпраця банків з Інтернет-магазинами; створення специфічної платіжної системи за участі альянсу найбільших банків, яка буде обслуговувати тільки Інтернет-торгівлю; широке розповсюдження такого носія електронних грошей як смарт-карти;

3) поява специфічних фінансових інститутів, які об'єднають технічні можливості усіх фінансових установ, Інтернет-провайдерів тощо, і, не виключено, зможуть конкурувати у сфері електронних банківських послуг із традиційними банківськими установами.

Список літератури:

1. Єгоричева С.Б. Банківські інновації: навч. посібник // – К. : Центр учбової літератури. – 2010. – 206 с.
2. Кифяк Р. Альтернативні канали продажу банківських продуктів як пріоритетний напрям розвитку банківського бізнесу/ Р. Кифяк // Вісник НБУ. – 2011. – № 10. – С. 106 – 110.

3. Огієнко В.І. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг / В.І. Огієнко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua.
4. Чуб О. Розвиток Інтернет-банкінгу в глобальному середовищі / О. Чуб // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua.
5. Гайдай І.Ю. Зарубіжний досвід упровадження Інтернет-банкінгу та перспективи його використання в Україні / І.Ю. Гайдай // Вісник ДонУЕП. – 2011. – № 1. – С. 178 – 182.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.qualisteam.com
7. Страхарчук А.Я Інформаційні системи і технології в банках: [навч. посібник] / А.Я Страхарчук, В.П. Страхарчук. – К.:Знання, 2010. – 515с.
8. Кравець В.Т. Інтернет-платежі в системі безготівкових розрахунків / В.Т. Кравець // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 11. – С. 21-23.
9. MForum Analytics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mforum.ru
10. Новинки на ринку банківських послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tristar.com.ua/
11. Зайцев О. Растущий потенциал онлайновых банков / О. Зайцев // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 2 С. 40- 46.

Сербина О.Г., Загузова Е.М.
Днепропетровская государственная финансовая академия

ИНТЕРНЕТ-БАНКИНГ: УКРАИНСКАЯ ПРАКТИКА И МИРОВОЙ ОПЫТ

Аннотация
В статье рассматривается сущность, особенности и назначение Интернет-банкинга. Исследован мировой опыт внедрения услуг интернет-банкинга, выявлены возможности и перспективы его развития в Украине. Проанализирован рынок отечественных интернет-услуг банков и выявлены основные проблемы, которые тормозят его развитие.
Ключевые слова: банковское обслуживание, банковские услуги, интернет-банкинг, банковские операции.

Serbyna O.G., Zaguzova O.M.
Dnipropetrovsk State Finance Academy

INTERNET BANKING: UKRAINIAN PRACTICE AND WORLD EXPERIENCE

Summary
The article examines the nature, characteristics and purpose of Internet banking. Studied the world experience of introduction of the services of Internet banking, identification of opportunities and prospects of its development in Ukraine. Analyzed the domestic market of Internet services of banks, and the main problems that hinder its development.
Keywords: banking, banking services, Internet banking, banking.

УДК 336:005.584.1

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Сербина О.Г., Минакова К.С.
Дніпропетровська державна фінансова академія

Досліджено історичні аспекти формування системи фінансового моніторингу в Україні. Виявлені ключові фактори, які вплинули на формування системи фінансового моніторингу. Окреслені основні проблеми, на які слід звернути увагу при удосконаленні системи фінансового моніторингу.
Ключові слова: фінансовий моніторинг, Міжнародна організація з боротьби з відмиванням грошей, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, банки, фінансова система.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин, спрощення розрахунків між різними країнами, а також впровадження у процеси розрахунків нових інформаційних технологій призводить до підвищення ризику використання фінансових установ у процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Доходи, отримані злочинним шляхом є однією з головних основ корупції, організованої злочинності і тероризму, а отже і розвитку тіньового сектору економіки. Важливим аспектом ефективності запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є створення державної системи нагляду та контролю за здійсненням фінансових операцій та розрахунків між суб'єктами господарювання, населення, а також органами державної та місцевої влади.

В Україні особливостями формування системи фінансового моніторингу є: високий ступінь тінізації економіки, корупція, нерозвиненість фінансового ринку, дублювання повноважень різними органами й відомствами, низька автоматизованість та обмін інформацією, недосконалість законодавчого й організаційного забезпечення. Все це суттєво впливає на ефективність координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, а імплементація світових

© Сербина О.Г., Минакова К.С., 2014

стандартів і практики протидії легалізації доходів не має практичного інструментарію реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в Україні окреслені в працях таких вчених, як: Василик О.Д., Дзедзик І.Б., Дмитров С.О., Єрмоленко О.А. [2], Колдовський М.В. [3], Куришко О.О. [4], Литвиненко А. Н., Петрук О.М. [5], Римарук О.І. [7], Росоляк О.Б. [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи світовий досвід у сфері протидії легалізації доходів, необхідно звернути увагу на високі політичні ризики та загрози об'єктивній і неупередженій діяльності системи фінансового моніторингу в Україні, зокрема на високий рівень корумпованості економіки. З одного боку, вони призводять до формування доходів, які мають не законне походження, а з іншого – формують перешкоди для проведення фінансового моніторингу щодо осіб, які здійснюють легалізацію злочинних доходів.

Мета статті. Головною метою даної роботи є висвітлення основних етапів створення системи фінансового моніторингу в Україні, а також перспективи її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для України проблема відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, набула особливого загострення з переходом до ринкових відносин [3, с. 352], тому з'явилася потреба у введенні нового механізму нагляду та контролю за грошовими потоками та фінансовими операціями фізичних і юридичних осіб, як зі сторони держави, так і зі сторони окремої фінансової установи.

Становлення системи фінансового моніторингу в Україні почалося з прийняття Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» 28 листопада 2002 року. Передумовами введення цього закону стали події 11 вересня 2001 року в США, коли проблема боротьби з легалізацією кримінальних доходів та фінансуванням тероризму набула особливої актуальності. В цьому аспекті підвищення вимог Міжнародної організації з боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force, FATF), Світового банку та Міжнародного валютного фонду стали цілком правомірним наслідком консолідації зусиль світової спільноти в напрямку запобігання та протидії цим суспільно-небезпечним явищам [7].

У зв'язку з великою часткою тіньового сектору економіки та недостатньою боротьбою з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, Україну було включено до списку країн з високим рівнем криміналізації економіки, які несуть потенційну загрозу світовому співтовариству [7]. Це зумовило введення низки санкцій проти України, які суттєво уповільнили, а в деяких випадках унеможливили рух коштів за багатьма зовнішньоекономічними контрактами. В такій ситуації уряд країни був змушений негайно впроваджувати невідкладні заходи, які сприяли б усуненню даної ситуації. Такими заходами, відповідно до рекомендацій міжнародної групи FATF стали:

1) прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» від 28.11.2002 р.;

2) прийняття спільної постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28.08.2001 р.;

3) прийняття постанови Правління Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом» від 30.04.2002 р.;

4) прийняття постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 14.05.2003 р. [5, с. 291].

5) створення уповноваженого органу з питань фінансового моніторингу – Державного комітету фінансового моніторингу України (ДКФМУ) 2004-2005 роки.

Таким чином, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» створено національну систему фінансового моніторингу яка складається з двох рівнів: державного та первинного (на рівні окремого суб'єкта господарювання). Також цим Законом передбачено створення спеціально уповноваженого органу з питань фінансового моніторингу до основних функцій якого відноситься:

– реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також внесення пропозицій щодо її формування;

– збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформація, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму;

– створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [2, с. 24].

Протягом 2002-2004 рр., експерти Міжнародної організації з боротьби з відмиванням грошей, отриманих злочинним шляхом пильно стежили за змінами, які відбувались в Україні у сфері створення системи фінансового моніторингу. Тому на черговій сесії FATF, котра почала свою роботу в Парижі 25 лютого 2004 року, було прийнято рішення про виключення України зі списку країн, що не сприяють боротьбі з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом та скасування санкцій з боку держав-членів FATF.

Для цього було заслухано доповіді комісії експертів, які дали позитивну оцінку діям українського уряду та парламенту щодо контролю за фінансовими потоками в національній банківській і страховій системах. Фактично усі заявлені до України претензії було знято, а нові не з'явилися.

Слід зазначити, що у лютому 2010 р. Україна потрапила в новий список FATF, який пов'язаний з моніторингом процесу боротьби з відмиванням грошей і протидії фінансуванню тероризму, а щодо українських фінансових установ знову стали застосовуватися різні дискримінаційні заходи [2, с. 25]. Передумовами цього стали посилення дії світової фінансової кризи та зміна політичного режиму країни.

Новим урядом протягом 2010-2011 рр. було проведено ряд змін у законодавстві щодо протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом або фінансування тероризму. До таких змін віднесемо:

– реорганізацію ДКФМУ у Державну службу фінансового моніторингу України (ДСФМУ);

– введення у дію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

інсайдерської інформації», Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких активів»;

– внесення змін до вже існуючого Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму«, які були затверджені ВРУ на початку 2011 року та невідкладно реалізовані суб'єктами фінансового моніторингу [7].

Внесеними змінами до цього Закону, було запроваджено належну ідентифікацію споживачів фінансових послуг, виявлення інформації про належність клієнтів-фізичних осіб до публічних діячів іноземних держав або до пов'язаних з ними осіб тощо.

Тому логічним результатом спільних зусиль Державної служби фінансового моніторингу та Національного банку України, а також інших органів державної влади стало прийняте 28 жовтня 2011 року рішення FATF про виключення України зі списку щодо моніторингу процесу боротьби з відмиванням грошей і протидії фінансуванню тероризму, що свідчило про зміцнення довіри до держави з боку міжнародної спільноти і полегшення умов роботи українських банків на світовому фінансовому ринку.

Адаптація законодавства України до міжнародних стандартів продовжувалась і надалі. Як наслідок, 31 січня 2011 року була прийнята Постанова НБУ «Про внесення змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», якою, передбачено відповідні вимоги щодо внутрішніх процедур і документів банків з питань фінансового моніторингу, у тому числі до електронних анкет за спеціально розробленими формами. На сьогоднішній день, Україна є учасником боротьби з легалізацією доходів та фінансуванням тероризму. З цим пов'язано прийняття ряду нормативних документів, що дозволяють уникнути санкцій з боку країн, які активно борються з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Експерти ДСФМ України на постійній основі приймають участь та представляють інтереси України на Пленарних засіданнях Комітету MONEYVAL (Експертна група ради Європи по оцінці заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом), залучаються до типологічних досліджень та взаємних оцінок країн-членів Комітету. Держфінмоніторинг України також регулярно приймає участь у заходах, організованих Групою з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів [5, с. 291-292].

Проте, система фінансового моніторингу України є недосконалою і має ряд неточностей. Так, наприклад, існують деякі прогалини щодо визначення кількісних показників, передбачених в ознаках фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Зокрема, у практиці, що склалася, суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки) на власний розсуд визначають деякі кількісні показники, що стосуються здійснення фінансових операцій (наприклад, таких як «істотне збільшення залишку на рахунку», «істотне збільшення частки готівки», «регулярне здійснення зарахування на рахунок», «значна кількість платежів від фізичних осіб», «великий пакет акцій» тощо).

Не є вичерпним також перелік операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Згідно статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» фінансова операція підлягає внутрішньобанківському фінансовому моніторингу у разі, коли у суб'єкта виникають підстави вважати, що дана операція проводиться з метою легалізації доходів або фінансування тероризму. У зв'язку з цим заслуговує на увагу необхідність встановлення додаткових ознак операцій, окрім тих, що зазначені законом [6, с. 32] .

Слід звернути увагу на те що, у світлі останніх подій, які сьогодні відбуваються в державі, можна стверджувати, що вірогідність потрапити до нового списку FATF є дуже великою для України, а введення санкцій з боку провідних країн світу значно загострить і без того складну ситуацію у країні.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день в Україні сформована дворівнева система фінансового моніторингу, яка функціонує на основі вітчизняного законодавства та міжнародних норм у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансуванню тероризму.

В цілому, нормативно-правове підґрунтя функціонування системи фінансового моніторингу є сформованим і відповідає міжнародним стандартам. Проте ми виявили ряд її елементів, які потребують подальшого вдосконалення.

Можна запропонувати такі пропозиції щодо подальшого розвитку системи фінансового моніторингу України:

– внесення уточнень щодо визначення ознак фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу та їхніх кількісних показників;

– підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з інститутами первинного моніторингу, насамперед банківськими і з правоохоронними органами;

– удосконалення та адаптації законодавства України до світових стандартів, які постійно змінюються.

Список літератури:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»: Закон України від 28.11.2002 №249-IV // zakon1.rada.gov.ua.
2. Єрмоленко О.А., Лисьонкова Н.М., Фінансовий моніторинг в Україні / О.А. Єрмоленко, Н.М. Лисьонкова // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2012. – № 37. – С. 23-26.
3. Колдовський М. В. Правовий аспект фінансового моніторингу комерційного банку/ Колдовський М. В. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2007. – №19. – С. 352-357.
4. Куришко О.О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О.О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 267–275.
5. Петрук О.М., Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу / О.М. Петрук, К.Д. Левківська // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2. – С. 288-292.
6. Росоляк О.Б. Фінансовий моніторинг: історія розвитку та досвід запровадження в Україні / О.Б. Росоляк // Фінансове право. – 2005. – № 11. – С. 33-32.
7. Рымарук А.И. Отмывание грязных денег: международные и национальные системы противодействия [Текст] / Рымарук А.И., Лысенков Ю.М., Капустин В.В. – К. : ТОВ «Юстініан», 2008. – 544 с.

Сербина О.Г., Минакова К.С.
Днепропетровская государственная финансовая академия

СТАНОВЛЕНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА В УКРАИНЕ

Аннотация
Исследованы исторические аспекты формирования системы финансового мониторинга в Украине. Выявлены ключевые факторы, которые повлияли на формирование системы финансового мониторинга. Обозначены основные проблемы, на которые следует обратить внимание при усовершенствовании системы финансового мониторинга.
Ключевые слова: финансовый мониторинг, Международная организация по борьбе с отмыванием денег, легализация доходов, полученных преступным путем, банки, финансовая система.

Serbyna O.G., Mynakova K.S.
Dnipropetrovs'k State Finance Academy

FORMATION OF A SYSTEM OF FINANCIAL MONITIRING IN UKRAINE

Summary
Researched historical aspects of formation of system of financial monitoring in Ukraine. Identify key factors that influenced the formation of the system of financial monitoring. The main problems, that should be paid attention to improve the system of financial monitoring.
Keywords: financial monitoring, the international organization for combating
money laundering, legalization of illegally received incomes, banks, financial system.

УДК 336.225.6

НАЛОГОВАЯ ДИСЦИПЛИНА КАК ФАКТОР НАЛОГОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА

Сушкова Е.Е.
Национальная академия природоохранного и курортного строительства

В статье приведены результаты исследования сущности налоговой дисциплины и ее роли в обеспечении налоговой безопасности региона. Выявлены и классифицированы факторы, которые оказывают влияние на уровень налоговой дисциплины в регионе. Приведены методы налогового регулирования, направленные на обеспечение высокого уровня налоговой дисциплины.
Ключевые слова: налоговая культура, налоговая дисциплина, регион, ме-стные бюджеты, налоговая безопасность региона.

Постановка проблемы в общем виде. Одной из наиболее актуальных проблем современного этапа развития экономики Украины является совершенствование налоговой системы с целью адаптации ее к быстро меняющимся социально-экономических условиям и все возрастающим потребностям бюджета. При этом, учитывая роль налоговой системы в фиансовом обеспечении бюджетов всех уровней и регулировании развития экономики страны и ее регионов, необоснованные и непросчитанные управленческие решения в сфере налогообложения могут повлечь за собой катастрофические последствия, которые могут стать угрозой для динамичного развития социально-экономической системы. В данном контексте важное значение приобретает обеспечение на достаточном уровне налоговой безопасности региона.

Анализ последних исследований и публикаций позволил сделать вы-вод, что вопросам финансового обеспечения органов местного самоуправления уделяется много внимания как со стороны отечественных, так и зарубежных ученых. При этом отмечается, что финансовая устойчивость местных бюджетов и их защищенность от негативного воздействия экономических процессов характеризуется понятием «финансовая безопасность». Исследованию проблем финансовой и в частности налоговой безопасности, выявлению факторов рисков и угроз реализации финансовой политики государства, разработке мер по их нивелированию посвящены работы многих отечественных и зарубежных ученых А.И Барановского, И.Ф. Бенько, З.С. Варналия, В.М. Гейца, Н.Н. Ер-мошенко, Г.В. Задорожного, П.В. Мельника, В.В. Мунтияна, Л.М. Петренко, В.В. Петрушевской, А.И. Сухорукова, Л.Л. Тарангул, В.Т. Шлемко и др. При этом в научных работах налоговая дисциплина рассматривается как составная часть налоговой культуры, а также как один из факторов увеличения налоговых поступлений в бюджеты всех уровней.

Однако, несмотря на значительное количество научных работ в данной сфере, ряд проблем остается нерешенным, а именно требует дальнейшего исследования роли налоговой культуры, и в частности налоговой дисциплины в обеспечении налоговой безопасности региона и финансовой устойчивости местных бюджетов, принципов формирования и направлений развития налоговой культуры экономических субъектов, а также морально-этической и психологической составляющей налоговой дисциплины.

Целью статьи является изучить сущность и роль налоговой дисциплины в обеспечении налого-

© Сушкова Е.Е., 2014

вой безопасности региона, а также определить обуславливающие ее факторы и причины.

Изложение основного материала исследования. В условиях недоста-точности финансовых ресурсов местных бюджетов особое значение приобре-тают вопросы повышения уровня налогового потенциала региона и эффективности его использования. Это обусловлено тем, что налоги на сегодняшний день являются основным источником финансовых ресурсов, необходимых для удовлетворения общественно необходимых потребностей и реализации государством своих функций по обеспечению жизнедеятельности общества [4, с. 91]. Однако, неэффективная налоговая политика может привести к сокращению объема налоговых поступлений в бюджет, росту дефицита бюджета, сокращению финансирования государственных программ социально-экономического развития. Это позволяет характеризовать налоги как дестабилизирующий фактор развития экономики региона и снижения уровня благосостояния населения. В данной связи следует согласиться с мнением Л.М. Петренко о том, что система налогообложения, с одной стороны, является ресурсным фактором обеспе-чения регионального развития, а с другой стороны, может выступать в качестве фактора риска или угрозы для динамичного социально-экономического развития региона [4, с. 92].

Следовательно, необходимой предпосылкой обеспечения высокого уровня налоговой безопасности региона является создание благоприятного налогового климата для осуществления предпринимательской деятельности, соблюдение баланса интересов при взаимодействии государства с налогоплательщиками, обеспечение местных бюджетов достаточным объемом финансовых ресурсов, а также сдерживание угроз, способных дестабилизировать систему налогообложения. При этом основными критериями налоговой безопасности региона являются устойчивость, стабильность системы налогообложения и максимум налоговых поступлений в бюджеты всех уровней [7, с. 217]. Таким образом, под ***налоговой безопасностью региона*** следует понимать такое состояние системы налогообложения, которое характеризуется устойчивостью и стабильностью всех ее элементов, что предусматривает способность противостоять внешним и внутренним угрозами, возможность эффективного использования конкурентных преимуществ и максимальной реализации налогового потенциала региона, обеспечивающее гарантированное пополнение местных бюджетов с целью социально-экономического развития региона.

По мнению большинства ученых [1–7], одной из важных составных элементов налоговой безопасности региона является налоговая культура, которая характеризует отношение всех участников налоговых отношений (законодательные органы, налогоплательщики, налоговые органы) к процессу налогообложения. Так, по мнению Л.М. Петренко, налоговая культура представляет собой часть общенациональной культуры, которая отражает уровень знаний и степень соблюдения налогового законодательства, правильность исчисления, полноту и своевременность уплаты налогов, сборов и других обязательных платежей в бюджет, знание своих прав, выполнение своих обязанностей налогоплательщиками и контролирующими органами, степень понимания всеми гражданами важности уплаты налогов для государства и общества [4, с. 93]. Ручкина В.Н. характеризует налоговую культуру как совокупность убеждений, ценностей и знаний, которые передаются социально, обусловливают поведение человека и предусматривают своевременную уплату обязательных налоговых платежей в бюджет в соответствии с действующим законодательством [6, с. 202].

Следовательно, одной из важных составляющих налоговой культуры является налоговая дисциплина налогоплательщиков, которая предполагает правильность исчисления, своевременность и полноту уплаты налогов и других обязательных платежей в бюджет, соблюдение всеми участниками налоговых отношений законодательно установленных правил налогообложение. Таким образом, можно сделать вывод о том, что обеспечение высокого уровня налоговой дисциплины является одним из источников усиления налогового потенциала региона и повышения уровня финансовой обеспеченности местных бюджетов, что достигается посредством снижения величины налогового долга за счет своевременной и полной уплаты налогов в бюджеты всех уровней, а также сокращения объема теневого сектора экономики.

Рис. 1. Классификация факторов уклонения от налогообложения

Среди причин несвоевременной или неполной уплаты налогоплательщиками налогов и сборов в бюджет, роста величины налогового долга следует отметить следующие:

– высокий уровень налоговой нагрузки («эффект Лаффера»);

– снижение уровня деловой активности налогоплательщика;

– снижение уровня платежеспособности налогоплательщика в результате роста дебиторской задолженности;

– несвоевременность возврата излишне уплаченных налогов и сборов;

– законодательно установленные правила и порядок возмещения налогово-го кредита по НДС из бюджета;

– механизм начисления финансовых санкций (штрафов, пени) и другие несовершенства налогового законодательства [5, с. 447; 6].

Обеспечение высокого уровня налоговой дисциплины приобретает осо-бое значение в условиях экономических кризисов или реформирования системы налогообложения, что сопряжено с ростом теневой экономики. Рост теневого сектора экономики, уклонение от налогообложения приводит к снижению объема налоговых поступлений в местные бюджеты, ограничиевая тем самым возможности местных бюджетов относительно финансирования социальных, экологичеких мероприятий, инвестиционных проектов и программ экономического развития, что является угрозой для налоговой безопасности региона и социальной стабильности в обществе.

Результаты анализа экономической литературы [1; 6, с. 198] позволяют утверждать, что масштабы, характер и виды уклонения от налогообложения предопределены экономическими, правовыми, политическими, социальными, техническими факторами (рис. 1).

Природа уклонения от налогообложения имеет сложный, комплексный характер, объединяя в себе несколько аспектов:

– *фискальный аспект*, что проявляется в нанесении материального ущерба бюджету государства в результате использования легальных (налоговое лавирование, или минимизация налогов) или криминальных схем;

– *экономический аспект*, который предусматривает, что выгода, полученная налогоплательщиком в результате уклонения от налогообложения, превышает наказание за него;

– *ментально-психологический аспект*, который обусловлен низким уровнем гражданской ответственности налогоплательщиков.

Следует отметить, что в современных условиях развития финансово-экономических отношений особое значения приобретает именно морально-этический, психологический аспект уклонения от налогообложения. Так, низ-кий уровень моральной ответственности налогоплательщиков за уклонение от уплаты налогов проявляется в отсутствии у них убеждения в необходимости уплачивать налоги. В данной связи следует согласиться с мнением В.Н. Ручкиной о том, что в рамках информационно-разъяснительной работы, которую проводит Государственная налоговая служба Украины, необходимо не только разъяснять обязанности и ответственность плательщиков налогов, но и уделять особое внимание государственным расходам и программам социально-экономического развития, которые финансируются за счет налоговых платежей, аккумулируемых в государственном и местных бюджетах [6, с. 203]. Это позволит создать предпосылки для повышения уровня гражданского сознания и социальной ответственности экономических субъектов относительно выполнения обязательств в сфере налогообложения.

Морально-психологический аспект уклонения от налогообложения также проявляется в неприятии экономическими субъектами законодательства в сфере налогообложения, что чаще всего обусловлено недоверием налогоплательщиков государству и негативным восприятием всех мероприятий, осуществляемых в сфере налогообложения, особенно направленных на реформирование или изменение устоявшихся правил налогообложения. Разделяя мнение Ю.М. Коваленко о том, что низкий уровень доверия налогоплательщиков государству является угрозой для налоговой безопасности любой социально-экономической системы [3], следует отметить, что одним из основных инструментов нивелирования данной проблемы является налаживание обратной связи между платель-щиками налогов и государством. Это может осуществляться посредством проведения активной разъяснительной работой с налогоплательщиками относительно их прав, целей и задач, которые ставит перед собой государство, осуществляя какие-либо мероприятия по совершенствованию или модернизации системы налогообложения. При этом важно приводить налогоплательщикам аргументированные и экономически обоснованные доводы относительно перспектив осуществления тех или иных мер в сфере налогообложения.

Также важно отметить, что морально-этический аспект уклонения от налогообложения следует рассматривать не только с позиции налогоплатель-щика, но и со стороны работников налоговых служб. Так, А.В. Власенко отмечает, что уровень налоговой культуры предопределен степенью развития налоговых отношений, основой которых является профессионализм, ответственность и знание правовых норм представителями законодательной и исполнительной власти [2]. Следовательно, конкретное социальное-этическое поведение плательщиков налогов следует рассматривать как реакцию либо на изменения в налоговом законодательстве, либо на действия представителей работников налоговых служб. В данной связи выжное значение имеет обеспение всестороннего соблюдения не только обязанностей, но и прав налогоплательщиков, а также реализации базовых принципов эффективного налогообложения.

Рассматривая профессиональный уровень работников налоговых служб как морально-этический фактор уклонения от налогообложения, следует отметить, что недостаточная мотивация сотрудников налоговой службы к выявлению фактов правонарушений в сфере налогообложения, низкий уровень защищенности представителей налоговой службы при выполнении ими служебных обязанностей делает невозможным проведение ряда мероприятий в сфере налогового контроля. Это только создает дополнительные предпосылки для роста теневого сектора экономики, способствуя тем самым сокращению объема налоговых поступлений в бюджет и снижая уровень налоговой безопасности региона. В данной связи повышение уровня компетентности работников налоговых служб в юридических и экономических вопросах, обеспечение международного обмена опытом в сфере налогового контроля будет способствовать улучшению качества налогового управления и минимизации рисков и угроз налоговой безопасности региона.

Выводы. Обобщив результаты исследования роли налоговой дисциплины в обеспечении налоговой безопасности региона, можно сделать выводы о том, что обеспечение своевременной и полной уплаты налогов в бюджеты всех уровней, а также повышения уровня социальной ответственности экономических субъектов относительно выполнения обязательств в сфере налогообложения является одним из источников усиления налогового потенциала региона и повышения уровня финансовой обеспеченности местных бюджетов. При этом налаживание диалога и сотрудничества между государством и налогоплательщиками, всестороннее информационно-аналитическое обеспечение налоговых отношений призвано повысить уровень налоговой культуры налогоплательщиков и тем самым предупредить факты уклонения от уплаты налогов. Это позволит снизить риски и нивелировать угрозы налоговой безопасности региона, способствуя тем самым повышению уровня финансовой обеспеченности местных бюджетов относительно реализации программ регионального развития.

Список литературы:
1. Башинський І.А. Формування податкової культури в Україні [Електронний ресурс] / І.А. Башинський. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdup/2011_2/2-5-1.pdf
2. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні [Електронний ресурс] / А.В. Власенко // – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Vasilenko.pdf
3. Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки : економічна ментальність та інституційна довіра / Ю.М. Коваленко // Економічна теорія. –– 2011. –– № 2. –– С. 58–68.
4. Петренко Л.М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави / Л. М. Петренко // Моделювання та інформаційні системи в економіці [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. В. К. Галіцин. –– 2012. –– Вип. 86. –– С.89–98.
5. Петрушевська В.В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз / В.В. Петрушевська // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». –– 2012. –– Вип. 32. –– С. 441–448.
6. Ручкіна В.М. Податкова культура в інституціональному аспекті розвитку податкової системи України / В.М. Ручкіна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. –– 2013. –– № 1. –– С. 197–205.
7. Чурсина И.А. Влияние теневой экономики на налоговую составляющую экономической безопасности: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности» / И.А. Чурсина; Академия экономиче-ской безопасности МВД России . – М., 2009. –– 26 с.

Сушкова О.Є.
Національна академія природоохоронного і курортного будівництва

ПОДАТКОВА ДИСЦИПЛИНА ЯК ФАКТОР ПОДАТКОВОЙ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Анотація
У статті наведено результати дослідження сутності податкової дисципліни та її ролі у забезпеченні податкової безпеки регіону. Виявлено та класифіковано фактори, які впливають на рівень податкової дисципліни в регіоні. Наведено методи податкового регулювання, спрямовані на забезпечення високого рівня податкової дисципліни.
Ключові слова: податкова культура, податкова дисципліна, регіон, місцеві бюджети, податкова безпека регіону.

Sushkova E.E.
National Academy of Environmental Protection and Resort Development

TAX DISCIPLINE AS A FACTOR OF TAX REGIONAL SECURITY

Summary
The purpose of this article is to investigate of the essence of fiscal discipline and its role in ensuring tax regional security; identify and classify the factors that influence the level of fiscal discipline in the region; define methods of tax regula-tion, directed on ensuring a high level of fiscal discipline.
Keywords: tax culture, tax discipline, region, local budgets, tax regional security.

УДК 338

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Шашина М.В., Степаненко Т.А.
Київський національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

У статті розглянуті проблеми та особливості формування та використання стратегічного інструментарію розробки стратегії розвитку підприємства, можливості та специфіка застосування методів економічної діагностики як інструментарію стратегічної оцінки.
Ключові слова: стратегія, стратегія розвитку підприємства, стратегічне планування, конкуренція, діагностика.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкової економіки усе більш зростає невизначеність та насиченість зовнішнього середовища. Керівництву підприємств доводиться управляти не тільки самим виробничим процесом, але й урахувати вплив зовнішнього середовища. Для сучасного етапу розвитку ринкових відносин у України характерні глибокі зміни, що відбуваються в галузі економіки, технології, суспільно-політичному та соціальному життя суспільства. Усе це вказує на високий рівень невизначеності та нестабільності умов роботи та створює постійну погрозу позиціям підприємства на ринку.

Підприємства, що вчасно враховують та прогнозують зміни зовнішнього середовища, мають оптимальні шанси ефективно функціонувати та розбудовуватися. У цих умовах для тих організацій, які в стані прогнозувати та ураховувати ці зміни якомога раніше, можуть з'явитися сприятливі можливості, пов'язані з раціональним використанням сил за до-

© Шашина М.В., Степаненко Т.А., 2014

помогою стратегічного керування та вироблення цільових стратегій для створення нових переваг у виживанні та конкуренції.

Вироблення стратегії розвитку безпосередньо на рівні підприємства – порівняно нове явище у вітчизняній практиці керівництва, до якого підприємства здебільшого не готові: ні в технічному, ні в організаційно-методичному плані. Пошуку надійних методів формування стратегії розвитку підприємств в умовах становлення ринкових відносин присвячене дане дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління розвитком підприємства розглядалися в наукових працях відомих зарубіжних, вітчизняних вчених та економістів-практиків. Слід зазначити вагомий внесок у вирішення окремих аспектівпроблеми розвитку економічної системи таких учених, як Д. Белл, О.О. Богданов, Н.Вінер, В.М. Геєць, Дж.К. Гелбрейт, С.Ю. Глазьєв, В.М. Гриньова, Ю.Г. Лисенко, Д.С., У.К. Мітчелл, У.У. Ростоу, Г. Спенсер, Е. Тоффлер, М.П. Тодаро, Дж. Форестер, Р. Фрімен, Г. Хакен,Й.А. Шумпетер.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковому та практичному значенню праць названих авторів, необхідно підкреслити, що певне коло завдань концептуального, методологічного та методичного характеру залишилось недостатньо розвинутим. Так, потребують подальшого дослідження методологія розробки стратегії розвитку підприємства, що повинна передбачати особливості діяльності суб'єктів господарювання в умовах кризи, врахування нестабільності зовнішнього середовища, зміна парадигми розвитку підприємств відповідно до світових процесів.

Мета статті. Метою є дослідження теоретико-методологічних засад розробки стратегії розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Аналіз джерел основної та спеціальної літератури щодо визначення функцій та сутності сучасного підприємства дозволив зробити висновок, що акцент ученими, з одного боку, робиться на таких критеріях, як цілісність, стійкість, а з іншого – на здібностях до змін, виходячи зі змін умов зовнішнього оточення підприємство розглядається як об'єкт керування, що постійно перебуває в процесі еволюційного розвитку з метою виживання в динамічному економічному середовищі. Це, свідчить не стільки про конфронтацію вчених у поглядах та поняттях, хоча, відзначимо, певні відмінності тут, безумовно, мають місце, скільки про різні підходи до визначення сутності підприємства з погляду тих функцій, які воно повинне виконувати. Визначення функцій підприємства повинне служити основою формування його місії та стратегічного призначення, а також бути базою розробки стратегії на перспективу, тобто бути ключовим завданням стратегічного керування. Систематизація основних функцій підприємства, що функціонує в сучасному ринковому середовищі, має вигляд, представлений у табл.1.

Під стратегією розвитку сучасного підприємства, відповідної до виконання основних поставлених перед підприємством функцій, слід розуміти узагальнюючу модель дій, представлену у вигляді комплексу розроблених напрямків або рекомендацій. Визначення поняття «стратегія» повинне містити в собі характеристику всіх процесів, що відбуваються в системі розглянутого об'єкта. Причому характеристика процесів повинна відбуватися «від простого до складного». Тільки в цьому випадку, можлива комплексна оцінка факторів, що визначають стратегію[3].

Таким чином, «стратегію» пропонується розглядати у двох напрямках: ринковому та організаційному.

Таблиця 1

Основні функції підприємства [4]

Найменування функції	Зміст функції
Виробнича	Виробництво товарів, послуг, робіт для задоволення потреби економіки
Реалізаційна-маркетингова	Маркетинг та реалізація виробленої продукції
Попитно – ресурсна	Попит на трудові, матеріальні, фінансові, інформаційні та інтелектуальні ресурси, технології та способи організації виробництва
Фінансово-інвестиційна	Генерація фінансових потоків, у тому числі пов'язаних з взаємним кредитуванням, інвестуванням, придбанням, володінням та емісією цінних паперів
Бюджетна	Наповнення місцевого, регіонального та державного бюджету
Містотворна	Участь у формуванні та розвитку міської економіки, місцевої інфраструктури, забезпечення зайнятості жителів даного населеного пункту
Соціальна	Забезпечення громадян роботою. Забезпечення працівників та непрацездатних членів їх родин засобами до існування. Виховання навичок колективної роботи.
Пізнавальна	Вивчення в процесі діяльності особливостей ринків товарів та ресурсів, технологій, технічних систем, найбільш ефективних способів організації виробництва та взаємодії з ринком, акціонерами і т.п. Закріплення, нагромадження та передача наступним поколінням відповідних знань
Утворювальна	Одержання окремими працівниками та колективами виробничих (у тому числі – техніко-технологічних, організаційно-економічних) знань, навичок, досвіду роботи
Виховна	Створення, закріплення та розвиток корпоративної культури
Інноваційна	Генерація, фільтрація, інкубація та поширення інновацій серед підприємств, зв'язаних партнерськими або конкурентними відносинами
Інституціональна	Генерація, фільтрація та інкубація соціально-економічних інститутів
Інформаційно-сигнальна	Поширення інформації про особливості розвитку
Консолідуюча	Забезпечення єдності економіки шляхом проведення міжсуб'єктних та міжгалузевих трансакцій, організації та підтримки товарно-фінансових потоків, що пов'язують економічних агентів у різних секторах ринків та на різних територіях.
Стабілізуюча, антикризова	Забезпечення безкризового поступального соціально економічного розвитку шляхом створення «острівців стабільності»

Ринковий розвиток полягає в розширенні кругa споживачів, клієнтури, ринків збуту продукції, а організаційне – в удосконалюванні системи керування підприємством, відповідальності, прав і т.д. З урахуванням вищевикладеної позиції «стратегія» визначається як комплекс економічних, соціальних, політичних та інших заходів, за допомогою яких сучасне підприємство може не стільки протистояти мінливим умовам, скільки зробити точний прогноз та обґрунтовано спланувати свою діяльність, опираючись на внутрішні можливості розвитку.

З визначення випливає, що стратегія є результатом комплексного дослідження як внутрішніх, так і зовнішніх можливостей окремого підприємства, і тому не існує єдиної стратегії для всіх підприємств. При цьому розробка окремих видів функціональних стратегій підприємства неможливе без взаємодії із цілями та завданнями інших стратегій. У цьому проявляється ефект синергизма керування, оцінка та облік якого дозволить підприємству вийти на новий рівень конкурентоспроможного керування [2].

Синергетичний ефект проявляється насамперед у збільшенні сумарного ефекту від реалізації окремих видів функціональних стратегій. Оперативність синергизма проявляється в технологічних та управлінських нововведеннях підприємства, що відбуваються в процесі діяльності, обумовлений напрямком загальної стратегії розвитку підприємства. Зв'язок оперативного синергизма (виникаючого на рівні формування стратегії розвитку) з конкурентоспроможністю та потенціалом підприємства проявляється в такий же спосіб, як і ефект від реалізації системи управлінських розв'язків: 1) через економію витрат при незмінному рівні технології або 2) через поліпшення споживчих властивостей товару при незмінних витратах.

Всі синергетичні ефекти розробки оптимальної стратегії розвитку можна описати трьома змінними: збільшення прибутки в грошовому вираженні, зниження оперативних витрат та зниження потреби в інвестиціях. Усі три змінні нерозривно зв'язані. Тому четвертим синергетичним ефектом уважається прискорення змін цих змінних. Таким чином, формування окремих видів стратегій розвитку підприємства повинне, базуватися на основі синергетичної погодженості з умовами та завданнями підприємства у цілому та перед кожним функціональним підрозділом зокрема. При розробці стратегії розвитку необхідно в першу чергу орієнтуватися на накопичений іншими підприємствами досвід, оформлений у типові стратегії. Залежно від галузі варіантів таких типових стратегій може бути від 3 до 20. На етапі розробки стратегії розвитку формуються мета та філософія компанії, а також правила, процедури, концепція та моделі, за допомогою яких ця мета будує досягнута. Критерій оптимальності кожної локальної мети до загальної стратегічної мети бізнесу оцінює з деяких позицій усі розглянуті варіанти дій. Таким чином, критерій оптимальності стратегічної мети бізнесу являє собою вектор, що складається з локальних критеріїв. Наявність векторів критерію – ще одна проблема розв'язку вибору та розробки стратегії в цілому.

У результаті маємо:проблему формалізації якісних критеріїв, те чи інше рішення яке дозволяє робити маніпуляції в різних інтересах;проблему векторної оптимізації, яка також має свої проблемні моменти;нормалізацію критеріїв, приведення до одній розмірності. Разом з тим вибір стратегії розвитку характеризується іншими труднощами, які стосуються безпосередньо вибору.

При наявності множинності цілей, які повинні бути досягнуті, при реалізації кожної стратегії оптимальним варіантом розв'язку проблеми може стати використання підходу матричних моделей [3].

Для формування оптимальної моделі вибору стратегії забезпечення успіху в бізнесі слід використовувати обчислювальні процедури кластерного аналізу.

Кластерний аналіз – багатомірна статистична процедура, що виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів, що й упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи-кластери. Результатом застосування кластерного аналізу є виявлення зв'язків у вибраній вибірці. Вибір найкращого варіанта дій у тієї або іншій ситуації є для орієнтації бізнесу на успіх ключовим моментом, тому немаловажне знати структуру варіантів стратегій за ознакою критеріальної оптимізації. Таким чином, розробка стратегії розвитку обумовлюється необхідністю систематизації основних завдань підприємства, які повинні бути сформовані на довгочасну перспективу. У якості основних етапів формування стратегії розвитку підприємства необхідно виділяти наступні: безпосередньо розробка стратегії; впровадження; контроль. Комплексу робіт з розробки та впровадження стратегії розвитку компанії, повинен включати наступні блоки:

– аналіз інвестиційної привабливості галузі. Розробка сценарного прогнозу розвитку галузі. Прогноз зміни кон'юнктури попиту та пропозиції на внутрішніх і зовнішніх ринках;

– оцінка конкурентної позиції компанії в галузі (міцності бізнесу);

– оцінка стратегічних альтернатив;

– формування образа майбутнього компанії. Розробка стратегічних цілей і завдань;

– комплекс робіт із впровадження стратегії.

Представлені етапи тісно взаємозалежні один з одним і тому можуть опиратися на єдині методичні та наукові підходи для їхньої реалізації. Це проявляється особливо яскраво при розробці конкурентної стратегії розвитку підприємства.

У якості інструментарію розробки стратегії розвитку підприємства пропонується використовувати систему економічної діагностики. У поняття економічної діагностики слід включати не тільки якісні та кількісні, але й напрямні аспекти. Під цим слід розуміти завдання, які поставлені перед експертами при проведенні комплексної економічної діагностики. При цьому доцільно розрізняти глобальну діагностику, функціональну діагностику та «експрес – діагностику». Такий розподіл визначений відмінністю завдань, що призначаються для оцінки, і відмінністю прийнятих стратегічних розв'язків на основі проведеного аналізу [6].

Таким чином, стосовно підприємства система економічної діагностики є взаємозв'язком підсистем, що включають у себе елементи оцінки як окремих управлінських та виробничих функцій, так і роботу підприємства в цілому, включаючи його взаємодію із зовнішнім інформаційним простором. У цьому зв'язку діагностика підприємства, і тим більше економічна діагностика, на наш погляд, повинна бути спрямована на: визначення дисфункцій та труднощів, що деформують функціонування господарського об'єкта; установлення внутрішніх та зовнішніх причин, що погіршують діяльність підприємства, їх аналіз; побудова програми дій, пов'язаних з відновленням функцій та структурною перебудовою підприємства; здійснення перетворення в практику на новому якісному рівні ухвалених рішень у вигляді планів поточного, середньострокового та перспек-

тивного розвитку виробничо-комерційної діяльності та контроль над їхньою реалізацією.

Розробка стратегії розвитку підприємства повинна базуватися на проведенні функціональної діагностики, що дозволяє більш детально та, відповідно, більш точно визначати спрямованість розробки стратегій окремих функціональних підрозділів, що в остаточному підсумку дозволить більш об'єктивно підійти до формування комплексної стратегії розвитку підприємства.

У цьому зв'язку функціональна діагностика – це ретроспективне (на основі минулої діяльності), оперативне (поточний стан) і перспективне (прогноз розвитку) комплексне дослідження господарської діяльності підприємства на предмет розробки його господарської політики (стратегії розвитку). При цьому в якості мети функціональної діагностики ми виділяємо виявлення найбільш важливих проблем та встановлення пріоритетів ведення господарської діяльності та розробку програми короткострокових та довгострокових заходів, які дозволять поліпшити ефективність та фінансові показники діяльності підприємства.

До особливості проведення функціональної діагностики можна віднести її послідовність. Тут, необхідно виділяти наступні етапи. Це визначення місії тієї або іншої функції підприємства, аналіз результатів, оцінка політики та стратегії, засобів і організації тієї або іншої функції, вивчення методів керування та контролю, а також поточної діяльності [6].

У зв'язку із цим результатом комплексної функціональної діагностики діяльності підприємства є розробка заходів щодо розвитку системи керування та фінансового оздоровленню компанії, збільшенню рентабельності виробництва, а також по підвищенню реальної керованості компанії та її ринкової привабливості. Останнє положення дуже важливе, тому що воно показує комерційну цінність функціональної діагностики, її прямій зв'язок з підвищенням фінансових результатів фірми. Функціональна діагностика може проводитися як силами планово-аналітичних служб самої компанії, так і із залученням сторонніх консультантів, що, як правило, гарантує більший ступінь об'єктивності результатів у силу незалежності аналітиків.

Відповідно на першому етапі дослідження повинна фіксуватися загальна динаміка розвитку системи (для підприємства це динаміка фінансових результатів, валюти балансу, величини власного капіталу та ін.), на другому етапі доцільно проводити аналіз (розчленовування об'єкта дослідження на складові та докладне автономне вивчення цих частин), а на третьому – синтез (тобто вивчення внутрішнього функціонального зв'язку цих частин).

Для підприємства третій етап дослідження – це синтез виявлених цілей розвитку по окремих аспектах господарської діяльності для розробки інтегральної збалансованої стратегії підприємства. Ігнорування третього етапу може привести в тупик, тому що внутрішній зв'язок системи часто є суперечливим (тобто висновки, що випливають із результатів аналізу, часто не стикуються один з одним, тому необхідно знайти між ними розумний баланс).

Реалізація подібного підходу, заснованого на аналізі та наступному синтезі, дозволяє адекватно оцінити поточну систему керування та фінансове становище компанії та розробити пропозиції, що забезпечують максимальне зростання фінансових результатів [5].

Система економічних показників повинна включати наступні напрямки: аналіз положення підприємства на ринку; аналіз ефективності внутрівиробничої діяльності; аналіз інформаційного потенціалу підприємства; ефективність системи керування; оцінка стратегічних альтернатив розвитку підприємства. Реалізація запропонованих заходів дозволить не тільки підвищити обґрунтованість розробки та реалізації стратегії розвитку підприємства,але й забезпечити ефективність його функціонування в довгостроковій перспективі.

Висновки та пропозиції. Отже, стратегія підприємства складається із запланованих дій (спрямована стратегія) і необхідних поправок у разі виникнення непередбачених обставин (незаплановані стратегічні рішення). Підприємство повинно мати добре обґрунтовану стратегію дій, але повинно також бути готовим адаптуватися до неврахованих обставин, які можуть виникнути у майбутньому.

Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, загостренням конкурентної боротьби. Набувають ознак комплексності, взаємодоповнюваності та взаємопричинності процеси у зовнішньому середовищі. Ці явища обумовлюють необхідність наукового пошуку нових механізмів і методів стратегічного управління, стрижнем якого є стратегія розвитку підприємства яка повинна відповідати перетворенням в національній економіці, гармонізувати вплив і взаємозв'язки між факторами внутрішнього та зовнішнього середовища.

Доцільним за цих умов є узагальнення позицій щодо формування стратегії підприємств за парадигмами стратегічного управління: стратегічної раціональності (процес формування стратегії має вказівний, нормативний характер) і стратегічної поведінки (процес характеризується дескриптивним – описовим спрямуванням).

Вважаємо, що одним з найбільш коректних підходів до формування стратегій розвитку є ієрархічний, який відображає рівні управління підприємства та характер взаємозв'язку із зовнішнім оточенням. Процес формування стратегії розвитку підприємства розглядається з цих позицій як послідовна операціоналізація на загальну, ділову (бізнес-стратегію) та портфель функціональних субстратегій.

При цьому стратегії домінуючим елементом повинно бути стратегічне мислення, яке спрямовує підприємство до постійного творчого пошуку, втілення новаторських ідей в усіх аспектах діяльності.

Список літератури:

1. Аакер Д. Бизнес-стратегия: от изучения рыночной среды до выработки беспроигрышных решений /Д. Аакер. – М. : Эксмо, 2007. – 457 с.
2. Абчук В. А. Прогнозирование в бизнесе, менеджменте и маркетинге / В. А. Абчук . – М. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 448 с.
3. Гордієнко П.Л., Дідковська Л.Г., Яшкіна Н.В. Стратегічний аналіз. – 3-тє вид., перероб. і доп., 2011
4. Касьянова Н.В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: концепція, моделі та методи: монографія / Н.В. Касьянова. – Донецьк: НАН України, Ін-т економіки пром-сті; СПД КуприяновВ.С., 2011. – 374 с.

5. Касьянова Н.В. Формування стратегії розвитку підприємства: методичні аспекти: монографія / Н.В. Касьянова. – Донецьк: ДонУЕП, 2009. –182 с.
6. Мізюк Богдан Михайлович Основи стратегічного управління: Підручник. – Львів: Магнолія 2006, 2009. – 544с.
7. Формирование стратегии реализации потенциала предприятия: монография / В.М. Гончаров, Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, О.А. Фесина,В.А.Бугаев, Н.В. Зинченко. – Донецк: СПД Куприянов В.С., 2008. – 304 с.
8. Шелегеда Б.Г. Стратегічне управління потенціалом підприємства:монографія / Б.Г. Шелегеда, Н.В. Касьянова, А.Я. Берсуцький. – Донецьк: ІЕПНАН України, 2006. – 219 с.
9. Шершньова З. Є. «Стратегічне управління (2004)» /Шершньова З. Є. // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://library. if. ua/books/101. html.

Шашина М.В., Степаненко Т.А.
Киевский национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

РАЗРОБОТКА СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация
В статье рассмотрены проблемы и особенности формирования и использования стратегического инструментария разработки стратегии развития предприятия, возможности и специфика применения методов экономической диагностики как инструментария стратегической оценки.
Ключевые слова: стратегия, стратегия развития предприятия, стратегическое планирование, конкуренция, диагностика.

Shashyna M.V., Stepanenko T.A.
Kyiv National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

DEVELOPMENT OF STRATEGY OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE

Summary
The article discusses problems and peculiarities of formation and use of strategic development tool of enterprise development strategies, opportunities and specific diagnostic application of economic instruments as a strategic assessment.
Keywords: strategy, enterprise development strategy, strategic planning, competition, diagnostics.

УДК 336.77

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

Шира Н.О., Кукса І.М.
Донецький державний університет управління

Розкрито сутність кредитного ризику, як одного із основних видів банківських ризиків. Проаналізована частка проблемних кредитів у загальному портфелі кредитів комерційних банків. Запропоновано шляхи вдосконалення управління кредитними ризиками банку.
Ключові слова: банк, кредитний ризик, кредит, кредитна політика, кредитний портфель, механізм управління кредитним ризиком.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для успішного функціонування банку потрібне розуміння наявності величезної кількості ризиків, які загрожують його діяльності. Усвідомлення цього факту – основа стабільної діяльності банку.

Незважаючи на те, що банківська діяльність супроводжується численними ризиками, саме банки покликані уособлювати надійність та безпеку. Оскільки банки працюють здебільшого з позиковими та залученими коштами, то вони повинні знизити ризикованість своєї діяльності навіть більше, ніж інші підприємці.

Банки повинні управляти кредитним ризиком отримуючи максимально можливий прибуток, одночасно намагаючись максимально знизити ризик, який пов'язан з механізмом надання і погашення банківських кредитів. Це свідчить про те, що розробка надійної системи захисту від кредитного ризику є дуже актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління кредитним ризиком та визначення його сутності вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Голодова Ж., Шелудько В., Жариков В., Жарикова М., Євсейчев О., Лаврушин О., Бобиль В., Владичин У., Криклій О., Маслак Н. та ін. Українські та російські науковці, які вивчають проблеми управління ризиками в банківській системі, у своїх працях висвітлили окремі питання нагляду над комерційними банками, теорії та практики проведення активно-пасивних, міжбанківських операцій комерційними банками цих країн.

Метою статті є визначення сутності кредитного ризику та удосконалення механізму управління кредитними ризиками.

© Шира Н.О., Кукса І.М., 2014

Виклад основного матеріалу. Будь-яка діяльність супроводжується певними ризиками, які зумовлені екзогенними та ендогенними чинниками. При цьому фінансова діяльність сповнена ризиками не менше, ніж виробнича.

Прийняття ризиків – основа банківської справи. Банки мають успіх тоді, коли прийняті ними ризики розумні, контрольовані і знаходяться в межах їх фінансових можливостей і компетенції.

Банківські ризики являють собою цілісну систему, кількісний та якісний склад якої динамічно змінюється внаслідок розробки нових банківських продуктів, поширення систем автоматизації банківських операцій, транс націоналізації банківської діяльності.

Банківський кредит відіграє вагому роль у стимулюванні відтворювальних процесів в українській економіці та виступає основним джерелом забезпечення фінансовими ресурсами операційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

З-поміж усієї сукупності ризиків, притаманних банківській діяльності, насамперед доцільно виділити, кредитний ризик, який складає більше ніж 50% в загальній структурі ризиків.

Трактування поняття «кредитний ризик» широко висвітлено в сучасній економічній думці.

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «кредитний ризик»

Автор	Визначення
Ж. Голодова	Ризик несплати позичальником основної суми боргу та процентів, які належать кредитору в обумовлений в кредитному договорі термін, що призводить до зниження вартості кредитного портфелю банку
О. Криклій, Н. Маслак	Кредитний ризик – це ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання або недоотримання доходу на вкладений капітал внаслідок впливу різноманітних чинників
У.Владичин	Ймовірність несплати позичальником основного боргу та процентів за користування кредитом у строки, визначені у кредитному договорі

Джерела: [3, с. 272], [5, с. 7], [2, с. 357]

Таким чином, кредитний ризик – це невизначеність щодо повного та своєчасного виконання позичальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і процентів по ньому у встановленні договором строки.

Факторами, що зумовлюють кредитний ризик є: зниження кредитоспроможності боржника; ненадійність джерел погашення боргу; виникнення простроченої заборгованості; поява проблемності позики; проблеми ділових якостей клієнта; погіршення якості кредитного портфеля [1].

Стосовно кредитного ризику слід відмітити ще декілька важливих моментів:

кредитний ризик входить до великої області фінансового ризику і тісно пов'язаний у ній і з процентним, валютним, галузевим та іншими ризиками банківської діяльності. Неповернення кредитів викликає збільшення ризику ліквідності і ризику банкрутства банку;

кредитний ризик для банку загострюється в зв'язку з тим, що банки позичають не свої власні кошти, а кошти вкладників і кредиторів;

рівень ризику постійно змінюється. Це відбувається тому, що як банки, так і їх клієнти оперують в економічному, політичному і соціальному динамічному оточенні, де умови постійно змінюються.

Частка проблемних кредитів у загальному портфелі кредитів комерційних банків представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Частка проблемних кредитів у загальному портфелі кредитів комерційних банків

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	1 квартал 2013 р.
Юридичні особи, %	12,6	9,17	8,23	9
Фізичні особи, %	4,9	12,5	11,22	11,93

Джерело: розроблено автором за даними [6]

По даним табл. 2, найбільша часта проблемних кредитів у юридичних осіб становила у 2010 р. – 12,6%. Поступово цей показник знижувався. Станом на 1 квітня 2013 року найбільше прострочених кредитів було в будівництві та девелопменті, близько 12,4% до загальної суми виданих кредитів. Найменше частка проблемних кредитів, як не дивно, була по підприємствах с/х виробництва – 8,8%, і близько 9% частка проблемних кредитів у торгівлі та на підприємствах переробної промисловості

Але частка проблемних кредитів фізичних осіб починаючи з 2010 р. поступово збільшувався з 4,9% у 2010 р. до 11,93% у 1 кварталі 2013 р. [6].

Динаміка простроченої заборгованості за кредитами українських банків нової рейтингової методики «Реальна економіка» була розрахована на основі офіційних показників фінансової звітності для банків 1-ї та 2-ї групи за класифікацією НБУ (рис. 1).

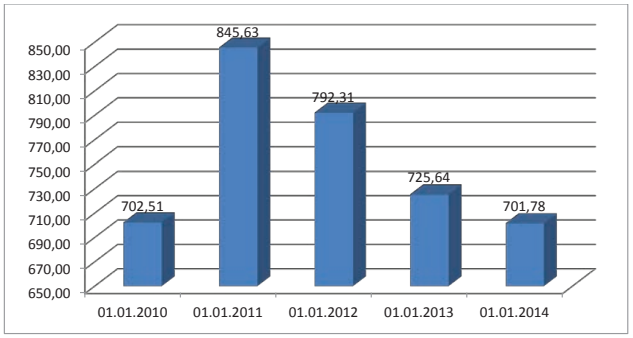

Рис. 1. Прострочена заборгованість за кредитами у 2010-2014 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [6], [8]

Згідно нової рейтингової методики «Реальна економіка» лідери рейтингу характеризувались найменш сприятливим поєднанням таких показників проблемності позик як обсяг і частка недіючих та безнадійних кредитів, зростання обсягу безнадійних кредитів, відносний приріст недіючих кредитів і коефіцієнту покриття безнадійних позик резервами під кредитні ризики. До першої п'ятірки банків за проблемністю кредитного портфеля увійшли ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «Укрсоцбанк UniCredit BankTM», ПАТ КБ «Правексбанк», АТ «Укрексімбанк» та ПАТ «Альфа Банк».

Діагностика існуючої вітчизняної практики управління ризиками в банках все ще вказує на формальний характер системи ризик-менеджменту

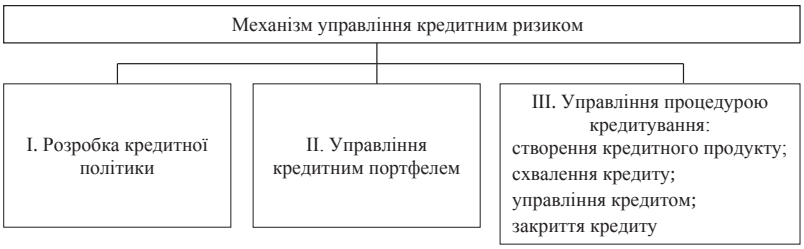

Рис. 2 Механізм управління кредитним ризиком

Джерело: [5]

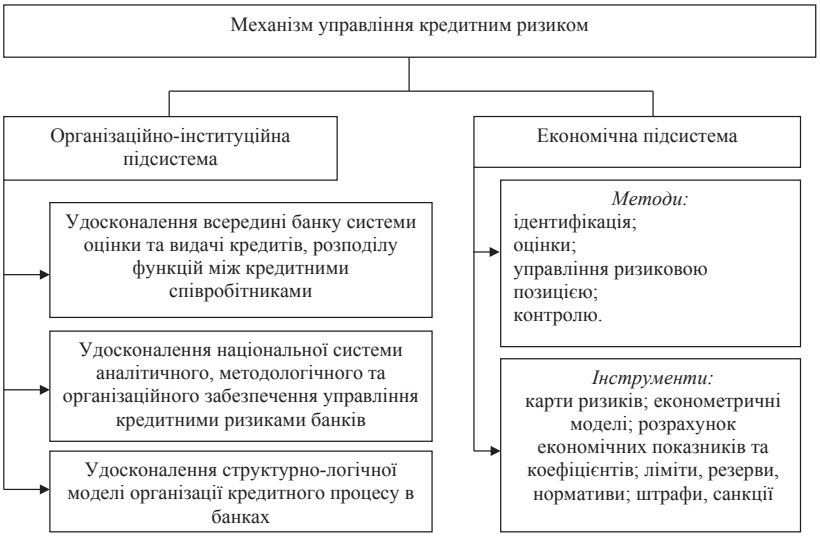

Рис. 3. Удосконалення механізму управління кредитним ризиком банку

Джерело: [4]

через відсутність інтеграції між структурними підрозділами та не розмежованості їх обов'язків і повноважень у забезпеченні процесу ризик-менеджменту банку [6].

Кредитна діяльність має найбільшу питому вагу в активних операціях банків, тому управління кредитними ризиками є однією з найважливіших складових загальної системи ризик-менеджменту в банку. Ще однією з причин впровадження ефективної системи ризик-менеджменту в банку є те, що він вкладає в позики не власні, а залучені у третіх осіб кошти. При цьому процедури кредитування та управління кредитним ризиком мають розмежовуватись, оскільки безпосередні і тривалі контакти співробітників кредитного відділу з клієнтами можуть розвивати суб'єктивізм у стосунках з клієнтами банку – позичальниками.

Основними завданнями управління банківським кредитним ризиком є:

1. Попередження ризику, тобто ліквідація передумов виникнення кредитного ризику в майбутньому.

2. Підтримка ризику на визначеному рівні – полягає в дотриманні банком вимог щодо рівня ризику, який встановлюється центральним банком, а також визначається самим банком відповідно до власної ризикової стратегії.

3. Мінімізація ризику за деяких заданих умов, що охоплює комплекс заходів прямого впливу на кредитний ризик.

Механізм управління кредитним ризиком (рис. 2) полягає в розробці та реалізації кредитної політики, визначенні основних параметрів кредитного портфеля та управлінні ним, а також в управлінні процедурою кредитування.

Кредитна політика представляє собою сукупність письмово зафіксованих правил, стандартів та процедур, якими повинні користуватися співробітники відповідних підрозділів банку при управлінні як окремими кредитами, так і кредитним портфелем у цілому. Управління кредитним портфелем полягає у визначенні основних параметрів кредитного портфеля, створенні та управління ним та його диверсифікації за галузями кредитування, ставками, обсягами кредитних угод, термінами і механізмами погашення [9].

При вдосконаленні механізму управління кредитним ризиком банк повинен ставити перед собою наступні завдання: мінімізація рівня кредитного ризику, оптимізація доходності кредитної діяльності при мінімальному ризику, мінімізація ймовірності неповернення кредитів.

Зниження ризику кредитної діяльності банку та стабільне отримання прибутку здійснюється наступними шляхами та методами, що зображені на рис. 3.

Механізм управління кредитним ризикам повинен бути успішно поширена у межах банківської установи. Весь персонал, який причетний до стратегії і політики, має чітко розуміти підхід банку до надання і управління кредитами і має нести відповідальність за впровадження розробленої політики та механізмів.

Висновки і пропозиції. Кредитний ризик є невід'ємною складовою банківської діяльності і займає домінуюче становище в системі банківських ризиків. Діяльність ризик-менеджменту спрямована на пошук альтернатив, розробку дієвого механізму управління кредитним ризиком та визначення достатності розроблених процедур. Адже саме від цього залежить якість кредитного портфеля банку. Ефективний менеджмент кредитних ризиків окремих банків сприятиме стабілізації банківської системи країни в цілому.

Напрями зниження кредитного ризику включають: дотримання економічних нормативів, розроблених саме з метою обмеження ризикових операцій банків; використання більш жорстких обмежень у кредитних операціях; диверсифікація кредитного портфеля по сферах вкладення, видах застави, термінах дозволяє розосередити кредитний ризик; а нарощування величини власного капіталу та його капіталізація посилить захисну функцію капіталу.

Список літератури:

1. Бойківська Л.І. Методи оцінок банківських ризиків / Л.І. Бойковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/ Soc_gum/aprer/.
2. Владичин У.В. Банківське кредитування: навч. посіб / У.В. Владичин, С.К. Реверчук. – К.: Атака, 2008. – 648 с.
3. Голодова Ж.Г. Финансы и кредит: учеб. пособие / Ж.Г. Голодова – М.: ИНФРА–М, 2009. – 448 с.

4. Д'яконов К.М. Концептуальні засади удосконалення механізму управління кредитним ризиком в банку / К.М. Д'яконов // Финансы, учет, банки. – 2010. – № 1. – С. 164–171.
5. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.
6. Проблемні кредити в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: u-news.org.ua/12735-sklki-problemnih-kreditv-v-ukrayin.html.
7. Рейтинг проблемності кредитних портфелів – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bankografo.com/reyting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2013.html.
8. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
9. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник. 2-ге вид., стер. Затверджено МОН / В.М. Шелудько. – К., 2008. – 535 с.

Шира Н.А., Кукса И.Н.
Донецкий государственный университет управления

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМИ РИСКАМИ

Аннотация
Раскрыта сущность кредитного риска, как одного из основных видов банковских рисков. Проанализирована доля проблемных кредитов в общем портфеле кредитов коммерческих банков. Предложены пути совершенствования управления кредитными рисками банка.
Ключевые слова: банк, кредитный риск, кредит, кредитная политика, кредитный портфель, механизм управления кредитным риском.

Shira N.O., Cuksa I.N.
Donetsk State University of Management

IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF CREDIT RISK MANAGEMENT

Summary
In work the essence of credit risk, as one of main types of bank risks is opened. The share of the problem credits in the general portfolio of the credits of commercial banks is analysed. Ways of improvement of management are offered by credit risks of bank.
Keywords: bank, credit risk, credit, credit policy, credit portfolio, mechanism of management of credit risk.

УДК 338.1

НЕОБХІДНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІЗУ ЧУТЛИВОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ ОБГРУНТУВАННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Шишкіна А.В.
Національна металургійна академія України

У даній роботі розглянуті питання оцінки ефективності інвестиційного проекту та обґрунтовано необхідність використання аналізу чутливості проекту до деяких ризик-факторів. Приведена структура, математична основа і послідовність аналізу. Також зазначені його недоліки та переваги.
Ключові слова: економічна ефективність, інвестиційний проект, ризик-фактори, аналіз,чутливість, результуючі показники.

Постановка проблеми. Основна мета інвестицій – отримання прибутку. Ресурси завжди обмежені, а оцінка ефективності інвестицій дозволяє визначити оптимальний напрямок їх використання [1].

Завдання раціонального використання інвестицій можуть бути:

- коли заданий обсяг інвестицій для здійснення проекту – слід прагнути отримати максимально можливий ефект від їх використання;

- коли заданий результат, який треба отримати за рахунок вкладення капіталу – необхідно шукати шляхи мінімізації витрат інвестиційних ресурсів.

І не завжди проведений аналіз і оцінка ефективності інвестиційного проекту можуть передбачити результати впливу ризик-факторів, властивих ринку, на підсумкову прибутковість проекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснення успішних інвестиційних проектів збільшує внутрішній валовий продукт (ВВП), який потім ділиться м е чекаю учасниками проекту – акціонерами, працівниками підприємств, банками, бюджетами різних рівнів та ін. Рекомендується оцінювати слідуючи види ефективності проекту:

© Шишкіна А.В., 2014

1. Ефективність проекту в цілому. Оцінка інвестиційних проектів та їх ефективності в цілому зазвичай проводиться з суспільної та комерційної позицій, причому обидва види ефективності розглядаються з точки зору єдиного учасника, що реалізує проект за рахунок особистих коштів.

2. Ефективність участі у проекті. Учасниками проекту може бути підприємство, що реалізує проект, і його акціонери; банки, які здійснюють кредитування проекту; лізингова компанія, що представляє обладнання для проекту, і т.д.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Показники ефективності інвестиційного проекту описують статичний варіант проекту з прийнятими конкретними значеннями факторів виробництва в фінансовій та економічній ситуаціях підприємствах, що склалися. Але умови ринкової економіки характеризуються постійною мінливістю як вцілому (з динамікою зміни всіх факторів, наприклад кризова ситуація на ринку) або за окремими факторами. Врахувати вплив цих змін на ефективність інвестиційного проекту можна, провівши аналіз чутливості інвестиційного проекту до зміни окремих факторів виробництва, економіки і пр.

Мета статті. Метою роботи є представити основні показників ефектив-ності інвестиційних проектів та методи їх оцінки, а також опис методики проведення аналізу чутливості інвестиційного проекту, виділення варійованих вихідних змінних і результуючих показників різниці.

Виклад основного матеріалу. Результати інвестиційної діяльності багато в чому залежать від того, наскільки повно і об'єктивно враховуються ризики на передінвестиційній стадії, ще до прийняття рішення. Щоб зрозуміти, чи варта гра свічок, можна закласти поправку на ризик у ставку дисконтування, якщо мова йде про невеликі проекти, або провести комплексне дослідження ризиків, якщо проект крупний.

Проектні ризики – це сукупність ризиків, що загрожують реалізації інвестиційного проекту або здатних знизити його ефективність (комерційну, економічну, соціальну і т.д.).

Види інвестиційних ризиків різноманітні. Наприклад, одна з можливих класифікацій [2]:

- за сферами прояву;
- за формами інвестування;
- за джерелами виникнення.

Аналіз чутливості (sensibility assay) передбачає дослідження залежності результативного показника (найчастіше чистої теперішньої вартості та внутрішньої норми дохідності) від варіації значень показників, що беруть участь у його визначенні (ключових перемінних). Техніка проведення аналізу чутливості полягає у зміні вибраних параметрів в зазначених межах, за умови, що інші параметри залишаються незмінними. Чим більше діапазон варіації параметрів, при якому NPV або норма прибутку залишається позитивною величиною, тим стійкіший проект [3].

Аналіз чутливості проекту дозволяє оцінити, як змінюються результуючі показники реалізації проекту при різних значеннях заданих змінних, необхідних для розрахунку. Цей вид аналізу дозволяє визначити найбільш критичні змінні, які найбільшою мірою можуть вплинути на можливість втілення і ефективність проекту [4].

Найбільш зручний варіант – це відносна зміна одного з вхідних параметрів і аналіз змін, що відбулися в результуючих показниках.

Для аналізу чутливості головне – це оцінити ступінь впливу зміни кожного (або їх комбінації) із вхідних пар а метрів, щоб передбачити найгірший розвиток ситуації в проекті (інвестиційному плані).

В якості варійованих вихідних змінних приймають:

- обсяг продажів;
- ціну за одиницю продукції;
- інвестиційні витрати або їх складові;
- графік будівництва;
- операційні витрати або їх складові;
- термін затримок платежів:
- рівень інфляції;
- відсоток за позиками, ставку дисконту та ін.

В якості результуючих показників реалізації проекту можуть в и ступати:

- показники ефективності (чистий дисконтований дохід, внутрішня норма прибутковості, індекс прибутковості, термін окупності, рентабельність інвестицій),
- щорічні показники проекту (балансовий прибуток, чистий прибуток, сальдо накопичених реальних грошей).

Ці параметри не можуть бути змінені виробництвом прийняття управлінських рішень.

При відносному аналізі чутливості порівнюється відносний вплив вихідних змінних (при їх зміні на фіксовану величину, наприклад, на 10%) на результуючі показники проекту. Цей аналіз дозволяє визначити найбільш суттєві для проекту вихідні змінні; їх зміна має бути контрольованою в першу чергу.

Абсолютний аналіз чутливості дозволяє визначити чисельне відхилення результуючих показників при зміні значень вихідних змінних. Значення змін-них, що відповідають нульовим значенням результуючих показників, відповідають розглянутим вище показниками граничного рівня.

Показник чутливості встановлюють як відношення процентної зміни критерію – вибраного показника ефективності інвестицій (відносно базового варіанту) до зміни значення чинника на 1%. Таким способом визначають показники чутливості по кожному з факторів, що варіюються.

Формула для порівняння вихідних параметрів з розрахованими по даним аналізу чутливості [2]:

$$\Delta A = \frac{A_{ач} - A_{вих}}{A_{вих}} \times 100\% \qquad (1)$$

Δ А – зміна величини в%;

Авих – вихідне (початкове) значення параметра А;

Аач – параметри розраховані за даними аналізу чутливості (кінцеве А).

Як показник чутливості об'єкта ризику щодо зміни певних факторів використовуються еластичність або чутливість реагування.

Еластичність – міра реагування однієї змінної величини (функції) на зміну іншої (аргументу), а коефіцієнт еластичності – це число, яке показує процентну зміну функції в результаті процентного зміни аргументу.

Коефіцієнт еластичності (чутливості) об'єкта ризику відносно змінної, Xi, i = 1, ..., n, визначають за формулою [4]:

$$\varepsilon_i = \frac{\Delta y}{y} \div \frac{\Delta x_i}{x_i} = \frac{\Delta y \cdot x_i}{\Delta x_i \cdot y}, \quad i = 1, \ldots, n \qquad (2)$$

Результати аналізу чутливості наводяться в табличній або графічній формах. Остання є більш наочною і має використовуватись в презентаційних цілях.

За допомогою аналізу чутливості на базі отриманих даних можна встановити найбільш важливі з точки зору проектного ризику фактори, а також

розробити найбільш ефективну стратегію реалізації проекту. Чим ширше діапазон параметрів, в якому показники ефективності залишаються в межах прийнятних значень, тим вище запас міцності проекту, тим краще він захищений від коливань різних факторів, що впливають на результати реалізації проекту.

Розглянемо практичну реалізацію аналізу чутливості на прикладі впровадження у виробництво деякого обладнання з метою підвищення якості виробленої продукції та збільшення її виробництва.

В якості варійованих вихідних змінних нами прийняті: змінення інвестиційної вартості проекту; зміна процентної ставки дисконту; зміна ціни реалізації продукції; зміна обсягу продажів ; зміна ціни сировини.

Послідовно змінимо ці величини в базовому варіанті проекту на -20 %, -10 %, +10 % і +20 %, залишивши всі інші фактори незмінними. Розрахуємо значення основного показника ефективності

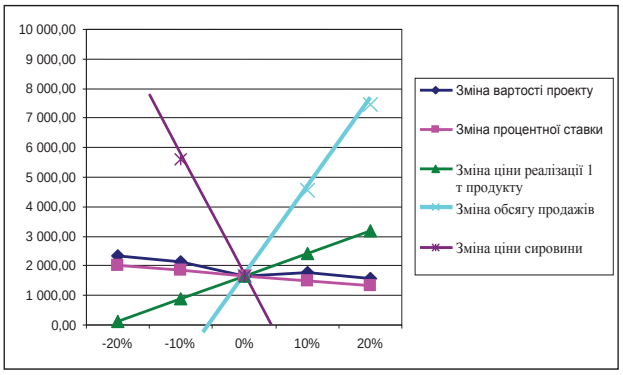

Рис. 1. Діаграма чутливості NPV

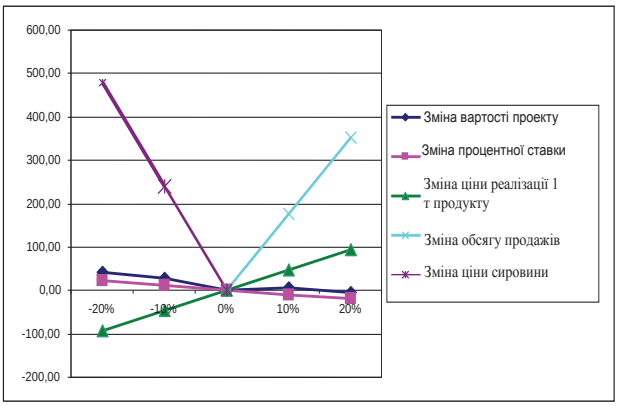

Рис. 2. Діаграма відносної зміни NPV

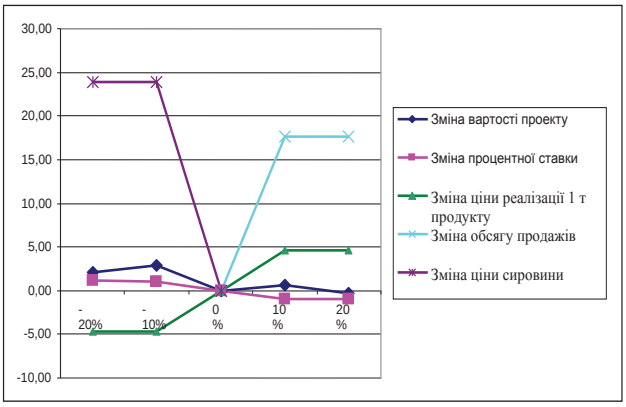

Рис. 3. Діаграма коефіцієнтів еластичності реагування

Таблиця 1

Аналіз чутливості NPV

Ризик-фактор	Значення NPV (тис.грн.) при зміні ризик-фактора на				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
зміну вартості проекту	2 333,13	2 141,07	1 653,77	1 756,97	1 564,91
зміну процентної ставки	2 032,08	1 834,97	1 653,77	1 486,83	1 332,69
зміну ціни реалізації 1 т продукту	115,30	884,54	1 653,77	2 423,01	3 192,25
зміну обсягу продажів		-1 258,47	1 653,77	4 566,02	7 478,26
зміну ціни сировини	9 574,64	5 614,24	1 653,77	-2 306,5	

Таблиця 2

Відносна зміна NPV

Ризик-фактор	Відносні зміни NPV при зміні ризик-фактора на				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
зміну вартості проекту	-20%	-10%	0%	10%	20%
зміну процентної ставки	41,08	29,47	0,00	6,24	-5,37
зміну ціни реалізації 1 т продукту	22,88	10,96	0,00	-10,09	-19,42
зміну обсягу продажів	-93,03	-46,51	0,00	46,51	93,03
зміну ціни сировини			0,00	176,10	352,19

Таблиця 3

Коефіцієнти еластичності реагування

Ризик-фактор	Відносні зміни NPV при зміні ризик-фактора на 1%				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
зміну вартості проекту	2,05	2,95	0	0,62	-0,27
зміну процентної ставки	1,14	1,10	0	-1,01	-0,97
зміну ціни реалізації 1 т продукту	-4,65	-4,65	0	4,65	4,65
зміну обсягу продажів			0	17,61	17,61
зміну ціни сировини	23,95	23,95	0		

інвестиційного проекту NPV на підставі методики, викладеної вище Результати представимо в таблиці 1.

Представимо результати розрахунку графічно на малюнку 1.

Далі розрахуємо відносну зміну величини NPV під впливом ризик-факторів. І також результати представимо в таблиці (таблиця 2) і графічно (малюнок 2).

А далі, відповідно до формули 2 розрахуємо коефіцієнти еластичності реагування для кожного ризик-фактора. Еластичність – міра реагування однієї змінної величини (функції) на зміну іншої (аргументу), а коефіцієнт еластичності – це число, яке показує процентну зміну функції в результаті процентного зміни аргументу. Результати представимо у вигляді таблиці (таблиця 3) і графічно (рисунок 3).

Чим більшим (за модулем) значення коефіцієнта еластичності, тим вище буде ступінь чутливості, і відповідно, ризик щодо зміни певного фактора, від якого залежить результативний показник. У зв'язку з цим можна провести ранжування п'яти запропонованих ризик-факторів за рівнем чутливості.

Найбільше значення коефіцієнта еластичності реагування має фактор зміни ціни сировини для виробництва продукції (23,95 %), йому присвоєно перший ранг і найвища ступінь чутливості. А найменше значення коефіцієнта еластичності реагування має фактор зміни процентної ставки дисконту (1 %), і, відповідно має низький ступінь чутливості. Порядок проранжованих факторів представимо в таблиці 4 і типолізуємо ці фактори на групи чутливості.

Таблиця 4

Показники чутливості і прогнозованості змінних в проекті

Ризик-фактор	Рейтинг	Чутливість
Зміна ціни сировини	1	Висока
Зміна обсягу продажів	2	Висока
Зміна ціни реалізації продукту	3	Середня
Зміна інвестиційної вартості проекту	4	Низька
Зміна процентної ставки дисконту	5	Низька

Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок про найбільш критичні фактори інвестиційного проекту, з тим, щоб у ході його реалізації звернути на ці фактори особливу увагу з метою скоротити ризик реалізації інвестиційного проекту.

Так, найбільш критичним виявився фактор матеріальних витрат (зміна ціни сировини). Щоб уникнути скорочення ризику реалізації проекту доцільно поліпшити ставлення з постачальниками, уклавши довгострокові контракти, що дозволяють, можливо, знизити закупівельну ціну сировини або зберігати як можна довше на сьогоднішній день обумовлену.

Високий рівень чутливості розглянутого інвестиційного проекту до зміни обсягу виробництва і реалізації продукції, говорить про те, що слід приділити уваги вдосконаленню внутрішнього менеджменту підприємства та ввести спеціальні заходи з підвищення продуктивності та реалізації продукції.

У групі середнього рівня чутливості виявився фактор ціни продукції . Отже, в ході реалізації проекту необхідно поліпшити програму маркетингу та (або) підвищити якість товарів з метою зберегти привабливість товару на рику або залучити нових покупців. Аналіз чутливості проекту можна провести на підставі інших факторів, що оцінюють ефективність інвестиційного проекту.

Основним недоліком методу аналізу чутливості являється його однофакторність, тобто орієнтація на зміну тільки одного фактору проекту, що призводить до неврахування можливого зв'язку між окремими факторами (кореляції між ними). Усунути цей недолік дозволяє метод аналізу сценаріїв, який включає в себе облік одночасного паралельного впливу ряду факторів на рівень проектного ризику.

Висновки і пропозиції. В аналізі чутливості йдеться не про те, щоб зменшити ризик інвестування, а про те, щоб показати наслідки невірної оцінки деяких величин. Аналіз чутливості сам по собі не змінює фактори ризику.

Проведення аналізу дозволяє зробити висновок про найбільш критичні фактори інвестиційного проекту, з тим щоб у ході його реалізації звернути на ці фактори особливу увагу з метою скоротити ризик реалізації інвестиційного проекту.

Список літератури:

1. Оцінка ефективності діяльності підприємств нових форм господа-рювання на основі показників рентабельності: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 [Електронний ресурс] / Р.І. Балашова; НАН України. Ін-т економіки промсті. – Донецьк, 2009. – 24 с.
2. Анализ рисков инвестиционного проекта. / Журнал «Финансовый директор» / 16.01.2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.cfin.ru/finanalysis/invrisk/inv_risk.shtml.
3. Разработка и анализ инвестиционных проектов. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://exsolver.narod.ru/Books/Fininvest/Invest/index.html.
4. Гончаренко, Е.Н. Управление эффективностью и продолжительностью инвестиционного проекта / Е.Н. Гончаренко // Вісн. технол. ун-ту Поділля (Хмельниц. нац. ун-т). – Хмельницький, 2004. – С. 74-79.

Шишкина А.В.
Национальная металлургическая академия Украины

НЕОБХОДИМОСТЬ И ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АНАЛИЗА ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТИ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ОБОСНОВАНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

Аннотация
В данной работе рассмотрены вопросы оценки эффективности инвестиционного проекта и обоснована необходимость анализа чувствительности проекта к некоторым риск-факторам. Приведена структура, математическая основа и последовательность анализа. Также определены его недостатки и преимущества.
Ключевые слова: экономическая эффективность, инвестиционный проект, риск-факторы, анализ, чувствительность, результирующие показатели.

Shyshkina A.V.
National Metallurgical Academy of Ukraine

NEED AND USE SENSIBILITY ASSAY ECONOMIC SUBSTANTIATION OF EFFICIENCY OF INVESTMENT PROJECTS

Summary
In this work the questions of estimation of efficiency of investment project are considered and the necessity of assay of sensibility project is grounded to some risk-factors. A structure, the mathematical basis of the sequence assay. Also identified its advantages and disadvantages.
Keywords: ekonomicheskaya efficiency, investment project, risk-factors, assay, sensibility, the resulting figures.

УДК 657.3

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАПОВНЕННЯ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Шубіна С.В., Босих А.Ю.
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

В статті досліджено теоретико-методичні підходи щодо сутності Звіту про рух грошових коштів. Визначено недоліки складання форми звітності на базі використання нормативних документів та концепцій вчених-економістів щодо даного питання. Запропоновано шляхи покращення процесу формування Звіту про рух грошових коштів.
Ключові слова: грошові кошти, Звіт про рух грошових коштів, прямий метод, непрямий методи, додаткові статті.

Постановка проблеми. Для ефективного розвитку будь-якого підприємства, не залежно від форми власності, потрібні грошові кошти, адже вони є запорукою безперервного функціонування діяльності підприємства; за допомогою них можна визначити, в якому стані знаходиться суб'єкт господарювання, чи потрібно залучити інвесторів чи отримати кредит від банківської установи. Тому важливо мати точну інформацію та проводити безперервний контроль щодо забезпечення підприємства грошовими коштами для прийняття відповідних управлінських рішень. З цією метою був здійснений перехід до Міжнародних стандартів фінансової звітності щодо заповнення Звіту про рух грошових коштів. При цьому було не враховано ряд особливостей вітчизняного досвіду його складання. Недостатня розробка як теоретичних, так і методичних засад формування нового Звіту про рух грошових коштів викликає необхідність удосконалення цього процесу та сформувала мету написання статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосується заповнення Звіту про рух грошових коштів, є досить суперечливим. Проблеми теорії та практики його формування були розглянуті в роботах вітчизняних вчених, таких як: Атамас П.Й., Атамас О.П. [4], Корягін М.В., Височан О.С. [5], Курило Г. М. [6],Теслюк В.М., Дегтяренко А.В. [7], та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Досі відсутня універсальна форма Звіту про рух грошових коштів, яка б детально показувала інформацію про діяльність підприємства. Тому дане питання потребує поглиблення як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Мета статті. Узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних підходів щодо заповнення Звіту про рух грошових коштів.

Виклад основного матеріалу. Задля наближення вітчизняної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності до міжнародних стандартів фінансової звітності була змінена форма Звіту про рух грошових коштів та виданий новий нормативно-правовий документ – Національні положення стандарти бухгалтерського обліку, але на жаль залишилось ряд невирішених питань щодо заповнення згаданого вище звіту.

Звіт про рух грошових коштів – це звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів

© Шубіна С.В., Босих А.Ю., 2014

протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [3].

Відповідно даний звіт складається з 3-х частин, при заповненні якого в кінцевому результаті повинні отримати залишок коштів на кінець року. Таким чином, звіт не повинен створювати незручності для його користувачів в подальшому. Охарактеризуємо кожну частину (розділ) звіту.

Першим розділом є рух коштів у результаті операційної діяльності, в якому показано основну діяльність підприємства за звітний період. Відповідно до двох форм заповнення за прямим і непрямим методами, це рядки 3000 – 3195 та 3500 – 3195, в останньому з яких визначається чистий рух коштів, з якого можна зрозуміти, як працює підприємство на даний момент. Операційна діяльність в основному в платоспроможних підприємствах займає найбільший відсоток.

Другим розділом є рух коштів в результаті інвестиційної діяльності, в якому відображається діяльність, направлена на придбання та продаж довгострокових активів та короткострокових фінансових інвестицій, що не є грошовими еквівалентами. Рядки для даного розділу: 3200 – 3295; кінцевий рядок відображає чистий рух грошових коштів від інвестиційної діяльності.

Третім розділом є рух коштів від фінансової діяльності, який показує, як змінюється розмір власного та запозиченого капіталу. В звіті це показується такими рядками, як 3300 – 339. Наприкінці отримуємо чистий рух коштів від фінансової діяльності.

Крім зазначеного вище, в звіті відображається чистий рух грошових коштів за звітний період та як саме впливає зміна курсу валют на залишок коштів, який відповідно коригується до залишку коштів на початок періоду, в результаті чого отримуємо залишок коштів на кінець даного періоду.

При складанні звіту будь-який суб'єкт господарювання користується, звичайно, планом рахунків, але навіть на цьому етапі можливо зіткнутися з недосконалістю аналітичного процесу. В Плані рахунків бухгалтерського обліку щодо грошових коштів передбачено Клас № 3 «Кошти, розрахунки та інші активи», що є не зовсім вірним для сприйняттям, оскільки поєднуються в одному класі грошові кошти та документи, короткострокові векселі одержані і фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів і витрат майбутніх періодів [1].

Для більш точного розуміння потрібно розділяти такі елементи як розрахунки та грошові кошти. Тут можливим є використання досвіду Республіки Білорусь, яка окремо розподілила ці елементи, а саме «Грошові кошти і короткострокові фінансові вкладення» та «Розрахунки».

Вважаємо однією з найбільших проблем заповнення Звіту про рух грошових коштів є те, що дану форму можна складати за допомогою двох методів – прямого та непрямого. Під прямим методом розуміється заповнення форми за допомогою дебетових та кредитових рахунків «30 Каса» та «31 Рахунки в банках» відповідно у кореспонденції з рахункам бухгалтерського обліку операцій, активів та зобов'язань. Це викликає труднощі, оскільки багато підприємств не використовують детальну аналітику рахунків, що й затрудняє складання звіту та вимагає чимало часу.

Під непрямим методом розуміється заповнення даного звіту поєднанням двох форм – Балансу (Звіт про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Лише для декількох рядків Звіту про рух грошових коштів потрібно використовувати аналітичні дані. Але звіт за рахунок своїх рядків є не дуже зрозумілим для некомпетентних користувачів даної інформації [2].

Звичайно, Міжнародні стандарти фінансової звітності також передбачають дві форми заповнення. Але чому неможна перейти до єдиної уніфікованої форми, яка б була зручною у користуванні та задовольняла потреби користувачів інформації?

Думки вітчизняних економістів з даного питання розділилися на прихильників прямого методу та прихильників непрямого методу.

Так, Атамас П.Й., Атамас О.П. зазначають, що непрямий метод значно простіший для практичного використання і надає ряд переваг при аналізі фінансових показників діяльності підприємства, тому в зарубіжній практиці використовується досить часто [4, с. 10].

Курило Г. М. передбачає, що непрямий метод більш розповсюджений у світовій практиці як метод складання Звіту про рух грошових коштів та грошових еквівалентів. Він включає елементи аналізу, так як базується на співставлення змін різних статей балансу за звітний період, які характеризують майнове та фінансове становище підприємства, містить також аналіз руху основних засобів, їх амортизацію і інші показники, котрі неможливо отримати виключно з балансових даних. При підготовці консолідованої фінансової звітності прямий метод є низькоефективним, тому що потребує більших витрат на отримання необхідної інформації по кожному з консолідованих підприємств [6, с. 98].

А Теслюк В.М., Дегтяренко А.В. зазначають, що прямий метод складання звіту про рух грошових коштів є більш наочним, дає змогу чітко виділити відповідні напрями надходження й витрачання грошей, простежити рух грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві. Крім того, змінена форма є доступнішою для сприйняття та заповнення [7, с. 129].

Корягін М.В., Височан О.С. визначають, що пріоритетним і рекомендованим є прямий метод, оскільки за допомогою нього одержується інформація, яка може бути корисною для оцінки майбутнього руху грошових коштів [5, с. 108].

Для вибору ефективнішого методу заповнення Звіту про рух грошових коштів та кращого розуміння користувачам наданої інформації необхідно порівняти два методи, згрупувавши їх в таблицю 1.

Таблиця 1

Порівняння характеристика прямого та непрямого методів заповнення Звіту про рух грошових коштів

№	Порівняльні показники	Прямий метод	Непрямий метод
1	Розподіл звіту на три складові за видами діяльності (операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю)	+	+
2	Використання аналітичних рахунків	+	+
3	Використання інших форм звітності	-	+
4	Відображення в формі видатку та надходження	-	+
5	Скорочена форма	+	-
6	Змістовніша форма	-	+

Таким чином, можна сказати, що непрямий метод в заповненні Звіту про рух грошових коштів є більш ефективним. Його форма є більш наглядніщою, оскільки включає в себе стовбці «надходження» та «видаток», що значно полегшує аналіз грошових коштів підприємства та вимагає меншого часу, тому що дані беруться також з двох форм звітності. Згідно двох методів, такі види діяльності як інвестиційна та фінансова мають однакові статті, різниця є лише в операційній діяльності. В непрямому методі статті несуть за собою більш високе смислове навантаження.

Варто зазначити, що незважаючи на те, за допомогою якого методу буде заповнюватися дана форма звітності, на виході повинно бути отримано однаковий результат. Але, навіть в цих двох методах є свої недоліки, які перешкоджають вірному сприйняттю інформації. Мова йде про додаткові статті. Так, звичайно, вони є в усіх формах звітності, але значно ускладнюють життя не тільки користувачам, але й самим суб'єктам господарювання. Перелік додаткових статей представлений в таблиці 2.

Таким чином, можна побачити, наскільки є недосконалою нова форма Звіту про рух грошових коштів, оскільки за прямим методом додаткових статей – 26, а за непрямим – 28 (при загальній кількості рядків – 34), а це свідчить, що додатково від стандартної форми може бути відображено: за прямим методом – 76,47% та за непрямим методом – 82,35%. Так, наприклад, для порівняння в Балансі додаткових статей – 44 (при стандартній формі – 56, а це 78,57 %), в Звіті про фінансові результати – 15 (при стандартній формі – 42, а це 35,71 %).

Форми № 3 (прямий метод) та № 3-н (непрямий метод) мають стандартний склад статей і при необхідності потрібно вносити корективи в електронні версії для того, щоб побачити додаткові статті, що вкрай незручно.

Зазначена вище обставина є незручною не тільки для суб'єктів господарювання, але й для осіб, які займаються дослідженням та аналізом даної звітності. Також є інша сторона цього недоліку, оскільки існує велика різноманітність додаткових рядків і проблематично точно визначити, куди саме потрібно віднести той чи інший елемент, оскільки можливо віднесення одних і тих же операцій в різні розділі звіту або додаткових рядків.

З метою вирішення проблеми великої кількості додаткових рядків доцільно перейняти досвід Російської Федерації, а саме зробити окремий стандартний звіт, в якому були б дані про ці додаткові рядки, що значно полегшило б сприйняття інформації.

Крім того, важливим буде й те, що при переході на нову форму звіту підприємства стикнуться з проблемою комп'ютерного забезпечення, оскільки

Таблиця 2

Перелік додаткових статей до Звіту про рух грошових коштів

№	Вид діяльності	Прямий метод	Непрямий метод
1	Операційна	Надходження: – від отримання субсидій, дотацій; – авансів від покупців і замовників; – повернення авансів; відсотків за залишками коштів на поточних рахунках; – боржників неустойки (штрафів, пені); – операційної оренди; – отримання роялті, авторських винагород; – страхових премій; – фінансових установ від повернення позик. Зобов'язання з: – податку на прибуток; – податку на додану вартість; – інших податків та зборів. Витрачання на оплату: – авансів; – повернення авансів; – цільових внесків; – зобов'язань за страховими контрактами; – фінансових установ на надання позик.	Прибуток (збиток) від участі в капіталі. Зміна вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю, та дохід (витрати) від первісного визнання. Збиток (прибуток) від реалізації: – необоротних активів, утримуваних для продажу та груп вибуття; – фінансових інвестицій. Зменшення (відновлення) корисності необоротних активів. Фінансові витрати. Збільшення (зменшення): – запасів; – поточних біологічних активів; – дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги; – іншої поточної дебіторської заборгованості; – витрат майбутніх періодів; – інших оборотних активів; – доходів майбутніх періодів; – інших поточних зобов'язань. Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за: – товари, роботи, послуги; – розрахунками з бюджетом; – розрахунками зі страхування; – розрахунками з оплати праці. Сплачені відсотки.
2	Інвестиційна	Надходження від: – погашення позик; – вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці. Витрачання на: – надання позик; – придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці.	
3	Фінансова	Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві. Витрачання на: – сплату відсотків; – сплату заборгованості з фінансової оренди; – придбання частки в дочірньому підприємстві; – виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах.	

Джерело: [2]

наявне вже не буде задовольняти потреби користувачів, оскільки його потрібно буде оновлювати або взагалі прийдеться купувати нове, що є не досить економічно вигідним. Досконаліша форма Звіту про рух грошових коштів збереже підприємство від можливих помилок, а також вчасно надасть інформацію про ризик банкрутства.

В результаті проведеного дослідження варто запропонувати таке:

– удосконалити форму Звіту про рух грошових коштів;

– упорядкувати План рахунків бухгалтерського обліку;

– вибрати один метод заповнення Звіту про рух грошових коштів, а саме непрямий;

– звернути увагу на додаткові статті та їх значення в звіті, а також можливість створення додаткової форми;

– удосконалити існуючі методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [2].

Висновки і пропозиції. В статті розглянуто основні недоліки формування Звіту про рух грошових коштів та запропоновано шляхи покращення цього процесу, що удосконалить стандартну форму Звіту про рух грошових коштів та дасть змогу покращити аналіз грошових коштів підприємства, зробить більш ефективним управління ним. У зв'язку з цим можна стверджувати, що дане питання є актуальним і потребує подальшого дослідження як в бухгалтерському, так і в управлінському обліку.

Список літератури:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. №291 // Офіційний вісник України від 14.01.2000. – 1999. – №52. – С. 78. – Стаття 2606.
2. Методичні рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=92&ArtID=13614.
3. НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 19. – С.665.
4. Атамас П.Й., Атамас О.П. Методичні проблеми складання Звіту про рух грошових коштів та шляхи їх вирішення / П.Й. Атамас, О.П. Атамас // Європейський вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць. – 2013. – № 1 (14). – С. 3 – 11.
5. Корягін М.В., Височан О.С. Звіт про рух грошових коштів: вітчизняний та міжнародний підходи // Проблеми економіки та управління. – 2003. – № 484. – С.104–109.
6. Курило Г.М. Щодо пошуку стратегії конвергентності в обліку та фінансової звітності: концептуальний підхід / Г.М. Курило // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2013. – № 1. – С. 95-100.
7. Теслюк В.М., Дегтяренко А.В. Складання звіту про рух грошових коштів / В.М. Теслюк, А.В. Дегтяренко// Вісник Сумського НАУ. Серія: Фінанси і кредит. – 2011. – № 1(30). – С.127-131.

Шубина С.В., Босых А.Ю.
Харьковский институт банковского дела
Университета банковского дела Национального банка Украины

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАПОЛНЕННИЯ ОТЧЕТА О ДВИЖЕНИЕ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ И ПУТИ ЕЕ РЕШЕНИЯ

Аннотация
В статье исследованы теоретико-методические подходы к сущности Отчета о движении денежных средств. Определены недостатки составления формы отчетности на базе использования нормативных документов и концепций ученых-экономистов по данному вопросу. Предложены пути улучшения процесса формирования Отчета о движении денежных средств.
Ключевые слова: денежные средства, Отчет о движении денежных средств, прямой метод, косвенный методы, дополнительные статьи.

Shubina S.V., Bosykh A.Y.
Kharkiv Institute of Banking of University of Banking of National Bank of Ukraine

THE PROBLEMS OF FILLING OUT THE CASH FLOW REPORT AND WAYS OF ITS SOLUTION

Summary
This article investigates the theoretical and methodological approaches of the nature of the statement of cash flows. Identified disadvantages of the compilation report form based on the use of regulations and concepts of economists in this topic. Offered the ways of improvement the process of forming of cash flow Statement.
Keywords: cash, statement of cash flows, direct method, indirect methods, additional articles.

УДК 334.76: 330.131.7

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ АУТСОРСИНГУ ВИРОБНИЦТВА ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Яцина В.В.
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті теоретично обґрунтовано та систематизовано типи можливих ризиків, що виникають при впровадженні аутсорсингу у виробництво промислових підприємств. Запропонована вдосконалена класифікація ризиків аутсорсингу виробництва товарів промислового призначення. Ретельно вивчено та проаналізовано встановлений факт високої взаємозалежності ризиків.

Ключові слова: ризики аутсорсингу, класифікація ризиків аутсорсингу, взаємозалежність ризиків аутсорсингу, товари промислового призначення, промислове підприємство.

Постановка проблеми. Проект впровадження аутсорсингу розробляється з урахуванням цілком визначених розмірів капіталовкладень та загальних витрат, очікуваних обсягів постачання та прибутку, а також часових горизонтів. Але, незважаючи на якість та обґрунтованість розроблених припущень та побажань, майбутній розвиток подій, пов'язаних із реалізацією угоди, не завжди виправдовує позитивні очікування. Це пов'язано, насамперед із невизначеністю розвитку майбутніх відносин між замовником, аутсорсером та третіми особами, та ризиками, що виникають в процесі реалізації аутсорсингової угоди. І хоча саме аутсорсинг вважають інструментом передавання ризиків, ігнорування або несумлінне ставлення до цих факторів у процесі виробничої діяльності знижує адаптивність підприємства до невизначених умов зовнішнього середовища, що постійно змінюється та ставить під сумління його рівень конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробкою категоріального апарату теорії ризиків займається ціла низка вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема, Календжян С.О., Анікін Б.А., Старостіна А.О., Кравченко В.А., Вітлінський В.В., Ісавнін О.Г. Хохлов Н.В., Омарова Н.Ю., Руденко М., Руда І.Л., Соколова А.А., Заводовська І.І., Плахута Г.А, Курбанов А.Х., Рибіна Т.Н., Логвінова О.П., Мараховська Т.А., Вилькокс Л.,. Дж.Б.Хейвуд, Д. Шнайдер, С. Харрисон та багато інших. У своїх дослідженнях деякі вчені під ризиком розуміють можливість того, що відбудеться якась небажана подія, або можливість втрати підприємством частки своїх ресурсів, зниження доходів або появі додаткових витрат в результаті здійснення певної діяльності [1, с. 504]. Аутсорсинговий ризик згідно теорії економічного ризику належить до несистематичних ризиків, його пропонується розуміти як небезпеку виникнення несприятливих відхилень економічних показників діяльності підприємства, наприклад, скорочення прибутку та рентабельності, зростання залежності від зовнішніх джерел ресурсів, погіршення якості продукції і т.п. внаслідок впровадження аутсорсингу [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні та емпіричні аспекти аналізу ризиків аутсорсингу у своєї більшості торкаються інформаційної сфері та сфері менеджменту персоналу. Проте, питання виникнення ризиків виробничого аутсорсингу, пов'язаного із процесом реструктуризації промислових підприємств, залишаються поза увагою науковців. Ідентифікація ризиків в процесі впровадження аутсорсингу у виробничу діяльність, зокрема, виробництво товарів промислового призначення, є ключовим фактором успіху цього проекту. Це потребує формування чіткої та прозорої системи визначення ризиків, що пов'язані із виконанням аутсорсингової угоди на виробництво промислової продукції, з метою їх подальшого обмеження та локалізації можливих проявів. Дослідження у цьому напрямку є досить актуальними з точки зору успішності реалізації аутсорсингового проекту у цілому.

Мета статті. Аналіз та систематизація всіх типів можливих ризиків для створення бази переліку загроз, що виникають при впровадженні аутсорсинга у виробництво товарів промислового призначення (ТПП).

Виклад основного матеріалу. Численність існуючих видів ризиків зумовлює необхідність групування їх за окремими класифікаційними ознаками, але різноманітність та значна відмінність умов щодо впровадження аутсорсингу у різні види економічної діяльності суб'єктів господарювання, спонукає науковців розробляти окремі класифікаційні групи ризиків, що виникають за різних умов ведення бізнесу. З одного боку, це призводить до виникнення певних труднощів при виборі тієї чи іншої класифікації, наприклад, потреба наявності у штаті працівників підприємства експертів, що виявляють та оцінюють аутсорсингові ризики, певної кваліфікації, а, з іншого боку, з'являється реальна можливість прийняття вірного рішення про впровадження аутсорсингу у діяльність на підставі розробки дієвого алгоритму оцінки ризиків з урахуванням детальної класифікації їх видів.

При аналізі існуючих у сучасній економічній літературі класифікації ризиків аутсорсингу [1-5] встановлено, що всі зазначені види ризику взаємопов'язані та безпосередньо впливають один на одного шляхом підсилювання або, навпаки, послаблення. Але їх об'єднання у загальну класифікацію з метою подальшої оцінки доцільності впровадження аутсорсингу при виготовленні ТПП неможливо, внаслідок наявності певних специфічних особливостей, що притаманні саме цієї виробничої діяльності. Тому, пропонуємо скористатися розробками вчених та, шляхом вдосконалення та систематизації існуючих класифікацій, створити на їх базі специфічну класифікацію ризиків, що виникають при застосуванні аутсорсингу при виробництві ТПП на промислових підприємствах. Це дасть можливість прозоро оцінити ступінь їх розміру та загрози небезпеки для компанії та на цієї підставі прийняти чітке та обґрунтоване рішення про використання аутсорсингу.

Класифікація основних видів ризиків, пов'язаних із застосуванням аутсорсингу при виготовленні ТПП представлена на рисунку 1. У їх складі можна простежити певну ієрархію, тобто, одні види ризи-

© Яцина В.В., 2014

Рис. 1. Класифікація ризиків аутсорсингу виробництва ТПП

Джерело: розробка автора

ків входять до складу інших. До числа загальних ризиків можна віднести наступні:

– за окремими стадіями впровадження аутсорсингу;

– за термінами укладання аутсорсингової угоди;

– в залежності від кількості залучених аутсорсерів;

– ризики, що пов'язані із діями третіх осіб;

Вони включають до свого складу решту, а саме:

– економічні ризики;

– технологічні ризики;

– ризики моніторингу процесу виконання аутсорсингу;

– ризики, пов'язані із вибором аутсорсера.

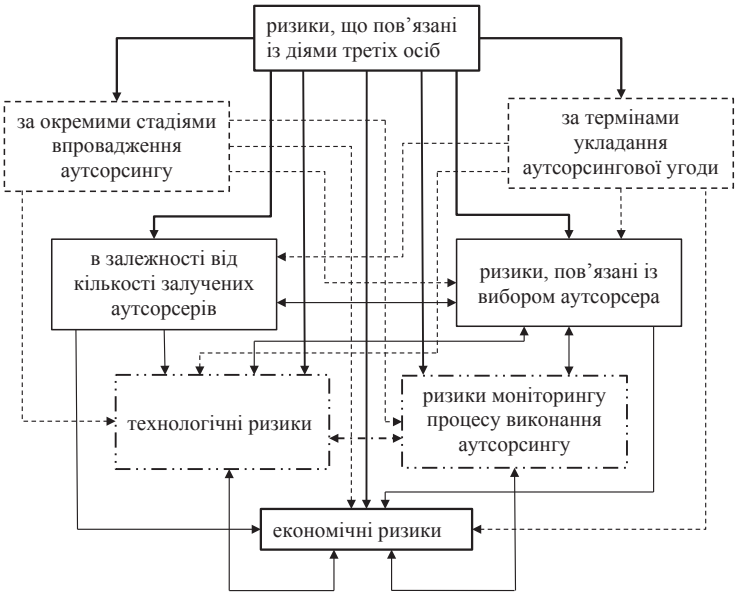

Рис. 2. Схема взаємозалежності ризиків аутсорсингу

Джерело: розробка автора.

Також можна відзначити тісний ступінь зв'язку між багатьма видами ризиків: поява одних тягне за собою появу інших, і навпаки. Схема цієї взаємозалежність наведена на рисунку 2.

Із загальної схеми суттєво виділяються два види ризиків – ті, що пов'язані з діями третіх осіб та економічні. Дія їх протилежна – одні впливають самі, другі є наслідком впливу, тобто, перший вид може бути причиною виникнення всіх без виключення інших ризиків, поява ж другого є результатом існування решти. Розглянемо їх більш детально.

Найбільшим впливом на решту ризиків оказують дії третіх осіб. І це цілком зрозуміло, тому, що від політичного положення в країні та стабільності економічного устрою безпосередньо залежить розвиток всієї промисловості, а рівень досконалості законодавчої бази впливає на привабливість цієї галузі для потенційних інвесторів. Зміни у нормативно-правовому регулюванні економічних процесів не у кращий бік є дійсно великою загрозою для успішного функціонування виробничого підприємства, тому, що завжди призводять до появи або численного зростання інших ризиків і значно сприяють появі збитків. На жаль, незважаючи на велику значущість цієї групи ризиків, розробити дієві заходи щодо управління цими ризиками на мікрорівні, неможливо. Єдиним засобом зниження негативного впливу ризиків з вини вищих законодавчо-управлінських органів держави та обставин непереборної сили, є своєчасне адаптування та пристосування виробничої діяльності до таких умов. Ця проблема має суттєве відношення до розвитку аутсорсингових послуг в Україні, та є однією з головних причин повільного темпу розвитку аутсорсингових послуг, зокрема у

сфері виробництва. Річ у тому, що на сьогоднішній день в країні практично повністю відсутній механізм регулювання відношень аутсорсингу, тому їх регламентацію в українському бізнесі ведуть різнопланові та, іноді, суперечливі один одному документи. Як зазначають науковці О. Тищенко та В. Хаустова [6, с. 131], з одного боку, порядок ведення обліку вписується в рамки Закону №996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»; Цивільним Кодексом передбачений такий вид договору, як оренда транспорту з екіпажем (ст. 805 ЦК); ДПАУ в листі від 01.02.11 р. №2548/7/16-1517-26 розглядає питання про порядок обкладання ПДВ операцій по наданню послуг аутсорсингу; Мінрегіонбуд у листі від 08.02.11 г. №23-13/1052/0/6-11 відзначає існування в Україні аутстаффингу (різновиду аутсорсингу) і розглядає проблеми застосування його в сфері будівництва. У той же час Федерація профспілок України в інформаційній записці (додаток до Постанови №П-44-2 від 01.12.10р.) відзначає, що одним з основних завдань роботи над колективними договорами на 2011р. у сфері зайнятості є недопущення поширення на підприємствах нетипових форм зайнятості, зокрема аутсорсингу й аутстаффингу.

Все це ускладнює розвиток промислового аутсорсингу в Україні та призводить до появи «порочного кола» [7]: неготовність підприємств до впровадження аутсорсингу внаслідок відсутності достатньої кількості надійних альтернативних постачальників призводить до того, що потенційні постачальники аутсорсингових послуг не готові виходити на ринок субпідряду внаслідок відсутності стабільного попиту. Розірвання цього «порочного кола», безсумнівно, неможливо без втручання та підтримки держави шляхом впровадження економічно обґрунтованих норм покращення умов ведення бізнесу в країні із застосуванням аутсорсингу.

Інший вид ризиків, наслідки якого призводять до появи збитків, втрати фінансової стійкості виробничого підприємства або навіть до його банкрутства, це економічні ризики. Але на відміну від ризиків, що пов'язані з діями третіх осіб, ці ризики піддаються регулюванню на рівні підприємства. Зменшити їх негативний прояв можна шляхом належної підготовки і укладання аутсорсингової угоди, а також створення цілого комплексу заходів щодо оцінки та управління решти ризиків, що впливають на економічні.

Велике значення при прийнятті рішення щодо впровадження аутсорсингу у виробництво ТПП має врахування ризиків, пов'язаних із вибором аутсорсеру або їх кількості. Від цього безпосередньо залежить зменшення проявів ризиків моніторингу процесу виконання аутсорсингу, технологічних ризиків, успіх виконання самої угоди та економічний ефект впровадження аутсорсингу. На ці групи ризиків впливають ризики вибору термінів застосування аутсорсингу. Зрозуміло, що довготривалі відносини можуть, з одного боку, зменшити прояв недовіри до постачальника аутсорсингових послуг, але, з, іншого боку, у останнього з'являється спокуса до появи опортуністичної поведінки або «розслаблення». Не менш пильної уваги та аналізу заслуговують ризики моніторингу та технологічні ризики. Їх поява є наслідками недостатньо проробленних умов контракту на аутсорсинг та вибору несумлінного постачальника послуг.

Маємо зауважити, що всі розглянуті групи ризиків можуть виникати на різних стадіях впровадження аутсорсингу і несвоєчасне врахування їх на попередній стадії призведе до суттєвого зростання або появи нових ризиків на кожній наступній стадії.

Висновки та пропозиції. В результаті виявлення та розгляду основних видів ризиків, що виникають при впровадженні аутсорсингу при виробництві ТПП на промислових підприємствах, доведено безсумнівний значний вплив ризиків на економічний результат від застосування аутсорсингу у господарській діяльності, зокрема, при виготовленні ТПП. З метою ідентифікації та подальшої оцінки ризиків, теоретично обґрунтована та систематизована специфічна класифікація ризиків, що виникають при застосуванні аутсорсингу у виробництво ТПП на промислових підприємствах та встановлений факт високої взаємозалежності ризиків одне від одного, який був ретельно вивчений та проаналізований. Перспективі подальших досліджень у межах окресленої проблематики спрямовані на оцінку розміру майбутніх ризиків, під величиною яких найчастіше розуміють кількісне значення заподіяної шкоди від настання небажаної події, помножену на її вірогідність за допомогою існуючого в економічній практиці методичного та практичного інструментарію ризик-менеджменту.

Список літератури:

1. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В. П. Савчук. – К.: Изд. Дом «Максимум», 2001. – 600 с.
2. Логвінова О. П. Сутність і види аутсорсингового ризику на підприємстві [Електронний ресурс] / О. П. Логвінова – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2012 /Economics/6_121388.doc.htm.
3. Исавнин А. Г. Анализ основных рисков производственного аутсорсинга в российской автомобильной промышленности / А. Г. Исавнин, И. И. Фархутдинов // Материалы международной научно-практической конференции Новината за напреднали наука – 2012 (Новости Передовой Науки – 2012), 17-25 Мая 2012, София, Болгария. – С.16-20.
4. Рижак О. Ю. Ризики підприємств в процесі аутсорсингу маркетингових функцій [Електронний ресурс] / О. Ю. Рижак // Ефективна економіка. – №10. – 2010. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=371.
5. Окландер Т. О. Маркетингові дослідження цінових ризиків промислового підприємства / Т. О. Окландер // Проблеми економіки. – №3. – 2012. – С. 141-146.
6. Тищенко О. М. Аутсорсинг як фактор ефективності підприємств будівельної галузі / О.М. Тищенко, В. Є. Хаустова // Проблеми економіки. – №4. – 2012. – С. 129-135.
7. Сироткин Д. Практика и сценарии развития производственного аутсорсинга [Електронний ресурс] / Д. Сироткин. – Режим доступу: http:// www.cfin.ru/management/manufact/outsource_scenarios.shtml.

Яцына В.В.
Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

КЛАСИФИКАЦИЯ РИСКОВ АУТСОРСИНГА ПРОИЗВОДСТВА ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Аннотация
В статье теоретически обоснованы и систематизированы типы возможных рисков, возникающих при внедрении аутсорсинга в производство промышленных предприятий. Предложена усовершенствованная классификация рисков аутсорсинга производства товаров промышленного назначения. Тщательно изучен и проанализирован факт высокой взаимозависимости рисков.
Ключевые слова: риски аутсорсинга, классификация рисков аутсорсинга, взаимозависимость рисков аутсорсинга, товары промышленного назначения, промышленное предприятие.

Yatsyna V.V.
National Technical University Kharkiv Polytechnic Institute

CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL PRODUCTION OUTSOURCING RISK

Summary
In the article the types of possible risks arising in the implementation of outsourcing in manufacturing industry have been theoretically sounded and systematized. Improved classifications of industrial goods production outsourcing risk have been proposed. The fact of highly interdependent risks have been carefully studied and analyzed.
Keywords: outsourcing risk, outsourcing risk classification, interdependence risks of outsourcing, industrial goods, industrial enterprise.

НАШІ АВТОРИ

1. **Erokhin Igor Yurevich** – Senior Research Fellow, Croydon College, London, U.K.
2. **Акулова Юлія Олегівна** – аспірант кафедри «Міжнародна економіка» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
3. **Блажко Володимир Володимирович** – кандидат технічних наук, доцент кафедри будівельних процесів Харківського національного університету будівництва та архітектури
4. **Боднар Наталія Олександрівна** – магістр Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
5. **Босих Анастасія Юріївна** – магістр Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України
6. **Бура Інна Олександрівна** – асистент кафедри обліку і аудиту Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
7. **Власюк Валерій Євгенович** – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів підприємств та банківської справи Дніпропетровської державної фінансової академії
8. **Гавриш Олександр Іванович** – асистент кафедри автоматизованого керування технологічними процесами Донбаського державного технічного університету
9. **Гайдамака Олена Валеріївна** – студентка Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
10. **Герасименко Богдан Олександрович** – студент Національного університету харчових технологій
11. **Грушко Валентина Ігорівна** – студентка Дніпропетровської державної фінансової академії
12. **Духновська Людмила Миколаївна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Національного університету харчових технологій
13. **Ємельянова Інга Анатоліївна** – доктор технічних наук, професор кафедри будівельних процесів Харківського національного університету будівництва та архітектури
14. **Єрмоленко Ксенія Володимирівна** – студент Донецького державного університету управління
15. **Залуніна Ольга Михайлівна** – доцент, кандидат технічних наук, доцент кафедри менеджменту Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
16. **Захаров Володимир Андрійович** – викладач кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства Харківського національного економічного університету
17. **Іващенко Аліна Сергіївна** – студентка Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
18. **Кінєва Тетяна Степанівна** – кандидат економічних наук, асистент кафедри обліку, аналізу та аудиту Національного університету біоресурсів та природокористування України
19. **Коломийцев Павло Євгенович** – магистрант Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт»
20. **Кудіна Алевтина Володимирівна** – студентка Одеського національного політехнічного університету
21. **Кузьмінська Олександра Олександрівна** – студент Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
22. **Куклюк Вікторія Сергіївна** – студентка Хмельницького національного університету
23. **Кукса Ірина Миколаївна** – студент Донецького державного університету управління
24. **Літинська Валентина Анатоліївна** – доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Хмельницького національного університету
25. **Лозовський Олександр Миколайович** – кандидат економічних наук, доцент Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
26. **Малкіна Яна Дмитрівна** – головний бухгалтер ТОВ «Юні-Пром»
27. **Маменко Тетяна Павлівна** – кандидат біологічних наук, науковий співробітник Інституту фізіології рослин і генетики Національної академії наук України
28. **Марченко Наталія Андріївна** – кандидат економічних наук , доцент кафедри «Фінанси» Чернігівського державного інституту економіки і управління
29. **Маслак Олександр Олександрович** – кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»
30. **Маханько Лілія Валеріївна** – студент Криворізького економічного інституту «Криворізький національний університет»
31. **Назарак Михайло Степанович** – магістр Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
32. **Нетеса Світлана Юріївна** – студентка Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
33. **Нєізвестна Олена Володимирівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Криворізького економічного інституту «Криворізький національний університет»
34. **Никифорчук Микола Васильович** – студент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
35. **Новацкий Анатолий Александрович** – кандидат технических наук, доцент кафедры «Автоматика и управление в технических системах» Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт»
36. **Окландер Михайло Анатолійович** – доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу Одеського національного політехнічного університету
37. **Остапенко Тетяна Василівна** – здобувач Чернігівського національного технологічного університету
38. **Перун Наталія Ярославівна** – здобувач кафедри землевпорядного проектування Львівського національного аграрного університету
39. **Поплюйко Андрій Миколайович** – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку підприємниць-

кої діяльності Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
40. **Попова Юлія Михайлівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
41. **Прісс Олеся Петрівна** – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри технології переробки та зберігання продукції сільського господарства Таврійського державного агротехнологічного університету
42. **Прудніков Андрій Олегович** – кандидат економічних наук, доцент кафедри «Міжнародна економіка» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
43. **Ракітіна Наталія Олегівна** – аспірантка кафедри міжнародного менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
44. **Руліцька Кароліна Михайлівна** – кандидат економічних наук, в. о. доцента Львівського національного аграрного університету
45. **Руссиян Елена Анатольевна** – кандидат экономических наук Института экономики промышленности Национальной академии наук Украины
46. **Сапсай Павел Александрович** – магистрант Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт»
47. **Свечкіна Аліна Леонідівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінанси Донецького державного університету управління
48. **Сербина Ольга Геннадіївна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств та банківської справи Дніпропетровської державної фінансової академії
49. **Смачило Валентина Володимирівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Харківського національного університету будівництва та архітектури
50. **Степаненко Тетяна Анатоліївна** – студентка Київського національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
51. **Строга Вікторія Віталіївна** – студентка Чернігівського державного інституту економіки і управління
52. **Сушкова Елена Евгеньевна** – кандидат экономических наук, доцент кафедры «Финансы и кредит» Национальной академии природоохранного и курортного строительства
53. **Ткаченко Катерина Вікторівна** – студентка Національного університету «Львівська політехніка»
54. **Ульшин Віталій Олександрович** – доктор технічних наук, професор, професор кафедри системної інженерії Східноукраїнського національного університету імені В.І. Даля
55. **Харченко Тетяна Іванівна** – студентка Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
56. **Черевик Надія Володимирівна** – старший викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
57. **Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович** – доктор технічних наук, професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
58. **Шашина Марина Володимирівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства Київського національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
59. **Шинкаренко Раїса Василівна** – кандидат економічних наук, доцент, декан фінансово-економічного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
60. **Шира Наталія Олександрівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Донецького державного університету управління
61. **Шишкіна Алла Володимирівна** – асистент кафедри економіки промисловості Національної металургійної академії України
62. **Шишкіна Катерина Миколаївна** – асистент кафедри «Інтелектуальні системи прийняття рішень» Донбаської державної машинобудівної академії
63. **Шубіна Світлана Валентинівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України
64. **Юзковець Людмила Василівна** – магістр Національного університету харчових технологій
65. **Яцина Вікторія Валентинівна** – асистент кафедри загальної економічної теорії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Контактна інформація редакції журналу.
Поштова адреса: 73005 Україна, м. Херсон,
а/с 20, Редакція журналу «Молодий вчений»
тел.: +38 (0552) 399 530
info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 25.04.2014 р.
Формат 64х90/8.
Папір офсетний. Друк на дуплікаторі.
Ум.-друк. арк. 20,46. Тираж 100 прим.
Зам. 0314-05.

Видавництво: ТОВ «Видавничий дім «Гельветика»
73034, Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.